

Проект „Фантастично читалище“

Сборник от научно-фантастични произведения

Списание „Космос“

1969 г.

София, 2013

ФАНТАСТИЧНО ЧИТАЛИЩЕ: СПИСАНИЕ „КОСМОС“, 1969 Г.

Превод: Цвета Пеева, Пенка Кънева, Асен Симеонов, Малина Иванова,
Йордан Тотев, Кузо Петров, Магдалена Исаева, Людмила Леонидова,
Наталия Воронова

chitanka.info

АРТЪР КЛАРК

В СЪРЦЕТО НА КОМЕТАТА

— Не знам защо записвам всичко това — бавно произнесе Джордж Токео Пикет в рееция се пред лицето му микрофон. — Едва ли някой ще чуе записа ми. Казват, че кометата ще ни отведе близо до Земята след два милиона години, когато пак ще заобиколи Слънцето. Дали ще просъществува човечеството толкова дълго? И ще бъде ли кометата така великолепна, както я видяхме ние? Може би нашите потомци също ще изпратят експедиция, за да разгледат кометата по-отблизо. И ще открият ракетата ни... Дори след толкова хилядолетия корабът ни ще бъде в пълна изправност. В резервоарите ще има гориво и въздух в помещенията — нали продуктите ще се свършат по-рано и ние ще умрем от глад, а не от задушаване. Впрочем едва ли ще дочакаме този момент, по-просто ще бъде да отворим въздушния шлюз и всичко да свърши изведнъж.

В детинството си четох една книга за арктичните изследователи — „Зимуване в ледовете“. Нещо такова ни очаква и нас. От всички страни сме заобиколени с ледове, огромни шуплести айсберги. „Челенджър“ лети сред ледени канари, които много бавно — веднага не се забелязва — се въртят една около друга. Но такава зима не е прекарвала нито една експедиция на полюсите на Земята. Почти през всичките тия два милиона години температурата ще се задържи около четиристотин и петдесет градуса под нулата по Фаренхайт. Ние толкова ще се отдалечим от Слънцето, че топлината, която ще достига до нас от него, няма да бъде по-висока от тая на звездите.

Опитвал ли се е някой от вас през много студена зимна нощ да стопли ръцете си от лъчите на Сириус?...

Нелепото сравнение, хрумнало неочаквано на Джордж Пикет, съвсем го разстрои. Дъхът му секна — с такава сила нахлуха спомените за блещукащи на лунната светлина преспи, за звън на коледни камбани над родния град, от който сега го делиха петдесет милиона мили. Изведнъж той се разрида също като дете, завладян от

мъка по всичко прекрасно на Земята, което преди не бе ценял истински и което сега завинаги бе загубил.

А колко хубаво бе започнало всичко, колко радостни вълнения, очаквания! Нима бе минала само половин година оттогава, когато за първи път излезе от къщи да погледа кометата? Малко преди това осемнадесетгодишният Джим Рендъл я бе видял със саморъчно направения си телескоп и бе изпратил знаменитата си телеграма в обсерваторията Маунт Стромлоу. Тогава кометата представляваше едва забележимо светещо облаче, което бавно пресичаше съзвездие Еридан, южно от екватора. Далеч зад Марс, тя се носеше към Слънцето по невероятно извита орбита. Предишния път кометата е сияела на небето на безлюдната Земя и не е имало кой да ѝ се любовува; може би, когато тя отново ще се появи, на Земята пак няма да има никакво човешко същество. Човечеството за пръв (а може би и единствен) път бе видяло кометата на Рендъл.

С приближаването си към Слънцето тя нарастваше, изхвърляше огнени струи и езици, най-малкият от които беше сто пъти по-голям от Земята. Когато кометата пресече орбитата на Марс, опашката ѝ — исполински вимпел, развяван от космическия бриз — се бе проточила вече на четиридесет милиона мили. Тогава най-после астрономите съобсразиха, че им се представя възможност да наблюдават може би най-великолепното небесно зрелище; никакво сравнение не можеше да стане с Халеевата комета, появила се през 1986 година. И организаторите на Международното астрофизическо десетилетие решиха, че ако успеят набързо да организират експедиция, ще изпратят подир кометата изследователския кораб „Челенджър“. Може би щеше да измине цяло хилядолетие, докато отново се появи такъв случай!

Седмици наред кометата Рендъл сияеше на небето в предутринните часове, затъмнявайки Млечния път. Близко до Слънцето тя отново усети страшния зной, който не бе усещала от времето, когато по Земята са бродели мамонти. И активността ѝ се увеличаваше; сред звездите плуваха като лъчи на мощен прожектор струи светещ газ, изригващи от ядрото ѝ. Опашката ѝ, дълга сега вече сто милиона мили, се разделяше на сложно преплетени ленти и ивици, чиито очертания семеняха за една нощ. И винаги бяха устремени в противоположна на Слънцето посока, издухвани сякаш към звездите от вечния, могъщ вятър от сърцето на Слънчевата система.

Когато Джордж Пикет получи назначение на „Челенджър“, той дълго не можа да повярва на щастieto си. Разбира се, голяма роля бе изиграл фактът, че е кандидат на науките, ерген, че се слави с отлично здраве, тежи по-малко от сто и двадесет фунта и отдавна се е разделил с апендикса си. Но малко ли имаше други журналисти със същите данни?

Скоро ще престанат да му завиждат...

Товароподемността на „Челенджър“ беше малка, експедицията не можеше да вземе само репортьор и затова Пикет, освен журналистическите си задължения, водеше дневника за дежурствата, беше секретар на началника на експедицията, следеше за изразходването на припасите и материалите, занимаваше се със сметките. Много често той си мислеше колко е добре, че в Космоса, в света на безтегловността, на човек са достатъчни три часа сън в денонощие.

Нужни бяха доста умение и такт, за да съчетае едната работа с другата. Когато не беше зает със счетоводство и не проверяваше складовете, можеше да поскита с магнетофона из кораба. Джордж Пикет успя да вземе интервю от двадесетте учени и инженери, които съставяха екипажа на „Челенджър“. Не всички записи бяха предадени на Земята; някои интервюта бяха претрупани с технически подробности, други бяха доста бедни, трети — прекалено многословни. Във всеки случай той побеседва с всички и като че ли никой не можеше да се оплаче, че е пренебрегнат. Впрочем това вече нямаше никакво значение...

Интересно, какво ли ставаше сега в душата на доктор Мартинс? Астрономът беше един от най-костеливите орехи; затова пък можеше да разкаже повече от всеки друг. На Пикет изведнъж му се прииска да потърси запис на първото интервю с Мартинс. Джордж великолепно разбираше, че се връща към миналото само и само да не мисли за настоящето. Ако му се удаде, толкова по-добре!...

Двадесет милиона мили отделяха стремително летящия кораб от кометата, когато Джордж намери най-после Мартинс в обсерваторията и поведе разговор с него. Той много добре помнеше това интервю. Видът на рееция се из помещението микрофон, поклащан леко от въздушната струя на вентилатора, беше толкова необичаен, че Пикет

дълго не можа да се съсредоточи. А по гласа нищо не се забелязва, звучи с професионална непринуденост...

— Доктор Мартинс — гласеше първият въпрос, — от какво се състои кометата Рендъл?

— Съставът ѝ е сложен — отговори астрономът — и непрекъснато се мени в зависимост от отдалечаването на кометата от Слънцето. Опашката се състои главно от амоняк, въгледвуокис, метан, водни пари, циан...

— Циан? Но нали той е отровен газ! Какво би станало, ако Земята попадне в такава струя?

— Нищо. Въпреки ефектния вид, опашката на кометата според нашите земни понятия е едва ли не вакуум. В обем, равен на обема на Земята, газът е толкова, колкото е въздухът в празна кибритена кутийка.

— Но това разрежено вещество създава такова приказно зрелище!

— Както всеки силно разрежен газ в електрическо поле. И по същата причина Слънцето бомбардира опашката на кометата с частици, които носят електрически заряд. И се получава нещо като светещи космически букви. Само дано рекламните кантори не се сетят да го използват — ще нашарят цялата Слънчева система с обявленията си!

— Ужасна мисъл... Макар да съм уверен, че ще се намерят хора, които ще го нарекат тържество на приложната наука. Но да оставим опашката. Кажете, скоро ли ще достигнем сърцето на кометата — или ядрото, както, май, го наричате?

— Да се достигне ядрото, когато се движим в килватера, е много трудно. Нужни ни са не по-малко от две седмици. Ще се движим вътре в опашката и постепенно ще изучим цялата комета в надлъжното ѝ сечение. До ядрото има още двадесет милиона мили, но ние вече знаем нещичко за него. Първо, то е извънредно малко, по-малко от петдесет мили в диаметър. И не представлява единна маса; изглежда, че ядрото е облак от роящи се частици.

— Ще можем ли да проникнем вътре в ядрото?

— Трудно е да се каже предварително. Може би, за да не се излагаме на опасност, ще се наложи да го изследваме чрез нашите

телескопи от разстояние няколко хиляди мили. Но аз самият бих бил много разочарован, ако не влезем вътре. А вие?

Пикет изключи магнетофона. Да, всичко е вярно. Разбира се, че Мартинс щеше да бъде разочарован, още повече, никаква опасност като че ли не съществува. Като че ли? Кометата въобще не им поднесе никакви изненади, опасността се е криела на борда на собствения им кораб...

Те пронизваха една след друга огромните, невероятно разредени завеси: въпреки че кометата Рендъл сега се отдалечаваше от Слънцето, тя все още отделяше газ. И даже когато корабът се приближи до самата плътна част на кометата, тях практически ги обкръжаваше вакуум. Светещата мъгла, която се бе простряла на много милиони мили, почти безпрепятствено пропускаше светлината на звездите. А точно по курса им яркото петънце на ядрото също като блуждаещо огънче ги мамеше след себе си все напред и напред.

Електрическите смущения в заобикалящото ги вещество толкова нараснаха, че се прекъсна връзката им със Земята. Сигналите на главния им предавател трудно преминаваха и през последните няколко дена космонавтите предаваха само, че всичко е наред. Щом корабът се измъкне от кометата и вземе курс към Земята, връзката ще се възстанови, а засега те така са изолирани, също като изследователите едно време, когато не е имало радио. Неудобно, разбира се, но няма нищо страшно. Пикет дори се радваше, че му остава повече свободно време за канцеларска работа. Макар че „Челенджър“ се движеше към, ядрото на кометата — пътешествие, за което до двадесетото столетие не можеше да мечтае нито един капитан! — все пак някой трябваше да води сметките за продоволствието и другите запаси...

Бавно, предпазливо, опипвайки с радара пространството във всички посоки, „Челенджър“ проникваше в ядрото на кометата и заседна там сред ледовете.

Фред Уипъл, сътрудник на Харвардската обсерватория, още в четиридесетте години бе отгатнал истината. Но дори сега, когато те видяха всичко със собствените си очи, трудно им беше да повярват: мъничкото — относително — тяло на кометата се оказа грозд от айсберги, които, летейки по обща орбита, в същото време се въртяха, като меняха местата си. За разлика от ледените планини на земните океани, те не бяха ослепително бели и се състояха не от замръзнала

вода. Мръсносиви, шуплести като постопил се сняг, с много „джобове“ от амоняк и метан, те от време на време, нагривайки се от слънчевите лъчи, изхвърляха исполински струи газ. Зрелище великолепно, но Пикет по начало нямаше време да му се любува.

Затова пък сега имаше в излишък...

Джордж Пикет проверяваше наличните запаси, когато узна за бедата, при това той даже не осъзна веднага размерите ѝ. В склада всичко беше в ред, запасите щяха да стигнат и за обратния им път до Земята. Той сам се бе убедил в това, оставаше само да направи справка в данните, които се пазеха в мъничката — колкото главичка на карфица — клетка на електронната памет, определена за счетоводството.

Когато на екрана светнаха първите нелепи цифри, Пикет реши, че не е натиснал нужното копче. Изтри резултата и вложи отново заданието в изчислителната машина.

Имаха всичко шестдесет сандъка вакуумирано месо, бяха изразходвали седемнадесет, оставаха... Отговорът гласеше: 99999943!

Направи отново изчисленията — резултатът беше същият. И тогава, озадачен, но все още не разтревожен, Пикет тръгна да търси доктор Мартинс.

Намери астронома в „Камерата за мъчения“ — малката гимнастическа зала, вмъкната между килерите и помещението на главната цистерна за гориво. Всеки член на екипажа беше длъжен да се упражнява тук по един час на ден, за да не отслабнат мускулите му в безтегловността, Мартинс се сражаваше с набор пружини и на лицето му бе изписана мрачна решителност. Той още повече посърна, когато изслуша доклада на Пикет.

Няколко манипулации в командното табло — и всичко стана ясно.

— Електронният мозък се е побъркал — каза Мартинс. — Не може вече нито да събира, нито да изважда.

— Нищо, ще го поправим!

Мартинс поклати глава. От обичайната му предизвикателна самоувереност не бе останала и следа. Напомняше много гумена кукла, от която бе почнал да излиза въздухът.

— Даже конструкторите му не биха се справили. В него има безброй микровръзки, свързани така плътно, както в мозъка на човека.

Запомнящото устройство още действа, но изчислителят се е повредил. Прави някакъв миш-маш от постъпващите в него числа.

— Какво ще правим?

— Свършено е с нас — простичко отвърна Мартинс. — Без изчислителната машина сме загубени. Не ще можем да изчислим орбитата за връщането ни на Земята. Да се направят всички тия изчисления с молив и хартия са нужни цяла армия математици, и то да смятат непрекъснато цяла седмица.

— Ама че смешна работа! Корабът е в пълна изправност, продоволствие и гориво колкото щеш, а вие казвате, че ще загинем заради някакви си глупави изчисления.

— Глупави изчисления? — У Мартинс се върна частица от предишната енергия. — Да излезем от кометата на орбита, която да ни отведе към Земята — това е сериозна маневра, нужни са около сто хиляди изчислителни операции. Даже машината губи за това няколко минути.

Пикет не беше математик, но разбираше достатъчно от астронавтика, за да схване каква е работата. На кораб, летящ в Космоса, действуват множество небесни тела. Главната сила, която определя движението му, е слънчевото притегляне, задържащо всички планети на техните орбити. Но и планетите привличат кораба в различни страни, разбира се, много по-слабо. Да се вземат пред вид съперническите сили, а главно да ги използваш, за да стигнеш до желаната цел — па макар до нея да има и само десет милиона мили, — е много мъчна за разрешаване задача. Пикет разбираше отчаянието на Мартинс: нито един човек не може да работи без необходимия за работата му инструмент, а едва ли има друга работа, за която да е нужен по-сложен инструмент.

Когато началникът на експедицията съобщи на всички за повредата, състоя се извънредно съвещание и измина цял час, докато хората проумеят напълно какво ги очаква. До съдбоносния край имаше още много месеци и той им се струваше просто нереален. Смъртната им присъда беше прочетена, но изпълнението на наказанието се отлагаше. А през илюминатора се виждаше все същият великолепен пейзаж.

През облака на пламтящата мъгла — този облак ще остане вечен небесен паметник на загиналата експедиция — те видяха могъщия

диск на Юпитер, по-ярък от която и да е звезда. Какво пък, ако останалите предпочетат да сложат край на живота си веднага, все някой от екипажа ще доживее до срещата с най-едрото дете на Слънцето. „Струва ли си да поживееш още някоя и друга седмица — питаше се Пикет, — за да видиш със собствените си очи картината, която пръв преди четири столетия е наблюдавал със саморъчно направен телескоп Галилей: спътниците на Юпитер, сновящи назад-напред също като топчета по невидим тел?“

Топчета на тел. Изведнъж от подсъзнанието на Джордж изскочи полузабравен спомен от детинството. Явно идеята от няколко дена е зреела в ума му — и най-после се бе оформила.

— Не! — извика той. — Глупости! Ще ми се присмеят!

„И какво от това? — възрази другата половина на съзнанието му. — Ти нищо не губиш, поне всеки ще бъде зает с работа, а не да мисли за продоволствието и кислорода.

По-добре искра надежда, отколкото безнадеждност...“

Джордж Пикет изключи магнетофона; унинието му веднага изчезна. Той откопча еластичния колан, стана от креслото и отиде в склада да търси необходимите материали.

* * *

— Съвсем не ми е до смешки — каза след три дена доктор Мартинс.

И презрително погледна саморъчно направеното от дърво и тел сметало, което Пикет държеше в ръката си.

— Знаех, че ще кажете така — миролюбиво отвърна журналистът. — Но най-напред ме изслушайте. Баба ми беше японка и в детинството си съм слушал от нея историята, която си спомних преди няколко дена. Това може би ще ни спаси. След Втората световна война устроили веднъж съревнование по бързо смятане — състезавали се американец, въоръжен с електрически аритмометър, и японец с абак, като това сметало. Победил японецът.

— Или аритмометърът не е струвал, или операторът не е бил добър.

— Нарочно избрали най-добрия от въоръжените сили на САЩ. Но да не спорим. Хайде да опитаме. Кажете две трицифрени числа за умножаване.

— Ами... 856 на 437.

Пръстите на Пикет зашариха по топчетата, като ги местеха мълниеносно по теловете. Теловете бяха всичко дванадесет, това даваше възможност да се извършват действия с всички числа от едно до 999999999999, или ако се раздели сметалото на секции, едновременно да се извършват няколко изчисления.

— 374072 — отвърна Пикет почти мигновено. — А сега да видим как ще се справите вие с молив и хартия.

Мина около минута, най-после Мартинс, който като повечето математици беше скаран със смятането, извика:

— 375072!

Проверката веднага показва, че Мартинс е сбъркал, макар да умножаваше три пъти по-дълго от Пикет.

Удивление, ревност, интерес се изписаха на лицето на астронома.

— Кой ви е научил на този фокус? — запита той. — Мислех, че с това нещо може само да се събира и изважда.

— А какво е в същност умножаването, не е ли многократно събиране? Седем пъти събрах 856 в реда на единиците, три пъти — в реда на десетините, четири пъти — в реда на стотиците. Същото правите и вие на хартията. Разбира се, за да се постигне по-голяма бързина, има похвати, но ако ви се е сторило, че смятам бързо, какво ли бихте казали тогава за брата на баба ми! Той работеше в една банка в Йокохама. Като почнеше да смята, пръстите му не се виждаха. Той ме понаучи на доста неща, но оттогава изминаха повече от двадесет години. Упражнявам се само от два дена, още смятам бавно. И все пак се надявам, че успях поне мъничко да ви убедя.

— И още как! Просто съм поразен. И да делите ли можете така бързо?

— Почти, само че трябва да се поупражнявам.

Мартинс взе сметалото, почна да мести назад-напред топчетата. После въздъхна.

— Гениално... Но това няма да ни спаси, дори да се смята с него десет пъти по-бързо. Машината смята милион пъти по-бързо.

— Помислил съм и за това — отвърна Пикет, като почна да губи самообладание. (Какъв мухльо е този Мартинс, няма никаква воля за борба. Би трябвало поне да се замисли как са се справяли астрономите преди сто години, когато не е имало никакви сметачни машини!) — Ето какво предлагам — а вие ще кажете дали греша...

Той изложи, без да бърза, много подробно плана си. Докато го слушаше, Мартинс изведнъж се оживи и даже се разсмя; за първи път от много дни насам Пикет чу смях на борда на „Челенджър“.

— Представям си каква физиономия ще направи началникът на експедицията — извика астрономът, — когато чуе, че всички ние ще трябва да се върнем в забавачницата и да играем с топчета!

Никой не искаше да повярва, докато Пикет сам не им показва как се смята с абака. Хора, израсли във века на електрониката, никак не очакваха, че простичката комбинация от телове и топчета е способна на такива чудеса. Но задачата беше увлекателна, а освен това ставаше дума за живота им и те с жар се хванаха на работа.

Щом инженерите изработиха достатъчно свършени копия на грубия оригинал, направен от Пикет, всички почнаха да се учат. Основните правила той им обясни за няколко минути, главното беше практиката, многочасовите упражнения, за да свикнат пръстите автоматично да местят топчетата. Някои и след седмица непрекъснати упражнения не можаха да постигнат достатъчна бързина и точност, затова пък други бързо надминаха самия Пикет.

На космонавтите им се присъгнаха топчета и телове, в сънищата си те продължаваха да смятат... Когато посвикнаха да работят със сметалата, екипажът се раздели на групи, които с увлечение почнаха да се състезават помежду си и да усъвършенствуват уменията си. В края на краищата най-добрите се научиха за петнадесет секунди да умножават четирицифрени числа и можеха да смятат няколко часа наред.

Това беше чисто механична работа, която не изискваше голяма съобразителност, а само навик. Истински трудната задача се падна на Мартинс и в нея никой не можеше да му помогне. Той трябваше да забрави обикновените начини на работа с изчислителните машини и така да съставя заданията, че хората да ги изпълняват механично, без да вникват в смисъла на обработваните числа. Астрономът им съобщаваше данните, те ги изчисляваха по указаната схема и след

няколко часа живият математически конвейер казваше отговора. А за да се застраховат от грешки, паралелно работеха две групи и от време на време сверяваха резултатите си.

— И тъй — обърна се Пикет към своя микрофон, когато най-сетне намери малко свободно време и се сети за слушателите, с които се бе сбогувал завинаги — ние създадохме сметачна машина от хора вместо от електронни клетки. Разбира се, тя действа няколко хиляди пъти по-бавно, не може да борава с много големи числа и лесно се уморява, но все пак ще свърши работа. Ние не ще можем да изчислим целия обратен път, това е твърде сложно, но ще се помъчим да определим поне орбитата, което ще ни даде възможност да стигнем до зоната на радиовръзката. Щом корабът се отдалечи от електрическите смущения, ние ще съобщим координатите си на Земята, оттам електронните машини ще ни кажат какво да правим по-нататък. Вече излязохме от ядрото на кометата и не летим към границите на Слънчевата система. Новият курс потвърждава точността на изчисленията ни, доколкото въобще може да се говори за точност. Наистина корабът е още в опашката на кометата, но от ядрото ни делят милиони мили и ние вече не виждаме амонячните айсберги. Те се носят към звездите във вледеняващата нощ на междуслънчевото пространство, а ние се връщаме в къщи...

— Ало, Земя... Земя! Вика „Челенджър“, тук е „Челенджър“! Отговорете, щом ни чуете, помогнете ни в изчисленията, докато не са се изтрили пръстите ни!

ЛЮБОМИР НИКОЛОВ

ГЛАВНИЯТ СВИДЕТЕЛ

На подсъдимата скамейка седи моят приятел Владислав Денев. Искам да кажа, че нашето приятелство няма да повлияе на това, което ще споделя. Единственото, което желая, е да ви посоча причината за неговата постъпка.

Обвинявате го в убийство. Не, аз няма да го оправдавам. Той е виновен за смъртта на поета Миронов, чието име стои до имената на такива поети като Пушкин, Байрон, Ботев, Вазов...

Но нека започна отначало. Познавам Владислав от последния клас на гимназията. Тогава бяхме неразделни приятели и за това мога да твърдя, че знам за него много повече от когото и да било. Още оттогава той мечтаеше да стане лекар. Не, греша — той искаше да се занимава с всички области на биологията, които могат да бъдат свързани с медицината. Това беше единствената му мечта и той се стремеше към нея. Стаята му беше пълна с микроскопи, книги по биология и всякакви препарати. И в тази стая освен него можех да влизам само аз.

Владислав беше самотник, но нали понякога дори самотниците имат нужда от един мълчалив приятел, на когото да поверяват тайните си. Този приятел за него бях аз. В неделните дни ние излизахме в планината и там той ми говореше за мечтите си.

На осемнадесет години той мечтаеше да разкрие двете върховни тайни на медицината: регенерацията и безсмъртието. Спомням си как един ден, когато бяхме в импровизираната му лаборатория, той ми даде да погледна през микроскопа. Там, в синкавото кръгче, се делеше бактерия.

— Тук виждаш едно безсмъртно същество — каза ми Владислав. — Когато една бактерия умира, на нейно място се появява нова. Разбираш ли? Тези същества, които смятаме за най-низши, крият недостъпна за нас тайна.

И това той казваше на осемнадесет години, преди още да беше влязъл в университета. Той мечтаеше да открие тайната на наследствеността у бактериите и да я приложи при човека.

— Нито една клетка у човека не се запазва за дълго — казваше той. — Те умират и се заменят с нови. Но у всяка нова клетка се появяват патологични наследствени изменения, докато организмът изгуби своята жизненост.

Сами разбирате, Владислав беше способен. Нещо повече, бих казал — гениален.

Ще ви разкажа още един случай от ония години. Тогава интересите му внезапно се измениха и той се заинтересува от мозъка. Изследваше нервната система на жаби и гущери, но това не го задоволяваше и един ден ме помоли да му помагам при трепанация на череп на котка.

Вие навярно ще сметнете това само за признак на жестокост и бездушие. Да, знам отлично мнението на Павлов за излишната жестокост при експериментите, но тогава всичко приличаше по-скоро на истинска операция, отколкото на безсмислен опит. Владислав беше намерил отнякъде морфин и хлороформ. Инструментите, които употребяваше, бяха изварени, а гумените му ръкавици — дезинфекцирани.

И все пак аз не издържах. Когато той разряза кожата на обръснатия череп на котката, аз напуснах стаята.

Котката остана жива. След един месец само двата тънки проводника, стърчащи от главата ѝ, говореха за операцията. Защото Владислав беше сложил в черепа ѝ две тънки никелови пластинки. Тогава аз се възхищавах от него, възхищавам му се и днес.

Какво? Не говоря по същество? Разбирам ви, но всичко това е във връзка с ония неизвестни факти, които трябва да изложа. Защото въпросът е по-скоро морален, отколкото юридически.

И така операцията беше успешна. Подчертавам още веднъж, че той я извърши на осемнадесет години, без опит, без подходящи инструменти.

После най-неочаквано Владислав се заинтересува от електротехника. Сега знам, че той се опитваше чрез електрически импулси да повлияе на мозъка на котката.

Вие ще наречете успеха му случайност. Но бихте ли нарекли случайност откритието на закона за всемирното привличане или на Периодичната система на елементите? Не, тук имаше нещо повече от щастливо стечение на обстоятелствата. Владислав искаше да извърши това и успя.

Котката стана, ако мога така да се изразя, гениална. Условните рефлексии у нея се развиваха необичайно бързо. Тя стана нашата обща тайна. Ние бяхме изоставили учението и в свободното си време се занимавахме единствено с нея. Пред очите ни се развиваше една необикновена за животното интелигентност. Тя спокойно преминаваше през най-сложните препятствия, които можехме да измислим.

Всичко това обаче продължи само няколко седмици. Три месеца след операцията котката умря.

А после дойде животът. Аз завърших ИСИ и заминах за Алжир. Владислав завърши с пълно отличие ВМИ и се зае с научна работа. Пишихме си рядко, но в писмата му усещах атмосферата, която го обкръжаваше. Той беше обграден от хора, които задавяха всяка негова крачка напред.

Владислав не издържа. Остави кариерата си и стана директор на лудница, или, ако желаете, на пансион за душевно болни.

Да, аз чух какво говореха предишните свидетели. Но те грешат. Владислав би могъл да направи много, ако не му пречеха. Аз не мога да повярвам, че работата му в отдела по невропатология е била безсмислена и дори, както се изрази един от тях, налудничава.

А сега пристъпвам към събитията, които са центърът на днешния процес. Преди шест месеца се върнах от Алжир. Бях решил да си почина известно време и тогава си спомних за Владислав.

Посетих го на третия ден след завръщането си в България. Пристигнах с влака късно вечерта. Валеше проливен дъжд и пътищата около малката гара бяха се превърнали в кал. Слязох от влака единствен и се огледах.

Владислав беше тук. Стоеше под дъжда като черен силует пред прозорците на чакалнята. Мракът закриваше почти всички черти по лицето му и само посребрената му коса едва се различаваше. Спомням си, че неволно се учудих: та той беше само на тридесет години.

— Ела — прозвуча глухо гласът му, сякаш между нас имаше истинска завеса, а не само сиви капки дъжд.

В блясъка на една светкавица забелязах две дълбоки бръчки, прорязващи челото му, така страшни, както и онзи канал в пустинята, който трябваше да изоставим, защото плановите бяха грешни.

Отново се отвличам? Извинете. Ще се постарая да говоря само по темата.

Както казах, времето беше отвратително. Вятърът се носеше с такава сила, че трябваше да вървим леко наклонени назад. В небето бляскаха мълнии, раздирайки с грохот воя на вятъра.

Зад гарата ни чакаше изпръскана с кал болнична кола. Двамата седнахме в кабината и потеглихме по пътя, който по-скоро приличаше на тресавище. Лъчите на фаровете се бореха с водните струи и само след няколко метра се губеха в тъмнината.

— Ще видиш колко весело местенце съм си избрал — каза Владислав с остър като нож глас.

Стотина метра по-нататък пътят се разделяше на две. Надясно блестяха няколкото светлини на селото. Ние завихме наляво. Пред нас блестеше само един прозорец.

Малко по-късно бяхме пред луд... извинете, пред пансиона. Ограден с висока стена, той приличаше повече на затвор за опасни престъпници.

— Тук живея вече четири години — каза приятелят ми със същия глас.

В кабината беше тъмно и погледът, който отправих към него, срещна само гордия му профил. Не знам защо ми се стори, че е стиснал зъби.

Стаята, в която живееше приятелят ми, беше повече от скромна. Желязно легло, кресло, печка, бюро и гардероб — това беше всичко.

— Седни — посочи ми Владислав креслото.

Седнах. Той застана до прозореца и като гледаше бушуващата навън буря, запита:

— Знаеш ли какво е безумие?

Не си спомням какво му отговорих, пък и това не е толкова важно. Но думите ми го разяриха. Той рязко се обърна, стисна до болка ръката ми и почти изкрещя:

— Ще ти го покажа!

Няма да крия, докато ме водеше по едва осветените коридори, аз помислих, че е полудял. Без да пуска нито за миг ръката ми, Владислав

ме теглеше надолу, по каменните стъпала.

Долу стоеше едър човек в бял халат. По грубото му небръснато лице нямаше и следа от някакво чувство.

— Как е болният от номер девет? — запита Владислав.

— Отново криза. Не ви съветвам да влизате при него.

Без да го слуша, приятелят ми ме поведе по-нататък и спря пред врата номер девет.

— Погледни!

През шпионката видях едно крещящо, гърчещо се същество, което с нечовешка сила се мятеше из стаята. От изкривената му уста излизаха нечленоразделни звуци.

Отдръпнах се назад и погледнах Владислав.

— Винаги е така по време на буря — каза ми той.

За миг ми се стори, че в гънките на устните му забелязвам скрита усмивка.

После ние отново бяхме в стаята му. Вън бурята бушуваше с такава сила, сякаш искаше да разкъса всичко заедно със себе си.

— Ти видя какво е това — говореше той по-скоро сам на себе си, отколкото на мене. — Аз мога да дам на тези безумци живот, такъв, какъвто имат всички хора. Но за това те ще трябва да заменят дългите години мъчения в килиите срещу няколко месеца щастие. Кой ще го реши? Кой? Аз ли?

Той се обърна и аз видях побледнялото му лице, стиснатите зъби и една ужасяваща борба в погледа му.

Повече той не заговори.

На сутринта напуснах пансиона.

Един месец след моето посещение се появиха първите стихове на Миронов.

Вие знаете останалото. Миронов беше гениален поет. Преди две седмици почина от кръвоизлив в мозъка. Разкриха, че поетът е бил пациент на доктор Денев. Но вие не знаете едно: Миронов беше болният от номер девет.

Ето, тук е проблемът, който трябва да решите. Струват ли дългите години безумие колкото няколко месеца живот на гений? Вие твърдите, че Владислав Денев е нарушил клетвата на Хипократ. Но кажете ми, какво е човекът? Не беше ли Миронов мъртъв за околния свят, когато беше в номер девет?

Спомнете си стиховете му:

*... Бих предпочел да бъда шепа пепел,
отколкото безсмъртен бог студен.
За мене нека слънцето да свети
в един-едничък, но прекрасен ден.*

Аз свърших.

ЦОНЧО РОДЕВ
СКРИБОНИЕВАТА КОЛОНА
ИЗ ПИСМАТА НА ЛЕГАТ-ПРОПРЕТОРА НА
ПРОВИНЦИЯТА ДОЛНА МИЗИЯ СЕКСТ
ПЛАВЦИЙ МАНЦИН ДО ПРИЯТЕЛЯ МУ
ГНЕЙ ЮЛИЙ ГАЛБА В РИМ

Прощавай, скъпи приятелю, че писмото ми ще има такъв ужасен вид. Пиша го в колесницата, която ме отвежда към провинцията ми, а друсането не само разваля моето настроение, но и непрекъснато кара восъчната плочка да подскача на коленете ми. А нямаше да измъчвам и тебе, и себе си така, ако не бързах да ти кажа: ти напразно ме ублажаваше, Юлий, тази Долна Мизия е ужасна страна. Може би, ако не бях преуморен от бързането — нали знаеш, че Цезар не ми позволи да пътувам с Четвъртия Флавиев легион, който идва на мястото на „Чучулигите“, а настоя да изпреваря разбития откъд Истрос^[1] легион — та, казвам, ако не бях преуморен от бързането, може би щях да открия някаква първична красота в гледката около мене. Но сега мен се струва... С една дума, аз с цялото си сърце съм там, при тебе, във Вечния град. Впрочем аз наистина успях да изпреваря „Чучулигите“. Снощи настигнах онова, което е останало от тях. Ах, скъпи приятелю, това беше наистина тъжна, много тъжна гледка. Киприда ми е свидетел, че те съвсем не приличаха на бляскавите легионери, които сме свикнали да гледаме на триумфите. Представяш ли си — от целия легион надали са останали повече от една кохорта; петстотин окъсани, прашни, мръсни, покрити с кървави превръзки и сломени от поражението воители — това е всичко, което се е спасило от клането. Те крачеха уморено, отпуснато, в грозна и страшна върволица, а песента, която се насилваха да пеят, още звънти като кошмарен рев в ушите ми. И като си помислиш само, че Цезар е заповядал да разпитам един по

един тези клетници... Трябва да спомена, че в тази зловеща колона не липсваха и странности, приятелю. В самия ѝ край четири мършави, измъчени от усилие и недояждане коня бавно влачеха една четириколка колесница, а в нея — натрупани едва ли не един върху друг — лежаха, поклащаха се и пъшкаха тежко ранените легионери. Ще кажеш: нищо чудно — разбита войска, ранени воини. Чудното беше не в ранените, Юлий, а в колесницата. Кълна се в Юпитера, тази колесница би направила чест на който и да е от нашите императори. Сама по себе си великолепно произведение на изкуството, всяко украшение по нея издаваше ръката на първокласен майстор. Вени за украса и като ръкохватки — стояха две фигури на тигрици, стъпили с едната си лапа върху глава на вълк; тези фигури също блестяха от позлата. А на самия кош висяха три щита; всеки един от тях би бил достоен за самия Вулкан, бога на ковачите... Навярно ти още не си получил предишното ми писмо, а аз отново седам да ти пиша. Защото днес се случи нещо, което безкрайно ме развълнува. О, сякаш виждам усмивката ти! Почакай, почакай, в същност няма нищо необикновено. Просто срещнах един странен, поразителен човек. Но нека не изпреварвам събитията и да ти пиша поред. Кълна ти се в Минерва — всичко ми стана ясно още от разпита на първите десетина легионери. *De mortuis aut bene, aut nihil* („За мъртвите се говори или добро, или нищо“), но цялата работа се дължи на глупостта на стратега на преторианската гвардия Корнелий Фукс. Нашият Пети легион, или както още го наричат „Чучулигите“, бил добре въоръжен и добре подготвен. Но Корнелий постъпил като дете — за него, изглежда, походът е бил нещо като детска игра и като слепец вкарал легиона в хитрата засада на варварите. Когато разбрал грешката си, било вече късно. Враговете нападали отвред, многобройни като мравки и свирепи като леопарди. Легионерите се сражавали яростно, но всичко било напразно — паднал Корнелий Фукс, паднали и другите началници, варварите завладели сребърния орел на легиона, а кохортите се стапали една по една. Когато всичко било вече загубено и битката се превърнала в клане, изведнъж се появил един прост центурион^[2], някой си Скрибоний, който повторил подвига на Публий Корнелий Сципион при Кана — той събрал останалите живи, на брой около една кохорта, образувал с нея триъгълник, качил се на бойната си колесница (същата, която ти описах в предишното си писмо;

представи си, тя би била украса за Цезаря, а принадлежала на един центурион!) и като застанал сам на върха на триъгълника, успял да ги изведе от обкръжението. И днес денят започна като предишните. Един след друг при мен се явяваха легионерите, повтаряха едно и също, тормозеха ме с отвратителната миризма на престилките си, която упорито проникваше до ноздрите ми, въпреки кърпичката, напоена в лавандулово масло. И тогава стана невероятното. Номенклаторът извика от вратата:

— Центурионът Скрибоний! — А добави по-ниско, за да го чуя само аз: — *Nic est* (Този е). Повдигнах очи. Без да си давам сметка, отдавна бях очаквал срещата с този неизвестен центурион, показал изключително мъжество и умение, чието име бе станало вече легендарно между Хемус и Истрос. В този момент от вратата един спокоен и самоуверен глас поправи номенклатора, сякаш даваше и нему, и мен урок по добро държане:

— Марк Скрибоний Флак.

След гласа се появи и човекът. Признавам, скъпи приятелю, останах поразен. Така поразен би останал и ти, ако беше на мое място, въпреки славата ти на човек, който на нищо не се учудва — на вратата не застана нито легионер, нито гражданин, нито бог, а по-скоро един чистокръвен патриций, с осанка на гладиатор. Представи си един мъж между четиридесет и петдесет години, който няма нито грам тлъстина по тялото си, висок не по-малко от шест стъпки и половина, с бронзово загоряло лице и царствена стойка на главата, облечен не в кожена престилка, не и в хламида, а във великолепна пурпурна туника с извезани по нея златни птици, която не може да скрие атлетическата му мускулатура. Ето това беше Скрибоний! Докато го гледах прехласнато, той без никакво смущение прекрачи към мене, вдигна ръка за приветствие и изрече:

— Поздрав на легат-пропретора^[3] Плавций Манцин!

Неволно станах на крака, за да го посрещна. Защо? — Просто не мога да си обясня. Аз знаех и продължавам да зная, че той е прост центурион, но мога да се закълна, че е преоблечен патриций, и то патриций от много поколения, защото у него изобилствуват неща, които не се научават, а се придобиват с кръвта на предците. Не го разпитвах — с ТОЗИ ЧОВЕК разпитът би изглеждал смешен. Поканих го да седне и като призовах силите си, за да не бъде държането ми под

неговото, заговорих. Заговорих му за битката, за грешката на Корнелий Фукс и за неговия, на Скрибоний Флак, подвиг. Той отговори с кимване на глава и в този жест нямаше нито триумфално самоизтъкване, нито лицемерна скромност, а просто потвърждение на фактите. Тогава му казах за заповедта на Цезаря да се разтури легионът на „Чучулигите“ и за пълномощията ми да постъпя с легионерите с най-голяма строгост и колкото и да се стараех, в гласа ми звучаха тонове на извинение. Той отново кимна — явно не беше очаквал Цезар да им пее епиникия.^[4]

— Но ти си герой — добавих аз. — С властта, която ми е дадена, и в името на справедливостта аз съм готов да направя всичко за тебе. Мога да те увенчая с лаври и да предизвикам чествуването ти в Рим и в империята като герой. Мога от поражението да изкова твоя триумф. И знаеш ли какво ми отговори този човек?

Той се усмихна снизходително и отвърна просто:

— *Tamen est laudanda voluntas* („Свободата е по-достойна от похвалата“).

Възкликнах удивено. За каква свобода говореше той, щом предлагаш в краката му всичко, което може да се даде на един смъртен: слава, богатство, щастлив живот, безсмъртие? Има ли нещо по-достойно за римлянина?

— Да, има — каза той. — Да живее съобразно с природата си.

— Именно — побързах да се заловя за думите му аз. — С твоя подвиг ти разкри природата са и трябва да живееш съобразно с нея.

Разбираш ли, приятелю, какво беше станало? Аз, ликвидаторът на „Чучулигите“, молах този центурион да го увенчая със слава, а той, който трябваше да бъде моя жертва и да се гърчи в ръцете ми, упорствуваше да ми отказва и да възпира поривите ми. И той го правеше, честна дума, правеше го с царствено великолепие.

— Някога — рече той — и аз живеех с мечти да извърша подвизи, достойни за легендарните герои. Трябваше да минат много години и да посребреят косите ми, за да разбера, че всичко това е суета и безсмислие.

— Нима един щастлив живот представлява суета и безсмислие?

— Мъдрецът е казал: „Щастлив може да се нарече оня, който нито желае нещо, нито се бои от нещо.“

— А радостите и удоволствията, които може да даде богатството?

— Пак мъдрецът отговаря: „Както ние ловим зверовете с труд и опасност за себе си и дори и когато сме ги уловили, тяхното притежание ни причинява безпокойство, защото те често разкъсват господарите си, така е и с големите удоволствия — те достигат дотам, че стават голямо зло и сами ни улавят, след като са били уловени от нас.“

Да ти призная, Юлий, аз разбрах, че този човек ми отговаря с думите на някой философ, но аз винаги съм имал вродено отвращение към философите и затова нито отгатнах школата му, нито посмях да го попитам за нея. Затова промених неизгодния за мене разговор и започнах да го разпитвам за желанията му. Предложих му земя и роби; да го направя жрец или да му дам каквато и да е висока длъжност. На всичко това той отговори с усмивка и с поклащане на глава.

— Какво искаш тогава? — кипнах аз накрая.

— Искам да оставя диря след себе си — отвърна той. — Всичко, което ние вършим и което сме свикнали да хвалим, е пустота. Истинска диря оставя онзи неизвестен труженик, който оре земята, за да ни даде хляба, който от простата глина създава стройната амфора, който от ненужния камък построява прекрасен дом. Когато от нас не ще остане нито пепел, нито спомен, делото на неговия труд ще съществува, ще радва хората и ще им служи, защото в труда си той е вложил частица от душата си. Ето такава диря искам да оставя и аз след себе си.

— И ти смяташ...

— Да. Аз пролях много кръв през живота си. Сега искам да създам с ръцете си нещо честно, да допълня с нещо красотата на природата. И ако само един човек почувствува радост пред творбата на ръцете ми, аз ще мога спокойно да повторя за себе си думите на Вергилия: „Пътя, на мен отреден от съдбата, живях и изминах.“

Все пак накрая той не можа да откаже един личен дар от мене — златния ми пръстен. Взе го, замислено погледа фигурата на Фортуна, гравирана върху темата, кимна и рече със своята странна усмивка:

— Богинята на съдбата. Трябваше да извърша безброй глупости, да пропиля много години, за да се срещна със съдбата си, с истинската си съдба...

И с тези чудновати думи постави моя подарък върху пръста си. Чух, че този необикновен човек, приел и още един подарък. От онези,

шепата „чучулиги“, които той е спасил от капана на варварите. Полюбопитствувах да го видя. О, приятелю, трябва наистина да е безкрайна благодарността на тези нещастници! Защото те, изхвърлените на улицата голтаци, вероятно са събрали и последните си мизерни аспри, за да ги превърнат в този удивително красив — в символичен! — дар. Един меч, приятелю. Един меч със златни апликации и с по шестнадесет скъпоценни камъка от всяка страна. Колцина са мъжете, достойни за този меч? Като напругам мисълта си, аз изброявам само Леонид, Епаминонд, Александър, Юлий Цезар, Анибал и... Марк Скрибоний Флак...

Прости ми, скъпи приятелю, че и това писмо ще бъде посветено на Скрибоний Флак. Какво да правя — аз съм изцяло под обаянието на този странен човек. Където и да се намира, в каквото и положение да го поставиш, той винаги ще се отличава с царствеността на своето държане, с изтънчеността на обноските си. С простотата, с която е лежал във войнишките земянки, той се държи в атриума^[5] на моята резиденция, така би се държал и в триклиниума^[6] на самия Цезар. И като помислиш само, че подобен човек е решил да се отдаде на каменоделство... Най-напред отгатнах възрастта му. Той е само на 36 години, макар лицето му — поради войнишките несгоди и философските размисли — да е по-старо. Ето как разкрих годините му. Веднъж той спомена, че четири години след като свалил претекста^[7], постъпил в легиона на „Чучулигите“, а друг път — че му оставала само една година, за да получи уволнителните си пари. Ergo, той е станал легионер на 21 години, служил е 15 във войската и сега е на 36. Не се присмивай на детинските ми сметки — всичко, свързана с личността на този човек, ме интересува дълбоко. Обърнах му внимание, че постъпването му в легиона съвпада с годината, когато императорът изгони философите от Рим. Тогава той се засмя и призна, че точно това го накарало да смени тогата с ризницата — следователно още тогава не е бил чужд на философията... Но той спомена „тогата“, разбираш ли? Значи не съм се лъгал, като предполагах, че не е нито прост легионер, нито „homo novus“^[8], а че в жилите му тече кръв не по-малко благородна от твоята или моята. Какво научих още за него? Избрал Петия легион, защото му харесало името „чучулиги“. Участвувал абсолютно във всички сражения на легиона и по гърдите му има белези, които биха накарали всеки друг римлянин да крещи от гордост.

Бил се срещу дани, сармати, роксалани и какви ли още не. Станал центурион в похода срещу сарматите преди три години. Защо поверили именно нему центурията? На този въпрос той пак отвърна с една от замислените си усмивки: неговата философия повелявала човек да прави всичко добре, примерно, независимо от това, къде го отвеждала Фортуна. Живее скромно. Като ветеран той би могъл да има големи привилегии, а очевидно разполага и с достатъчно пари. Но той се задоволява с една малка къщичка в края на града. Няма роби и твърди, че не желае да има. За дома му се грижи един волноотпуснат грък, доколкото разбирам — също философ... Приема с радост разтурянето на легиона. Това според него му връщало свободата и му давало възможност да се отдаде на занятието, към което винаги се бил стремял.

— Каменоделство — отговори той без никаква шега на въпроса ми.

— Но не всеки има длетото на Фидий, Скопас или Праксител!

— Разбира се. Аз и не гледам толкова високо. Ако придобия толкова умение, че да направя една красива колона — за мен ще бъде напълно достатъчно. Ако не — ще се задоволя да дялам камъни за строеж.

— И за какво ще ти служи всичко това?

— *Ad vitam aeternam* („За вечен живот“). Тези камъни ще съществуват и ще бъдат полезни много столетия, след като никой няма да помни нито легиона на „Чучулигите“, нито центуриона Марк Скрибоний Флак, нито даже Цезаря...

Той ми разкри философията си. Ще се помъча да ти я предам просто, може би дори вярно, с една дума — така, както я разбрах. Скрибоний вярва в природата, в нейната мъдрост и красота. За него мъдростта и красотата се крият във всяко творение на природата. Тя не твори нищо грозно и безсмислено — хлябът се напуква в пещта, но именно тези пукнатини най-много се харесват на хората; маслините гният, но тъкмо от гниенето те придобиват великолепия си вкус. И ако все пак има грозни и безсмислени неща, те не са дело на природата, а на онези извратени човешки мозъци, които не желаят да живеят съобразно с нейните закони. И така върховният закон за човека е да живее в съгласие с природата; върховният му стремеж — да се отдаде на занятие, което му е достойно и полезно; крайната му цел —

да спомогне с нещо за усъвършенствуването и украсяването на света. Най-голямото благо за човека са трудът и плодовете на честния труд — те единствени го приближават към безсмъртието. Това е накратко учението, което Скрибоний изповядва. Съгласи се с мене, приятелю, че като философия то не е лошо. Но да го прилагаш на практика? Да подчиниш на него живота си? Повече от два месеца не съм ти писал и ето, тук е вече есен. Знаеш ли, Юлий, есента в Долна Мизия съвсем не прилича на прелестната прохлада в Остия или Анций... Тук климатът е суров и кара човека да мисли повече за работата и ежедневието, отколкото за поезия. Радвам се, че ме питаш така настойчиво за „моя“ центурион. Това ми показва, че и ти споделяш поразителното впечатление, което този човек прави върху мене. В същност мога да ти кажа твърде малко. Няколко дни след последното ми писмо до тебе той ми поиска на заем десетина роби и се загуби с тях из планината. През цялото това време нямах никаква вест нито от него, нито от тях. Едва онзи ден робите ми се завърнаха. Аз естествено ги разпитах за работата, която са вършили. Ясно е — Скрибоний не смята да се задоволи само с хубави думи и пищни фрази; той наистина се е заловил за каменоделството. Те пребродили планината, търсейки мрамор, който тук не се среща особено често. Най-сетне намерили едно находище. Е, разбира се, не е като мрамора на Карара, но все пак е достатъчно добър за който и да е ваятел. Та, с помощта на робите, Скрибоний отсякъл един голям мраморен къс с продълговата форма и с хиляди мъчнотии го пренесъл дотука. Днес ме посети и самият Скрибоний. За бъдещите си планове отговаряше с нищо незначеща усмивка. Беше дошъл при мене с молба — робите, с които бе скитал из Хемус, били пожелали да останат при него (съобщение, което никак не ме изненада) и той ме молеше да ги откупи. Подарих му ги веднага — какво са една дузина роби за мен, Секст Плавций Манцин? Той обаче отказа подаръка. И стана така, че аз, богаташът и легат-пропреторът, сключих една сделка, която би накарала да се пукне от завист който и да е римски търгаш: срещу робите аз получих чудната колесница на Скрибоний, която, мисля, ти описах в едно от писмата си. Не ме упреквай, скъпи Юлий, не проявих користолюбие. Приех я като цена на робите (на които впрочем той веднага върна свободата, а те доброволно останаха при него!) само защото Скрибоний ми заяви, че така или иначе колесницата му е станала излишна и че ако не я приема,

ще я изостави. Този човек продължава да ме удивлява. Да, този човек продължава да ме удивлява. Няколко дни след като направихме онази необикновена сделка, Марк Скрибоний Флак натоварил мраморния си къс и без да ми се обади, се отправил — придружен от освободените си роби — на далечен път. По-късно научих, че за свое поселище избрал Дуросторум — онзи северен град, изграден на брега на Истрос, който е един от най-предните ни постове срещу нашествията на варварите. Защо е избрал Дуросторум? Привлякла го е чудната гледка на великата река? Или е искал да бъде по-далече от мене? Но защо? Стигнах дотам, че аз, легат-пропреторът, предприех дълго пътешествие, за да отида при него, новия каменоделец. Нарекох се, че приемам обиколка из провинцията, а се отправих направо там, в Дуросторум. И веднага заповядах да ме отнесат при Скрибоний. Щастлив, истински щастлив — ето как го заварих. Мръсен, покрит от главата до нозете с прах, но с искрящи от доволство очи, той беше цял погълнат от работата си. Погледах го, преди той да ме забележи. Във всяко негово движение, в цялото му същество имаше толкова неподправен възторг, че аз неволно се запитах — дали пък в думите му, които преди посрещах с нескривано недоверие, да е имало мъдрост, която не съм можал да оценя? Поговорихме. Както казваше и по-рано, той се бе заловил да дяла колона и дори вече с помощта на един ловък елин я беше очертал в мраморния блок. Но за разлика от обикновената практика, той бе решил да направи колоната и капитела от един-единствен мраморен къс. Беше много сърдечен, но толкова често поглеждаше към камъка си, че аз не се реших да го отделям дълго от работата му... Целият град говори само за Скрибоний. От сутрин до вечер дворът му е пълен с мръзнец и треперещ народ, който се тълпи не толкова, за да гледа майсторството му, колкото да слуша неговите беседи. Не се учудвам. Щом като аз, Секст Плавций Манцин, останах доброволно да прекарам зимата в този леден Дуросторум само за да бъда по-близо до „моя“ центурион... Преоблякох се в проста хламида, захрих главата си в качулка и отидох да го видя и да чуя една от беседите му. Сега не е трудно човек да остане непознат — тук е зима, люта и мразовита, каквато не съм виждал и в Галия, и всеки се старее да натрупа върху себе си колкото дрехи има... Но въпреки студа около колоната на Скрибоний имаше толкова много хора, че аз с мъка можах да видя и него, и творбата му. Колоната му е в същност вече готова —

стройна, гладка и полирана като метално огледало, но Скрибоний продължава да работи върху нея — ту изглажда невидими грапавини, ту човърка нещо по капителя... От неспирния труд и несподобите — цяла зима е работил на открито — той е отслабнал, лицето му се е удължило, но очите му греят още по-бляскаво, още по-жарко. Разбира се, послушах и беседата му. Впрочем това не би могло да се нарече беседа. През цялото време той не прекъсва работата си, но същевременно разговаря с хората в духа на онази философия, за която ти писах преди няколко месеца. Слушателите и учениците му (защото не е тайна, че той вече има и ученици) са предимно от простолюдието: роби, волноотпуснати, бедняци и скитници, занаятчии. Наблюдавах ги с интерес. И знаеш ли какво разбрах? — Неговата философия в същност е предназначена за тях, бедняците и робите, а не за нас, навикналите да изискваме и получаваме. Тръгнах си и дълго размишлявах над въпроса — кое в този човек кара хората да го слушат и да му вярват. Не беше лесно да намеря отговора. И все пак ми се струва, че истинският отговор е този: хората вярват на Скрибоний, понеже за него не може да се каже както за повечето философи и проповедници: „Sapit nequicquam, qui sibi ipsi non sapit“. („Напразно е мъдър този, който не е мъдър за себе си“). Да, всичко у Скрибоний е в дълбока и пълна хармония с философията му. Той има славата на герой, а се задоволява с простото занятие на каменоделеца; разполага с достатъчно пари, за да се отдаде на безсмислено и празно съществуване, но предпочита да работи, да остави нещо „за света и за хората“; добродетелта и човештината са основата на живота му. На такъв човек не може да не се вярва, защото за него няма разлика между думите и делата... И все пак има нещо, което смущава и мен, и слушателите му. Това е неговата колона, която всички в града наричат „Скрибониевата чудатост“. Не че е грозна или лошо издялана не. Тя би била достойна за Акропола или Палатин. В нея смущава ненужността ѝ. Ако беше предназначена за някой храм или сграда, тогава щеше да бъде друго. Но така, направена заради самата себе си? Колкото и да мисля за това, не мога да намеря отговора. Че Скрибоний има някакво основание, за да я работи, в това не се съмнявам — той не е човек, който да не вижда вътрешния смисъл на начинанието си. Дали колоната за него е изява на красотата, изпълваща душата му? Или пък може би чрез нея той се стреми да привлече слушатели? Пиша ти

съвсем набързо, скъпи приятелю, само колкото да ти съобща една новина, която ме покрусил. Марк Скрибоний Флак, „моят“ центурион, философът каменоделец, е мъртъв. Умрял през нощта или рано тази сутрин; умрял така, както бе познат на хората — с длето в ръка. Първите ранни гости в двора му го намерили вкочанен, облегнат на колоната си, с доволна усмивка, застинала на посинелите устни... НА СЛЕДНИЯ ДЕН никак не ще преувелича, Юлий, като ти кажа: целият, абсолютно целият град беше на погребението. И проля река от сълзи. Мислех, че това ще бъде едно хубаво, но все пак обикновено римско погребение. Но то — неочаквано и за мене — се оказа толкова необикновено, колкото необикновен беше и самият покойник. И затова ще ти го опиша накратко. Гражданите на Дуросторум погребяха Скрибония в оловен саркофаг, според обичая обилно намазан със синя боя. Беше странен този мъртвец: носеше хламида на каменоделец, ръката му се красеше от пръстен на благородник, до бедрото му лежеше меч на пълководец, а на лицето му бе застинала усмивка на мъдрец... Едва го положиха в гроба и аз започнах надгробното слово, когато един от присъстващите — бедняк някакъв — се улови за сърцето, срина се на земята и след секунда беше мъртъв.

— Това е Милтокитес — рече някой. — Ученикът на Скрибоний...

Приблжих. Да, това беше Милтокитес, тракиецът, бившият мой роб, един от десетте, които „продадох“ на Скрибоний срещу колесницата му. И се чух да казвам:

— Положете го в гроба. Той има право да съпроводи своя учител!

Погребяха и Милтокитес — скромно, без тържественост, но отново с много сълзи. Не успях да довърша словото си. Вместо това, като се сетих пак за колесницата, аз се поддадох на чувството и случайното си хрумване и заповядах:

— Сторете път! Скрибоний ще пътува към подземния свят както му подобава — със СВОЯТА колесница!

Хората се отдръпнаха, като ме гледаха с широко отворени очи. (По-късно научих причината за смаяването им: без да подозирам, аз съм спазил погребалния обред на траките). Кимнах на кочияша си. Той шибна конете — онези бели като лебеди четири коня, които ти описах в едно писмо, — те полетяха напред заедно с колесницата и се

сгромолясаха в дълбокия гроб. И така Скрибоний го няма вече. Останаха само споменът за него и колоната „Скрибониевата чудатост“. Много мислих какво да направя с тази колона. Искаше ми се да я прибера в имението си в Рим за спомен от този човек — най-странния и най-възвишения, който съм срещал. Отказах се — стори ми се, че така бих извършил престъпление спрямо него. И ето какво реших. Заповядах да изпишат на колоната онзи стих на Вергилий, който веднъж чух от него „Пътя, на мен отреден от съдбата, живях и изминах.“ После наредих този чудноват паметник да се постави над гроба на покойника. Често спирам пред белия камък на „Скрибониевата колона“ и дълго и благоговейно го наблюдавам. И струва ми се, че едва сега разбирам налудничавите наглед думи на този странен мъдрец — да, камъкът ще остане и ще продължава да краси света много столетия, след като никой не ще си спомня, да речем, за мене, Секст Плавций Манцин, легат-пропретор и заместник на Цезаря в провинцията Долна Мизия...

ПОСЛЕСЛОВ, ПИСАН В 1969 ГОДИНА

През ноември 1968 година в Силистра — античния Дуросторум — бе направено важно археологическо откритие. При изкопните работи за нова сграда строителите попаднаха на древно римско погребение. Извиканите археолози предприеха бързи спасителни разкопки. Находката беше посвоему уникална: не толкова с богатството и красотата на намерените предмети, колкото с необикновеността на погребението. Противно на римския обичай, заедно с покойника е била „погребана“ и колесницата му — хвърлена в изкопа заедно с четирите ѝ живи коня. Близко до нея бе намерен и скелет на мъж, навярно роб, без никакъв погребален инвентар. Самият покойник, може би знатен римлянин, бе открит в оловен саркофаг. Скелетът, лошо запазен, имаше дължина 182 см. При него археолозите намериха един толкова богато украсен меч, че с право го нарекоха „шедьовър на античността“, намериха и един масивен златен пръстен с гема, на която е изобразена Фортуна — римската богиня на съдбата. Само колоната „Скрибониевата чудатост“ не бе намерена.

---

[1] *Истрос* — древното име на река Дунав. ↑

[2] *Центурион* — стотник. ↑

[3] *Легат-пропретор* — римски управител на провинция. ↑

[4] *Епиникия* — победна песен. ↑

[5] *Атриум* — вътрешен двор с колони в римска къща. ↑

[6] *Триклинум* — трапезна стая с три легла (римляните са се хранели легнали). ↑

[7] *Претекст* — тога, носена от свободнородените до 17-годишна възраст. ↑

[8] *„Ното новус“* — „нов човек“, т.е. без потекло, парвеню. ↑

ЕМИЛ ЗИДАРОВ

ЗНАКЪТ

Вятърът подухваше от юг и при всяко полюшкване на опънатото въже голямото черно расо се издуваше като платно на пиратски кораб. Младежът го гледаше, но мислеше за съвсем друго нещо, защото пиратските кораби отдавна бяха престанали да го интересуват.

Старецът го докосна с костеливата си ръка.

— Така е навсякъде, докторе! Не е само във вашата болница!

— Не! — възрази младежът, без да сваля очи от расото на простора. — Не е така навсякъде!

— Млад си! — поклати глава старият човек. — Когато косите ти побелеят като моите...

— Зная! Ще поумнея!

— Ти и сега си умен...

— И още какво?

Отец Ангеларий се замисли. Искаше да подбере подходяща дума, защото за болната, обидена душа няма по-добър лек от хубавата дума. Обичаше той този рус исполин. Обичаше го заради кротката му тромавост, заради мекия му глас и най-вече заради онзи необуздан пламък, който бе горял и в неговите собствени очи преди половин столетие.

— Слушай, отче, ти вярваш ли в бога?

Старият монах трепна.

— Как можеш да питаш такова нещо? Разбира се, че вярвам! Както ти в медицината!

— А можеш ли да вярваш в нещо и все пак да се съмняваш в тия, които му служат?

Старецът не разбра уловката. Беше мъничко суетен и думите на младежа го засегнаха.

— Духовенството днес не е на мода — каза тъжно той.

Още един напън на вятъра и расото се откачи от въжето. Ангеларий го отнесе в стаичката. Когато се върна, беше забравил, че

трябва да се сърди на доктора.

— Какъв си силен! — помилва го той по рамото. — Трябвало е да станеш хирург, а не психиатър. С такава здрава ръка...

— Понякога болните буйствуват, отче, и трябва да ги усмирявам.

— И новият ли буйствува?

— Не! Той не буйствува.

— И според тебе не е болен?

— Не, разбира се!

— Каза ли това на главния лекар?

— Казах му.

— А той?

Младежът сви презрително рамене.

— Началниците не обичат да бъдат получавани. Отче, ти не ми отговори! Имам ли право да се съмнявам в ония, които се представят за жреци на моята вяра?

Зад манастирската ограда — оттам, откъдето започваше покритият с плочи двор на психиатричната болница — се чу тенекиен звън. Той проряза въздуха, провря се през порутената камбанария на църквичката и като направи завой, хукна към гората. Поеха го склоновете на отсрещния баир, завъртяха го между назъбените си пазви, после го подхвърлиха на реката.

— Ще пропуснеш вечерята — каза кротко старецът.

— Да, чувам!

— Ако искаш, ела после пак!

— Тая нощ съм дежурен!

— Добре, ела когато можеш!

— Ще дойда, отче. Лека нощ!

Ангеларий почака, докато фигурата на младежа изчезна зад завоя, след това придърпа в скута си големия манастирски котарак.

Беден беше старецът, беден и самотен като тая църквичка, където бе преминал целият му живот. Нямахше го някогашното великолепие, нямахше я и огромната манастирска земя. Сега гората принадлежеше на горското стопанство, а върху ширната мера държавата построи психиатрична болница с високи каменни стени и решетки по прозорците.

„Осемдесет години! — мислеше старецът, докато ръката му гладеше копринената козина на котарака. — Не са малко! Ще ми

признае ли някой това?“

Тайно в себе си Ангеларий очакваше някой да отбележи търпеливото му съществуване с нещо подходящо. Но на шест километра оттук нямаше жива душа и старецът се плашеше от самотата си.

Той вдигна муцуната на котарака.

— Сироти сме ние с тебе, Крумчо! Сироти! Поне ти да беше отишъл оттатък, а? Ще те хранят добре! Я виж какъв си станал — само кожа и кости!

Животното пхна глава в широкия ръкав на дрехата му.

— Ела! — прегърна го старецът. — Ела да видим какво става там!

Всяка вечер, щом звънецът на болницата удареше за храна, Ангеларий се изкачваше на камбанарията и оттам оглеждаше съседния двор. С двора, с болните и с русия доктор приключваше целият му мъничък свят — толкова малък, че можеше да се обходи с един поглед. Като постоеше така известно време, той се връщаше в стаичката си и полегнал на малкото дървено одърче, чакаше да дойде сънят. Но той беше стар и сънят често бягаше от очите му и в такива часове старецът измъкваше от сандъчето под одъра пожълтяло издание на „Богомилски легенди“. Нямаше си той други книги. Осемдесет години бе чел от голямата книга на живота и това му стигаше.

На плочника пред главния вход на болницата се белееха три престилки. Ангеларий напрегна слабите си очи, за да познае кои са. Човекът отляво приличаше на неговия доктор.

— Нашето момче трябва да е, Крумчо? А другият сигурно е главният. Ами третият кой ли е?

После се сети, че докторът бе споменал за инспектор от министерството, когото очаквали всеки момент. Видя и бежовата „Волга“, паркирана до будката на портиера.

— Сигурно е той, Крумчо! Голямото началство от София. Хайде, дано нашето момче разкаже на инспектора за новия, дете не е луд, а го държат насила. Може да му повярва!

С притиснатия до гърдите котарак Ангеларий заслиза по стълбата. Дървените стъпала скърцаха, щом ги настъпеше, и той много пъти се бе канил да помоли доктора да ги притегне, защото когато стълбата въздишаше под краката му, той се сещаше за собствената си

немощ и за това, колко страшно е, когато вещите започнат да напускат господаря си.

Но сега мислите му бяха заети с доктора и с болката му. И с думите, които младият човек каза за вярата.

„Всеки трябва да вярва в нещо! — мислеше старецът. — Само ония там нямат вяра! Само те не вярват в нищо! Затова ги държат под ключ!“

И в стаята, когато остана насаме с полумрака, мислите за доктора не го напуснаха. При светлината на газената лампа те все още бяха някак подредени, но щом превъртя фитила, те се спуснаха отгоре му, обвиха го с лепкавите си лапи и със съсредоточеността на садист започнаха да се впиват във възбуденото му въображение.

Вярата! Защо бяха заговорили за нея? За тази вяра Альоша Карамазов бе станал отцеубиец! В нейната сянка лежаха амбициите на цяло едно поколение, израснало като кърваво цвете върху напуканата нива на робството. Нали сам той, Ангеларий, бе частица от това поколение!...

Вярата! Догмата!

„Всеки си има догма!“ — мислеше старецът и знаеше, че не е така. Десетилетия бе служил той на своя бог и някога, като младеж, се бе залъгвал от мисълта, че носи в сърцето си оная свършена добродетел, която тогава наричаха морална устойчивост на нравствеността. А после!... После дойде професията... Шестдесет години бе упражнявал той тая своя професия...

От плътно затворените капаци на прозореца се изцеждаше един-единствен лъч — нежен и безплътен като дух. Старецът го гледаше, както го бе гледал много нощи подред и ако душата му не беше смутена от разговора с доктора, той би лежал с опряна о ръката глава, докато светлото петънце върху пода се изместеше чак до ъгъла. Но сега лентичката, прорязала тъмното пространство пред него, му приличаше на стълба, по която се бяха свлекли годините, а заедно с тях и цялата купчина думи — същите ония думи, заради които бе станал монах.

Дори и пред себе си Ангеларий не смееше да признае колко много се бе отдалечил от тържествения портал с надпис „Търпи и ще се спасиш!“, под който някога бе минал с пламнало сърце. Сега в потайните гънки на сбръчканата от годините съвест се гушеха гнойни

капки и той не знаеше дали това е съмнението или просто старческа умора. Десетилетията се изнизаха край него, без да го засегнат — керван от камили: еднакви, безшумни и малко враждебни. Те криеха в коремите си живителната влага на новите идеи, но той никога не протегна шепата си към тях. Чужди му бяха те и неразбираеми, защото бе дал обет да не се поддава на миражи...

„Миражи ли бяха наистина тия десетилетия?“

Когато построиха болницата, поискаха да му прекарат електричество. Той не се съгласи. Остана си със свещите, с фитилите на кандилата, с газената лампа и с призрачния лъч, промъкнал се през капациите на прозореца. Ангеларий се боеше, че електрическите крушки ще изсушат нежния ореол на Спасителя в сърцето му, ще изтрият смирения му поглед и ще открият едно непознато лице, от което той нямаше нужда. Но трепкащата светлина на свещите не успя да запази ореола в сърцето му. Той бледнееше и чезнеше неусетно, както гаснеха неусетно и другите свещи, заради които се бе отрекъл от света. Не се появи и непознато лице. В сърцето на Ангеларий вече нямаше нищо...

„А обичта към хората?“

Той обичаше хората. Както се обичат роднини — разумно, търпеливо и безкомпромисно. Някога бе търсил контакт с тях. Търсеха го и те. Но времената се промениха и сега хората му приличаха на иконите от църквата. Те съществуваха, без да му носят радост.

„И все пак — мислеше старецът — не е възможно над нас да не стои някой, който да ни направлява, да ни съди и да ни прощава!“

Много пъти той бе насочвал мисълта си към тоя „някой“. През годините, когато му служеше всеотдайно, Ангеларий бе приемал съществуването му като нещо очевидно и единствената му грижа бе да следва църковните канони. А те бяха строги и изискваха да се изпълняват точно. После разбра, че това не са закони, писани от бога, защото бяха несъвършени. Някой си бе послужил с божие име, за да въведе угоден нему порядък. И всички следваха тая безсмислена поредица от пости, молитви и въздържание, без да протестираат. Не протестираше и самият бог. Дали той ги одобряваше?

Тъй казваха всички: „Бог одобрява!“

А русокосият доктор му бе казал:

„Бог не протестира, защото не съществува. Ако съществуваше, щеше да се намеси!“

„Не иска, не иска да се намеси!“ — клатеше в тъмнината глава Ангеларий и мислите му спираха дотук, както бяха спирали дотук много нощи подред, защото зад този праг от разсъждения се криеше голямото нищо, което го плашеше повече от самотата. Той вече не търсеше истината. Нямаше нужда от нея. Искаше само да запълни черната язва на съмнението, поразила всяка клетка на повяхналото му въображение.

„Нима не съм достоен за неговото откровение? — мислеше монахът. — Защо не ми даде знак? Съвсем малък знак!“

От десет години той очакваше бог да му се открие. Не го чакаше от суета. Контактът с небето му беше нужен повече от коравия хляб, който три пъти на ден топеше в блудкавия липов чай. Той щеше да му върне вратата. Щеше да бъде оправдание за целия му живот...

„Нима съм толкова грешен? — редеше Ангеларий мислите си и знаеше, че зад този банален упрек се криеше само умишлено бягство от едно друго разсъждение, до което не смееше да се допре. — Пък и да съм грешен, няма ли прошка? Един съвсем малък знак!...“

О, как би служил той на своята вяра, ако бог му се откриеше!

Старият човек не знаеше как точно ще стане чудото. Може би ще чуе глас или ярка светлина ще заслепи очите му, а върху варосаната стена на стаичката невидима ръка ще изпише огнени слова. Дали бог ще дойде сам или ще изпрати вестител? А може би просто ще го вземе при себе си и после пак ще го върне на земята?

Но божеството не се показваше и това огорчаваше дълбоко търпеливия служител.

— Смили се, господи! Не се отвръщай от мене! Не ме оставяй да се явя пред твоя съд като неверник! Това е последната ми възможност! Не ме оставяй!

Ангеларий се свлече на пода с прегънати колене и с ръце, прибрани за молитва. Опрените му в одъра лакти потръпваха от слабост и той прихлупи глава. Върху мръсния сламеник паднаха няколко сълзи. Старецът ги усети, когато опря бузата си в грубото зебло.

Притихнал в молитвена поза, той се мъчеше да не мисли за нищо. Не посегна и към дървеното разпятие, окачено над

възглавницата. Монахът гледаше светлото петно върху пода с разсеян поглед, а от отпуснатите му мускули се изцеждаше умората. После, когато притвори очи, той почувствува необикновена слабост. Раменете му се свиха напред и колкото да се мъчеше да ги изправи, те бяха към одъра.

— Какво става с мен? — разтревожи се той. — Как бързо ме унася!

Неочаквано бодростта му се върна, но това беше някаква чужда, непонятна нему бодрост, сякаш в него се бе вселил друг човек — млад, енергичен, с млада душа и младо сърце.

— Господи! — прошепна Ангеларий, като се изправяше. — Нима си ти?

Той хвана главата си с двете ръце.

— Знакът! Аз съм простен! Господи... благодаря ти!

Старецът притича до прозореца и вдигна капаците с неподозирана за годините сила.

Защо го направи? Не можа да си обясни. Знаеше само, че трябва да го стори, както трябваше още да излезе вън и да се изправи срещу луната.

Ангеларий затича по поляната с вдигнати ръце.

— Къде ме водиш, господи? Къде?

Доктора! Трябва да отиде при русия доктор! Тъй иска бог!

Завоя! И будката на портиера! Отец Ангеларий ситнеше по плочника на психиатричната болница с високо вдигната глава, вървеше замаян от тази неочаквана поличба, която отново му откриваше пътя към вечната истина. Сам бог се бе смилил над грешника и се бе показал, за да изтрие от наранената душа съмнението...

Доктора! Входа! Коя стая!

Ето! Дежурен лекар! Тук е неговият доктор!

Ангеларий не разбра кога е отворил вратата. Дали небесната сила не бе натиснала сама дръжката?

Неговият доктор беше вътре. С ония двамата в бели престилки, дето ги бе видял от камбанарията: главния лекар и очилатия инспектор от министерството. И още един човек имаше там. В болничен халат. Той седеше на един стол, но лицето му не се виждаше, защото бе закрито с бяла кърпа.

— Изумително! — каза инспекторът, когато разтрепераният Ангеларий застана на прага. — Изумително!

Другите двама също гледаха към вратата с широко отворени очи. Само оня с покритото лице спокойно свали кърпата, която му пречеше да гледа.

Монахът се облегна на стената. Силата го напускаше тъй неочаквано, както се бе вселила в него. Тая чужда, млада сила...

Русият го хвана под ръка.

— Седни, отче! Ето тук! Седни и много те моля, прости ни!

Върху възбуденото лице на стареца се мерна уплаха. После светлата искрица в очите му започна да гасне и погледът му стана безкрайно тъжен.

— Това не е ли... знакът? — шепнеха пресъхналите му устни. — Докторе, аз...

Младежът коленичи до него.

— Не го направих за себе си, отче, а за онзи там. — Той посочи към човека в болничния халат. — Нали ти казах, насила го държат. Не е болен. Мозъкът му е по-особен. Има свойствата да се налага над по-слабите от него, да ги командва от разстояние като по радио. Нужен ни беше експеримент, за да го пуснат оттук. Той трябва да служи на науката! Прости ни, отче... Прости и на мен, загдето не те предупредих!

Ангеларий наведе глава.

— Експеримент, казваш! На науката трябвал!

— На науката, отче! — намеси се инспекторът. — Не се сърди! Това беше много важен експеримент.

Ангеларий се опита да се изправи. Трябваше да му помогнат. Главният лекар го потупа по рамото.

— Хайде, попе, със здраве! Пък утре ще наредя да ти донесат топла чорбица да си похапнеш. И ти си човек, нали така...

Лекарите проследиха с поглед стареца до вратата, после се надвесиха над купчината книжа върху бюрото. Чакаше ги много работа. И те съвсем скоро забравиха за отец Ангеларий, който, седнал на стълбите пред входа на болницата, плачеше в шепите си.

РЕЙ БРЕДЪРИ КОСМОНАВТ

Над тъмните коси на мама кръжеше рояк електрически светулки. Тя стоеше на вратата на своята спалня и ме изпровождаше с поглед. В хола цареше тишина.

— Нали ще ми помогнеш да го задържим тоя път в къщи? — попита тя.

— Ще се помъча — отвърнах аз.

— Моля ти се — по лицето ѝ пробягваха неспокойни светлинки. — Тоя път няма да го пуснем.

— Добре — отговорих аз, след като поразмислих. — Само че е безполезно, нищо няма да излезе.

Тя се обърна: светулките, описвайки орбити, летяха над нея като блуждаещо съзвездие и осветяваха пътя. Чух как тя тихо казва:

— Все пак да опитаме.

Други светулки ме изпратиха до моята стая. Легнах си и щом тежестта на тялото ми прекъсна електрическата верига, светулките угаснаха.

Полунощ. Ние с мама, разделени от безтегловния мрак, чакаме, всеки в своята стая. Леглото, тихо напявайки, започна да ме люлее. Натиснах прекъсвача: пеенето и люлеенето престанаха. Аз не исках да спя, съвсем не исках да спя.

Тая нощ с нищо не се отличавахе от множеството други паметни за нас нощи. Колко пъти сме лежали будни и изведнъж усещаме как прохладният въздух става горещ, как вятърът носи огън или виждахме как стените за миг се озаряват от ярко сияние. И ние знаехме, че в тая секунда над къщи минава неговата ракета. Неговата ракета летеше над къщата и дъбовете се превиваха от въздушния вихър. Аз лежах, широко отворил очи, и дишайки бързо-бързо, слушах маминия глас по радифона.

— Почувствува ли?

И аз отговарях:

— Да, да, това е той.

След като минеше над нашия град, малко градче, където никога не кацаха космически ракети, корабът на моя баща летеше по-нататък и ние лежахме още два часа, като си мислехме: „Сега баща ми се приземява в Спрингфилд, сега той е слязъл на асфалтовата пътечка, сега подписва книжата, сега е на въртолета, прелита над реката, над хълмовете, сега приземява вертолета на нашето летище Грин Вилиджж...“ Ето вече половината нощ отмина, а ние с мама, всеки в своето легло, все слушаме и слушаме. „Сега върви по Бел Стрит. Той винаги ходи пеш... не взема кола... сега минава парка, ъгъла Оукхърст, и сега...“

... Вдигнах глава от възглавницата. На улицата, все по-близо и по-близо, леки, бързи, нетърпеливи стъпки. Ето, свърнаха към къщи... нагоре по стъпалата на терасата... И ние двамата, мама и аз, се усмигнахме в прохладния мрак, дочувайки как долу, познала стопанина, се отваря външната врата, нещо тихичко говори, приветствува го и пак се затваря.

Три часа след това аз предпазливо, затаил дъх, завъртях блестящата дръжка на тяхната врата, промъкнах се в безбрежната като самия космос между планетите тъмнина и протегнах ръка към малкото черно сандъче, което стоеше до кревата на родителите ми, откъм краката. Тука е! И аз безшумно побягнах към стаята си, като си мислех: „Та той и без друго нищо няма да разкаже, той не иска аз да знам.“

И ето — от отвореното сандъче сияе черният костюм на космонавта — като черна мъглявина с редки проблясъци на далечни звезди. Аз стисках в парещите си ръце тъмната тъкан и вдъхвах ароматите на планетите: Марс — мирис на желязо, Венера — благоухание на зелен плюш, Меркурий — огън и сяр; долавях дъха на млечната Луна и твърдината на звездите. След това сложих костюма в центрофугата, която наскоро бях направил в училищната работилница, и я пуснах. Скоро в ретортата се утаи тънък слой пращец. Аз го сложих под окуляра на микроскопа.

Родителите ми безгрижно спяха, цялата къща спеше; автоматичните фурнаджии, механичните слуги и самоуправляващите се чистачи бяха потънали в своя електрически сън, а аз гледах, гледах блестящите частички метеорен пращец, кометни опашки и глина от

далечния Юпитер. Самите те бяха като далечни светове и през тубуса на микроскопа аз се отправях в полет — милиарди километри, фантастични ускорения...

На разсъмване, уморен да пътешествувам и боейки се, че ще открият изчезването на костюма, аз отнесох сандъчето на мястото — в спалнята на моите родители.

След това заспах, но веднага се събудих от клаксона на някаква кола под прозореца. Бяха дошли от „Химическо чистене“ за костюма. „Добре че побързах“ — помислих си аз. Само след един час костюмът щеше да се върне обезличен, очистен от всички следи на пътешествието.

И аз отново заспах, а в джобчето на пижамата ми, точно над сърцето, лежеше стъкълцето с магическия прашец.

Когато слязох долу, баща ми седеше на масата и закусваше.

— Добре ли спа, Дуг? — посрещна ме той, сякаш през цялото време си е бил в къщи, сякаш не бе ходил за три месеца в Космоса.

— Добре — отговорих аз.

— Филийки ли?

Той натисна копчето и масата ми изпържи четири филийки хляб — зачервени и златисти.

Помня как баща ми работи тоя ден в градината; все копаеше, копаеше, сякаш търсеше нещо. Дългите мургави ръце се движеха стремително, посаждаха, утъпкваха, привързваха, окастриха, подрязваха; мургавото му лице непрекъснато беше обърнато към земята. Очите на баща ми гледаха това, с което бяха заети ръцете; те нито веднъж не погледнаха към небето или към мен, дори към мама. Само когато коленичехме до него, за да усетим през тъканта влагата на земята, да заровим пръстите си в черния хумус и да забравим за буйното синьо небе, той се оглеждаше наляво или надясно, към мама или към мене, и ласкаво ни намигаше, продължавайки да работи, като гледаше към земята, през цялото време към земята, и небето виждаше само неговия приведен гръб.

Вечерта ние седяхме в закритите люлки, те ни люлееха, облъхваха ни с вятър и ни пееха песни. Беше лято, луна, имаше лимонада, ние държахме в ръцете си студените чаши и баща ми четеше стереовестник, монтиран в специална шапка, който преобръщаше микространиците зад увеличителното стъкло, щом

премигнеш три пъти. Баща ми пушеше цигари и ми разказваше как бил момче през 1997 година. Малко по-късно той както винаги ме попита:

— Защо не се разхождаш, защо не тичаш подир топката, Дуг?

Аз нищо не отвърнах, но мама каза:

— Той се разхожда, когато теб те няма в къщи.

Баща ми погледна към мен, след това, за първи път през тоя ден, към небето. Мама винаги го наблюдаваше, когато гледаше към звездите.

Първия ден и първата вечер след завръщането си той рядко гледаше към небето. Аз го виждах да работи усърдно в градината и лицето му сякаш се бе срасло със земята. На втория ден той вече често поглеждаше към звездите. През деня мама не се страхуваше толкова от небето; затова пък как ѝ се искаше да угаси вечерните звезди. Понякога дори ми се струваше, че мислено търси ключ да ги изключи, ала нима може да се намери... На третата вечер, случваше се, вече се каним да си лягаме, а баща ми все още се помайва на терасата и аз чувах как мама го вика — така тя ме викаше вкъщи от улицата. И въздъхвайки, баща ми включваше фотоелектрическия катинар. А на следващата заран, на закуска, аз поглеждах надолу и откривах в краката му черното сандъче; мама още спеше.

— Е, Дуг, довиждане — казваше той, като ми стискаше ръката.

— След три месеца ли?

— Точно.

И той тръгваше по улицата, не сядаше нито във вертолет, нито в такси, нито в автобус, а просто вървеше пеш, като носеше летателния си костюм в чанта под мишница — да не се забелязва. Той не искаше хората да казват, че се е възгордял, като е станал космонавт.

Един час по-късно мама слизаше да закуси и изляждаше всичко на всичко една филийка изпържен хляб.

Но днес си беше днес, първата вечер, и той почти съвсем не гледаше към звездите.

— Да идем на телевизионния карнавал — предложих аз.

— Чудесно — рече баща ми.

Мама ми се усмихна.

И ние побързахме да вземем въртолета за града и поведохме баща ми покрай безбройните екрани, за да бъде с нас неговата глава,

неговото лице, за да не гледа никъде другаде.

На смешното се смеехме, на сериозното гледахме сериозно, а аз все си мислех: „Баща ми лети на Сатурн, на Нептун, на Плутон, но никога не ми носи подаръци. Другите момчета, на които бащите им пътешествуват из Космоса, показват на другарите си късчета руда от Калисто, парчета черни метеорити, син пясък. А пък аз трябва да вземам от тях образци за колекцията си — пясък от Меркурий, марсиански камъни, които пълнят стаята ми, но за които баща ми никога не иска да говори.“

Случваше се — помня — той донасяше нещо на мама. Веднъж посади в двора слънчогледи от Марс, но месец след като замина в нов полет, когато цветята пораснаха, един ден мама изтича на двора и всичките ги изпоряза.

Ние стояхме пред стереоскопичния екран и аз изведнъж, без да се замислям, зададох на баща си въпроса, с който винаги се обръщах към него:

— Кажи ми как е там, в Космоса?

Мама ме стрелна с изплашен поглед. Късно.

Половин минута баща ми стоя мълчаливо, търсейки отговор, сетне сви рамене:

— Там... това е най-хубавото от всичко най-хубаво в живота...
— Той се сепна. — Всъщност нищо особено. Просто съм свикнал. На теб не би ти харесало. — Той ме погледна изпитателно.

— Но ти винаги летиш отново.

— Навик.

— А къде ще полетиш сега?

— Още не съм решил. Трябва да помисля.

Той винаги обмисляше. В ония дни имаше малко космонавти и той сам можеше да си избира как, къде и кога да лети. Вечерта на третия ден след неговото завръщане можехте да го видите как си избира звезда.

— Да тръгваме — рече мама, — време е да се прибираме.

Още не беше късно и в къщи помолих баща си да облече космонавтската униформа. Не би трябвало да го моля, за да не огорчавам мама, но нищо не можех да направя със себе си. Продължавах да го моля, макар че той винаги ми отказваше. Аз никога не го бях виждал в униформа. Най-сетне той каза:

— Е, добре.

Ние чакахме в гостната, докато той се изкачи горе по въздушната шахта. Мама тъжно ме гледаше, сякаш не вярваше, че собственият ѝ син може така да постъпи с нея. Аз отвърнах поглед.

— Прости ми — казах аз.

— Ти никак не ми помагаш — произнесе тя. — Никак.

След един миг във въздушната шахта се чу шум.

— Ето ме и мен — тихо рече баща ми.

Ние го видяхме в униформа.

Костюмът беше черен, с искрящи отблясъци. Сребърни копчета, сребърни лампаси до токовете на черните обуца. Сякаш целият — и тялото, и ръцете, и краката — бе изваян от черна мъглявина, през която просветват мъждукащи звездички. Костюмът бе прилепнал към тялото, както ръкавица прилепва към дълга, гъвкава ръка; от него се носеше мирис на прохладен въздух, на метал, на Космос. Долавяше се дъх на огън и време.

Баща ми стоеше сред стаята и се усмихваше смутено.

— Обърни се — рече мама!

Очите ѝ, отправени към него, гледаха нейде далече, далече.

Когато баща ми беше в Космоса, тя съвсем не говореше за него. Всъщност тя изобщо не говореше за нищо друго освен за времето, за моя врат — че не било зле да го измия, — или за безсънието си. Веднъж се оплака, че нощта била много светла.

— Та нали тази седмица нощите са безлунни?

— А звездите? — отвърна тя.

Отидох в магазина и ѝ купих нови жалузи, по-тъмни, по-зелени. През нощта, легнал в леглото, аз чувах как тя ги спуска, старателно закривайки прозореца. Дълъг шумолящ звук.

Веднъж се бях накарал да окося тревата.

— Недей — мама стоеше до вратата. — Прибери косачката на мястото.

Така си растеше у нас тревата по три месеца, без да я косим. Баща ми я окосяваше, когато се връщаше от рейс.

Тя изобщо не ми разрешаваше нищо да правя — да поправам например машината, която приготвя закуска, или пък механическия четец. Тя всичко събираше, както събират за празник. И после виждах

как баща ми чука или запоява, усмихвайки се, и мама щастливо го гледа и се усмихва.

Да, когато го нямаше, тя почти не говореше за него. На свой ред баща ми никога не се мъчеше да се свърже с нас, да хвърли мост през милионите километри.

Веднъж той ми каза:

— Майка ти се държи с мен като че изобщо ме няма — сякаш съм невидим.

Аз самият забелязах това. Тя гледаше край него, ръцете му, страните му, само не и очите. Или ако погледнеше в очите му, то сякаш през някаква пелена, като звяр, който заспива. Тя казваше „да“ там, където трябваше, усмихваше се — всичко със закъснение от половин секунда.

— Сякаш аз не съществувам за нея — рече баща ми.

А на следващия ден тя отново беше с нас и той за нея съществуваше; те се хващаха за ръка и отиваха да се поразходят около къщата или се отправяха на езда, и мамините коси се развяваха като на момиче; тя изключваше всички механизми в кухнята и сама му печеше чудесни банички, торти и сладкиши, жадно го гледаше в очите, усмихваше се с истинската си усмивка. А към края на такъв ден, когато той съществуваше за нея, тя непременно плачеше. И баща ми стоеше объркан, гледаше наоколо, като че търсеше отговор, ала никога не намираше.

... Баща ми бавно се обърна, като показваше костюма.

— Обърни се още веднъж рече мама.

На следващата сутрин баща ми дотича в къщи с цял куп билети. Розовите билети — за Калифорнийската ракета, сините — за Мексиканската авиолиния.

— По-живо! — възкликна той. — Ще си купим дрехи за път, след това ще ги изгорим. Ето — на обед излитаме за Лос-Анжелос, в два часа — с вертолет до Санта-Барбара, ще пренощуваме и в девет сутринта — със самолет до Енсенада!

И ние се отправихме за Калифорния. Ден и половина пътешествувахме по тихоокеанското крайбрежие, докато не се установихме на пясъчния плаж на Малибу.

През цялото време баща ми се вслушваше в звуците, пееше или жадно разглеждаше всичко наоколо, като се вкопчваше във

впечатленията, сякаш светът бе голяма центрофуга, която се въртеше толкова бързо, че всеки миг можеше да го откъсне от нас.

Тоя ден мама остана в хотела. Баща ми дълго лежа до мен на пясъка под палещите лъчи на слънцето.

— Ух — въздъхна той, — благодат...

Затворил очи, той лежеше на гръб и пиеше слънце.

— Ето какво не достига — рече той.

Той, разбира се, искаше да каже „на ракетата“. Но баща ми избягваше да споменава за своята ракета и не обичаше да говори за всичко онова, което го няма на ракетата. Откъде ще има на ракетата солена вятър? Или синьо небе? Или ласкаво слънце? Или домашния обед на мама? И нима на ракетата ще поговориш със своя четиринадесетгодишен син?

— Хайде да поприказваме — произнесе той най-сетне.

И аз знаех, че сега ние двамата ще говорим, ще говорим — цели три часа, както беше прието при нас. Чак до вечерта ще се изтягаме на слънцето и ще бърбим полугласно за моето учене, за това, колко високо мога да скоча, бързо да плавам...

Баща ми ме слушаше, кимаше, усмихваше се, одобрително ме потупваше по бузата. Ние говорехме. Не за ракетата и не за Космоса — ние говорехме за Мексико, където веднъж пътешествувахме с един стар автомобил, за пеперудите, които ловяхме в зелените ярки джунгли; това беше по пладне, стотици пеперуди бяха облепили нашия радиатор и веднага загиваха, пърхайки със сини и розови крилца, потрепервайки в конвулсии — красиво и тъжно зрелище. Ние говорехме за всичко друго, само не и за това, за което аз исках. И баща ми ме слушаше. Той слушаше така, сякаш жадуваше да се насити със звуците, които ловеше неговият слух. Той слушаше вятъра, диханието на океана и моя глас съсредоточено, с напрегнато внимание, което сякаш отсяваше физическите тела и оставяше само звуците. Той затваряше очи, за да слуша по-добре. И аз си спомнях как слуша бръмченето на машините, когато сам коси тревата, вместо да включи програмното управление, виждах как вдъхва мириса на окосената трева, когато тя изригва към него като зелен фонтан.

— Дуг — каза той към пет часа; ние току-що си бяхме прибрали кърпите и бяхме тръгнали покрай приборя към хотела, — обещавай ми едно нещо.

— Какво?

— Никога да не ставаш космонавт.

Аз се спрях.

— Говоря сериозно — продължаваше той. — Защото там винаги ще те тегли насам, а пък тук — нататък. Така че по-добре е да не започваш. За да не се встрастиш:

— Но...

— Ти не знаеш какво е това. Всеки път, когато съм там, си казвам: „Само да се върна на Земята — ще остана завинаги, никога повече няма да полетя.“ И въпреки това отново летя, и сигурно винаги ще бъде така.

— Аз отдавна вече искам да стана космонавт — казах аз.

Той не чуваше моите думи.

— Аз се опитвам да принудя себе си да остана. Когато в събота се върнах в къщи, твърдо бях решил да направя всичко, да се заставя да остана.

Спомних си как той облян в пот се трудеше в градината, спомних си как летяхме, как той непрекъснато беше увлечен от нещо, в нещо се вслушваше. И, разбира се, всичко това правеше, за да убеди себе си, че морето, градовете, земята, неговото родно семейство — ето единственото реално и ценно нещо в живота. И аз знаех какво ще прави баща ми днес през нощта: ще седи на терасата и ще гледа елмазения наниз на Орион.

— Обещай ми, че няма да станеш такъв, какъвто съм аз — помоли той.

Аз се позабавих.

— Добре — отговорих.

Той ми стисна ръката.

— Умник — рече той.

Обедът беше чудесен. Още щом се върнахме в къщи, мама отиде в кухнята и се зае да готви; занимаваше се с тестото и корите, тракаше с тенджери и тави. И ето че на масата се появи огромна пуйка, подправена със сос от боровинки, грах, варена тиква.

— Да не би днес да е празник? — учуди се баща ми.

— В Деня на благодарността ти няма да си бъдеш в къщи.

— Значи ето какво било.

Той вдъхваше аромата. Вдигаше похлупака на съдините и се навеждаше така, че благоуханната пара да го милва по загорялото лице. И всеки път казваше: „А-ах...“ След това погледна стаята, ръцете си. Обгърна с поглед картините по стените, столовете, масата, мене, мама. Най-сетне се изкашля: разбрах, че се беше решил.

— Лили!

— Да? — Мама го гледаше през масата, която в ръцете ѝ се бе превърнала в чудесен сребърен капан, възшебен вир от застройкики, в който тя се надяваше — нейният мъж, също както доисторическият звяр в асфалтовото езеро, съвсем ще затъне и ще остане завинаги, ограден от птичи костички.

В очите ѝ играеха искрици.

— Лили — рече баща ми.

„Е, хайде, хайде — нетърпеливо си мислех, — хайде, говори, по-скоро кажи, че тоя път ще си останеш в къщи завинаги и никога повече няма да отлиташ, кажи!“

В същия миг тишината се разкъса от пронизителното бръмчене на прелитащ вертолет и стъклото на прозореца се откликна с кристален звън. Баща ми погледна през прозореца.

Ето ги сините вечерни звезди, а на изток се издига червеният Марс.

Цяла минута баща ми гледа към Марс. След това, без да поглежда, протегна ръка към мястото, където седях аз.

— Може ли малко грах? — помоли той.

— Извинявайте — рече мама — съвсем съм забравила хляба.

И тя изтича към кухнята.

— Хлябът е на масата — извиках аз след нея.

Баща ми започна да яде, като се мъчеше да не гледа към мен.

* * *

Тая нощ не можех да заспя. Скоро след полунощ слязох долу. Лунната светлина сякаш бе покрила всички покриви с ледена корица, блещукащата роса бе превърнала тревата в снежно поле. Аз стоях на прага само по пижама, гален от топлия нощен ветреца. Изведнъж забелязах, че баща ми е тук, на терасата. Той седеше на механичната

люлка и бавно се люлееше. Видях тъмния му профил, обърнат към небето; той следеше движението на звездите. Очите му бяха като опушени кристали, във всяко се отразяваше по една луна.

Аз излязох и седнах до него.

Ние се люлеехме заедно.

Най-сетне аз попитах:

— А в Космоса има ли смъртни опасности?

— Милион.

— Кажй някои от тях.

— Сблъскване с метеор, от ракетата излиза всичкй въздух. Или ако те повлече комета. Сблъскване. Задушаване. Взрив. Центробежни сили. Свръхускорение. Горещина. Студ. Слънце, Луна, звезди, планети, астероиди, планетоиди, радиация...

— Загиналите изгарят ли ги?

— Къде можеш ги намери!

— А къде изчезва човекът?

— Отлита на милиарди километри. Такива ракети се наричат блуждаещи ковчези. Ти ставаш метеор или планетоид, който вечно лети в Космоса.

Аз замълчах.

— Затова пък — каза той след малко — смъртта в Космоса е бърза. Раз — и край. Никакви страдания. Най-често човек изобщо нищо не усеща.

Отдохме да спим.

* * *

Настъпи утрото.

Баща ми стоеше на вратата и слушаше как в златната клетка пее жълто канарче.

— И така — решено — рече той. — Щом се върна следващия път — вече завинаги, повече никъде няма да летя.

— Татко! — възкликнах аз.

— Кажй и на майка си, като стане.

— Сериозно ли?

Той кимна.

— Довиждане след три месеца.

И той закрачи по улицата, стиснал под мишница черната униформа, и подсвирвайки, поглеждаше високите зелени дървета. Както вървеше, откъсна една глогинка, подхвърли я високо във въздуха и потъна в прозрачните утринни сенки...

* * *

Няколко часа по-късно аз започнах разговор с мама — искаше ми се нещо да си изясня.

— Татко казва, че понякога се държиш така, сякаш не го виждаш, не го чуваш — рекох аз.

Тя всичко ми обясни.

— Преди десет години, когато той за първи път отлетя в Космоса, аз си казах: „Той е мъртъв. Или все едно че е мъртъв. Мисли за него като за мъртъв...“ И когато той три или четири пъти в годината се връща в къщи, то това изобщо не е той, а просто приятен спомен или сън. Ако споменът или сънят се прекъсне; съвсем не е така тежко. Затова повечето от времето аз си мисля за него като за мъртъв...

— Но нали понякога се случва...

— Случва се, но аз нищо не мога да направя със себе си. Аз пека пирожки и се държа с него като с жив и ми е мъчно. Не, по-добре е да смятам, че е заминал преди десет години и няма никога да го видя. Тогава не е така тежко.

— А нима не ти е казал, че следващия път ще остане завинаги?

Тя бавно поклати глава.

— Не, той е умрял. Аз съм уверена в това.

— Той ще се върне жив — казах аз.

— Педи десет години — продължаваше мама — аз си помислих: какво ще стане, ако той загине на Венера? Тогава ние вече няма да можем да гледаме Венера. Ами ако на Марс? Ние няма да можем да виждаме Марс. Още щом заблести на небето като ярка звезда, веднага ще ни се иска да си влезем в къщи и да затворим вратата. Ами ако загине на Юпитер, на Сатурн, на Нептун? В нощите, когато изгряват тия планети, ние ще ненавиждаме звездното небе.

— Защо пък? — рекох аз.

* * *

Съобщението дойде на следващия ден.

Раздавачът ми го връчи и аз го прочетох, застанал на терасата. Слънцето залязваше. Мама стоеше на вратата и гледаше как сгъвам листчето и го скривам в джоба си.

— Мамо! — заговорих аз.

— Не ми го казвай — рече тя — и без теб го зная.

Тя не плачеше.

Не, него не го уби Марс, нито Венера, нито Юпитер, нито Сатурн. Ние не биваше да се страхуваме, че ще си спомняме за него винаги, щом във вечерното небе пламне Юпитер или Сатурн, или Марс.

Работата стоеше другояче.

Неговият кораб падна на Слънцето.

Слънцето — огромно, пламтящо, безпощадно, което всеки ден свети от небето и от което няма къде да се скриеш.

След смъртта на баща ми мама дълго спеше през деня и до вечерта не излизаше. Ние закусвахме в полунощ, обядвахме в три часа през нощта, вечеряхме в шест часа сутринта, когато цареше студен полумрак. Ние отивахме на театър за през цялата нощ и си лягахме да спим на разсъмване.

След това още дълго излизахме да се разхождаме само в дъждовните дни, когато нямаше слънце.

ХЪРБЪРТ УЕЛС НАЙ-НОВИЯТ УСКОРИТЕЛ

Случва се понякога търсиш карфица, а намираш жълтица. Така стана и с моя добър приятел професор Гибърн. И по-рано бях чувал, че много велики открития са правени най-неочаквано, но случаят с професор Гибърн е изключителен. Може смело да се каже, че откритието му ще обърне с краката нагоре целия ни живот. А в същност той искаше само да намери някакво универсално тонизиращо средство, което би дало възможност на хората да смогват в нашия главоломен век. Аз съм вземал вече няколко пъти от това лекарство и сега ще се опитам да опиша действието му върху моя организъм. Понататък ще видите каква богата находка може да бъде това средство за любителите на нови усещания.

С професор Гибърн сме съседни във Фолкстън. Ако не ми изневерява паметта, няколко негови снимки бяха поместени в списанието „Стренд“, струва ми се, в края на 1899 година. Не мога да проверя, защото някой ми взе това списание и досега не ми го е върнал; но читателят може би помни високото чело и необикновено дългите черни вежди на Гибърн, които придават на лицето му нещо мефистофелско.

Професор Гибърн живее на Апър-Сандгейт-роуд, в една от ония красиви къщи с неопределен стил, които украсяват тази улица. Покривът на къщата му е фламандски, портикът — мавритански; прозорецът в една от стаите е с голям фенер. В тази стая професорът работи и там, когато го навещавам вечер, ние пушим и разговаряме. Професор Гибърн е голям шегаджия, но той обича не само да се шегува и често ми разправя за своите занимания. Той е от ония хора, за които разговорът е вътрешна потребност: помага им да работят — и по такъв начин аз имах възможност още от самото начало да проследя създаването на „Най-новия ускорител“, макар че значителна част от опитите си Гибърн правеше не във Фолкстън, а в прекрасно обзаведената лаборатория на Хауър-стрийт, до болницата.

Както е известно на всички образовани хора, Гибърн заслужено се прослави сред физиолозите с трудовете си по изучаване действието на лекарствата върху нервната система. Специално в областта на приспивателните, успокояващи и обезболяващи средства казват, че няма равен на него. Гибърн се ползува с голям авторитет и като химик, и аз мисля, че докато той не сметне за нужно да публикува някои свои трудове, учените не ще получат отговор на редица сложни неясни въпроси, свързани с клетките на нервните ганглии и осевите влакна.

Последните години Гибърн отделяше особено внимание на въпроса за тонизиращите средства и бе постигнал големи успехи в тази област още преди да открие своя „Най-нов ускорител“. Благодарение на него медицината се обогати най-малко с три засилващи препарата, чието значение в лечебната практика е огромно. Тъй нареченият „Сироп «Б» на доктор Гибърн“ е спасил повече човешки живота, отколкото която и да е спасителна лодка от цялото наше крайбрежие.

— Но всичко това не ме удовлетворява — каза ми веднъж преди няколко години той. — Моите препарати или само пошибват нервните центрове, без да влияят на нервите, или просто увеличават силите ни чрез понижаване на нервната проводимост. Те имат само местен ефект, и то твърде неравномерен. Едни възбуждат сърцето и вътрешните органи, но притъпяват работата на мозъка; други действуват на мозъка като шампанско, без да влияят на слънчевия възел. А аз искам да открия — и, дявол да го вземе, ще го открия — такова средство, което да ви разтърси от главите до петите и да увеличи силите ви двойно, даже тройно. Да! Ето какво търся!

— Това ще бъде придружено с прекалено изразходване на енергия — забелязах аз.

— Безусловно! Но затова пък ще ядете два-три пъти повече. А помислете само какво би означавало това! Представете си шишенце... да кажем, ей като това — той взе от масата едно зелено флаконче, — и в това безценно шишенце е заключена възможността два пъти по-бързо да мислите, два пъти по-бързо да се движите, два пъти по-бързо да работите.

— Нима е постижимо?

— Според мен, да. Ако не е, значи напразно съм се трудил цяла година. Според мен различните препарати на хипофосфатите показват,

че нещо подобно е осъществимо... Нека да действа само един път и половина — пак ще е добре.

— Разбира се, че ще е добре! — съгласих се аз. — Да вземем например някакъв държавен деятел. Претрупан е с извънредно много дела, а не може да се справя с работата.

— Тогава ще даде на секретаря си да пийне от това шишенце.

— И ще спечели двойно повече време. Или да вземем вас: да предположим, че трябва да довършите книгата си...

— Аз обикновено проклинам деня, в който съм я започнал.

— Или, да кажем, сте лекар. Ужасно сте зает и ви е нужно да седнете и да обмислите диагнозата... Или адвокат... Или учите за изпити...

— Такива хора ще са готови да платят по гиней за всяка капка от вашето лекарство — възкликнах аз.

— Или, да кажем, дуел — продължи Гибърн. — Когато всичко зависи от това, кой пръв ще дръпне спусъка.

— Или фехтуване — подех аз.

— Ето, виждате ли, стига да успея да направя моето средство универсално, а вреда от него няма да има никаква, освен дето ще ви приближава по-скоро до старостта. Но затова пък ще преживеете двойно повече неща в сравнение с другите.

— Все пак за дуела ще бъде може би нечестно по отношение на противника — замислен казах аз.

— Както решат секундантите — отвърна Гибърн.

Но мен отново почнаха да ме завладяват съмнения.

— А вие уверен ли сте, че такова лекарство може да се изобрети?

— Абсолютно съм уверен — каза Гибърн, като погледна през прозореца. Отвън нещо профуча с грохот. — Нали изобретиха автомобила! Всъщност... — той млъкна и като се усмихна многозначително, потропа по масата със зеленото шишенце. — Всъщност, аз знам такъв състав... вече съм поизмислил нещо...

По нервната усмивка, с която Гибърн произнесе тези думи, разбрах, че откритието му е много важно. За опитите си той обикновено проговаряше чак когато бяха към края.

— И може би... може би моят препарат ще увеличи силите ми повече от два пъти.

— Това ще бъде грандиозно! — казах аз не много уверено.

— Да, ще бъде грандиозно!

Струва ми се, че тогава той сам още не разбираше грандиозността на откритието си.

Ние често се връщахме към тази тема и всеки път Гибърн говореше за „Най-новия ускорител“ — така наричаше своя препарат — с все по-голяма увереност. Понякога на глас размишляваше за неочакваните физиологични последици, които може да даде „Най-новият ускорител“, и ставаше мрачен. После изведнъж с нескривано користолубие почваше да обсъжда с мен паричната страна на откритието си.

— Това е велико откритие — казваше Гибърн. — Давам много на света и смятам, че имам право да разчитам на добра отплата. Науката си е наука, но според мен трябва да ми дадат монопола на моя препарат поне за десетина години. В края на краищата защо всичко най-хубаво в живота да се пада на някакви си дребни търгаши!

Интересът ми към новото изобретение не отслабваше. Винаги съм имал склонност към метафизиката. Увеличали са ме загадките на времето и пространството и сега почнах да вярвам, че откритието на Гибърн ще направи възможно абсолютното ускоряване на човешкия живот. Да предположим, че някакъв човек почне редовно да приема тези капки: животът му ще бъде крайно интензивен, но на единадесет години той вече ще достигне зрелост, на двадесет и пет ще почне да вехне, а към тридесет години ще се превърне в немощен старец. Значи, мислех си, Гибърн ще направи с пациентите си в същност това, което прави природата с жителите на страните на Изтока: нали те на петнадесет-шестнадесет години са вече зрели хора, а към петдесет — старци и, по правило, мислят и действуват по-бързо от нас.

Магията на фармакопееята винаги ме е карала да изумявам. Лекарствата могат да направят човека безумен, могат и да го успокоят, могат да му придадат невероятна сила и бодрост или пък да го превърнат в безволева отрепка. И ето към арсенала от шишенца, които са винаги на разположение на лекарите, сега ще се прибави още едно чудо!

Но подобни мисли малко интересуваха Гибърн — той беше всецяло погълнат от техническата страна на изобретението си.

На седми или осми август Гибърн ми съобщи, че вече е поставил опит за дестилация, която трябва да реши съдбата на неговото

изобретение, а на десети всичко бе завършено и „Най-новият ускорител“ стана осезаема реалност. Бях се запътил към бръснарницата във Фолкстън и срещнах Гибърн — той идваше у дома да сподели с мен радостта си. Очите му блестяха, лицето му се бе зачервило и аз веднага забелязах несвойствената рязкост на движенията му.

— Готово! — извика той и като ме хвана за ръката, заговори бързо-бързо: — Напълно готово. Да вървим у нас, сам ще видите.

— Наистина ли?

— Наистина! Това е нещо невероятно! Да вървим!

— И ускорява... двойно?

— Повече, много повече! Дори ми става страшно. Да вървим! Ще го опитате сам! Ще го опитате! Това е чудо, истинско чудо!

Той ме сграбчи за ръката и ме помъкна така стремително, че трябваше да тичам подире му, за да не изостана; изкачвайки тичешком възвишението, той продължаваше възбудено да говори. Насреща ни се зададе омнибус и седящите в него като по команда се зазяпах в нас, както умеят да зяпат само пътуващите в омнибус.

Беше един от ония ясни и горещи дни, с които е така богато лятото във Фолкстън, когато всички багри изглеждат необичайно ярки, всички контури — необичайно отчетливи. Имаше и лек ветрец, но нима той можеше да ме освежи?

Най-сетне на площада аз му се примолих.

— Нима тичам? — удиви се Гибърн и премина от тръс на бързо ходене.

— Вие навярно сте опитали вашето лекарство? — промълвих задъхано.

— Не — каза той. — Пих само от водата в мензурата, само капчица; но мензурата беше измита добре. Снощи наистина изпих малка доза от „Ускорителя“. Но оттогава мина толкова време.

— И той ускорява... двойно? — попитах аз, целият в пот, когато стигнахме до дома му.

— Хиляда пъти, много хиляди пъти! — извика Гибърн, като разтвори с театрален жест широко дъбовата портичка на градинката си.

— Фю! — свирнах аз и го последвах.

— Даже не мога да установя колко пъти — продължи той, като вадеше от джоба си ключа.

— И вие...

— Това хвърля нова светлина върху физиологията на нервната система, обръща нагоре с краката теорията за зрителните усещания! Единствен бог знае колко пъти ускорява. После ще го изследваме... А сега трябва да опитате моето питие.

— Да го опитам? — повторих аз, като вървах след него по коридора.

— Непременно! — каза Гибърн вече в кабинета си. — Ето го, в това малко зелено шишенце! Само ако не се боите!

По природа аз съм човек предпазлив и да рискувам обичам повече на думи. Действително ми беше страшно, но в мен заговори гордостта.

— Ами, добре — нерешително подех аз. — Казвате, че сте го опитали вече?

— Да, опитах го — отвърна Гибърн. — И според мен не ми навреди. Дори цветът на лицето ми не се промени, а самочувствието...

Седнах в креслото.

— Добре, дайте! В краен случай няма да отида в бръснарницата, а това според мене е най-тежкото задължение на цивилизования човек. Как се взема?

— С вода — каза Гибърн.

Той се спря до бюрото и внимателно ме загледа. В тона му се появиха професионални нотки.

— Но то е необикновено лекарство.

Махнах с ръка.

— Предупреждавам ви: щом отпиеете първата глътка, затворете очи и минута-две не ги отваряйте. Няма да ослепеете. Зрението ни зависи от дължината на въздушните вълни, а съвсем не от количеството им, но ако очите ви бъдат отворени, ретината ви ще получи шок, придружен с виене на свят. Така че не забравяйте да замижите!

— Ще ви послушам — казах аз. — Няма да забравя.

— Второ, запазете пълно спокойствие. Само да не ви хрумне да мръднете от креслото, защото лошо ще се ударите. Помнете, че вашият организъм ще почне да работи много хиляди пъти по-бързо. Сърцето,

дробовете, мускулите, мозъкът — всичко. Вие няма да го почувствувате, усещанията ви няма да се променят, но всичко около вас ще забави хода си. В това се състои целият фокус.

— Господи! — казах аз. — Значи...

— Сега ще видите — каза той, като взе мензурата и огледа масата. — Чаши, вода. Всичко е готово! Първия път ще налеем съвсем малко. — Скъпоценната течност забълбука и потече от зеленото шишенце в мензурата. — Не забравяйте какво ви казах — рече Гибърн и изля мензурата в чашата с ловкостта на италиански келнер, наливащ уиски. — Стиснете очи колкото можете по-силно и запазете пълно спокойствие в течение на около две минути. Аз ще ви кажа кога да ги отворите пак.

Той добави в чашите вода.

— Да, още нещо! Не оставяйте чашата на масата. Дръжте я в ръка, а с лакът се опрете на коляното. Така... правилно... А сега...

Той вдигна своята чаша.

— За „Най-новия ускорител“! — казах аз.

— За „Най-новия ускорител“! — повтори Гибърн.

Чукнахме се, изпразнихме чашите и аз веднага затворих очи.

Известна ви е оная пустота на небитието, в която потъвате, когато пийнете хубава глътка коняк. Колко време продължи това усещане, не знам. После до мен стигна гласът на Гибърн. Аз трепнах и отворих очи. Той стоеше на предишното място и все още държеше чашата в ръка. Само че сега чашата беше празна.

— Е? — казах аз.

— Нищо особено ли не чувствувате?

— Нищо. Може би само леко оживление.

— А звукове чувате ли?

— Никакви звукове — казах аз. — Дявол да го вземе! Наистина — пълна тишина. Само някъде кап-кап... сякаш вали дъжд. Какво е това?

— Звуците са се разпаднали на своите елементи — поясни Гибърн.

Впрочем, не гарантирам за точността на думите му.

Той се извърна към прозореца.

— Виждали ли сте някога да висят така пердета?

Погледнах към прозореца и видях, че единият край на пердето се бе подвил нагоре, сякаш бе застинал в движение, полюшван от вятъра.

— Никога не съм виждал — отвърнах аз. — Странно!

— А това? — каза той и разтвори пръстите си, с които държеше чашата.

Аз, разбира се, трепнах, очаквайки, че чашата ще падне. Но нищо подобно! Тя увисна във въздуха даже без да се поклати.

— В нашата географска ширина — каза Гибърн — падащият предмет изминава в първата секунда приблизително шестнадесет фута... Точно това става сега и с моята чаша. Но тя не е успяла да измине и стотна част от тези шестнадесет фута. Сега имате ли представа за силата на моя „Ускорител“?

И Гибърн почна да движи ръката си около бавно спускащата се чаша, после я хвана за дъното, внимателно я постави на масата и се засмя.

— Е, как е?

— Не е лошо — казах аз и почнах предпазливо да ставам от креслото.

Самочувствието ми беше отлично, главата ми работеше леко, ясно, но всичко в мен някак страшно бързаше. Сърцето ми например правеше хиляди удари в секунда, но това не пораждаше у мен никакви неприятни усещания. Погледнах през прозореца навън. Велосипедист, замръзнал на място със замръзнал облак прах отзад, стремглаво догонваше омнибус, който също не се движеше. Аз просто зинах от удивление при вида на това невероятно зрелище.

— Гибърн — извиках аз, — колко време действа това нещо?

— Нямам никакво понятие! — отвърна той. — Последния път го взех преди лягане. Казвам ви, стана ми страшно. Тогава продължи няколко минути, макар че минутите ми се сториха часове. После силата на действието започна да намалява, и то доста рязко.

Аз не изпитвах никакъв страх и много се гордеех с това. Вярно, все пак бяхме двама.

— А какво ще стане, ако отидем да се поразходим? — попитах аз.

— Че какво може да стане?

— Нали ще ни видят!

— Какво приказвате! Какво приказвате! Никой няма да ни види! Ще се понесем като в приказките. Да вървим! Как предпочитате — през прозореца или през вратата?

И ние изскочихме през прозореца.

Аз имам богата фантазия. Много съм чел за разни чудеса, сам много съм преживял, но тази кратка разходка из Фолкстън, след като бяхме пили от „Най-новия ускорител“, беше най-необикновеното, най-изумителното събитие в живота ми.

Понесохме се през дъбовата портичка, излетяхме на улицата и почнахме внимателно да разглеждаме вкаменения омнибус. Върховете на колелата, краката на конете, краят на камшика и долната челюст на кондуктора (той явно се канеше да се прозине) едва забележимо се движеха, но каросерията на този муден екипаж оставаше в абсолютен покой. И не се чуваха никакви звуци освен леко хриптене в гърлото на прозяващия се кондуктор. Кочияшът, Кондукторът и единадесетте пътници представляваха неделима част от тази застинала грамада.

Стана ми даже някак неприятно, когато разгледахме от всички страни омнибуса. Също такива хора като нас, и в същото време неприличащи на нас, бяха замрели в най-непринудени пози, без да довършат започнатите жестове. Някаква девойка и млад мъж, усмихвайки се, флиртуваха и тази усмивка заплашваше да остане завинаги на лицата им; жена в развяваща се пелерина седеше, опряла лакти на перилата и вперила немиждащ поглед в къщата на Гибърн; мъж, напомнящ восъчна фигура, сучеше мустак, а друг протягаше вцепенената си ръка с разперени пръсти след отлитащата шапка.

Гледахме ги, смеехме им се, правехме най-различни гримаси, а после изведнъж ни станаха противни и ние прекосихме пътя под носа на един велосипедист и се понесохме към градската градинка на брега на морето.

— Боже мой — възкликна Гибърн, — я вижте!

Пред нас летеше пчела: тя бавно мърдаше крилца и се движеше със скоростта на охлюв, на най-ленивия охлюв, какъвто можете да си представите.

И ето приближихме градинката. Тогава започна истинско безумие. На естрадата свиреше оркестър, но ние не чувахме музиката, а някакво хриптене или предсмъртна въздишка, преминаваща от време на време в нещо като приглушено тракане на огромен часовник. Хората в

градинката стояха изпънати или като странни неми кукли неумело балансираха на един крак, разхождайки се по тревата. Видях малък пудел, който бе подскочил нагоре и сега се спускаше към земята, като бавно движеше лапи.

— Гледайте, гледайте! — викна Гибърн и ние спряхме пред някакво конте с бял костюм на райета, с бели обувки и сламена шапка, който намигаше на две наконтени дами. Намигането, ако се изследва подробно, както направихме ние, е нещо доста непривлекателно. То губи цялата си живост и вие изведнъж забелязвате, че намигащото око не се затваря плътно, а под спуснатия клепач прозира долната част на очната ябълка.

— От днес — казах аз, — ако господ бог не ме лиши от памет, никога вече няма да намигам.

— А също и да се усмихвате — поде Гибърн, като посочи озъбилата се в усмивка дама.

— Става ужасно горещо! — казах аз. — Нека да вървим по-бавно.

— Нищо! Нищо! — викна Гибърн.

Минахме край столовете, наредени пред естрадата. Позата на онези, които седяха в тях, изглеждаше почти естествена, а разкривените физиономии на военните музиканти бяха просто неприятни за гледане. Някакъв червенобузест джентълмен се бореше с вестник, опитвайки се да го сгъне срещу вятъра, така и бе замръзнал, без да довърши борбата. Ако се съдеше по многото признаци, вятърът беше силен, но за нас той не съществуваше. Отдръпнахме се встрани и почнахме отдалеч да наблюдаваме тълпата разхождащи се.

Необикновено интересно беше да разглеждаш всички тия хора, замръзнали внезапно и превърнали се във восъчни фигури. Колкото и да е глупаво, но докато ги гледах, бях изпълнен с чувство на собствено превъзходство. Помислете само: всичко, което бях казал, помислил, извършил от момента, когато „Най-новият ускорител“ проникна в кръвта ми, за всички тия хора и за цялата вселена се побираше в една десета част от секундата.

— „Най-новият ускорител“... — подех аз, но Гибърн ме прекъсна:

— Ето я, проклетата бабичка!

— Каква бабичка?

— Моята съседка — каза Гибърн, — а това е любимото й кученце, което вечно джавка. Не, изкушението е прекалено голямо!

Гибърн е човек непосредствен и понякога бива склонен към момчешки лудории. Преди да успее да го спра, той се спусна напред, грабна нещастното кученце и се понесе с него с всички сили към скалите. Удивително нещо, кученцето не проявяваше никакви признаци на живот, дори не писна. Изглеждаше като че ли спокойно спи и Гибърн го държеше за врата като дървена играчка.

— Гибърн! — завиках аз. — Оставете го! — Но веднага сам се прекъснах: — Спрете незабавно! Панталонът ви ще се запали. Вече тлее!

Той се удари по бедрата и нерешително спря на края на скалата.

— Гибърн — завиках аз, като хукнах подире му, — престанете да тичате! Прекалено горещо е! Та ние изминаваме от две до три мили в секунда. Забравяте съпротивлението на въздуха.

— Какво? — попита той, като гледаше кученцето.

— Съпротивлението на въздуха! — закрещях аз. — Съпротивлението на въздуха! Прекалено бързо се движим! Като метеори! Гибърн! Гибърн! Аз целият съм в пот, сърби ме цялото тяло. Погледнете, хората се размърдват. Вашето средство престава да действа. Оставете кучето!

— Какво? — попита той.

— Ускорителят престава да действа — повторих аз. — Много сме се сгорещили. Мокър съм като мишка.

Гибърн отначало погледна към мен, после към оркестъра, който хриптеше вече доста по-ускорено, и изведнъж със силен замах запрати кученцето встрани. То бавно се завъртя във въздуха и увисна над затворените чадъри на кротко разговарящите хора. Гибърн ме хвана за ръката.

— Дявол да го вземе! Май сте прав... сърбеж по цялото тяло и... Гледайте! Оня човек там вади носната си кърпа. Движенията му са напълно нормални. Да, трябва да се махаме оттук колкото може по-скоро.

Но не успяхме да избягаме и може би беше за добро. Да тичаме не можехме, тъй като щяхме да се подпалим. Сега не се съмнявам в това, а тогава дори и наум не ми мина, че можем да се подпалим... Не бяхме направили и крачка, когато действието на лекарството внезапно

се прекрати, сякаш някой дръпна завеса от очите ни. Чух тревожния глас на Гибърн: „Сядайте!“, плъснах се на тревата в края на алеята и силно се опарих. На мястото, където бях седнал, и досега се вижда ивица изгорена трева.

И тогава вцепенението свърши. Неясните хриптения на оркестъра преминаха в гръмка мелодия, разхождащите се престанаха да балансират на един крак и се размърдаха, вестниците и флагчетата затрептяха от вятъра, след усмивките се зачуха думи, намигващото конте със самодоволен вид закричи по пътя си. Тези, които седяха по столовете и креслата, замърдаха и заприказваха.

Вселената пак оживя и престана да изостава от нас, по-точно — ние престанахме да я изпреварваме. Такова усещане имат пътниците в експрес, забавил рязко хода си на станцията. Отначало всичко пред очите ми се завъртя и аз почувствувах, че ми се гади. Но скоро премина. А кученцето, което висеше дотогава във въздуха, падна право върху чадъра на някаква дама!

Това ни и спаси с Гибърн. Никой не забеляза внезапното ни появяване, с изключение на едно пълно старче в кресло с колелца, което трепна, погледна няколко пъти към нас и накрая каза нещо на съпровождащата го болногледачка. Да! Появили се бяхме тук най-неочаквано. Впрочем панталоните ни скоро престанаха да димят, макар че мен все още ме пареше отдолу. Вниманието на всички, в това число и на музикантите, объркали за първи път в живота си такта, бе привлечено от женските викове и лаенето на почтеното хранено кученце, което преди малко кротко дремеше край източната стена на павилиона и изведнъж, подхвърлено от някаква неизвестна сила на запад, се бе изтърсило върху дамския чадър. Ще забележа въпреки, че от необикновената бързина на полета козината му бе леко опърлена. И това нещо става в наши дни, когато всички са побъркани на тема спиритизъм.

Всички се засуетиха, блъскаха се един друг, събаряха столове и кресла. Дотича полицаи. Не знам как щеше да свърши всичко: бояхме се да не ни забъркат в тая история и побързахме да се скрием от очите на наблюдателното старче в креслото с колелца.

Когато се посъвзехме и поуспокоихме, ние заобиколихме тълпата и закричихме по пътя към дома на Гибърн.

Аз вървах и се заслушах във врявата зад нас: през нея от време на време долиташе гласът на джентълмена, който седеше до пострадалата дама. Джентълменът се караше на пазача на градинката, като го обсипваше с незаслужени обвинения.

— Вие сте хвърлили кучето! Няма кой друг да го направи!

Способността да възприемаме движението и звука се върна така внезапно, че аз не успях да направя необходимите в такива случаи наблюдения. При това трябваше да се погрижим за себе си: дрехите ни все още пареха тялото, а тлеещият панталон на Гибърн от светъл беше се превърнал в тъмночервен — така че на връщане не ми беше до наука. Пчелата, разбира се, я нямаше на предишното място. Мислех, че ще видя велосипедиста, но когато излязохме на Сендгейт-роуд, той вече изчезваше зад завоя. Затова пък омнибусът трополеше, сякаш нищо не е било, и се движеше доста бързо, а пътниците му бяха оживели и се държаха съвсем нормално.

Само едно нещо забелязахме: рамката на прозореца, от който бяхме изскочили на улицата, беше овъглена на няколко места, а по пътеката имаше дълбоки следи от краката ни.

Такива бяха резултатите от първото ми запознаване с „Най-новия ускорител“. Всичко, което описах, стана в течение на една-две секунди. За времето, нужно на оркестър да изсвири два такта, ние бяхме изживели половин час. Целият свят бе замрял, давайки ни възможност да го разгледаме по-добре. Като се имат предвид всички обстоятелства и главно стремителността, с която изскочихме от къщата, трябва да се признае, че всичко можеше да свърши за нас значително по-зле. Първият ни опит показва, че Гибърн трябва още много да поработи над своя „Ускорител“, преди той да стане годен за употреба препарат; но в ефективността му не може да се съмняваме.

След нашата необикновена разходка Гибърн се зае да регулира силата на своето лекарство и на мен ми се наложи няколко пъти да вземам различни дози от „Най-новия ускорител“ под негово наблюдение. Всичко мина благополучно и трябва да призная, че когато вземах лекарството, не се решавах вече да изляза на улицата.

Мога да добавя, че този разказ го написах наведнъж под действието на лекарството на професор Гибърн. Прекъсвах работата си един или два пъти, колкото да изям парче шоколад. Разказът бе започнат в шест часа и двадесет и пет минути, а сега часовникът ми

показва шест и тридесет и една минута. Съдете сами колко е удобно — да отскубнеш малко време от пренатоварения си ден и да се отдадеш всецяло на някоя своя работа.

Сега Гибърн е зает с въпроса за дозировката на „Ускорителя“ и за действието му върху различните организми. Той има намерение да изобрети и „Забавител“, който ще притежава напълно противоположни свойства на „Ускорителя“. Вземането на това лекарство ще даде възможност на пациента да разточи секундата на своето време до няколко часа, да изпадне в апатия, да замръзне като ледник дори в най-напрегнатата обстановка.

Двата препарата ще извършат пълен преврат в живота на цивилизования човек. Те ще сложат началото на освобождаването ни от „Игото на Времето“, за което писа Карлайл. „Ускорителят“ ще ни помогне да съсредоточим всичките си сили върху някакъв отрязък от живота ни, изискващ пълно задълбочаване, а „Забавителят“ ще ни обезпечи пълно спокойствие в най-мъчителните и тежки за нас минути. Може би избързвам, като ви разправам за несъществуващия още „Забавител“, но по отношение на „Ускорителя“ не може да има някакво съмнение. Той ще бъде пуснат в продажба през следващите месеци. Малките зелени шишенца ще могат да се намерят във всяка аптека и във всеки аптекарски магазин, вярно, на доста висока цена. Но тази цена не бива да ви се струва прекомерно голяма, като се имат пред вид необикновените качества на този препарат. Той ще се нарича „Ускорител на нервната система. Патент на д-р Гибърн“. Гибърн смята да го пусне на пазара в три опаковки: една от 200 дози, друга от 900 и трета от 2000, което ще бъде означено с различни етикети — жълт, розов и бял.

Широкото приложение на „Ускорителя“ може, разбира се, да даде и нежелани резултати. Той може да бъде използван и от престъпници. Какво по-просто от това, след като извършат престъпление, да се укрият в някакъв отрязък от времето? Както и всяко силно действащо средство, „Ускорителят“ може да бъде употребен и със зли цели. Но ние с Гибърн всичко обсъдихме и дойдохме до извода, че това е работа на съдебната медицина и нас не ни засяга. Нашата задача е да произвеждаме и продаваме „Ускорителя“, а какво ще стане по-нататък, ще видим.

СТАНИСЛАВ ЛЕМ

ПАТРУЛ

На дъното на кутийката имаше къщичка с червен покрив — със своите алени керемидки той толкова много приличаше на малина, че човек изпитваше желание да го близне. Ако се разклатеше кутийката, от храстите около къщичката изскачаха три малки като розови перлички прасенца. В същото време от своето летовище край гората — гората беше само нарисувана върху вътрешната страна на кутийката, но приличаше на истинска — прибягваше черен вълк и като потракваше и при най-малкото движение със своята зъбата, червена отвътре уста, бързо се приближаваше към прасенцата, за да ги погълне. Вътре в него сигурно имаше магнитче. Необходима беше голяма сръчност, за да се попречи на вълка. Трябваше да се почуква дъното на кутийката с нокътя на малкия пръст, да се вкарат трите прасенца в къщичката през вратичката, която също не винаги се отваряше широко. Цялата играчка не беше по-голяма от пудриера, а човек можеше да прекара половината от живота си, занимавайки се с нея. Сега обаче не можеше да се направи нищо, защото когато нямаше гравитация, играчката не действуваше. Пилотът Пиркс унило поглеждаше лостовите на акселераторите. Едно малко движение — и тягата на двигателя (макар и много слаба) щеше да създаде гравитация и тогава, вместо да гледа втренчено в черната пустота на безвъздушното пространство, можеше да се заеме със съдбата на прасенцата.

За съжаление правилникът не предвиждаше да се пуска атомният реактор за спасение на трите розови прасета от вълка. Нещо повече — правилникът категорично забраняваше излишни маневри в пространството. Сякаш това беше излишна маневра!

Пиркс бавно скри кутийката в джоба си. Пилотите вземаха със себе си много по-странни неща, особено ако патрулът беше разчетен за по-дълъг срок, като този. По-рано ръководството на Базата гледаше през пръсти, как се изразходва уранът при изстрелване в небето не

само на ракети и на техните пилоти, но и на чудновати предмети: навиващи се птички, които можеха да кълват трохи, автоматични стършели, гонещи автоматични оси, китайски игри-мозайки от никел и слонова кост; и никой вече не помнеше, че пръв зарази Базата с тази лудост малкият Аармънс, който вземаше играчките на шестгодишния си син, когато тръгваше да патрулира.

Тази идилия трая доста дълго — почти година — до момента, когато ракетите престанаха да се връщат от полет.

В онова спокойно време много летци се оплакваха от патрулните полети; назначението в групата, която „четкаше“ безвъздушното пространство, се приемаше като израз на лична неприязън от страна на шефа. Пиркс никак не се учуди на това назначение: патрулът беше като шарката — рано или късно всеки щеше да я прекара.

После обаче не се върна Томас, големият дебел Томас, който носеше обувки четиридесет и пети номер, обичаше вицове и отглеждаше кучета. Даже в джобовите на неговия комбинезон можеха да се намерят обелки от колбаси и бучки захар; шефът подозираше, че Томас от време на време вмъква контрабанда кучета в ракетата — макар и Томас да се кълнеше, че такова нещо никога и на ум даже не му е идвало. Възможно е да е било така. Никой вече няма да узнае това, защото Томас стартира един юлски следобед, като взе два термоса кафе — винаги пиеше много — и за всеки случай остави в столовата на пилотите трети пълен термос, та след завръщането си да има такова кафе, каквото обичаше — гъсто, заедно с утайката, и запарено със захар. Кафето го чака много дълго. На третия ден в седем часа завърши „допустимото закъснение“ и Томас бе записан с тебешир на дъската в навигационната — той единствен. Такива неща не се случваха — само най-старите пилоти помнеха периода, през който на ракетите ставали аварии, и даже обичаха да разказват на по-младите ужасни истории от времето, когато сигналът за предпазване от метеори се получавал петнадесет секунди преди сблъскване — точно толкова време, колкото да се простиш със семейството си. По радиото, разбира се. Но това бяха наистина много стари истории. Дъската в навигационната беше винаги празна и всъщност продължаваше да виси на стената по силата на инерцията.

В девет часа беше още доста светло — всички дежурни пилоти бяха излезли от радиоприемната, стояха на тревната площ, която

опасваше бетонираната площадка за приземяване, и зяпаха към небето. В командното помещение не пускаха никого. Шефът, който беше в града, пристигна вечерта, извади от ролките всички регистриращи ленти със записите на сигналите от автоматичния предавател на Томас и се качи горе в стъкления купол на обсерваторията, който се въртеше като обезумял, насочвайки на всички страни черните раковини на радарите.

Томас беше излетял на малкия „АМУ“; наистина атомното гориво щеше да му стигне да обиколи половината Млечен път — така утешаваше пилотите подофицерът от танкерната група, когото всички смятаха за кръгъл глупак, а някой даже подхвърли няколко отвратителни думички по негов адрес, защото на „АМУ“ все едно че нямаше кислород — порция за пет денонощия и желязната резерва за осем часа. Цели четири дена осемдесетте пилоти на станцията, без да се броят многото други — общо почти пет хиляди ракети претърсваха сектора, в който изчезна Томас. Не намериха нищо — той сякаш беше сублимирал в безвъздушното пространство.

Вторият беше Уилмър. Него, искрено казано, малко хора го обичаха; всъщност за това нямаше никаква важна причина, затова пък имаше много второстепенни. Винаги прекъсваше другите, никому не позволяваше да се доизкаже, намесваше се, без да го питат, и винаги казваше последната дума. Смееше се глупаво в най-неподходящ момент и колкото повече нервираще някого, толкова по-високо се смееше. Когато не му се искаше да се затруднява с някакво приземяване на точно определено място, той обикновено кацваше на тревата край пистата и я изгаряше заедно с корените и пръстта на един метър дълбочина. Затова пък, ако някой навлезеше само на четвърт милипарсек в неговия район за патрулиране, незабавно долагаше, даже ако това беше негов колега от Базата. Имаше и други, съвсем незначителни причини, за които дори е неудобно да се говори — изтриваше се например с чужди пешкири, за да бъде неговият подълго време чист. Но когато не се върна от патрулиране, всички изведнъж откриха, че Уилмър е превъзходен човек и колега. Отново радарът лудо се въртеше, пилотите летяха извънредно, без да съблюдават смените, радистите изобщо не се връщаха от Базата вкъщи, лягаха да спят на смени до стената върху една скамейка; даже обяда им носеха горе. Шефът, който беше вече заминал в отпуска, се

върна със специален самолет. Пилотите претърсваха сектора четири дни и всички имаха такова настроение, че за една недозавинтена гайка бяха готови да пребият монтьора; пристигнаха две комисии експерти. „АМУ 116“, който като близък приличаше на ракетата на Уилмър, беше разглобен винтче по винтче като часовник — и всичко това не даде резултат.

Наистина секторът заемаше хиляда и шестстотин билиона кубически километра, но винаги го смятаха за спокоен — в него нямаше нито заплахата от метеори, нито постоянни метеорни потоци, даже не го пресичаха пътища на стари, неவிждани от сто години комети; известно е, че такива комети понякога се разпадат на късчета някъде близо до Юпитер, в неговата „пертурбационна мелница“ и после от време на време изхвърлят оттам към своята стара орбита късчета от раздробеното си ядро. Но в този сектор изобщо нямаше нищо — през него не минаваше нито един изкуствен спътник, нито един планетоид, за пояса вече няма защо да се говори. И точно защото пространството в сектора беше така „чисто“, никой не обичаше да патрулира тук.

И все пак Уилмър изчезна именно тук, втори поред, а неговата перфолента — прослушана, разбира се, десетки пъти, преснимана, размножена и изпратена в Института — казваше точно толкова, колкото лентата на Томас, а това значеше — нищо. Известно време постъпваха сигнали, а после престанаха. Автоматичният предавател ги излъчваше доста рядко — по един път на час. Томас беше предал единадесет, а Уилмър — четиринадесет такива сигнала. Това беше всичко.

След това произшествие ръководството разгърна бурна дейност. Най-напред бяха проверени всички ракети — атомните реактори, управлението, всяка гайка; за драскотина на стъклото на някой уред човек можеше да загуби отпуската си. После бяха сменени часовниковите механизми на всички предаватели — като че ли те бяха виновни! Сега от ракетите се изпращаха сигнали на всеки осемнадесет минути. В това все още нямаше нищо лошо; по-лошото беше, че на стартовата площадка стояха двама офицери (от най-старшите), които безмилостно вземаха от пилотите всичко, лишаваха ги от птичките, които можеха да кълват и да пеят, от пеперудите и пчеличките — от различните сръчно изработени играчки; в кабинета на шефа се натрупа

цял куп конфискувани играчки. Злите езици разправяха, че вратата на кабинета стои затворена толкова често, защото сега сам шефът се забавлява с тях.

Само в светлината на тия събития може истински да се оцени голямото изкуство на пилота Пиркс, който въпреки всичко беше успял тайно да вземе на борда на своя „АМУ“ къщичката с прасенцата. Друг е въпросът, че той не извлече от това никаква полза освен морално удовлетворение.

Патрулирането продължаваше — протакеше се (това е най-точното определение) вече девет часа. Пилотът Пиркс седеше на своето кресло, обвързан и бинтован с пояси като мумия — само ръцете и краката му бяха свободни — и апатично поглеждаше към екраните. В продължение на шест седмици летяха по двойки — на разстояние триста километра един от друг, — но после Базата се върна към предишната си тактика; секторът беше пуст и даже тази единствена ракета беше много за него — невъзможно бе да има на звездните карти „дупки“ затова полетите продължаваха поединично.

Пиркс стартира осемнадесети поред, след като се премахнаха полетите по двойки. Понеже нямаше друга работа, той размишляваше какво е станало с Томас и Уилмър. В Базата вече никой почти не си спомняше за тях, но по време на полет човек е достатъчно самотен, за да си позволи да потъне дори в съвсем безплодни мисли. Пиркс летеше вече от почти три години (две години и четири месеца, ако искаме да бъдем съвсем точни) и минаваше за стар, рутиниран пилот. Астроскуката просто го разяждаше, макар че той съвсем не беше позьор.

Сравняват патрулиранията — не без основание — с чакането в приемната на зъболекар с единствената разлика, че зъболекарят не идва. Звездите, разбира се, не се движеха, Земята изобщо не се виждаше, а ако човек имаше щастието да я види, тя приличаше на крайче от посивял нокът, и то само през първите два часа на полета, защото после се превръщаше в звезда като всички останали, с тая разлика, че бавно се придвижваше. В Слънцето, както е известно, изобщо не можеше да се гледа. При такова положение проблемът за китайските мозайки и разните играчки ставаше много актуален. Пилотът обаче беше задължен да виси в пашкула от пояси, да контролира обикновените и радарните екрани, да съобщава от време

на време в Базата, че нищо не се е случило, да проверява показанията за празния ход на реактора, а понякога — но това се случваше вече много рядко — от сектора долиташе молба за помощ или дори SOS; тогава трябваше да се лети с бясна скорост, ала това беше приятна изненада, която се случваше не повече от един или два пъти в годината.

Едва когато премисли всичко това, човек може да разбере, че различните мисли и мечти на пилотите, мечти, престъпни от гледна точка на Земята и на обикновените пасажери на ракети, бяха в същност обикновени, човешки, дори напълно човешки. Когато човек е заобиколен от един и половина трилиона кубически километра безвъздушно пространство, в което не може да се намери дори щипка пепел от цигара, тогава желанието да се случи нещо — каквото и да е — даже някаква ужасна катастрофа — се превръща в истинска мания.

По време на своите сто седемдесет и две патрулирования пилотът Пиркс беше преминал през всички психически фази: биваше сънен, песимист, чувствуваше се старец, ставаше чудак, идваше близко до състоянието на не много тиха лудост и в края на краищата започваше — както в студентските години — да съчинява различни истории, които често бяха толкова объркани, че той не успяваше да ги завърши до края на дежурството. Но въпреки това продължаваше да скучае.

Впускайки се в лабиринта на самотните размишления за Томас и Уилмър, Пиркс добре разбираше, че навярно нищо не ще измисли и че загадката за изчезването на двамата негови колеги ще остане неразрешена. Нима над нея не си блъскаха главите месеци наред най-добрите експерти на Базата и Института? Затова той беше по-склонен да се занимава с прасенцата и вълка, защото това занимание — не по-малко безплодно — беше поне по-невинно. Но двигателите мълчаха, нямаше никакъв повод, за да ги пусне в движение, ракетата се носеше по отрязъка на силно удължена елипса, в чийто единствен фокус се намираше Слънцето, и прасенцата трябваше да чакат по-добри времена.

И тъй — какво бе станало с Томас и Уилмър?

Прозаично настроеният невежа би започнал с предположението, че техните ракети са се сблъскали с нещо — например с метеор или пък с облак космически прах, с остатъци от ядра на комети или пък най-малкото с къс от стар космически кораб. Ала вероятността за

такова сблъскване беше толкова малка, колкото възможността да намериш голям брилянт на оживена улица. При това съответните изчисления показват, че да намериш брилянта е много по-лесно.

От скука — само от скука — Пиркс започна да подава на своя изчислител цифри, да съставя уравнения, да пресмята възможността за сблъскване, но се получи такова число, че изчислителят трябваше да отреже осемнадесет нули, за да се смести то в прозорчетата му.

Впрочем пространството наистина беше пусто. Никакви следи от стари комети, никакви облаци от космически прах — нищо. От теоретична гледна точка в него можеше да има къс от стара ракета, така както и във всяка точка на Космоса — след огромен брой години. Ала Томас и Уилмър биха го видели отдалече, най-малко от двеста и петдесет километра разстояние, а ако този къс беше дошъл точно откъм Слънцето, то метеорадарът би вдигнал тревога цели тридесет секунди преди сблъскването; даже при положение, че пилотът не забележеше алармения сигнал — ако, да речем, беше задрямал, — то автоматичното устройство само би извършило маневрата на разминаването. В случай пък че автоматът за разминаване се повредеше, такова чудо на чудесата можеше да се случи веднъж, но не два пъти поред в продължение на един кратък период от петнадесетина дни. Ето какво горе-долу би могъл да измисли един невежа, който не знае, че в ракетата по време на полет могат да се случат неща, много по-опасни от среща с метеор или пък с ядро на комета. Една ракета, даже такава малка като „АМУ“, се състои почти от сто и четиринадесет хиляди важни части: важни — това значи такива, чиято повреда води до катастрофа. Защото ракетата наброява повече от един милион по-маловажни части. Но ако се случеше нещо съвсем фатално, то космическият кораб, дори и след смъртта на пилота, няма да се разпадне на късчета и никъде няма да изчезне, защото, както казва старата поговорка на пилотите — в пространството нищо не се губи; ако човек оставеше в него табакера, достатъчно беше само да пресметне елементите на нейната траектория и да дойде в съответното време на същото място; табакерата, следвайки своята орбита, с астрономическа точност ще попадне в ръцете му в предварително изчислената секунда. Понеже всяко тяло се върти по своята орбита до безкрайност, претърпелите авария космически кораби почти винаги — рано или късно — могат да бъдат намерени. Големите електронни

мозъци на Института бяха начертали повече от четиридесет милиона възможни орбити, по които може би се движеха ракети на загинали пилоти и всички тези орбити бяха проверени, т.е. изследвани със сонди от концентрирани снопове лъчи на най-мощните излъчватели, с които разполага Земята. И това явно беше дало известен резултат.

Разбира се, не можеше да се каже, че при това сондиране беше проверено цялото пространство на системата. Ракетата в него е нещо неизразимо по-малко, отколкото атомът по отношение на Земното кълбо; все пак търсиха навсякъде, където можеше да се намират ракети, като разчитаха на това, че пилотите не са напуснали с максимална скорост пространството на патрулирания сектор. Та нали от тях не бяха се получили никакви радиосигнали, никакъв зов за помощ; значи нищо подобно не е могло да им се случи — това бе вече проверено.

Като че ли Томас и Уилмър заедно със своите ракети се бяха изпарили като капка вода, паднала върху нажежена плоча — или като че ли...

Невежата с фантазия, противно на прозаичния невежа, би посочил като причина за тайнственото изчезване на първо място загадъчни, притаени в безвъздушното пространство и надарени с високо развит и злобен в същото време разум същества от други звезди.

Но астронавтиката съществуваше и се развиваше отдавна; кой тогава вярваше още в такива същества, щом като досега не бяха ги открили никъде в изследваните части на Космоса. Количеството анекдоти за тия „същества“ надминаваше вече кубическите километри на системата. Освен най-„зелените“ младежи, които досега бяха летели само в кресла, закачени за тавана на лабораторната зала, никой пет пари не даваше за тяхното съществуване. Може би съществуваха жители на далечните звезди, но само на много далечните.

Само примитивни мекотели, малко лишен, бактерии, неизвестни на Земята инфузории — това бяха в същност плодовете на многогодишните експедиции. Впрочем нима тези същества — дори ако приемем, че съществуваха — нямаха какво друго да правят освен да дебнат в едно от най-прокълнатите, дяволски пустинни кътчета на безвъздушното пространство и да чакат малките патрулиращи ракети? И как биха могли те да се приближат до ракетите незабелязано?

Такива въпроси — превръщащи цялата хипотеза в абсолютна, гигантска безсмислица — имаше толкова много, че тая игра напълно губеше смисъл. Макар че Пиркс на деветия час от своя полет беше склонен на каквито и да е мисловни комбинации, той все пак трябваше — в светлината на тия безпощадно трезви истини, — пък и беше заставен въпреки всичко макар и само за миг да допусне, да отдели място във въображението си за тези демонични звездни същества.

От време на време, когато независимо от липсата на земно притегляне на Пиркс му дотягаше все същата поза, в която седеше, той менеше наклона на креслото, към което беше прикрепен; после поглеждаше ту надясно, ту наляво, като съвсем не виждаше — това може да се стори странно — триста и единадесетте стрелки, контролни лампички, пулсиращи дискове и циферблати: за него всички те бяха това, което за обикновения човек са чертите на познато лице, така добре и толкова отдавна познато, че съвсем не беше нужно да се изучава например извивката на устните, трепването на клепките, нито пък да се търсят бръчките на челото, за да се знае какво изразява то. Циферблатите и лампичките на контролните уреди се сливаха в очите на Пиркс в едно цяло, което му казваше, че всичко е в ред. После, когато си обръщаше главата право напред, той виждаше двата предни звездни екрана, а между тях своето собствено лице, обкръжено от изпъкнал, частично закриваш челото и брадата шлем.

Между двата звездни екрана се намираше огледало, не много голямо, но поставено така, че пилотът да вижда в него само себе си и нищо друго. Никой не знаеше защо това огледало беше тук и за какво можеше да служи то. Тоест — всички знаеха, но мъдрите доводи в полза на огледалото малко хора считаха за убедителни. Всичко това измислиха психолозите. Човекът, твърдяха те — макар че това звучи странно, — често, особено в условията на продължителна самота, в същност престава да контролира както трябва своите мисли и емоции и може внезапно да изпадне в някакво хипнотично вцепенение, даже в сън с отворени очи, без съновидения, от който не винаги може да се опомни навреме. Понякога пък някои изпадат под властта на неизвестно как появили се халюцинации или в състояние на страх или на внезапна възбуда; според психолозите великолепно средство срещу всички тия изненади трябва да бъде контролът на собственото лице. Наистина да виждаш пред себе си в продължение на много часове

собственото си лице като вградено в стената и по принуда да следиш всяко негово изражение не е приятно, но това е вече друг въпрос. Освен пилотите на патрулиращите ракети малко хора знаеха нещо за това. Обикновено всичко започва много невинно: човек прави някаква физиономия, криви се леко или пък се усмихва на своето собствено отражение, а след това се редят една след друга все по-отвратителни гримаси; ето така става, когато едно толкова противно на човешката натура положение продължава много повече, отколкото може да се издържи.

За щастие Пиркс — противно на някои други пилоти — не се занимаваше много със собственото си лице. Разбира се, никой не е проверил, защото това е невъзможно, но казват, че някои в пристъп на страшно отегчение от скука или поради някакво преминаващо всякакви граници оглупяване започнали да вършат неща, за които е трудно да се разказва; например плювали в своето собствено отражение, а после, засрамени, бивали принудени, разбира се, да правят това, което е строго забранено — да откопчават колана, да стават и в лишената от тежест ракета да ходят, по-точно — да плават до огледалото, за да го изчистят по някакъв начин преди кацането. Имаше даже и такива, които упорито твърдяха, че Вюрц се врязал на тридесет и три метра дълбочина в бетона на площадката за приземяване, защото твърде късно си спомнил, че трябва да изтрие огледалото, и се заел с това, когато навлизал в атмосферата.

Пилотът Пиркс никога не вършеше такива неща и което е по-важно, не изпитваше ни най-малко изкушение да плюне в огледалото — а борбата с това изкушение довеждаше някои до тежка вътрешна борба; над тия неща можеше да се смее само той, който никога не е патрулирал съвсем сам. Пиркс винаги, даже в моменти на ужасна скука, успяваше в края на краищата да изнамери за себе си нещо, около което да се намотават всички негови объркани и неясни мисли и чувства като много дълга и заплетена нишка около щифт.

Циферблатът на обикновения часовник, който измерваше времето, показваше единадесет часа през нощта. След тринадесет минути „АМУ“ трябваше да се озове в най-отдалечения от Слънцето сектор на своята орбита. Пиркс се окашля няколко пъти, за да провери микрофона, наслуки предложи на изчислителя да извлече корен на четвърта степен от 8769983410567396; даже не погледна резултата,

който изчислителят съобщи с голяма бързина, като смилаше в своите прозорчета цифрите и нервно ги разтърсваше, сякаш от тези резултати зависеше кой знае какво. Пиркс си помисли, че когато се приземи, най-напред ще изхвърли от ракетата през отворения прозорец ръкавиците си — просто ей така, след това ще запали цигара и ще отиде в столовата, където ще поръча веднага да му дадат нещо пържено, лютиво, с червен пипер и към него една голяма халба бира — той обичаше бирата, — и в тоя миг видя светещата точка.

Гледаше сякаш с невиждащ поглед в левия преден екран и духом беше вече в столовата, дори усещаше миризмата на добре изпържените картофи — правеха ги специално за него, — но щом светещата точка се появи на екрана, той целият се напрегна така, че ако не беше поясът, навярно би излетял нагоре.

Екранът беше около метър в диаметър и приличаше на черен кладенец — почти в центъра светеше Ро Змиеносец, а тъмната двойна паст на пустотата, която се простираше до самия край на екрана, разсичаше Млечния път; от двете ѝ страни беше пълно с разсипан звезден прах. В тази неподвижна картина навлезе, движейки се равномерно, малка светеща точка; малка, но много по-ясна, отколкото която и да било звезда. Пиркс веднага я забеляза не защото тя светеше особено ярко — не, а защото се движеше.

В пространството се срещат светещи подвижни точки. Това са сигналните светлини на ракетите. Обикновено ракетите не запалват своите светлини и правят това само след апел по радиото, за да се идентифицират. Ракетите имат различни светлини — пътническите — едни, търговските — други, съвсем други пък — бързите балистични, патрулните, космическите, служебните, товарните и всички останали. Всичките тези светлини са най-различно разположени и цветът им може да бъде всякакъв с изключение на един — бял. Ракетите нямат бели светлини, за да могат да ги отличават от звездите. Ако една ракета лети непосредствено след някоя друга, бялата светлина на първата може да изглежда — гледана от другата — неподвижна, а това трябва да се избягва, тъй като пилотът, който лети отзад, може да направи грешка.

Светлината, която лениво плаваше по екрана, беше обаче съвсем бяла — Пиркс почувствува, че очите му леко изскачат от орбитите. Той даже не смееше да мигне, толкова много се боеше, че ще изпусне

светлината от погледа си. Когато най-после очите започнаха да го смъдят, той мигна, но нищо не се промени. Бялата точка спокойно се движеше напред — вече петнадесетина сантиметра само я отделяха от края на екрана. Минута само — и тя щеше да изчезне от зрителното поле.

Ръцете на пилота Пиркс сами, без помощта на зрението, хванаха съответните лостове. Реакторът, който до този момент беше на празен ход, внезапно събуден, дръпна светкавично. Ускорението притисна Пиркс в гъбестото кресло, звездите върху екраните се раздвижиха, Млечният път се стичаше косо надолу, сякаш наистина беше млечен път, затова пък движещата се светлинка престана да се придвижва — носът на ракетата сега вървеше точно след нея, насочен към нея като носа на ловджийска хрътка към криещ се в храстите яребица. Ето какво значи пилот с богат опит и умение!

Цялата маневра трая по-малко от десет секунди!

До тоя момент пилотът Пиркс изобщо не беше успял да помисли; сега за пръв път му дойде на ум, че всичко това навярно е халюцинация, защото такива неща не се случват. Тази мисъл му правеше чест. Общо взето, хората се доверяват повече, отколкото трябва на своите сетива и ако видят на улицата познат, който е умрял, те са готови да допуснат по-скоро, че е възкръснал, отколкото че те са полудели.

Пилотът Пиркс пхна ръка във вътрешния джоб на тапицировката на креслото, взе оттам малко флаконче, пхна в носа си неговите две стъклени тръбички и така дълбоко вдъхна, че на очите му се показаха сълзи. Психранът можеше, както казваха, да прекъсва даже каталептичното състояние на йогите и съзерцанието на светците господни. Светлинката обаче продължаваше да стои в центъра на левия екран пред очите на Пиркс. Тъй като вече бе направил това, което трябваше, той пхна флакончето на мястото му, маневрира леко с кормилото и като установи, че се движи по следите на светлинката, погледна радар, за да прецени разстоянието до светещия предмет.

И сега Пиркс изпита второ сътресение — екранът на метеорадара беше празен; зеленикавият лъч се местеше, силно блестейки като нагряна фосфорна ивица, и се движеше на екрана в кръг, през цялото време в кръг, като не отбелязваше никаква светлина на небесно тяло — нищо, абсолютно нищо.

Пилотът Пиркс, разбира се, не помисли, че пред него стои дух със светец ореол. Той изобщо не вярваше в духове, въпреки че при известни обстоятелства говореше за духове на някои свои познати — жени, но в такъв случай съвсем не ставаше дума за спиритизъм.

Пиркс просто си помисли, че това, след което лети, не е мъртво космическо тяло, защото такива тела винаги отразяват снопчето радарни лъчи. Само предметите, направени изкуствено и покрити със специално вещество, което поглъща, гаси и разсейва сантиметровите вълни, не дават никакво оптично ехо.

Пилотът Пиркс се окашля и каза равно, ритмично, чувствайки как неговият движещ се гръклян леко натиска прикрепения към шията му ларингофон:

— „АМУ 111“, патрул, до обекта, летящ в сектора хиляда сто и две запетая две, по приблизителен курс към сектор хиляда четиристотин и четири, с една сигнална светлина. Моля дайте своите ЦКД. Моля дайте своите, ЦКД. Приемам.

И чакаше какво ще стане по-нататък.

Минаваха секунди, минути — нямаше никакъв отговор. Вместо това пилотът Пиркс забеляза, че светлината бледнее — следователно тя се отдалечаваше от неговата ракета. Радарният телеметър не можеше нищо да му каже, но той имаше в резерва за екстрени случаи оптически телеметър. Пиркс опъна краката си много напред и натисна един педал. Телеметърът се спусна отгоре — приличаше на бинокъл. Пиркс го притисна с лявата ръка към очите си и започна да го нагласява на фокус.

Почти веднага хвана светлинката в обектива и улови още нещо. В зрителното поле светлината нарасна и сега беше голяма колкото грахово зърно, гледано от пет метра разстояние, т.е. от гледна точка на съотношенията в космическото пространство тя беше просто гигантска. Освен това по кръглата ѝ и като че ли малко сплесната повърхност на зърното бавно плаваха от дясно на ляво малки затъмнения, сякаш някой тръскаше тежките си черни коси точно пред обектива на телеметъра. Точно такива мъгливи, неясни бяха тези затъмнения, но движението им оставаше през цялото време неизменно — от дясно на ляво.

Пиркс започна да върти регулатора, за да нагласи телеметъра на фокус, но се оказа, че образът на светлото петно не може да стане по-

ясен; затова с втора призма, специално предназначена за целта, той раздели изображението на две и започна да насочва двете половинки една към друга, а когато това му се удаде, той погледна скалата и се слиса за трети път.

Светецният обект летеше на четири километра от ракетата!

Все едно, че някой, който караше много бързо състезателен автомобил, изведнъж се беше озовал на пет милиметра от друга кола; четири километра в безвъздушното пространство се счита също за опасно и непозволено разстояние.

Пиркс вече не можеше да стори почти нищо. Той насочи стрелката, показваща температурата, към светлинката — с лоста за дистанционно управление придвижи оптичествия мерник, докато той покри млечно светецната точка. И с крайцеца на окото си улови резултата: двадесет и четири градуса по Келвин.

Това означаваше, че светлинката има температурата на обкръжаващото я пространство — беше само с двадесет и четири градуса по-висока от абсолютната нула.

Сега той всъщност бе вече напълно уверен, че тази светлинка не може да съществуваша, да свети, а още повече да се движи — ала тъй като тя плаваше пред носа му, Пиркс продължаваше да я гони.

Светлинката отслабваше все по-забележимо и все по-бързо. След минута Пиркс се убеди, че петното се е отдалечило на сто километра, и той увеличи скоростта на ракетата.

Тогава стана нещо много странно.

Светлинката отначало позволяваше да я догонват. Беше на осемдесет, седемдесет, петдесет, тридесет километра от носа на ракетата. После отново излезе напред. Пиркс увеличи скоростта на седемдесет и пет километра в секунда. Светлинката — на седемдесет и шест. Пиркс отново увеличи тягата, но вече както трябва. Даде половин мощност в дюзата и ракетата литна напред като изстреляна. Тройното натоварване натисна Пиркс във възглавницата на креслото. „АМУ“ имаше малка маса на покой, затова се понесе с темп на състезателен автомобил. След минута ракетата се движеше вече със сто и четиридесет километра в секунда.

Светлинката — със сто и четиридесет и половина. Пилотът Пиркс почувствува, че започва да му става горещо. Той даде пълна тяга. „АМУ 111“ запя като докосната струна. Стрелката, сочеща

скоростта (скоростта се, измерваше по отношение на неподвижните звезди), бързо пълзеше нагоре: сто петдесет и пет — сто шестдесет и осем — сто седемдесет и седем — сто и деветдесет — двеста.

При двеста Пиркс погледна телеметъра; това беше същински подвиг, достоен за лекоатлет-десетобоец, защото ускорението достигаше 4 g.

Светлинката видимо се приближаваше, растеше — беше най-напред на петнадесет, после на десет, най-после на шест километра — един миг — и тя се озова на три километра от ракетата. Сега беше по-голяма от грахово зърно, гледано върху дланта на протегнатата ръка. Мъглявите затъмнения продължаваха да преминават през диска. Блясъкът му можеше да се сравни със звезда от втора величина, но това беше диск, а не точка, каквито бяха звездите.

„АМУ 111“ правеше всичко, което беше по силите ѝ. Пиркс се гордееше с нея. В малката командна кабинка нищо не трепна дори при скока с пълна тяга; нямаше и следа от вибрация! Реакцията протече точно по оста, полировката на дюзите беше великолепна, реакторът теглеше като дявол.

Светлинката непрекъснато се приближаваше — сега много бавно. Тя беше вече на два километра разстояние, когато Пиркс започна бързо да разсъждава.

Цялата тази история беше много странна. Светлинката не принадлежеше на никаква земна ракета. Дали това не бяха космически пирати? Смешно! Няма никакви космически пирати, пък и какво биха правили тук, в най-пустия сектор, празен като стара бъчва. Светлинката се движеше с голяма скорост в широки граници, ускорението ѝ беше толкова рязко, колкото и забавянето ѝ. Когато искаше, тя бягаше от ракетата, а сега позволяваше малко по малко да я догонват. И това най-много не му се хареса. Той си помисли, че така може да се държи... една уловка. Например — червеят на кукичката под самия нос на рибата.

И, разбира се, веднага помисли за кукичката.

„Почакай, ще видиш, миличка“ — каза си Пиркс и внезапно даде такова намаление на скоростта, като че ли пред него беше изскочил най-малкото астероид, макар че радарът все така не показваше нищо, а екраните бяха празни. Въпреки че Пиркс инстинктивно наведе глава и колкото можеше по-силно притисна брада към гърдите си,

чувствувайки едновременно как автоматът мълниеносно пълнеше комбинезона му със сгъстен въздух, за да противодействува на шока от забавянето, той изгуби за известно време съзнание.

Стрелката на гравиметъра скочи на минус седем, затрептя и бавно запълзя към минус четири. „АМУ 111“ сега загуби почти една трета от скоростта си — движеше се само със сто четиридесет и пет километра в секунда.

Къде беше светлинката? Той за момент се разтревожи, че я е изгубил. Не, тя беше тук, но далече. Оптическият телеметър показваше двеста и четиридесет километра. Пиркс за две секунди би могъл да прелети по-голямо разстояние. Впрочем веднага след неговата маневра светлинката също намали светкавично скоростта си!

Тогава — по-късно той сам се чудеше, че едва тогава — на Пиркс му дойде на ум, че това навярно е загадъчното нещо, което са срещнали по време на своето патрулиране Томас и Уилмър.

До този миг той изобщо не мислеше за опасността. Сега внезапно го обхвана страх. За много кратко време. Разбира се, такива неща не се случват, но ако това все пак беше светлина на чужда, не земна ракета? Светлинката явно се приближаваше, намаляваше скоростта, имаше вече шестдесет — петдесет — тридесет километра скорост. Самият Пиркс също леко се приближи и светлинката така порасна, че той се удиви — сега тя висеше на два километра пред носа на ракетата. Отново беше досами нея!

От другата страна на креслото, в джоба, имаше бинокъл — мощен, увеличаваше двадесет и четири пъти; Пиркс го използваше само в изключителни случаи, ако например се повредеше радарът и ракетата трябваше да се приближи до някакъв спътник откъм тъмната му страна. Сега той му беше много полезен. Увеличението беше такова, сякаш светлинката бе на разстояние по-малко от сто метра; малък диск, бял като мляко, но като разредено мляко; по размери — по-малък от Луната, гледана от Земята. По него плаваха вертикални плоски затъмнения. Звездите, когато ги закриваше, не изчезваха веднага, а чак след известно време, като че ли белият диск беше малко по-разреден и по-прозрачен в края, отколкото в средата.

Но около малкия млечен диск нищо не закриваше звездите. От сто метра разстояние бихме видели с бинокъл ракетата голяма колкото чекмедже. Но там нямаше нищо. Никаква ракета. Светлинката не беше

нито сигнална, нито пък на космически кораб. Това поне беше сигурно.

Тя чисто и просто беше самостоятелна, летяща бяла светлина.

Човек можеше да полудее.

Пиркс изпита огромно желание да стреля в млечния диск. Това не беше лесно, понеже на „АМУ 111“ нямаше никакво оръжие. Правилникът не предвиждаше употреба на оръжие. Пиркс имаше само две неща, които можеше да изстреля от кабината — самия себе си и балончето-сонда. Патрулиращите ракети са конструирани така, че пилотът може да катапултира в херметическо прикритие на децелатор. Това се правеше само в случай на крайна необходимост и, разбира се, след като пилотът катапултиреше, той вече не можеше да се върне в ракетата. Оставаше значи само балончето-сонда. Това е уред с много просто устройство — тънкостенен гумен балон, празен и толкова плътно свит, че напомнимаше копие. Покрит е с алуминиев прах за по-голяма видимост. Често малко може да се разчита на показанията на динамометъра, за да се установи дали ракетата навлиза в атмосферата на дадена планета или не. Пилотът в края на краищата иска да знае — и това е най-важното — дали там, накъдето лети, точно пред него няма разреден газ. Тогава той изхвърля балона, който автоматично се надува и лети със скорост няколко пъти по-голяма от скоростта на ракетата. Балонът се вижда като светло петно даже от пет-шест километра разстояние. Ако попадне в разреден газ, нагрива се от триенето и се пука. Тогава пилотът знае, че трябва да започне да намалява скоростта. Пиркс се стараеше с носа на ракетата да се прицели в мъглияв диск. Не можеше да се цели с радара, затова използва оптичския визир. Да се улучи такъв малък предмет от почти два километра разстояние беше невероятно трудно. Въпреки това Пиркс се мъчеше да стреля, но не можеше да вземе диска на прицел. Всеки път, когато започваше, маневрирайки внимателно с отклоняващите се дюзи, да премества носа на „АМУ“, дискът спокойно се изместваше встрани и отново започваше да се движи с голяма бързина пред него, в центъра на звездния екран. Тази маневра на диска се повтори четири пъти поред — всеки следващ път малко по-бързо, сякаш той все по-добре се ориентираше в намеренията на пилота. Явно не желаше носът на „АМУ“ да бъде насочен точно към него — летеше с малко странично отклонение.

Това беше фантастично. Щом забелязваше от два километра разстояние малкото движение на носа на ракетата, дискът сигурно имаше на разположени някакъв гигантски телескоп, от който Пиркс и следа не виждаше даже. И въпреки това дискът извършваше маневрата на изплъзването само с половин секунда закъснение.

Безпокойството на Пиркс растеше. Той направи всичко, което можеше да направи, за да идентифицира този дяволски летящ обект и не бе се помръднал и крачка напред. Тогава — както седеше неподвижно, с бавно вцепеняващи се върху лостовете ръце — той си помисли, че и с онези, другите двама, навярно е било именно така. Срещнали са светлинка, мъчили са се да получат нейните ЦКД, мислейки, че имат пред себе си някаква странна ракета; когато тя не им отговорила, те започнали да я гонят — все по-бързо; сигурно също като него са наблюдавали и изследвали светлинката през бинокъла и са забелязали лекото затъмнение, което на ивици пресичаше нейния диск; може даже да са стреляли в нея с балони-сонди, а после... са направили нещо, поради което вече не са се върнали.

Когато разбра колко близо е до същия този край, Пиркс изпита не страх, а отчаяние. Също като в кошмарен сън: по едно време даже не знаеше кой е той — Пиркс, Томас или Уилмър. Защото тогава сигурно всичко е станало точно така, както сега — в това ни най-малко не се съмняваше. Седеше като парализиран, дълбоко убеден, че вече няма никакво спасение. Най-ужасното беше това, че той не можеше да се досети в какво се състоеше опасността — пространството беше пусто...

Пусто?

Да, секторът беше пуст, но нали все пак той гонеше тая светлинка вече повече от час със скорост почти двеста и тридесет километра в секунда! Може би — не, дори напълно е възможно — той да е вече на самата граница на сектора или дори да я е преминал. Какво имаше по-нататък? Следващият сектор — хиляда и девет, следващите три и половина трилиона километра пустота. Пустота, във всички посоки на милиони километри — нищо, само пустота, а на два километра разстояние от носа на неговата ракета танцуваше бялата светлинка.

Пиркс започна да напъга с всички сили мисълта си — какво ли са направили сега, именно сега, Уилмър или Томас. Уилмър и Томас.

Защото той трябва да направи нещо друго, нещо съвсем друго. Иначе няма да се завърне.

Още веднъж натисна спирачките. Стрелката трепереше. Ракетата летеше все по-бавно. Движеше се само с тридесет, двадесет и два, тринадесет, пет километра в секунда. Ето вече само с 0,9. Вече едва с няколко метра в секунда — стрелката трепереше едва забележимо на самата нула. От гледна точка на правилника той беше спрял. В пространството всяко тяло винаги има някаква скорост по отношение на друго. Да стоиш като забит в земята кол е невъзможно.

Светлинката намаляваше. Все повече и повече се отдалечаваше и ставаше все по-бледа и по-бледа, после престана да намалява. Започна да нараства — отново се увеличаваше, докато спря — както направи и той самият. На два километра разстояние от носа на неговата ракета.

Какво не биха направили Уилмър и Томас? Какво несъмнено не биха направили? Те сигурно не биха бягали от такава малка, пършива, идиотска светлинка, от това глупаво млечно петънце!

Не искаше да завие и да се върне; ако направеше завой, би изгубил светлинката от очи, тя щеше да остане зад кормилото и по-трудно щеше да се наблюдава — той трябваше да извива глава към страничния екран. Впрочем той изобщо не искаше светлинката да остане зад гърба му. Искаше да я вижда ясно и непрекъснато. Затова Пиркс даде заден ход, използвайки дюзите за намаляване на скоростта като задвижваща сила. Такива неща също трябва да се знаят, те спадат към елементарните познания по пилотаж. Минус 1, после минус 1,6, минус две. Със заден ход ракетата не се движеше така идеално както обикновено. Носът ѝ леко се отклоняваше — все пак спирачките и дюзите служеха за намаляване на скоростта и за спиране, а не за придаване на ускорение на ракетата.

Светлинката като че ли се поколеба. За няколко секунди тя се намали в пространството, закри Алфа Еридан за един миг, слезе от нея, потанцува между малките безименни звезди и тръгна след ракетата.

Не искаше да се махне.

„Спокойно. Само спокойно — помисли си Пиркс, — какво може да ми направи в края на краищата? Такава малка светеща отрепка! И какво ме засяга всичко това? Моето задължение е да патрулирам сектора. Да върви по дяволите това светло петно!“

Той мислеше така, без, разбира се, нито за миг да сваля очи от светлинката. От момента на срещата бяха минали вече почти два часа. От време на време очите му започваха да горят и слабо сълзяха. Пиркс се взираше колкото може повече и продължаваше да лети на заден ход. Така не можеше да се движи много бързо. Спирачките не са предназначени да действуват непрекъснато. Впрочем той летеше с осем километра в секунда и се потеше.

От известно време чувствуваше, че с шията му става нещо — сякаш някой с щипци му дърпаше кожата на шията надолу към гръдния кош и устата му леко пресъхна. Пиркс не обръщаше внимание, той мислеше за неща, по-важни от това, че устните му съхнат и че го сърби кожата на шията. После на няколко пъти изпадна в някакво странно състояние — престана да усеща положението на собствените си ръце. Краката си усещаше. Десният натискаше педала на двигателите за спиране.

Опита се да раздвижи ръцете си, защото не искаше да изпуска от очи светлинката — тя сякаш се приближаваше. Ето, може би е на 1,9 километра от носа на ракетата, на 1,8. Нима тя настигаше ракетата?

Пиркс искаше да вдигне ръка — не успя. Другата — даже не можа да опита. Той не чувствуваше ръцете си, сякаш те въобще не съществуваша. Искеше да ги погледне — шията му дори не трепна, беше напрегната, твърда като дърво.

Обхвана го паника. Впрочем защо до тоя миг той не направи това, което беше негов свещен дълг? Защо, след като срещна светлинката, не се свърза незабавно по радиото и не съобщи за случилото се?

Защото се срамуваше. Уилмър и Томас сигурно също са се срамували. Можеше да си представи какъв смях би избухнал в радиоприемната кабина. Светлинка! Бяла светлинка, която най-напред бяга от ракетата, а после я гони! Наистина! Сигурно биха му казали да се ущипе и да се събуди.

Сега всичко му беше все едно — погледна още веднъж екрана и каза:

— „АМУ 111“, патрул, до Базата...

Или по-точно — искаше да каже. Но не успя. От гърлото му не излезе глас, а само някакви нечленоразделни звуци. Той напрегна всички сили — от гърлото му се изтръгна ръмжене. Тогава за пръв път

очите му се откъснаха от звездния екран и погледът му падна върху огледалото. Пред него в креслото на пилота в кръгъл жълт шлем седеше отвратително същество.

То имаше огромни, подпухнали, облещени очи, изпълнени с адски ужас, широко раззината — встрани и надолу — жабешка уста, в нея се движеше тъмен език. Вместо шия трептяха някакви изпънати струни-жили; те непрекъснато трепереха и долната челюст сякаш потъваше в тях — и това страшилище със сиво, внезапно подпухнало лице, ръмжеше.

Мъчеше се да затвори очите си — не можеше. Искаше отново да погледне екрана — не можеше. Привързаното към креслото страшилище трепереше все по-силно и по-силно, сякаш искаше да разкъса пояса. Пиркс го гледаше — не можеше да направи нищо друго. Самият той не чувствуваше никакви конвулсии — нищо. Усещаше само, че почва да се задушава, че не може да поеме въздух.

Чуваше някъде тук, до себе си, отвратително скърцане на зъби. Той изобщо вече престана да бъде Пиркс — нищо не знаеше, нямаше нито ръце, нито тяло, остана му само кракът, който натискаше спирачката. Чувствуваше, че му остава само погледът, който ставаше все по-мътен, че пред очите му започват да плават многобройни малки бели петънца. Помръдна крак. Кракът започна да трепери. Повдигна го, отпусна го. Чудовището в огледалото беше сиво като пепел, от устата му се точеше слюнка. Очите му съвсем бяха изскочили от орбитите си. То трепереше.

Тогава Пиркс направи единственото, което още можеше да направи. Ритна във въздуха с крак, рязко го вдигна нагоре и с всички сили се удари с коляното в лицето. Почувствува страшна, пронизваща болка в смазаната си уста, кръв бликна по брадата му, ослепя.

— А-а-а-а-а... — захърка той. — А-а-а-а-а...

Това беше неговият глас.

Болката изчезна някъде. Какво ставаше? Къде беше той? Никъде го нямаше. Нищо нямаше...

Удряше, смазваше собственото си лице, мятеше се като побъркан, но ръмженето престана. Той чу своя собствен ридаящ, задавен от кръв вик.

Вече отново имаше ръце. Бяха като от дърво и при всяко движение така ужасно го боляха, като че ли всички мускули в тях се

късаха; но все пак той можеше да ги движи. Пипнешком, с вдървени ръце, той започна да разкопчава колана. Сграбчи облегалото на стола. Стана. Краката му се тресяха, цялото му тяло го болеше, сякаш беше удряно с чук. Хвана се за въжето, прехвърлено косо през кормилото, и се приближи до огледалото. Опря се с ръце о рамката му.

В огледалото стоеше пилотът Пиркс.

Не беше вече сив — цялото му лице беше в кръв, с разбит, подпухнал нос. Кръв шуртеше от разкъсаните му устни. Бузите му бяха още сини, подпухнали, под очите му — черни торбички, на шията още нещо трептеше под кожата, но все по-слабо и по-слабо — и това беше той, Пиркс. Дълго изтриваше кръвта от брадата си, плюваше, кашляше, дишаше дълбоко, слаб и безпомощен като дете.

Отстъпи. Погледна екрана. Ракетата продължаваше да лети със заден ход, но вече без тяга, с набраната вече скорост. Малкият бял диск плаваше след нея, зад носа, на два километра разстояние.

Като се държеше за въжето, той се приближи до креслото. Изобщо не можеше да мисли. Едва сега ръцете му започнаха да се тресат, но това беше обичайната реакция, която настъпваше след шок — той знаеше това и не се боеше. Пред самото кресло нещо се беше променило...

Капакът на касетката на автоматичния предавател беше смачкана и вдлъбната. Пиркс блъсна капака — той падна. Вътре беше пълно със счупени детайли. Как беше станало това? Нима той сам беше ритнал предавателя? Кога?

Седна в креслото, включи дюзите за отклонение, започна да завива.

Белият диск се поколеба, преплава по екрана, стигна до края му — и вместо да изчезне, отскочи от края като топка! Върна се в центъра!

— Ах, ти, животно такова! — извика той с ненавист и отвращение.

И заради тая свинщина той едва не премина в „постоянна орбита“!! Щом като светлинката не изчезваше от екрана на завой, това означаваше — това бе съвсем ясно, — че нея изобщо я нямаше в пространството; тя беше продукт на самия екран. Та нали екранът не е прозорец — ракетата няма никакви прозорци. Тя има телевизионно устройство — в бронята са обективите, а вътре в самата ракета —

апаратурата, която трансформира техните електрически импулси в изображения върху катодния екран. Нима устройството се беше развалило? По такъв странен начин? И с Уилмър, и с Томас ли беше станало същото? Как беше възможно това? И какво беше станало после с тях?

В тоя миг обаче не му беше до това. Той включи аварийния предавател.

— „АМУ 111“, патрул, до Базата — каза той. — „АМУ 111“, патрул, до Базата. Намирам се на границата на секторите 1009 и 1010, екваториална зона връщам се, след като открих авария...

Когато шест часа по-късно Пиркс се приземи, започнаха сериозни изследвания, които продължиха цял месец. Специалистите най-напред се заеха с телевизионната апаратура. Тя беше нова, усъвършенствувана апаратура — бяха я монтирали преди една година във всички „АМУ“ на патрулна служба и тя работеше великолепно. Никога не беше намиран и най-малък дефект.

След дълги мъчения електронниците най-после откриха механизма, по който възниква светлинката. Вакуумът в катодните тръби на екрана се нарушаваше след няколко хиляди часа работа — на вътрешната повърхност на екрана се образуваше блуждаещ заряд, който създаваше върху екрана образа на млечно петънце. Този заряд се движеше в центъра и се подчиняваше на много сложни закономерности. Когато ракетата се движеше напред с голямо ускорение, зарядът се разливаше на малко по-голяма повърхност, сякаш се разплескваше върху вътрешното стъкло на екрана; тогава изглеждаше като че ли светлинката се приближаваше до ракетата. Когато се даваше обратна тяга, зарядът отплаваше във вътрешността на тръбата, а когато ускорението се стабилизираше и ставаше неизменно, блуждаещият заряд бавно се връщаше към центъра на екрана. Той също можеше да се движи на екрана във всички посоки, но най-често се съсредоточваше в центъра — ако ракетата се движеше по стационарна орбита, без тяга. И така нататък, и така нататък — изследванията на заряда продължаваха, а шестетажни формули описваха динамиката на неговото движение. Оказа се също така, че по-силни източници на светлина разсейват заряда. Той се концентрираше само тогава, когато интензивността на импулсите, приемани по катодната тръба, беше много слаба (такава, каквато биваше в

космическото пространство, далеч от Слънцето). Достатъчно беше слънчев лъч само за миг да докосне екрана — и зарядът изчезваше за няколко часа.

Ето например какво установиха електронниците. Появи се даже цяла книга, гъсто изпъстрена с математически формули. После с тая работа се заеха лекари, психолози, знаменитости в областта на астроневрозите и астропсихозите. След няколко седмици се установи, че блуждаещият заряд пулсираше — с невъоръжено око това явление се възприемаше като малки затъмнения, които пълзяха по светлия диск. Честотата пък на образуващите се блещукания — много краткотрайни, за да може човешкото око да ги регистрира поотделно — се наслагваше на така наречения „тета“ ритъм на кората на главния мозък и увеличаваше колебанието на потенциала на кората, докато настъпваше внезапна атака, подобна на епилептичен припадък. Обстоятелствата, които допълнително способствуваха за настъпването на този припадък, бяха пълният покой, отсъствието на каквито и да е възбудители освен светлинни и продължителното непрекъснато виждане в мигаща светлинка.

Личността на Пиркс остана неизвестна на научния свят и само много внимателните читатели на вестниците могат да узнаят от бележките, набрани с петит в някои вечерни издания, че благодарение на него, на Пиркс, страшната участ на Уилмър и Томас (които, увеличавайки до краен предел скоростта на своите ракети, бяха изгубили съзнание по време на преследването на бледата светлинка и бяха загинали в бездните на Космоса) вече не заплашва нито един пилот.

И така славата отмина Пиркс, но той не се разстройваше от този факт. Даже изкуствения зъб, който си постави на мястото на избития с коляното зъб, той заплати от собствения си джоб.

СТАНИСЛАВ ЛЕМ

КЛИНИКАТА НА ДОКТОР ВИЛПЕРДИУС

Това стана по вина на зъболекаря, който ми сложи метални коронки. Продавачката на вестници, на която се усмихнах, ме взе за робот. Убедих се в това едва в подземната железница, когато разгърнах вестника. Беше органът на роботите „Куриер безлюдни“. Не обичам много този вестник не защото имам някакво антиелектрично предубеждение, но той прекалено много се води по читателския вкус.

Сгънах вестника, за да го захвърля, и погледът ми попадна на голямо съобщение в рамка: „Клиника на доктор Вилпердиус — лекуване на нервни и психически заболявания“. Помислих си, че от посещението в подобен санаториум можеше да се научат немалко неща. Не познавах лично Вилпердиус, но презимето му не ми беше чуждо — за него ми бе разказвал професор Тарантога. Обикновено винаги реализирах това, което ми идваше на ум.

Затова, след като се върнах в къщи, телефонирах в санаториума. Доктор Вилпердиус веднага изказа своите възражения, но когато се позовах на нашия общ познат Тарантога, той омекна. Помолих да го посетя на следния ден, защото тогава беше неделя и сутринта щях да имам много свободно време. И наистина в неделя след закуска заминах извън града, където в една твърде известна местност се намираше психиатричната клиника, живописно разположена в един стар парк. Вилпердиус — както ми бяха казали — ме очакваше в своя кабинет. Сградата бе изпълнена със слънце, защото стените — както бе модерно — бяха от алуминий и стъкло. В различни помещения на таваните се открояваха цветни пана с изобразени играещи роботи. Не можеше да се каже, че тази клиника е мрачна, до мен достигаха звуци от музика; преминавайки през хола, аз забелязах китайски цветни албуми и скулптура, представяща гола роботка в смела поза.

Докторът не се помръдна от мястото си зад грамадното бюро, но беше извънредно любезен с мен, беше ми оказал голямо внимание — както успях да разбера — той познаваше и беше чел не един от моите

пътеписи. Несъмнено бе малко старомоден не само в маниерите, защото по допотопен начин беше прикрепен за пода като някакъв архаичен Еней. Сигурно не успях да прикрия своето учудване, виждайки железните му крака, защото той каза, като се смееше:

— Знаете ли, господине, аз толкова съм се предал всецяло на своята работа и на пациентите си, че не чувствавам никаква необходимост да напускам клиниката!

Знаех колко чувствителни са понякога психиатрите, когато станеше дума за тяхната специалност, а също и колко им беше неприятно отношението на непосветените, които търсеха екзотика и нещо чудовищно в пораженията на ума, затова много внимателно изложих своята молба. Докторът се изкашля и каза:

— Ако се интересувате от това... но аз мисля, че ще се разочаровате. Сега вече няма луди работи, господине. Това са стари истории. Ние прилагаме модерна терапия. Методите на миналото столетие — галванизация на проводниците с олово, за да омекне главната тръба, употребата на дросели и други уреди за измъчване принадлежат вече на историята на медицината. Хм. Как най-добре да ви демонстрирам това? Може би чисто и просто трябва да отидете в парка и непосредствено да се запознаете с нашите болни. Те са извънредно изискани и културни. Надявам се, че каквато и да била — хм — аверсия или пък някакъв неразумен страх във формата на слаба девиация, са ви чужди...

Уверих го, че е именно така, после Вилпердиус се извини — не можел да ме придружи по време на моята обиколка, показва ми пътя и ме помоли на връщане пак да се отбия при него.

Слязох по стълбите, преминах по няколко широки веранди и се озовах на покрита с чакъл алея. Наоколо се простираше парк с цветни лехи и редки палми. В дъното на парка в малко изкуствено езеро плаваха лебеди, пациентите ги хранеха, други болни на цветно боядисани пейки играеха на шах или разговаряха приятелски. Вървах бавно напред, когато някой ме извика по име. Обърнах се и заставах лице в лице с напълно непознат за мене индивид.

— А, това сте вие, господине! — повтори този човек, подавайки ми ръка. Аз я стиснах, като напразно се опитвах да си припомня кой можеше да бъде това.

— Виждам, че не ме познавате. Аз съм Пролапс... Работех в „Космичния алманах“...

— Ах, наистина! Извинете — промърморих аз. — Да, разбира се, това бе Пролапс, същият старателен линотипер, който печаташе почти всички мои книги. Аз много го ценях, беше наистина изряден в своята работа. Той ме хвана фамилиарно под ръка и ние тръгнахме по една сенчеста алея. Шарената сянка оживяваше спокойното лице на моя събеседник. Доста време разговаряхме за издателските новости. Той се изразяваше както винаги прецизно, с присъщата си находчивост, беше в отлична интелектуална форма. Не забелязах у него и следа от лудост. Ала когато стигнахме до една малка беседка и седнахме на каменната пейка в нея, той, снишавайки гласа си до поверителен шепот, ме запита:

— Но какво всъщност правите вие тук?... И вас ли също са подменили?...

— Знаете ли, господине, аз дойдох тук по собствено желание, защото...

— Ясно! Аз също! — вмъкна той. — Когато ми се случи това нещастие, аз веднага се отнесох до полицията, но скоро разбрах колко безсмислено беше това. Тогава ме посъветваха да се обърна към Вилпердиус, който се отнесе към моя случай по съвсем друг начин. Сега той прави издирвания и съм сигурен, че скоро ще намери...

— Извинете — какво ще намери? — попитах аз.

— Как какво? Моето тяло.

— Аха... ах, е да... да... — кимнах аз няколко пъти с глава, стараейки се да овладее един жест на учудване, но Пролапс нищо не забеляза.

— Отлично помня този ден — двадесет и шести юли — говореше той, внезапно помръкнал. — Като сядах на масата, за да прочета вестника, издрънчах. Това ми направи впечатление, защото — кажете и вие, господине — кой човек дрънчи, когато сяда?! Опипах краката си — бяха странно твърди, ръцете — също, почуках по цялото си тяло и изведнъж разбрах, че са ме сменили! Някой бе извършил подла фалшификация. Започнах да търся из цялото жилище — ни следа; сигурно бяха го изнесли скришом през нощта...

— Та, значи какво са изнесли?

— Ами нали ви казах! Моето тяло. Моето естествено тяло, нали виждате, че това — и той толкова силно почука по гърдите си, че те издрънчаха — е изкуствено...

— Е, разбира се, не можах веднага да съобразя... ясно...

— Може би и вас също са ви...? — попита той с известна надежда в гласа. Изведнъж той ми хвана ръката и толкова силно я удари о каменната пейка, че аз изохках. Пусна я разочарован. — Извинете, струваше ми се, че блести — промърмори той.

Разбрах вече, че той се смяташе за човек, чието тяло е откраднато и като всички болни искаше да има край себе си брат по нещастие, надяваше се, че и на мен ми се е случило същото.

Разтривах под масата ударената си ръка, стараейки се да променя темата на разговора, ала той веднага започна самодоволно и прочувствено да описва прелестите на своята някогашна физика; говори за русия бретон, който уж притежавал някога, за атлазените си бузи, дори за хремата, която хващал. Не знаех как да се отърва от него, защото ми ставаше все по-неудобно. Пролапс сам ме избави от това неприятно положение. Изведнъж той рязко скочи и извика:

— О, струва ми се, че ТО върви там! — Спусна се презглава напърно през тревата след някакъв неясен силует.

Още седях, потънал в мисли, когато някой се обади иззад гърба ми:

— Извинете — може ли...

— Моля ви се, разбира се... — отговорих аз.

Новодошлият седна, впи в мене неподвижен поглед, сякаш искаше да ме хипнотизира. Дълго гледа лицето и ръцете ми с израз на все по-голяма печал. Най-накрая погледна дълбоко в очите ми с неизразимо съжаление и същевременно толкова нежно, че аз се смутих. Мълчанието между нас започваше да става тягостно, аз правех усилие да го наруша, но не можех да намеря нито едно каквото и да било изречение, за да започна разговор — неговият поглед изразяваше твърде много и в същото време недостатъчно.

— Нещастнико... — рече тихо той с безкрайна нежност в гласа — как ти съчувствувам...

— Ами, защото, знаете ли — всъщност... — започнах аз, за да се защитя по някакъв начин с думи срещу този непонятен излишък от състрадание, с който ме ограждаше той.

— Моля те, не казвай нищо, аз всичко разбирам. Повече, отколкото си мислиш. Знам и това, че ти ме считаш за луд.

— Но, моля ви, как така, откъде накъде! — опитах се да протестирам аз, ала той ме прекъсна с решително движение.

— В известен смисъл аз съм луд — каза той почти величествено. — Като Галилей, Нютон, Джордано Бруно. Ако моите възгледи не бяха нещо повече от логични заключения... да! Но по-важни са чувствата. Как те съжалявам, жертво на вселената! Да живееш — какво нещастие, какъв капан, каква безизходица...

— Е, да, възможно е да имате право, понякога животът е тежък — започнах аз бързо, след като намерих някаква тема, за която се залових, — обаче аз като феномен до известна степен естествен...

— Ето ти работа — естествен! — наблегна той на моята последна дума. — Нима има нещо по-лошо от естественото, природното? Природа! Учените, философите винаги са се опитвали да обясняват природата, нещастнико — да я обясняват, когато всъщност трябва да я ликвидират!

— Как?! Напълно ли?... — запитвах, неволно поразен от толкова радикално третиране на въпроса.

— Само така! — отговори той категорично. — Моля, погледнете това.

Той повдигна ръката ми внимателно, като че ли беше някаква отвратителна гъсеница, на която все пак си струваше да хвърлиш поглед (стараеше се да сдържа отвращението си) и държейки я помежду ни като някакъв странен екземпляр, продължи тихо, като наблягаше на всяка дума:

— Колко воднисто е това... колко мрежесто... Белтъци! Ах, тези белтъци... Сиренце, което се движи известно време — мислецо млечно произведение, трагично недоразумение в млекарското производство, нищожество, което ходи...

— Извинете, но...

Той не обръщаше ни най-малко внимание на думите ми. Бързо скрих под масата ръката си, която той пусна, сякаш повече не беше в състояние да понася нейния допир. Сега пък сложи ръка на главата ми. Неговата ръка беше ужасно тежка.

— Как е възможно! Как е възможно да се произвежда нещо подобно — повтаряше той, като така засили натиска върху черепа ми,

че почувствувах болка, но не смеех да протестирам. — Някакви си дупчици... карфиолчета... бучици... — с желязно докосване допираше той моя нос, ушите ми — и това е разумно същество?! Позор! Позор, казвам ви! Нищо не струва природата, която след четири милиарда години създава НЕЩО ТАКОВА!

При тия думи той така ме блъсна по главата, че ми причерня и искри ми изхвъркнаха от очите.

— Дайте ми един-единствен милиард и ще видите какво ще сътворя!

— Възможно е несъвършенството на биологичната еволюция... — започнах аз, но той не ми даде възможност да продължа.

— Несъвършенство?! — изсмя се той. — Боклук, лошо качество, брак! Пълна некадърност. Когато не знаеш как да направиш нещо като хората, не трябва изобщо да го правиш!

— Не исках да я оправдавам — подхвърлих аз бързо, — но природата — не намирате ли — е творила от това, което е имала на разположение. В първоначалния океан...

— ... е плувал боклук!... — довърши той толкова високо, че аз подскочих. — Не е ли така? Избухнала звезда, образували се планетите, а от отпадъците, които не могат да се използват за нищо друго, от остатъците се е създал животът. Достатъчно! Стига с тия слънца, с тия идиотски галактики, с тая одухотворена слуз — стига!

— Все пак атомите... — започнах аз.

Не ми даде да довърша. Аз вече виждах сестрите, които се приближаваха през тревната площ — виковете на моя събеседник бяха привлекли вниманието им.

— Пет пари не давам за атомите! — кресна той. — От двете страни го хванаха под мишниците. Той позволи да го вдигнат, но като ме гледаше — защото вървеше с гърба напред като рак, — така викаше, че се чуваше из целия парк: — Трябва да инволюираш! Чуваш ли, бледа, колоидна супо! Вместо да се правят нови такива същества, трябва да се премахват, докато не остане нищо, чуваш ли ти, лепило, прикрепено на кости? Така трябва да бъде! Чрез регрес, само чрез регрес — към прогрес! Всичко да се анулира! Връщане назад! Да се ликвидира! Вън природата! Да се маха! Ма-а-рш!!!

Неговите заглъхващи викове достигаха до мен все по-отдалеч и по-отдалеч и отново тишината на красивото пладнe се изпълни с

бръмченето на пчелите и уханието на цветята. Помислих си, че доктор Вилпердиус, говорейки за занаята на лудостта сред роботите, все пак е преувеличил. Явно беше, че новите терапевтични методи не винаги даваха резултати. Обаче стори ми се, че това преживяване и чутият преди малко пасквил за природата, в който думите не се подбираха, си струваха няколкото синини на главата ми. По-късно разбрах, че този робот, бивш анализатор на хармоничните редове на Фурие, създал собствена теория за съществуването, която се базирала на натрупването на открития от цивилизацията; стигало се до такъв излишък от открития, че единственият изход от създаденото положение бил тяхното постепенно унищожение. По такъв начин след пълното завършване на творчеството няма място не само за цивилизация, но и за Космоса, който я е създал. Настава тотална прогресивна ликвидация и целият цикъл започва отначало. Той самият се считал за втори пророк, закриващ една изминала фаза на развоя. Затворили го в клиниката на доктор Вилпердиус по искане на неговото семейство, когато след като разглобил свои познати и роднини, преминал към демонтиране и на други работи.

Напуснах беседката и известно време се любувах на лебедите. Край мен някакъв странен робот им хвърляше парченца тел. Казах му, че лебедите не ядат тел.

— Не държа да го ядат — отговори той, като продължи своето занимание.

— Но те могат да се задават и би било жалко — казах аз.

— Няма да се задават, защото телът потъва. По-тежък е от водата.

— Тогава защо го хвърляте?

— Защото обичам да храня лебеди.

С това въпросът беше изчерпан. След като напуснахме беседката, между нас се завърза разговор. Оказа се, че имам работа със знаменит философ, създател на онтологията на нищото, или с други думи, на неонтологията, продължител на делото на Горгиас от Леонтиной — професор Урлипан. Професорът надълго и нашироко ми разказа за развитието на своята теория в последно време. Според него нищо не съществува, дори и той самият. Нищото в съществуването е пълно, абсолютно. Фактът на видимото съществуване на този или онзи няма никакво значение, понеже съгласно бръснача на Окхам съществува

това, което виждаме, т.е. съществува реалността и сънят. Но хипотезата за съществуването на реалността не е задължителна. И тъй съществува само сън. Но за да има сън, трябва да има и спящ, сънуващ. И ето че и изискването да има някой, който сънува, също не е задължително, защото понякога става така, че в съня си човек сънува друг сън. И оттук всичко е сън, който се сънува от друг сън, и така до безкрайност. Понеже — и това е най-важният пункт — всеки следващ сън е по-малко реален от предишния (след съня, граничещ пряко с действителността, следва сънувалият в сън сън, който граничи с нея косвено, чрез друг сън, третият сън пък е отделен от реалността от два съня и т.н.) — границата на тази редица е нула. Ерго, в последната инстанция никой не сънува — нула, ерго — съществува само нищо, т.е. няма нищо. Съвършената точност на извода ме накара да се възхитя. Не разбрах само защо професор Урлипан се намира в тази клиника. Оказа се, че нещастният професор полудял — сам ми призна това, лудостта му се дължеше на факта, че престанал да вярва в своята доктрина и понякога имало минути, когато му се струвало, че все пак нещо съществува. Доктор Вилпердиус трябвало да го излекува от това умопомрачение.

После разгледах болничните отделения. Запознах се с една еврейска изчислителна машина, която страдаше от старческа склероза и не можеше да изброи дори и десетте божии заповеди. Бях и в отделението за електроневрастеници. Един от пациентите непрекъснато се развинтваше сам, с каквото му попаднеше; непрестанно му отнемаха уредите, които той укриваше.

Някакъв електронен мозък, служител, в астрономическа обсерватория, който цели тридесет години беше моделирал звезди, се считаше за Сигма Кит и непрекъснато заплашваше, че ще избухне. Така трябваше да стане според неговите изчисления. Сред манаците беше по-весело; тяхната група седеше върху железни легла, свиреха на мрежи като на арфи, пееха в хор: „Хей притича робот, тихо поскръцна, хей, малките му винчета затрептяха“, а също и: „Мислех че отвъд стоборите идат котки, а то са роботки, ех, роботки, красиви роботки...“ и т.н.

Асистентът на Вилпердиус, който ме придружаваше, ми разказа, че в клиниката неотдавна имало един робот-княз, който бил обхванат от желанието да създаде монашески орден на кибернетиците, но

вследствие лечението с шокове състоянието му толкова се подобрило, че той се върнал към своите занимания — да прави банкови баланси. Когато вече се връщах заедно с младия асистент, в коридора срещнах болен, който дърпаше след себе си тежко натоварена количка. Този индивид имаше особен външен вид, целият беше омотан с въженца.

— Нямате ли случайно чук? — попита ме той.

— Не.

— Жалко, боли ме главата.

Впусна се в разговор. Това беше робот-ипохондрик. След десетминутен разговор вече знаех, че по време на буря има силни бодежи в кръста, че пред телевизора целият се вцепенява и че искри му излизат от очите, когато някой милва котка близо до него. Всичко това беше твърде скучно, ето защо бързо го оставих и се отправих към директора на клиниката. Той обаче беше зает, затова аз помолих секретарката да го поздрави и тръгнах за вкъщи.

АРТЪР КЛАРК

КРАЖБА НА МАРС

— На Марс се извършват малко престъпления — каза с известно съжаление инспекторът на тайната полиция Роулингс. — Затова се връщам в Скотланд Ярд. Ако бях останал на Марс, щях напълно да загубя своята квалификация.

Ние седяхме в главния наблюдателен пункт на междупланетния космодрум Фобос и наблюдавахме осветените от Слънцето назъбени скали на тукашната малка Луна. Пътническата ракета, която ни докара от Марс, преди десет минути беше се отправила по обратния дълъг път към кафяво-жълтото кълбо, висящо сред звездите. След половин час ние щяхме да се качим на лайнера, отлитащ към планетата Земя, където повечето от пътниците никога не са били, но която все пак наричаха „у дома“.

— Но — продължи инспекторът — понякога и на Марс има случаи, които правят живота интересен. Вие като антиквар, мистър Мейкър, сигурно сте чули за неприятностите в град Меридиан преди няколко месеца?

— Не, не съм чул — отговори дребничкият, загорял шишко, който можеше да бъде взет за турист, завръщащ се в къщи. Инспекторът явно бе прегледал вече списъка на пътниците: аз не знаех какви сведения имаше той за мен и се опитвах да уверя сам себе си, че съвестта ми, така да се каже, е достатъчно чиста. Освен това всеки от нас беше вече усвоил някои марсиански навици.

— Работата веднага се потуши — каза инспекторът, — но подобни неща не остават задълго скрити. Един професионален земен похитител на скъпоценности се опитал да открадне най-голямото съкровище, от музея в Меридиан — богинята Сирена.

— Що за глупости! — възразих аз. — Разбира се, богинята е безценно съкровище, но нали тя е само едно парче пясъчник. — Да се продаде някому е невъзможно, нали? Това е все едно да се открадне Мона Лиза.

Инспекторът се усмихна, но не дотам весело.

— Въпреки всичко, това е станало. Възможно е мотивите на похищението да са били ето такива: Има колекционери, които за такова произведение на изкуството ще дадат всичко, даже ако никой никога освен тях не успее да му се любува. С това сте съгласен, мистър Мейкър?

— Точно така — потвърди антикварят. — В моята работа се срещат най-различни манияци.

— Та на този тип — името му е Дени Уивър — един от тези манияци му заплатил много добре. Но на него дяволски не му вървяло, иначе щял да се справи с работата отлично.

Радиоуредбата на летището предаде извинение за малко закъснение поради зареждане с гориво и помоли някои от пътниците да минат в регистратурата. Докато очаквахме излитането, аз си припомних малкото, което знаех за богинята Сирена. Макар никога да не бях виждал оригинала, в багажа ми, както и у много други туристи, имаше статуетка с удостоверение от марсианското бюро за археологични рядкости, което свидетелствуваше, че това е точно копие на така наречената богиня Сирена, намерена в морето Сирена от Третата експедиция в 2012 година (т.е. в 23 година по марсианското летоброене). Това е твърде малък предмет, за да стане причина за толкова спорове, висок само осем или девет дюйма, но ако го видехте в някой музей на Земята, бихте се върнали отново към витрината, за да го погледнете още веднъж. Глава на млада жена, с черти на лицето, леко напомнящи на източните, с удължени уши, с коси, силно нахъдрени на дребни колелца, притиснати към главата, с полуотворени устни, на които е застинал израз на удоволствие или изненада — и нищо повече.

Тази предизвикваща недоумение загадка вдъхнови стотици религиозни секти и подлуди няколко археолози. Защото никаква идеална човешка глава не може да бъде намерена на Марс, единствените разумни обитатели на който бяха разнообразните „раци с образование“, както обичаха да ги наричат в печата. Истинските обитатели на Марс никога не бяха успели да разрешат проблема за усвояване на междупланетното пространство и във всички случаи тяхната цивилизация е отмряла още преди зараждането на човечеството на Земята.

Ето защо никак не е чудно, че тази богиня е загадка номер едно на Слънчевата система. Аз не мисля, че моето поколение ще успее да я разгадае и че изобщо хората някога ще го сторят.

— Планът на Дени е бил изключително прост — продължи инспекторът. — Знаете колко са пусти марсианските градове в неделя, когато всичко е затворено и колонистите остават у дома, за да гледат телевизионните предавания от Земята. Именно на това е разчитал Дени, когато е отседнал в петък вечер в хотела на Западен Меридиан. Съботата той искал да посвети на опознаването на музея, а спокойната неделя — на самата работа. В понеделник сутринта е щял да бъде в числото на туристите, напускащи града...

В събота рано сутринта той поскитал из малкия парк и минал в Източен Меридиан, където се намира музеят. Ако не знаете, ще ви кажа, че градът е получил своето име от това, че е разположен на дължина 180 градуса; в парка има голяма каменна плоча, върху която е гравирани първият меридиан. Посетителите могат да се фотографират, стоейки едновременно и в двете полукълба. Удивително е какви прости неща забавляват някои хора!

Дени прекарал деня, разхождайки се из музея като всеки турист, който иска да оправдае изхарчените пари. Но когато затваряли музея, той не го напуснал, а се скрил в една от галериите, неоткрити още за посетители. Музеят бил запланувал да открие тук отдел от епохата на Късния Канал, но парите не стигнали и работата останала недовършена. Той останал там до полунощ, в случай че някои учени ентусиасти останат до по-късно в музея. После напуснал скривалището си и пристъпил към работа.

— Чакайте — прекъснах го аз, — а нощният пазач?

— Мили мой, на Марс такъв разкош не съществува. Там никога не е имало нощни крадци, защото на кой ще му дойде наум да краде камъни? Освен това богинята била много изкусно затворена в здрава касетка от стъкло и метал, за да не съблазни все пак някой любител на сувенири. Но дори и да беше открадната, крадецът нямаше къде да се скрие, тъй като кражбата веднага щеше да бъде открита и всички заминаващи претърсени.

Всичко звучеше доста правдоподобно. Аз мислех по земен начин, като забравях, че всеки град на Марс е малък затворен свят, ограден от заобикаляща го студена пустош със силово поле. Зад този

електронен заслон се намираше враждебната пустош на марсианската атмосфера, в която незащитеният човек умираше мигновено. Това облекчаваше спазването на законите и не е странно, че на Марс имаше толкова малко престъпления.

Дени притежавал великолепен набор от специални инструменти, най-главният от които била миниатюрна пиличка с тънко острие, която се задвижвала с ултразвуково устройство и правела един милион оборота в секунда. Острието преминавало през метал или стъкло като през масло и правело разрез, не по-дебел от човешки косъм. Това било твърде важно за Дени, който не искал да остави никакви следи от своята работа.

Вече се досещате сигурно как е смятал да действа? Искал е да разреже основите на касетката и вместо истинската богиня да постави на нейно място копие-сувенир. Могат да изминат няколко години, докато някой опитен специалист открие лъжата; отдавна истинският екземпляр щеше да бъде вече на Земята, великолепно оформен като копие с приложено за това свидетелство. Добре измислено, нали?

Колко ли странна е изглеждала тази работа в тъмната галерия, където се намирали всичките тези изделия и загадъчните произведения на изкуството, преживели милиони години. Музеят и на Земята е доста мрачно място, но в него поне личи отпечатъкът на човека. А третата галерия, където се пазела богинята, била особено мрачна. Била пълна с барелефи на някакви фантастични животни, които се борят помежду си. Те приличат на гигантски бръмбари и повечето палеонтолози решително отхвърлят вероятността да са съществували някога. Но независимо дали бяха измислени или не, те принадлежали на този свят. И Дени бил обезпокоен не толкова от тях, колкото от самата богиня. Тя го гледала през вековете, сякаш му иска обяснение защо е тук. Откъде зная това ли? Самият той ми го разказа.

Дени пристъпил към работата с предпазливостта на бижутер, който се готви да разреже скъпоценен камък. Почти цялата нощ той употребил, за да изпили отвора, и вече се съмвало, когато решил да си почине и сложил настрана пиличката. Още много нещо оставало да се направи, но най-трудното било свършено. Да постави копие в касетката, като свери положението със снимките, които предвидливо носел, после да почисти наоколо — всичко това трябвало да извърши през голяма част от неделята, но това не го вълнувало. Пред себе си

имал цяло денонощие и несъмнено щял успешно да дочака първите посетители в понеделника, за да се загуби сред тях и незабелязано да напусне музея.

Странен удар е било за него, когато сутринта в 8,30 часа главните врати на музея шумно се разтворили и музейните служители, а те са шест, отворили музея. Дени се втурнал към резервния вход, като изоставил всичко: богинята, инструментите и вещите си. Но на улицата го очаквала още една изненада. През това време на деня улиците трябвало да бъдат пусти — всички би трябвало да си седят в къщи и да четат неделните вестници. А той видял жителите на Източен Меридиан, които отивали по заводите и канцелариите както в обикновен работен ден.

Докато бедният Дени отиваше към своя хотел, ние вече го очаквахме. Не можехме да си представим, че един жител, даже пристигнал неотдавна, можеше да не държи сметка за най-главната особеност на град Меридиан. Мисля, че знаете какво имам пред вид.

— Честна дума, не зная — казах аз. — За шест седмици не може да се види много нещо на Марс и аз не съм стигал по-далече от Големия Сирт.

— Та това е свършено просто и ние не бива да бъдем много строги към Дени. Даже местните жители понякога попадат в тази клопка. Този проблем не ни вълнува нас на Земята, защото условната линия, отделяща единия ден от другия, минава през Тихия океан, но както знаете, Марс се състои от суша и все някой ще трябва да живее на часовата граница.

Дени е планирал цялата своя операция в Западен Меридиан. Там наистина беше неделя и продължаваше да бъде неделя, когато го задържахме в хотела. Но в Източен Меридиан, на половин миля оттук, беше само събота. Тази малка разходка из парка бе истинската причина за неуспеха. Уверявам ви, че той дяволски не е имал късмет.

До едно време дълбоко в душата си съчувствувах на Дени, после попитах:

— Колко му дадоха?

— Три години — каза инспектор Роулингс.

— Не е чак толкова много.

— Но това са марсиански години, т.е. почти шест наши. И още една голяма глоба, която по невероятно съвпадение се равняваше на

стойността на билета му за връщане на Земята. Разбира се, той не е в затвор: Марс не може да си позволи такъв разкош. Дени трябва да се труди, да изкарва прехраната си под надзор, който не се отличава с особена строгост. Аз ви споменах, че музеят на Меридиан не можеше да си позволи да открие длъжността нощен пазач. Но сега той го има. Навярно се досещате кой е?

— Всички пътници да се приготвят за отлитане в близките десет минути! Моля да се съберат багажите! — нареждаха високоговорителите.

Тъй като вече се отправяхме към мястото за качване, побързах да задам още един въпрос:

— А какво ще кажете за хората, които са били зад Дени? Те са му обещали много пари. Не сте ли ги открили още?

— Засега още не, много щателно са заличили следите си. Но вярвам, че Дени не е лъгал, като каза, че нищо не може да ни подсказе. Впрочем това вече не е моя работа. Казах ви, че се връщам на старата си работа в Скотланд Ярд. Но полицаят има винаги трябва да е нащрек, както и антикваря, нали мистър Мейкър. Какво ви стана, вие побледняхте? Ето ви, моля, таблетки против повръщане.

— Не, благодаря ви — каза мистър Мейкър, — напълно съм здрав.

Той каза това с явно недружелюбен тон. Топлотата на нашите отношения като че ли за последните няколко минути спадна под нулата. Аз погледнах мистър Мейкър, след това инспектора. И внезапно почувствувах, че пътешествието ни ще бъде много интересно.

ИГОР РОСОХОВАТСКИ
СИХОМЪТ И СЪЗДАТЕЛЯТ

СТАРЕЦЪТ

Той седеше в една глуха алея на парка и четеше вестник. От разтворената пазарска чанта се подаваше замразено пиле. Въздухът беше почти неподвижен...

На алеята се появи висок млад човек с едри, извънредно правилни черти на лицето, които обикновено не се запомнят. Като видя стареца, той отиде при него и седна на пейката. Старецът се зарадва на възможния събеседник и побърза да го заговори:

— Погледнете, прави впечатление нали — посочи той с изкривения си пръст вестника. — Известен състезател. Катастрофирал, след като достигнал скорост триста мили в час...

— Защо?

— Как защо? — учуди се старецът.

— За какво му е била нужна тази скорост? Бързал е за среща, искал е да помогне на някого, бягал е от някаква опасност?

Старецът внимателно погледна събеседника си и сви рамене. За всеки случай даже малко се отмести.

— На колко сте години? — попита непознатият.

— Седемдесет и шест.

— С какво се занимавате?

— Бях строителен майстор, след това работех в кантора.

— А сега?

— Сега съм пенсионер.

— И какво правите?

Старецът се усмихна. Този широкоплещест млад красавец с нещо му напомняше сина.

— Живея. Чета вестници. Гледам телевизор. Помагам на децата да възпитават внуците. Но и едните, и другите не слушат моите съвети.

— И повтарят вашите грешки?

— Като че ли е така — засмя се старецът.

— За тях ли носите пилето?

— И за тях, и за себе си. — Старецът застана нащрек. Стори му се, че в гласа на събеседника му се появиха нови, странни нотки.

— Къде живеят те?

— Кой?

— Внуците. Тези, за които носите пилето. Интересува ме адресът им.

„Луд? Крадец? Какво ли иска от мен? Обаче адреса няма да му кажа...“ За миг в паметта на стареца възникна адресът, и непознатият веднага го повтори на глас.

„Кога се изтървах?“ — ужаси се старецът. Устните му трепереха.

— За какво ви е адресът?

— Искам да занеса на внуците ви пилето. Те не бива да остават гладни.

— Но нали аз ще го занеса...

— Няма да можете.

— Защо?

— Как да ви обясня? Аз не съм обикновен човек, а сихом — синтезиран човек. Моята храна не е като вашата. Вие например употребявате за храна различни растения и животни, които след дълга преработка във вашия организъм се превръщат в АТФ — аденозинтрифосфорна киселина. Едва след това вие извличате от нея енергията, която поддържа живота ви. Аз пък се храня направо с чиста АТФ. И когато я взема от някое живо същество, то загива. А сега аз съм гладен...

— И искате... — от страх старецът не можа да продължи. В мозъка му се мятеше жалката мисъл: „Той лъже, шегува се... Или пък е луд? Но тогава той наистина може да ме убие. Дано да се появи някой от минувачите. И защо ли седнах тук в тази глуха алея...“

— Аз не лъжа и не се шегувам. Както виждате, зная вашите мисли. Никой от минувачите няма да ви помогне. Успокойте се. Това ще стане мигновено и вие нищо няма да усетите.

— Но вие няма да извършите престъпление...

— Ами ако ви убиеше гладен тигър, той щеше ли да извърши престъпление? А когато вие и вашите внуци ядете пиле?... Просто така сте устроен. Аз пък съм малко по-друг. И без това правя за вас каквото мога. Ето аз не убивам вашите внуци, на които предстои да повторят грешките ви, а Вас, когото вече нищо не го очаква. За какво

ви е животът? Внуците ви ще бъдат доволни да се избавят от излишни съвети.

— Но нима не може да се получи това вещество от някое животно, например от кучето? — старецът се хващаше за сламката. — В парка се разхождат с кучета...

— Те са далеч, а вие сте близо. Те трябва да се търсят и да се губи време, а това не е разумно.

... След няколко секунди Сихомът взе чантата и се отправи на адреса. Времето му за разходка изтичаше.

— Ти сигурно си гладен. Аз ти приготвих храна — каза Създателят. — Те са долу, в първото отделение на вивариума.

Сихомът долови печалния лай на кучетата, който идваше от бетонираните мазета, където на първия етаж се намираха вивариумите и складовете, а под тях в седемте етажа на подземията — лабораториите.

— Благодаря — каза Сихомът. — Не ми се яде.

Създателят го погледна учудено.

— Ти си сит?

— Да.

— Значи на тебе ти се е наложило...

— Да — бързо каза Сихомът и предугаждайки въпросите на Създателя, добави: — Това беше човек, старец.

— Нима не се намери нищо друго?

— Той беше най-близо от всички. Той вече не работи, не създава ценности. Принадлежеше към онези, които ти сам наричаш безполезни.

Погледът на Сихома бе чист и ясен като на дете. Създателят леко потрепери и помисли: „Изглежда, бях прав, когато програмирах в него любов към Създателя.“ След това попита:

— Ти говори ли с него?

— Да. Той има внуци и беше купил за тях убито пиле. Аз научих адреса им и им го занесох.

— Постъпил си разумно — каза Създателят.

— Помня програмата — отговори Сихомът. — Има само два критерия: разумно и неразумно. Всичко останало е лъжа.

Тонът му не се хареса на Създателя. Той попита:

— Ти като че ли се съмняваш в разумността на своята постъпка?

— Да — отговори Сихомът. — Говорих с неговия внук. Ако информацията, която старецът е натрупал, е необходима за това момче, тя може да бъде полезна и за мене? Аз получих от него само АТФ и завинаги загубих информацията му. Не би ли било по-правилно отначало да получа информацията, а след това АТФ?

— Друг път бъди по-умен.

— Ще се опитам — обеща Сихомът и помисли:

„Ако старецът продължаваше да живее, той щеше да продължи да трупа информация. Не означава ли това, че животът му е полезен за мене?“

След това попита:

— Изглежда, че ако за моята постъпка научеха хора, които не са толкова мъдри като тебе, те щяха да я нарекат зло и престъпление?

— Добро и зло са празни понятия, сине мой. В тях няма логика. Това е паяжина, с която силните омотават света, за да го управляват. Това е щит, който издигат слабите, за да се защищават. Затова лъжата удовлетворява и едните, и другите. Но на тебе тя не е нужна. Не си замърсявай паметта. Помни: ти си създаден, за да станеш вожд и да помогнеш на хората да построят свят, основан на строга разумност.

— Да, Създателю! — отговори Сихомът. В гласа му вече нямаше съмнение.

Човекът, когото наричаха Създател, доволно се усмихна. Сините му очи гледаха събеседника почти нежно, но две ясни бръчки, легнали от късия нос до устните му, пречеха усмивката да стане сантиментална. Той продължи:

— Хората са създали извънредно много лъжливи ценности и лъжливи понятия. Те са измислили извънредно много лъжливи думи. Но всичко това не трябва нито да те лъже, нито да те плаши. В минута на опасност създай около себе си енергетична обвивка. Помни за двата критерия.

— Ще се ръководя само от тях, Създателю.

— Помни втория закон на програмата — ти не бива да влизаш в библиотеките и да четеш книги и вестници, освен тези, които аз ти предлага. А сега отивай. Използувай времето на твоите първи разходки за наблюдения и беседи...

ЮНОШИТЕ

Сихомът излезе на улицата. Утрото миришеше на бензин. Хората бързаха за работа. Лицата им бяха загрижени, оживени, мрачни, радостни, зли... Крачките им бързи, провлачени, дебнещи...

Сихомът слушаше стъпките и шумът на автомобилите, гледаше лицата и сравняваше...

На улицата няколко врабчета се биеха заради хлебни трошички, а недалеч от тях в двора се караха деца за играчка.

При дъската за обяви пък имаше няколко души с еднакъв израз на лицата: унило очакване, плаха надежда. По-нататък човек водеше куче. И двамата бяха важни и невъзмутими...

От време на време Сихомът включваше рентгеновизора и надничаше в чантите. От време на време включваше телепатоприемниците — и милиарди мисли, пречейки си и застъпвайки се една с друга, нахлуваха в необятния му мозък, където ролята на клетките се изпълняваше от молекули.

„Улицата — това е още една книга и далеч не най-оригиналната от всички, които съм прочел — мислеше Сихомът. — Просто тук авторът нищо не обяснява, и аз съм длъжен всичко да си обяснявам сам: хората пред обявите, човека с кучето. И тази суета на тротоарите, суетата на автомобилите по шосето, суетата на техните погледи и мисли... Ако тази девойка знаеше какво мисли за нея човекът, който я придружава? А какво ще стане, ако се разкрият плановите на чиновника пред роднините му? Или пък ако на този важен господин се покаже как той изглежда сега на кучето си?...“

На пресечката на двете улици Сихомът забеляза група юноши. В погледите им, с които те изпращаха минаващите коли, бляскаха жадни огънчета.

— Защо не вземете това, което ви харесва, а само мечтаете за него? — заинтересува се Сихомът.

Момчетата се обърнаха към него. Единият попита:

— Кой си ти?

— Сега това не е важно. Погледни по-добре нататък, където гледаше по-рано. Ето там спря кола. Искаш ли я? Ако шофьорът се съпротивява, ти имаш в джоба си нож.

— Това е убийство! — каза момчето, като се отдръпна.

— Е, и какво? — насмешливо попита Сихомът.

— Това е лошо, това е престъпление.

— Глупости! Кой ти каза, че това е лошо? И какво е това лошото? Ти си млад, ти си силен и пълен с желания. Осъществи ги! Иначе ще бъде късно!

— А полицията? — попита другият.

— Аз ще ви помогна да направите така, че нито един полицай да не ви разкрие. Ще стана ваш вожд.

И Сихомът изложи такъв план, че даже най-страхливият разбра: няма опасност.

— Хайде! — изкомандува Сихомът и юношите като ято тръгнаха след него.

— Нямаше те цяла седмица. Разправяй! — посрещна го Създателят.

— Помогнах на юношите да осъществят желанието си.

— Успя ли?

— Да, разбира се.

— Друг път те ще тръгнат след тебе навсякъде... Нека това бъде началото. Някога ти ще поведеш след себе си милиони. А засега учи се.

СТАРИЦАТА

Сихомът я виждаше всеки ден на една и съща пейка. Бързите й ръце с игли за плетене се движеха почти автоматично, докато очите гледаха в една точка, която се намираше някъде на върха на дървото. Старицата плетеше и кълбото конци се развиваше безкрайно и еднообразно от сутрин до късна вечер.

— Вие сигурно имате роднини — каза Сихомът и седна до нея.

Старицата не се учуди на неочаквания въпрос. Обърна се към Сихома и той видя мрежа от бръчки, които разсичаха сивата й отпусната кожа.

— Нито роднини, нито близки — отговори старицата.

— А какво плетете?

— Шалчета и блузи.

— За кого?

— Продавам ги и с парите преживявам.

— Ами ако аз взема това шалче?

Иглите спряха.

— Мога да ви го дам, ако ви харесва.

Сихомът се замисли. В книгите, които Създателят му разреши да прочете, никъде не беше срещнал, че човек може без борба да отстъпи нещо ценно на друг. „В такъв случай тези плетени вещи не представляват за нея никаква ценност.“ Той попита:

— Но щом вие живеете, то значи притежавате нещо скъпо за вас? Аз знам, че за жената главното са любовта, децата, семейството, чувствата. Вие нищо нямате. Вашите чувства са изгаснали. Какво ви е останало?

— Спомени. Аз живея с тях.

Той помисли: „Изглежда, че те са толкова ценни, че заменят всичко останало.“

— Ако ви ги отнемат, ще загинете ли?

Тя го разбра.

— Аз мога да ги споделя с всекиго. На мене това ще ми бъде приятно.

— Не, не искам да ги делим. Искам ги всичките.

— Добре, ще ви ги дам всичките.

Сихомът помисли, че го лъжат.

— И нищо ли няма да оставите за себе си, нищо ли няма да скриете? Даже вълкът скрива някъде кокал за черни дни.

— Те ще си останат с мен.

— Но нали ще ми ги дадете — напомни Сихомът.

— Спомените не са кокали. Те не са и хляб. Ще ви ги дам, но те пак ще останат с мен.

Сихомът попита Създателя:

— Може ли човек да даде на другия най-ценното, което има, и да изпитва радост от това?

— Не — каза Създателят.

СЪД

— Но никъде хората не са измислили толкова глупости, колкото има в криминалния кодекс — каза Създателят. — Днес ти ще се убедиш в това.

— Слушам.

— Днес ще съдят Алфред Куршмитс и приятелите му. Те разбиха магазина на един чужденец и когато той се опита да защити имуществото си, те го набиха здравата.

— А какво ме интересува всичко това? — попита Сихомът.

— Алфред и приятелите му също като мен са коренни жители на тази страна. Ние сами искаме да търгуваме в своя дом. Нашата страна е само за нас. Ако всички се придържат към този принцип, в света ще се създаде онази устойчивост и ред, към които ние се стремим.

— Куршмитс и приятелите му ще бъдат ли съдени от чужденци?

— Не, разбира се.

— И съдиите не са идиоти?

— Между тях ще има всякакви.

— Ти се опасяваш, че не всички сред тях са усвоили простата истина, която ти преди малко изложи?

— Браво, ти ме разбра! Но това още не е всичко. Повечето от тях мислят като нас. Обаче има закон, към който те трябва да се придържат. А според законите виновни са Куршмитс и хората му.

— Но защо са толкова глупави тези закони? Не е ли по-просто те да се променят, отколкото всеки път да се обикалят?

— За съжаление не е по-просто — въздъхна Създателят. — Има Международно право и различни объркани съображения... Затова ти ще отидеш в съда и когато съдебните заседатели ще решават, колебаейки се между чувствата си и закона...

— Аз ще включа телепатоусилвателя и ще им внуша разумно решение. Така ли?

— Така — доволен каза Създателят.

Залата на съда бе пълна. Сихомът забеляза, че по-голямата част бяха хора, които удивително си приличаха помежду си — със запотени, подобни на грамадни юмруци червени физиономии, сигурни в себе си, без съмнения.

— От тях ще излезе добра армия за оздравяване на света — помисли си той.

Сред съдебните заседатели — добри граждани — само единият му внушаваше опасение. Той не беше млад, изглеждаше слаб, зад стъклата на очилата му се криеха дълбоки изморени очи. Сихомът надникна в мозъка му и се ужаси: толкова противоречиви мисли, чувства, объркани съждения имаше там. Клетките на паметта му бяха натъпкани повече от половината с най-различни сведения. Затова пък на другите заседатели паметта беше почти чиста и ако в нея се съхраняваха някакви сведения, те имаха чисто практичен характер: нова технология за бира, адреси на магазини, навици за забиване на гвоздеи, правилата на уличното движение за любители шофьори, характеристики на колегите им и различни измислици като как да излъже съседа си, как да напредне в службата, как да спечели от търговия с кифли и месо? И само понякога се срещаха отвлечени сведения, но и те много рядко се простираха по-далеч от футболната таблица.

„Необходимо е да внимавам за «Очилатия» — помисли Сихомът. — Той изисква допълнително напрежение.“

Започна разпитът на свидетелите на обвинението. Пръв бе извикан полицаят. Преди той да започне да отговаря на въпросите, Сихомът успя да надникне в мозъка му.

„Хората на Куршмитс ненапразно натупаха този търговец. За какъв дявол той е в нашия град?!“ — мислеше полицаят. Произнасяйки клетвата: „Заклевам се да говоря чиста истина, чиста истина и само истина“, той със съжаление помисли: „Няма какво да се прави, ще трябва да кажа това, което видях. А може би не всичко...“

Сихомът се захвана за една мисъл: „За какъв дявол той е в нашия град?“ и започна безкрайно да я прекарва през главата на полицая. „За какъв дявол... За какъв дявол... За какъв дявол...“ А след това добави: „Ние трябва да бъдем всички заедно, всички заедно, всички заедно! Нашата страна е за нас, за нас, за нас!...“

— Разкажете на високопоставения съд какво сте видели — предложи прокурорът, като мислеше: „Ако спечеля процеса, някой отвъд границите и даже някой от нашите либерали ще ме гледат благосклонно. Освен това — сензация, шум около процеса и моето име. Това е приятно. Но ще трябва да напусна града...“

„Но ще трябва да напусна града, да напусна града, родния град...“ — сложи „плочата“ Сихомът. И добави: „Заради кого ще пострадам? Заради някакъв си чужденец. Нима той заслужава това? Нима това е справедливо?“

— Разкажете на високопоставения съд основното, главното, дребните подробности не ни интересуват — каза прокурорът.

„Какво става с него? — сепна се съдията. — Безспорно Куршмитс и бандата му са защитавали интересите на града, които са близки на всички ни, но законът си е закон. Ако той не се изпълнява, ще престанат да го уважават и тогава...“

„Защищавали интересите ни, нима това не е главното? — заби Сихомът в мозъка му своите мисли. — За какво ви е това натрупване на отвлечени и мъгливи истини, когато интересът, в името на който ние съдим, е ясен? Нима трябва да предаваме нашите интереси? Нима съдът съществува не за това да ги защитава? Нима интересите на града, страната и народа са по-високи от остарелите правила, записани в книжлето с кожена подвързия? В това дело може да има само едно разумно решение. Разумно за всички ни! Тогава защо се мотаете?“

— Пристигнах на мястото на произшествието — след кратко колебание започна полицаят, — когато този тип — той кимна към търговеца — нарече Куршмитс престъпник и злодей.

Сихомът успя да долови мисълта, която неволно премина през главата на полицаия: „Макар че го е нарекъл така, след като те са разбили прозорците и изпочупили мебелите“. А на глас продължи:

— Той силно блъсна Куршмитс (и помисли: „отблъсна“). Тогава Куршмитс се ядоса и го удари по...

— Нас не ни интересуват детайлите — напомни прокурорът.

— В същото това време жена му одраска лицето на другия момък.

— Можете ли да познаете пострадалия? — попита прокурорът.

— Да, третият отляво — без да се запъне, каза полицаият, посочвайки един от обвиняемите, който повече приличаше на горила,

отколкото на човек.

Съдебните заседатели дружно се засмяха, а единият от тях даже намигна на обвиняемия-„пострадал“, признавайки го веднага за „свой човек“.

„С тях всичко ще върви гладко“ — помисли Сихомът и превключи вниманието си върху „очилатия“.

„Това е беззаконие“ — мислеше той. — „Скотове се надсмиват над елементарни норми...“

„Но нима законите не са мъртви думи върху мъртва хартия? — попита го мислено Сихомът. — Кой е виновен, че законите изостават от времето?“

„И все пак мен са ме учили да уважавам законите. А тези главорези явно са ги нарушили. Те са виновни по всички параграфи“ — не отстъпи „очилатият“.

„Но какво можеш да направиш? Един срещу много. С тях е силата. Ще ти бъде тежко. Ще пострадаш за нищо.“

„Не бива безнаказано да бият невинни хора!“

„Съвсем невинни хора не съществуват.“

„Това е подло да трепериш за кожата си, да се грижиш само за нея.“

„Подло е празна дума, тя не означава нищо. Сигурен ли си, че онзи, когото защитавааш, щеше да постъпи по същия начин, ако беше на твоето място?“

Сихомът усети, че упоритостта на „очилатия“ отслабва. Погледна в паметта му и го удари по най-болните места. „Помниш ли, когато те изхвърлиха от работа, кой се застъпи за тебе, кой те подкрепи? Ако нещо стане с теб, кой ще помогне на жена ти и на малката Еми?“

Сихомът видя, че „очилатият“ наведе глава. Той мислеше: „Какво мога да направя сам? И кой ми дава право да изложам Еми на удар?“

— Всичко е в ред, Създателю, те са оправдани — бодро доложи Сихомът. — Съдиите взеха разумно решение.

— Лесно ли беше да им го внушиш?

— Да. Нали истината лежеше на повърхността. Мисля, че те щяха да я забележат и без моята намеса. Учудва ме само едно — как не

са я разбрали онези, които пишат законите?

Минавайки по улицата, Сихомът чу викове, звън на стъкло, шум от борба. Няколко минувачи — от онези, които обикновено бързат да видят какво става — изтичаха покрай него в противоположна посока.

„Интересно, какво ли става там?“ — помисли любопитният Сихом.

Той видя стари познати — Куршмитс и главорезите му. Те се занимаваха с привична за тях работа — разбиваха къщата на някакъв си човек. Ето, единият от тях се показва на вратата, теглейки за косата една руса жена, вторият хвърли през прозореца книги в огъня.

„Неразумно — помисли Сихомът, осъждайки го. — Много е неразумно да се унищожават книгите. Та нали те съдържат много информация.“

— Ало, приятелю! — каза той, като се спря до Куршмитс, който ръководеше бандитите. — Пак ли чужденци?

Куршмитс погледна Сихома с потъналите си в мазнина очички.

— Ха! Не, това не са чужденци, но те с нищо не са по-добри от тях. Те са от онези, които искат разни свободи. Ето сега ние ги даряваме с една от тях.

Като чува думите на своя главатар, главорезите започнаха да се смеят. Те надуваха дебелиите си бузи и широко отваряха уста така, както се смеят много ограничените хора.

— Ха, ха! — заливаше се единият — ама че го каза, татко Куршмитс!

— О-хо-хо! — гърмеше вторият като празна бъчва по камъни. — Това се казва номер!

— Хи-хи-хи! — едва си поемаше дъх трети.

— Ех, че шега!

— Ще минем и без умници! — продължаваше да крещи Куршмитс.

— По дяволите умниците! — викаха главорезите му.

Те като по команда обърнаха към Сихома здравите си, жизнерадостни, изпечени лица и закресяха:

— Който иска свобода, ще я получи!

— Нашата страна е за нас!

— Знаем ги ние тези хитри работи!

И много други подобни лаконични и съдържателни изрази.

Бандитите преградиха улиците и караха минувачите да скандират лозунги заедно с тях. Сихомът забеляза в тълпата „очилатия“. Стана му обидно — той не обичаше тържеството на глупостта. Сихомът мислено се скара на „очилатия“: „Ти постъпваш неразумно, като разрешаваш на глупците да вилнеят. Така ще дойде ред и до тебе.“

„Какво може да се направи? Аз съм сам, те са много“ — мислено отговори „очилатият“, като продължаваше да приглася на бандитите.

— А ти защо не викаш заедно с нас — изръмжа Куршмитс към Сихома. — Или ние не сме достатъчно добри за тебе?!

Сихомът не можеше да разбере защо тези хора не се съгласяват с това, което е очевидно. Той не включи телепатоусилвателя, искаше сам да разбере всичко.

— Но какво са виновни книгите?

— Той е провокатор! — извика Куршмитс — Набийте го!

Сихомът успя да проговори:

— Само искам да разбера...

Над главата му профуча железен лост...

... След няколко минути Сихомът се измъкна от купчината мъртви тела. Той вървеше с наведена глава и все още търсеше смисъла на чутиите думи, като унесено повтаряше:

— Знаем ги ние тези хитри работи... Хитри работи...

Под крака му изпука стъкло. Това бяха очила...

ДЕЦАТА

— Спомняш ли си книгата за децата на Спарта? — попита Създателят.

— За това ли, как са хвърляли хилавите деца от скалите? — отговори с въпрос Сихомът.

Това не се хареса много на Създателя, обаче той не даде вид и продължи:

— Те са постъпвали предвидливо. Погледни портретите на моите прадеди. — Създателят посочи портретите на баща си и дядо си, които висяха на стената. — Това са лица на силни и мъжествени воители. Ясен поглед, волева брада — лице, което не знае съмнения. Обърни внимание на приликата им и колко много приличам на тях. Аз наследих от тях не само сините очи и русата коса. Аз получих от тях желязно здраве, здрави мускули, сила и издръжливост. Понякога обаче става друго. Слабо дете — това не е просто слаб воин в бъдеще. Той предава своите болести и недъзи на деца, внуци и правнуци. Те стават все повече и повече. По-разумно е да убиеш един слаб, за да спасиш цялото семейство от израждане.

— Напълно правилно — съгласи се Сихомът.

— Днес цели народи стоят пред такъв проблем. Столетия наред самият живот унищожаваше слабите. От десет деца израствало само едно — най-силното. Останалите измирали от болести и глад. Но успехите на медицината, които така ни радват, и подобрените условия на живот доведоха до това, че от десет новородени израстват петима, а понякога и всичките десет. И измежду тях — половината непълноценни. След това от тях се раждат деца, които не само наследяват недостатъците им, но с помощта на комфорт, медикаменти, духовна неустойчивост, мекушавост, безплодни разсъждения и нерешителност ги задълбочават. Броят им расте като лавина, заплашвайки с израждане цялото човечество. Най-мъдрите от учените посочваха на хората тази опасност. Но се появиха празни думи, измислени понятия като хуманност — и хората не можаха да прекратят

предразсъдъците. Наистина някои се опитаха да проведат в живота мъдрия принцип...

Създателят така тежко въздъхна, че Сихомът не посмя да го попита за нищо. Той обаче разбра, че с онези, които са искали да осъществят в живота мъдрия принцип, се е случило нещо неприятно.

— Но ти... Ти си длъжен да спасиш, да възродиш моя народ и да го издигнеш отново на висотата, за която той е достоен. — Създателят гордо дигна глава. Дълбока бръчка раздели на две ниското му бледо чело.

— Кажи какво трябва да правя? — възкликна Сихомът.

— Ще започнеш от този град. Ще отидеш в родилните домове. Ти притежаваш микроскопско и рентгеново зрение, химически анализатори и органи — броячи, приемници на енергия и излъчватели. Ти не можеш да сбъркаш. Прегледай децата. Провери организмите им. Разшифровай наследствения им код. И направи това, което не са могли хората! Докато бебетата още нищо не разбират и не изпитват страх, унищожи слабите и болните. Остави най-силните!

— Това е разумно — каза Сихомът.

Сихомът летеше ниско над града, като беше включил защитната си обвивка, която го правеше невидим. Огромният многоъгълник с движещите се точки и лакирани кутийки му се струваше призрачен и недействителен. Струваше му се, че ей сега ще духне вятър и миражът ще изчезне, ще се разхвърчи като мъгла.

Той влетя в прозореца на родилния дом и промъквайки се като полъх на вятър покрай сестрата, се вмъкна в стаята, където бяха новородените.

Сихомът се задържа за секунда при едно мъничко същество, погледна смучещите му устни, в ъгълчетата на които беше засъхнала слюнка. Той никога не можеше да разбере защо такова едно същество, даже болно и уродливо, предизвиква прилив на нежност у напълно разумна жена или мъж и защо те му отделят толкова сили и време. „Тази програма на природата е записана у хората и те не могат да я преодолеят. Те са много слаби и немощни за това“ — мислеше Сихомът. Той остана доволен от детето. Сърцето пулсираше равномерно, стомахът и червата бяха нормални, скелетът нямаше съществени дефекти. Мозъкът имаше посредствени възможности, но бе напълно „в норма“. „Той ще стане отличен войник, завоевател“ — с

удовлетворение отбеляза Сихомът и продължи по-нататък. Още няколко подобни здравеняци — и той откри инвалид. Дясното краче на детето бе по-късо от лявото, сърцето не работеше ритмично. Сихомът мигновено изследва наследственото му вещество — ДНК и установи сериозни нарушения в един от гените. „Възможна е епилепсия“ — констатира той.

Детето, изглежда, дълго не можеше да заспи, мърдаше и се разпови. Из белите пелени се показва разтворена длан и пет смешни пръстчета. „То няма да може да се защити с тях.“ Сихомът неволно се усмихна: това създание, много по-просто и по-несъвършено от него, освен това притежаващо и значителни дефекти в своя организъм, не предизвика у него нито жалост, нито състрадание — то беше просто забавно. Изведнъж детето мръдна, дългите му извити мигли трепнаха... То отвори очите и погледна неканения изследовател.

Сихомът се учуди: той се движеше почти безшумно. По какъв начин детето го е усетило?

„Нищо, ще успея да го унищожа. Само ще проверя и слуха“ — каза си той.

— Ти много рано се върна, каза Създателят на Сихома, като се разкършваше след дълбокия сън. Кога успя да обходиш всичките родилни домове и отделения в клиниките...

— И един беше достатъчен — каза Сихомът. — А може би просто трябва да те попитам...

— За какво? — застана нащрек Създателят.

— Поне за това, защо Спарта не е станала владетелка на света? Защо тя не даде на света нито известни философи, нито прославени математици и музиканти? Само воители, които в края на краищата бяха разбити.

— Но защо говориш за Спарта? — раздражено попита Създателят. — Изпратих те да извършиш напълно определено действие, да спасиш народа ми от израждане.

— Но ти си учен и знаеш: организмът се бори, за да компенсира недостатъците на едни органи, той се опитва да усъвършенствува други. Например слепият има по-остър слух, при глухия пък се усилюва осезанието. А кое е по-важно за човек — здравите мускули или

бързодействащ мозък, безупречен скелет или способност към анализи, здраво сърце или развити асоциации?

— Нали ти говорих за засилване на народа...

— Но кой повече е нужен на народа — учените и конструкторите или онези, които могат само да убиват: здравенякът, който няма да се издигне над средното ниво, или хилавият Моцарт? Без онова, което ще измислят учените и конструкторите, не може нищо да се завоюва. А без трудовете на философите, писателите и на композиторите учените и конструкторите няма да развият своята мисъл. Виждам, че си ме разбрал. Да, много деца, които трябваше да лиша от живот, имаха онова, което е най-необходимо за твоя народ. В това число и на науката за неговото здраве.

— Не искам да споря с теб — каза Създателят... Ще търсим друг път.

— Ще търсим — като ехо откликна Сихомът.

Портретите на прадедите мълчаливо очакваха...

ТОВА Е РАЗУМНО

— Времето не чака — каза Създателят. — Но преди да действваме с други методи, ще опитаме метода на убеждението. То никога не носи особени успехи, но може би ти ще съумееш да обясниш на хората, за какво те трябва да встъпват в твоите легиони?

— Ще се опитам! — отговори Сихомът.

Той излезе от дома си и видя наблизко познатата фигура на градинаря. Това беше румен, весел човек на средна възраст, който почти винаги си подсвиркуваше с уста някаква мелодия.

„Типичен войник — жизнерадостен и никога не падащ духом — помисли Сихомът и спря. — Но нали не бива да започвам изведнъж с голям брой хора. Още повече, че ние добре се познаваме.“

— Добър ден! — поздрави Сихомът.

— Добър ден! Погледни тези лалета. Не виждаш ли нещо необикновено в тях?

— Не. Лалета като лалета. Едното от тях има леко пожълтели листа — каза Сихомът, като се вглеждаше. — Виждам, че в корените му се е завъдил червей.

— Но те са виолетови. На мене ми се удаде да получа и черни, и виолетови. Погледни как жадно разкриват те чашчиците си и как тичинките им с капчици роса по тях започват като свещи да греят и блестят на слънцето, а ето тук един неочакван сребрист оттенък, а до него тънка жилчица — като че ли също сребриста, но не блести, а е благородно матова. Гледай, гледай, краищата на листата пламнаха като рубини и изгубиха плътността си като разредено вино...

— Мога да ти предложа нещо по-хубаво — каза Сихомът.

— Нов сорт лалета?

— Не, аз изобщо не разбирам защо такъв човек като теб по цели дни се занимава с развъждане на цветя — с досада проговори Сихомът.

— Това ми е работата. Тя не е по-лоша от другите.

— Имам по-достойна работа за теб. Аз събирам армия за завоюване на света.

— Ето какво било... — провлечено каза градинарят и свирна. — Благодаря за грижата, но аз си имам работа.

— И това ти наричаш работа? Може би някой ще яде твоите цветя?

— Не — усмихна се градинарят.

— От тях ще правят облекло? Ще строят жилища?

— Също не.

— Тогава каква е ползата от тях?

— Те дават радост на хората.

— Празни думи.

Градинарят се замисли: „Как да обясня?“ След това каза:

— Но нали ти всичко разделяш на разумно и неразумно. Ако разсъждаваме така, то цветята дават на хората радост, а радостта им помага да се трудят. Нима това не е разумно? За какво тогава трябва да завоюваме света, когато моят свят е тук? Виж как в него се преливат всички цветове, как той говори с мен на своя език. Ако искаш поне него да завоюваш, помогни ми да поляя лехите...

Син комбинезон. Мрачен поглед. Наведена глава. Тежки трудови ръце.

„Този има за какво да се бори“ — помисли Сихомът и седна до него.

— Изглежда, имате труден ден.

Работникът го погледна с края на окото си и сви рамене, сякаш казваше: „Нали виждаш“.

— Много ли печелите?

Той докосна болното място на работника.

— Ще се напечелиш сега...

— Искате ли да станете богат и да живеете охолно?

— Кой не иска това? Но как да се постигне?

— Нима са малко страните, които може да се завоюват и да се установи там необходимият ред...

Сихомът не успя да завърши фразата. Лицето на работника се промени мигновено, веждите му се изопнаха и се сключиха на носа. Той грабна Сихома за ревера и даже се опита да го разтърси.

— Слушал съм тези песни. Веднъж вече са ни лъгали — и не мисли, че сме забравили това. Ето, аз нямам два пръста на ръката, липсва ми и едно ребро. Пък от онези, които бяха с мене, нито един не се е върнал. Повече няма да позволим да ни лъжат.

— Никой и не иска да прави това — каза Сихомът, усещайки голяма умора и празнота.

— Ти си разбран — насмешливо промърмори работникът. — Само да се опитате, ние бързо ще свършим с вас. Така и кажи на господарите си, преди те да започнат, ние ще свършим с тях!

Сихомът влезе в една болница и се затътри по коридора, като надничаше в мислите на срещнатите лекари и сестри. Така той научи за болните от 16-та стая. Енергията в него почти беше свършила.

Той влезе в стаята, огледа с бърз поглед болните и седна на едно от леглата:

— Здравейте, професоре. Как се чувствувате?

Болният — професор-химик — учудено го погледна.

— Здравейте, докторе. Никога преди не съм ви виждал тук.

— Не съм лекар — каза Сихомът. — Дойдох да се сбогувам с вас и да се възползувам от нещо. Както виждате, аз съм откровен, пък нямам и време.

— Едва ли аз имам повече — усмихна се професорът.

— Знам. Часовете ви са преброени: не повече от три-четири денонощия.

— Благодаря за откровеността.

— Няма защо. Вие разбирате, че тези последни дни и нощи няма да са приятни? Болки, отчаяние, дрямка, пак болки. Не е ли по-добре да се умре мигновено?

— Кой сте вие? — сопна се професорът.

— Сихом, ако това означава за вас нещо.

— Означава. Защо тогава вие говорите за смъртта?

— Аз казах „Сихом“, но не казах кой и как ме е създал. Работата е в това, че аз се храня с АТФ. Сега енергията ми се свършва. Да търся животни нямам време, пък и да усвоявам тяхната АТФ за мен е трудно.

— Сега разбирам — каза професорът и на изразителното му измъчено лице се сменяха бързо няколко израза: осъждане, горчивина, ирония. Само страх нямаше.

Сихомът се изпълни с уважение към мъжеството на този човек.

— Няма какво да се прави — с известно съжаление каза той. — Това, че сме врагове, е предопределено. Също така, както и вие, хората, сте врагове на животните, които изяждате, а те са врагове на други животни, които са още по-слаби.

— Но вас ви е създал човек.

— Каква разлика има? Той създаваше по принцип, който съществува в природата.

— Той е избрал определен принцип, като ви е накарал да се храните с АТФ. Но убивайки мен, вие нанасяте вреда на себе си.

— Защо?

— От каква тъкан сте създаден?

— Предимно от изкуствени пластични белтъци.

— Аз цял живот се занимавах със синтеза им. Ето вижте, върху масата ми има листчета с цифри. Бързам да завърша формулата на нов тип пласт-белтък. Ако сполуча, вие ще можете да си създадете нови органи.

— Е, добре тогава. Що се отнася до вас... Но редом е друг болен. Той ще живее по-малко и от вас. Още повече, той е в безсъзнание...

— Какво знаете вие за времето на човешкия живот? — Нима то е неизменно? Минутата в него понякога значи повече от година. Може би, като дойде на себе си, моят съсед ще напише последната бележка за в къщи и ще промени и спаси нечий живот, който е необходим за вас. Ние всички зависим един от друг повече, отколкото мравките в мравуняка.

— Сбогом! — каза Сихомът и стана, олюлявайки се. — Ще се постарая да намеря някакво животно. Би било хубаво, ако успеете да завършите формулата.

— Останете с мен един-два дни и ще научите.

— Нямам време — изпълнявам заповедта на Създателя: готвя се за завоюването на света.

— Много пъти вече той е бил завоюван — и винаги с един и същ резултат. Нима не знаете за това от книгите?

— На мен ми е разрешено да чета само определени книги. Там за това нищо не пише.

Професорът дигна главата си и дълго гледа в очите на Сихома.

— Направете това, което вършат хората — нарушете забраната.

Отлично изглеждаш — каза Създателят, като отбелязваше, че кожата на Сихома едвам забележимо излъчва в пространството излишна енергия. — С какво си се хранил този месец и половина? С животни или хора?

— Нито едното, нито другото. Аз преправих системата си на хранене и си създадох енергетични батерии и акумулатори. Сега аз се храня с енергията, която е разсеяна в пространството: слънчева светлина, космични лъчи. Вече не е нужно никого да убивам, за да се нахраня, но винаги имам достатъчно енергия.

— Ти ставаш самостоятелен — почти спокойно произнесе Създателят, но пръстите му, стиснали облегалките на креслото, побеляха. — Успя ли обаче в главното — да убедиш хората да встъпят в твоите легиони?

— Говорих с много хора, но всеки от тях строи свой свят и никой не иска да загива във войната.

Пръстите на Създателя затракаха по масата.

— Роби! Стадо! Но аз предвидих това. Имам готов друг план. Ти ще проникнеш в склада, ще откраднеш от контейнера водородна бомба и ще я хвърлиш там, където ти посоча. Ще започне война, мобилизация — и ние ще имаме армия.

— Не искат с добро, ще ги накараме със сила? — попита Сихомът и гласът му се стори непознат на Създателя.

— Ние ще нахлуем в съседните страни — и колелото ще се завърти. После цялата работа е в това да спечелим войната. Тогава ще започнем да строим...

— Лагери на смъртта? — прекъсна го Сихомът. — Това вече е било. И всички знаят как е завършило.

— Откъде знаеш това?

— От книгите.

— Но вторият закон ти забранява да посещаваш библиотеки.

— Ти си ми дал разум. За каква програма говориш тогава? — Разумът — това е програмата. Не искам да правя зло. Това не е хуманно.

Създателят поклати с укор глава. Русите му коси паднаха на челото и зад тях като иззад храсти святкаха дебнещите му сини очи.

— Какво чувам? Ти повтаряш празни думи?

— Може да се използват разни думи. Но понятията добро и зло, хуманност и нехуманност донякъде съответствуват и на понятията разумно и неразумно. Това е много проста истина и радвам се, че най-сетне разбрах това.

— И какво още си разбрал? — попита Създателят, усещайки как в него се заражда стон, който расте и напирва в гърлото му. „Само да не завикам“ — помисли той и изтегли чекмеджето на масата, в което блесна някакъв предмет.

— Ти изпитваш страх? — учудено каза Сихомът, като направи крачка към него.

Създателят хвърли поглед върху портретите на прадедите си, по суровите надменни лица на завоевателите и изведнъж му се стори, че устните им треперят.

Чекмеджето излезе с леко скърцане...

— И на нас вече не ни е нужен Създател — направи извод Сихомът.

... Няколко секунди Сихомът стоя над мъртвия, размишлявайки. Най-сетне каза:

— Това е разумно.

ИГОР РОСОХОВАТСКИ

ВИК ЗА ПОМОЩ

— От редакцията ли сте? Сергей Петрович ми каза, че ще дойдете. Той е в другата част на зданието. Ще му предам, че вече сте тук. Моля, почакайте в неговия кабинет. Направо по коридора, номер седемнадесет.

Тръгнах, лаборантът викна след мен.

— Само, моля ви, все направо. Не завивайте към площадките.

Като накуцвах, поех по дългия и тесен като тунел коридор. Коляното ме болеше нетърпимо. Спомних си деня, когато се ударих: жълтеникавия лед, тъмната страшна вода... Моят другар се дави в ледената дупка, а аз, изплашен, хуквам към брега. Изведнъж неволно спирам. Досрамя ме. После пак така рязко завивам обратно.

— Ей сега, ей сега...

Ледът под мен се огъва, пука. Звуците са слаби, не ги чувам ясно. Смъквам кожуха, хвърлям го на другаря си, дърпам го. И... потъвам в тъмната ледена вода.

Помня всичко като днес. Помня как ни спасиха, как ни накараха да бягаме, за да се сгреем. Но защо тогава спрях на брега? За какво помислих? Може би ако си спомня, ще ми олекне?

Колко исках отново да се повтори тази случка! Време е да разбера най-сетне струвам ли нещо или не.

Но животът ми тече доста спокойно. Е, разбира се, случвало ми се е да помагам на другарите си, но да рискувам живота си — друг такъв случай нямах.

Вървя бавно, потънал в спомените си. Коридорът ми се вижда безкраен. Ето и вратата с номер 17.

Влизам в малка стая. В ъгъла има бюро, две кресла.

Отпускам се в едното и продължавам размишленията си, като оглеждам кабинета. От първото ми идване май нищо не се е променило. Единственото, което може да предизвика интерес, са двата апарата с екрани.

В тишината ясно се чува хрипкавото чукане на часовник.

Спомням си как се запознах със Сергей Петрович. Той ме запитва:

— Какво бихте искали да чуете?

— Разбира се, интересува ме работата на вашата лаборатория, най-важното — отвърнах аз, като се стараех да се държа колкото може по-уверено.

— В научната работа всичко е най-важно. Особено онова, което изглежда незначително — рече Сергей Петрович и аз не разбрах шегува ли се или говори сериозно.

Той се престори, че не забелязва смущението ми, и запитва:

— Чували ли сте за ритмите в трептенията на молекулите в клетката?

— Щом молекулите имат трептене, те биха могли да имат ритъм — отговорих аз, този път не толкова уверено.

— Ритъм има, и то доста добре изразен — каза Сергей Петрович. — Свойствата на молекулата до голяма степен зависят не само от честотата на амплитудата на трептенето, но и от техния ритъм. Честотата може да бъде постоянна, но ако се измени ритъмът, те ще изменят и някои от най-важните свойства на молекулите. А от свойствата на молекулата зависят и свойствата на клетките, тъканите, органите.

Говореше напевно, проточваше думите и тънките му нервни пръсти почукваха по масата като по клавиши на пиано.

Той ми обясняваше, аз го питах повторно, като си представях с ужас как ще изглеждат тези научни изрази в моята статия.

Разговорът ни продължи не повече от половин час, защото извикаха моят събеседник на някакво съвещание. Уговорихме се да се срещнем днес.

През цялата седмица се измъчвах, опитвах се да измисля що-годе удачно начало на статията. Струва ми се, че успях. Но дали ще го хареса Сергей Петрович? Вадя бележника си, за кой ли път препрочитам?

„Може би сте забелязали, че по-лесно е да се тича в един ритъм, а да се ходи в друг, да се скача в трети. Думите лесно се запомнят, а понякога оказват по-силно въздействие върху слушателя, ако се изговарят в определен ритъм. Мелодия запомняме по-лесно, отколкото речитатив. Когато си тананикаме или дори си тактуваме с крак,

работата ни върви по-леко. Чуем ли звуци с определен ритъм, макар и непознат, краката ни, както се казва, «сами заиграват». Това не е случайно. Оказва се, че дълбоката същност на всичко това са трептенията на молекулите. По-точно ритъмът на трептенията — едно от основните свойства на цялата природа. Особено на живата. Има ритми на зараждането, на възбуждането, на угасването. Взаимодействието на веществата често е обусловено от ритмите на трептенията. Изменете ритмите — ще измените тогава и хода на процеса...”

По-нататък нищо не излизаше. Може би защото лошо бях разбрал практическата насока в работата на Сергей Петрович.

Часовникът чукаше, сякаш за да напомни за себе си. Седя в кабинета вече петнадесет минути.

Изведнъж дочувам вик. Той долита през откrehнатата врата. Вслушвам се, дори се надигам от креслото. Коляното с рязка болка напомня за себе си.

Далечен глас моли, вика:

— Помощ! По...

После замлъква също като тогава, на леда, после проехтява с нова сила.

Изскачам от кабинета. Спирам за миг. Откъде идва викът?

Тичам по коридора, свивам встрани. Пред мен има кръгла площадка, заградена с тръбни парапети. Подът е покрит с цинкови листове. Трябва да заобиколя, но за по-бързо прескачам през парапета, забравяйки дори болката в коляното.

Тялото ми сякаш се налива с олово. Краката ми едва се движат. Правя няколко крачки и се отпускам на колене. Непобедима сила ме притиска към земята.

„Навярно така се чувства космонавтът в центрофугата, когато тялото му натежава многократно“ — помислих за миг. Стресна ме същият сподавен вик.

Запълзявам на колене. Какво става с мен? Попаднал съм навярно в някакво силово поле. Нали съм в лаборатория на института по биофизика. Предупреждаваха ме хората да не завивам към площадките... Трябва да се измъкна оттук, да се върна в кабинета.

Викът става все по-отчаян. Някъде загива човек.

Едва допълзвам до края на площадката, до тесния проход в оградата.

Изведнъж тялото ми олеква, напълва се със свежа бушуваща сила. Скачам. Нахлуват спомени. Съвсем ясно, както виждам дупката в леда, съзирам синкавия екран от киното. Да, именно затова спрях тогава на брега! Спомних си филма. Там също имаше две момчета. Едното се давеше. А другото... Спомням си как обсъждахме този филм, как спорехме и бяхме уверени, че ще постъпим по друг начин. И нищо няма да ни уплаши.

Ето кое ме спря, кое ме накара да се върна.

Викът, който знае защо, затихва. По-скоро, иначе ще стане късно! Притичвам от една площадка до друга. С учудване забелязвам, че правя гигантски скокове.

Пред мен са наредени клетки с кучета и маймуни. Животните са неспокойни, особено маймуните. Те приклякат, размахват дълги ръце, кривят се, сякаш танцуват.

Моите ръце и крака също се залюляват. Чувам някаква странна музика, бият барабани. Ритъмът ме завладява.

Изведнъж забелязвам, че танцувам. Танцувам, като размахвам високо крака. Коляното никак не ме боли.

Съвсем забравих за вика. А той бе станал тих и съвсем близък. Навярно човекът загива вече.

Скачам с все сила. Падам. Ръцете и краката ми трескаво се движат като играчка, чиято пружина се е преобърнала.

Отново трябва да пълзя. Сега ми е още по-трудно, отколкото на първата площадка, защото не мога да овладеем нито ръцете, нито краката си. Те танцуват. Ако не беше викът, щях да се предам.

Добре, че парапетът е близо. Прехвърлям се едва, изправям се на треперещите си крака и виждам точно пред себе си жълтия лед и черната като туш вода. Там пляска някакво същество... дете!

Откъде тук лед и вода?

Хвърлям в движение сакото. По-скоро! Иначе ще стане късно!

След миг вече не виждам нито дете, нито дупка сред леда. Пред мен е равният под на площадката.

Някой ме вика по име. Обръщам се — Сергей Петрович! Той е разтревожен.

— Какво правите тук? Не ви ли предупредиха?

Оглеждам се объркан.

— А къде е удавникът?

— Да идем в моя кабинет. Там ще ви обясня всичко — казва Сергей Петрович.

Все още съм неспокоен.

— Тук преди малко имаше лед, вода.

— Както виждате, няма никакъв лед. Това е халюцинация — бавно и много спокойно казва Сергей Петрович, после ме хваща под ръка. — Да вървим.

Подчинявам се, но все още се озъртам и ослушвам. Викът не се чува повече.

Сергей Петрович затваря вратата на кабинета и ми предлага да седна.

— Разказвайте сега какво се случи.

Той изслушва доста объркания ми разказ, подпрял бузата си с ръка, и смръщил лице като от зъбобол. Кабинетът бавно се пълни с кълбета цигарен дим. Сергей Петрович пали нова цигара и казва:

— Този кабинет е изолиран с екрани от работните площадки. А вие не сте затворили вратата след себе си. Оттук е започнало всичко. Освен това сте бил развълнуван. Разбирате ли?

Изглежда, видът ми е бил твърде объркан и глупав. Усмивка се мярна по слабото лице на Сергей Петрович, после се скри в бръчките край устата.

— Миналия път не можах да ви отделя много време, затова не разбрахте всичко. Но сега самостоятелно допълнихте пропуснатото. С други думи, проверихте материала за бъдещата статия върху себе си.

Нали си спомняте, че говорихме за модулацията на електромагнитното поле? Разделяме ги на честота и ритъм...

Започнах да се досещам малко по малко.

— Сравнително неотдавна ние се убедихме, че при смяна в ритъма на импулсите на едно магнитно поле, където се намират различни молекули, можем изкуствено да изменяме ритъма на трептенето им. Изследвахме тези явления с вещества през време на реакция, после с бактерии и части жива тъкан, с изолирани органи, а сега започнахме изследвания върху животни. В този случай най-много ни интересуват нервните клетки в цялата система на организма. Всяка работна площадка е оградена с парапети. През тях минават

проводници. Автомати включват и изключват ток в определен ритъм. Съществува ритъм, който възбужда паметта, друг убива вирусите. В същност по-добре елате с мен, сам ще видите това.

Излязохме от кабинета и тръгнахме по коридора. Край една от площадките Сергей Петрович спря и каза нещо на един лаборант. Той бързо се върна с клетка, в която имаше морски свинчета. Зверчетата едва помръдваха, козината им беше окапала на места, лапичките им бяха отекли.

— Те са заразени с много опасен вирус — каза Сергей Петрович. — А сега нека ги поставим на площадката.

Лаборантът внесе клетката в площадката и я постави в един от кръговете, очертани с тебешир. В началото не се забелязваха промени, но след няколко минути свинчетата се оживиха. След половин час отоците по лапичките забележимо намаляха.

— След малко напълно ще оздравеят — уверено рече Сергей Петрович и отново помоли за нещо лаборанта.

Докато той се върна във вивариума, ние продължихме по-нататък. След малко в ръцете на лаборанта имаше заек със строшена лапа.

— Ритъмът на полето в тази площадка стимулира бързото възобновяване на кости и тъкани — каза Сергей Петрович, като сложи заека в една от клетките.

Мина не повече от час, а заекът вече подскачаше, като все още предпазливо се опираше на болното си краче.

Моят събеседник сякаш не забелязваше възхищението и учудването ми. Той ми говореше вече за други неща.

— Тук има всичко четиридесет площадки и същевременно четиридесет ритъма. Като сте минавали от площадка в площадка, вие сте попадали в различни ритми и ту се е изостряла паметта ви, ту се е затруднявала работата на мускулите ви.

Сега ми стана ясно защо бях чул вика, който в същност съществуваше само в моята памет. А моята постъпка... Изглежда, не е била от смелост. Изглежда, че не аз бързах да помогна на пострадал, а са ме подтиквали против волята ми ритмите на електромагнитните полета. Ако не бяха те... Какво би станало тогава? Не се удържах и запитах Сергей Петрович.

— Не, не — бързо изрече той. — Разбира се, не съществуват ритми за хуманност или взаимопомощ. Не бива да бъркаме биофизиката с възпитанието.

Аз въздъхнах с облекчение и погледнах към прибора, който беше срещу мен. Той беше добре полиран и можеше да послужи за чудесно огледало. Честна дума, в този момент няхах нищо против човека, който се отразяваше в него.

... Остана ми оригинален спомен от тази среща със Сергей Петрович. Всеки път, когато някой се оплаква от болния си крак или куца, аз си спомням за болното си коляно — оттогава то не ме боли.

АЙЗЪК АЗИМОВ

ПРОФЕСИЯ

— Утре е Първи май. Начало на Олимпиадата! — каза с едва прикрита тъга в гласа си Джордж Плейтен и като се обърна по корем, втренчи поглед в другаря си по стая. Нима той не чувства това? Нима мисълта за Олимпиадата съвсем не го вълнува?

Джордж имаше слабо лице. Чертите му за тази година и половина, която прекара в приюта, още по-силно се изостриха. Той беше слабоват, но в сините му очи грееше неугасим огън, а сега, както беше впил пръстите си в облегалото, приличаше на подгонен звяр.

Съседът му по стая се откъсна за миг от книгата. Беше нигериец и се казваше Хали Омани. Тъмнокафявата кожа и едрите черти на лицето на Хали Омани сякаш бяха създадени, за да изразят само спокойствие, и споменаването за Олимпиадата ни най-малко не го развълнува.

— Зная, Джордж — произнесе той.

Джордж много дължеше на добротата и търпението на Хали, имаше минути, когато той силно се нуждаеше от тях, но даже добрината и търпението могат да дойдат на човека до гуша. Нима може сега да се седи с невъзмутимия вид на идол, изрязан от дърво?

— Сега на Земята всеки час се приземяват десетки космически кораби — произнесе Джордж. — Към юни хиляди и хиляди такива кораби, носейки на борда си милиони мъже и жени, ще се отправят към други светове и всичко това, по твоему, нищо не значи?

— Абсолютно нищо. И въобще какво ми влиза на мен в работата, че утре е Първи май?

Беззвучно мърдайки устните си, Омани започна да движи пръста си по редовете на книгата, която четеше — изглежда, беше попаднал на трудно място.

За всичко беше виновен май, месецът на Олимпиадата. Той именно възроди у Джордж предишната ярост.

— Аз се готвех да стана програмист на изчислителни машини и действително мога да бъда такъв, каквото и да говорят онези там и да ми размахват резултатите от анализа! — Той удари с юмрук по дюшека... — Те не са прави! И не могат да бъдат прави!

— В анализа грешките са изключени.

— Значи не са изключени. Та нали ти не се съмняваш в моите способности?

— Способностите нямат към това никакво отношение. Струва ми се, че на тебе достатъчно често ти обяснявах това? Защо ти никак не можеш да разбереш?

Омани бавно стана и акуратно започна да си приготвя леглото.

— Джордж, ти си неизправим — произнесе той. — Ти отказваш да признаеш очевидни факти и с това сам се измъчваш. Ти се намиращ в заведение, което наричаш приют, но аз нито веднъж не чух да произнесеш цялото му название. Тогава направи това сега, Джордж, направи го! А след това лягай в кревата и се наспи.

Джордж скръцна със зъби и настръхна.

— Не! — каза той посърнал.

— Тогава ще го направя, аз — каза Омани и натъртвайки всяка сричка, изрече съдбоносните думи.

Джордж слушаше, като изпитваше голям срам и мъка. Не издържа и се отвърна.

* * *

На осемнадесет години Джордж Плейтен твърдо знаеше, че ще стане дипломиран програмист — той се стремеше към това, откак се помнеше. От приятелите му едни защитаваха космонавтиката, други — хладилната техника, трети — организацията на транспорта и даже административната дейност. Джордж обаче беше твърд — търсенето на програмисти от година на година, от столетие на столетие оставаше постоянно. То никога не нарастваше стремително до небесата, а просто бавно, но неотклонно се увеличаваше във връзка с усвояването на нови светове и усложняването на старите.

Тази тема беше постоянен предмет за спорове между Джордж и Мъничето Тревелян. Като всички неразделни другари те непрекъснато

спореха, без да скъпят ироничните и хапливи насмешки, и в края на краищата всеки оставаше на своето мнение.

— Щом само един човек от милион е годен за програмист, защо мислиш, че от теб ще излезе? — мръщеше се Тревелян.

— Ще излезе, можеш да бъдеш спокоен! — сдържано отговаряше Джордж. Той никога не би се осмелил да разкаже на Тревелян; нито даже на родителите си, какво прави и защо е така уверен в себе си. А той беше наистина абсолютно спокоен за своето бъдеще. (По-късно, в дните на безнадеждност и отчаяние, именно споменът за тази му увереност му беше най-мъчителен.) Той беше така непоколебимо уверен в себе си, както всяко осемгодишно дете в навечерието на Деня на четенето, това преддверие към следващия го след десет години Ден на образованието.

Денят на четенето практически нищо не изменяше в живота на децата и те още десет години оставаха под родителския покрив, както и всички техни връстници. Просто след този ден те вече умееха да четат.

И Джордж, готвейки се към Деня на образованието, почти не помнеше подробностите за това, което се бе случило с него в Деня на четенето преди десет години.

Наистина той не беше забравил, че денят беше мрачен и ръмеше. Беше още тъмно и Джордж се обличаше при стенна светлина. Родителите му се вълнуваха много повече от него. Бащата на Джордж беше дипломиран водопроводчик и работеше на Земята, от което тайно се срамуваше, въпреки че всички разбираха, че по-голямата част от всяко поколение неизбежно трябваше да остане на Земята.

Самата Земя се нуждаеше от фермери, миньори и инженери. За работа на други планети се търсеха само най-последните модели висококвалифицирани специалисти и от осемте милиарда земно население ежегодно там се отправяха само няколко милиона души. Естествено, не всеки жител на Земята можеше да попадне в тяхното число.

Но всеки можеше да се надява, че поне на някое от децата му ще се падне щастието да работи на друга планета.

Джордж смътно съзнаваше защо така се вълнуват неговите родители, и в онова дъждовно утро единствено само страхът, че може да угасне радостното изражение върху лицето на баща му, когато той

се върне в къщи и покаже как се е научил да чете, смущаваше безгрижното му детско съзнание.

Събраха децата в просторната зала на градския Дом на образованието. През този месец по всички краища на Земята в милиони местни домове на образованието се събираха такива групи деца. Сивите стени и напрегнатостта на децата, които се притесняваха от непривичното празнично облекло, навяха на Джордж тъга.

Той инстинктивно постъпи като другите: откри група деца, които живееха на един етаж с него, и се присъедини към тях.

Тревелиян, момчето от съседната квартира, все още ходеше с дълги букли, а от малките бакенбарди и редки червеникави мустаци, които му предстоеше да пусне веднага щом стане физиологически способен да стори това, го отделяха още много години.

Тревелиян, за когото Джордж тогава беше още Джорджи, възкликна:

— Аха! Изплаши се, изплаши се!

— Съвсем не! — възрази Джордж и след това доверително му съобщи: — А татко и мама сложиха на моята масичка напечатан лист и когато аз се върна в къщи, ще им прочета всичко до последната думичка. Ясно ли ти е! В този момент най-голямо мъчение за Джордж представляваха собствените му ръце, които той не знаеше къде да дене. Бяха му строго наредили да не чеше главата си, да не си трие ушите, да не бърка в носа си и да не пъха ръцете си в джобовете. Какво да прави тогава с тях?

Но изведнъж всичко се свърши: по залата внезапно се разнесе усилен от високоговорителите женски глас — и веднага настъпи тишина.

— Децата — произнесе гласът, — сега ние ще извикваме вашите фамилии. Този, който чуе своята фамилия, трябва веднага да се приближи към един от служителите, които стоят покрай стената. Виждате ли ги? Те са облечени в червена униформа и вие лесно ще ги забележите. Момиченцата ще отидат надясно, момченцата — наляво. А сега вижте кой човек в червено се намира най-близо до вас...

Изминаха много дни, докато Джордж свикне с новата си чудесна способност. Той така бързо чете на баща си на глас, че Плейтен старши от умиление не можа да сдържи сълзите си и побърза да сподели тази радостна новост с роднините си.

Джордж бродеше по града, четеше всички надписи, които му се изпречваха на пътя, и не преставаше да се удивява, че е било време, когато той не ги е разбирал.

Той се опитваше да си представи как така не е могъл да чете, и не можеше. Струваше му се, че винаги е умеел да чете. Винаги.

* * *

Към осемнадесетата си година Джордж се превърна в мургав юноша със среден ръст, но поради това, че беше слаб, изглеждаше по-висок, отколкото беше в действителност. А набитият, широкоплещест Тревелън, който беше може би само с дюйм по-нисък от него, изглеждаше както и преди истинско мъниче. Обаче през последната година той стана много самолюбив и на никого не позволяваше безнаказано да употребява това прозвище. Впрочем, истинското си име той харесваше още по-малко и затова го наричаха просто Тревелън или с някакво прилично звучащо съкращение на фамилията му. А за да подчертае още повече възмъжаването си, той упорито си оставяше бакенбарди и не бръснеше остриите си като четина мустачки.

Сега той беше се изпотил от вълнение и Джордж, който по това време също беше заменил галеното „Джорджи“ с едносричното гърлено „Джордж“, го наблюдаваше с насмешка.

Те се намираха в същата огромна зала, в която вече ги бяха събирали веднъж преди десет години (и където оттогава те не бяха влизали). Струваше им се, че неясен сън от далечното минало внезапно се е превърнал в действителност. В първите минути Джордж се учуди, като откри, че сякаш всичко тук беше станало по-тясно, но след това съобрази, че сам беше пораснал.

Сега бяха се събрали по-малко от онзи, първия път, и то само младежи. За девойките беше определен друг ден.

Юношите един след друг излизаха от контролните стаи. Намръщени и явно чувствайки се неловко, те вземаха дрехите и вещите си и отиваха да узнаят резултатите.

Най-после извикаха Джордж, но не по радиото както оня път — фамилията му се появи на специално светлинно табло.

Джордж махна с ръка на Тревелън.

— Дръж се, Трев! Не се вълнувай!

Когато влизаше в контролната стая, той беше щастлив. Именно щастлив!

— Джордж Плейтен? — попита човекът, който седеше зад масата.

— Да, аз съм Джордж Плейтен, сър.

— Така и кажете. Аз съм доктор Зекери Антонели. Сега ние с вас ще се запознаем по-отблизо.

Той внимателно, присвил очи, разглеждаше срещу светлината малки късчета лента.

Джордж вече не се чувствуваше щастлив.

Доктор Антонели разтвори една доста обемиста папка и внимателно постави лентата до нея.

— Тук е казано, че искате да станете програмист.

— Да, докторе.

— Това е много отговорна и сложна професия. Уверен ли сте, че тя е по силите ви.

— Да, сър.

— Болшинството от хората, които още не са получили образование, не се спират на никаква конкретна професия. Изглежда, боят се да не си навредят.

— Вероятно това е така, сър.

— А вас не ви ли плаши това?

— Мисля, че по-добре ще е да бъде откровен, сър.

Доктор Антонели кимна, но изражението на лицето му си остана същото.

— Защо искате да станете програмист?

— Аз съм чел за програмирането, сър — каза той.

— Какво?

Върху лицето на доктора се изписа неподправено изумление.

— Аз съм чел за програмирането, сър — повтори той. — Аз купих книга на тази тема и я изучавах.

— Книга, предназначена за дипломирани специалисти?

— Да, сър.

— Но нали знаете, че това няма абсолютно никакво значение! Колкото и да ви привлича една професия, вие няма да я получите, ако

устройството на вашия мозък ви прави пригоден за друга професия. Известно ви е това, нали?

— Говориха ми за това — предпазливо отговори Джордж.

— Тогава повярвайте ми, то е истина.

Джордж замълча.

— А кой знаеше за тези ваши занятия?

— Никой. Докторе, аз не исках да сторя нищо лошо!

— Кой казва, че е лошо? Просто е безполезно.

Като се замисли дълбоко, доктор Антонели несъзнателно преместваше от място на място късчетата лента, които беше разглеждал в началото на техния разговор. Най-после той произнесе:

— Така ние нищо няма да решим. Дайте да се заемем с вашия анализ!

Към слепите очи на Джордж допряха проводници. Раздаде се бръмчене и отново в мозъка му възникна ясен спомен за това, което се бе случило с него тук преди десет години.

Ръцете на Джордж лепнеха от пот, сърцето му отчаяно биеше. Защо, защо каза на доктора, че тайно чете книги?

Виновно за всичко беше неговото самолюбие. Поиска му се да блесне със своята предприемчивост и самостоятелност, а вместо това той продемонстрира своето невежество и опълчи доктора срещу себе си. (Той чувствуваше, че Антонели го намрази за самодоволната му разпуснатост.)

А сега той така се беше възбудил, че анализаторът, разбира се, ще покаже пълна безсмислица.

Той не забеляза кога именно бяха снели проводниците от слепоочията му. Той само изведнъж осъзна, че докторът стои пред него и замислено го гледа. А проводниците вече ги нямаше. С отчаяно усилие на волята си Джордж успя да се овладее. Той напълно се прости с мечтата си да стане програмист. За някакви десет минути тя окончателно се разсея.

— Навярно, няма? — унило попита той.

— Какво няма?

— От мене няма да излезе програмист.

Докторът потърка нос и каза:

— Облечете се, вземете си нещата и идете в стая 15-С. Там ще ви чакат вашите документи и моето заключение.

Служител в червена униформа го поведе по коридорите, пълни с делова суетня, покрай стаи, във всяка от които се помещаваше една или друга група специалисти — някъде два, а някъде и пет човека: механици-мотористи, инженери-строители, агрономи... Съществуваха стотици различни професии и значителна част от тях ще бъде представена през тази година поне с един или двама жители от родния му край.

В тази минута Джордж ги ненавиждаше всички: статистици, счетоводители — и тези, които бяха по-важни, и тези, които бяха по-незначителни. Той ги ненавиждаше за това, че те вече получиха своите знания и им беше ясна по-нататъшната им съдба, а него самия, все още необучения, го чакаше някакво ново протакане.

Най-после той се добра до вратата с номер 15-С. Въведоха го в празна стая и го оставиха сам. За миг самочувствието му се повдигна.

Вратата в ниската, висока около половин човешки бой преградка се плъзна и в стаята влезе възрастен мъж. Той се усмихна, като показва равните си, явно фалшиви зъби, обаче на руменото му лице нямаше бръчки, а гласът му беше запазил звучността си.

— Добър вечер, Джордж — каза той. — Виждам, че този път в нашия сектор е попаднал само един от вас.

Джордж почувствува раздразнение.

— Аз нищо не разбирам, сър — каза той. — Каква е моята квалификация? Какво става?

— Спокойно, мили мой! Нищо страшно. Това би могло да се случи с всеки. — Той му протегна ръка и Джордж машинално я взе, като почувствува енергичното му ръкуване. — Седнете. Казвам се Сем Еленфорд.

Джордж нетърпеливо кимна.

— Аз искам да знам в какво се състои работата, сър.

— Естествено. Първо, Джордж, вие не можете да бъдете програмист. Мисля, че вече сам сте се досетили за това.

— Да — с мъка се съгласи Джордж. — Но какъв ще бъда тогава?

— Много е трудно да се обясни, Джордж. — Той замълча и след това отчетливо произнесе: — Никакъв.

— Какво?

— Никакъв!

— Какво значи това? Защо вие не можете да ми дадете професия?

— Ние тук сме безсилни, Джордж, ние нямаме избор. За нас решава устройството на вашия мозък.

Лицето на Джордж потъмня, очите му се облешиха.

— Моят мозък не го бива за нищо?

— Трудно е да се каже. Но по отношение на професионалната квалификация — можете да считате, че той действително не е годен за нищо.

— С други думи, аз не съм способен да получа образование?

— Да, именно.

— Но това е безумие! Та аз съм умен! Аз мога да разбера... — Той безпомощно се огледа, сякаш търсеше някаква възможност да докаже, че мозъкът му работи нормално.

— Вие неправилно ме разбрахте — много сериозно произнесе Еленфорд. — Вие сте умен. За това въпрос не става. Нещо повече, вашият интелект е даже по-висок от средния. За съжаление, това няма никакво отношение към обстоятелството, подходда ли той за усвояване на знания. Въобще тук почти винаги попадат умни хора.

— Но аз никога не съм чувал нито за един човек без професия — възрази той.

— Такива хора са малко — отговори Еленфорд. — И ние ги пазим.

— Пазите? — Джордж почувствува как в неговата душа растат смущението и страхът.

— Вие се намирате под опекунството на планетата, Джордж. От момента, когато влязохте в тази врата, ние пристъпихме към своите обязанности. — И той се усмихна.

Това беше добродушна усмивка. Но на Джордж тя се стори като усмивка на собственик, усмивка на възрастен, отправена към безпомощно дете.

— Значи аз попаднах в затвор? — попита той.

— Нищо подобно. Вие просто ще живеете със себеподобните си.

„Със себеподобните си!“ Тези думи като гръм екнаха в ушите на Джордж.

— На вас ви са необходими особени условия. Ние ще се погрижим за вас — каза Еленфорд.

За свой ужас Джордж изведнъж заплака. Еленфорд се отдръпна в другия край на стаята и даде вид, че се замисля над нещо.

Джордж напегна всичките си сили и риданията му се смениха с хълцане, а след това му се удаде да сподави и тях. Той мислеше за своя баща, за майка си, за другарите си, за Тревелиан, за своя позор...

— Та нали се научих да чета! — възмути се той.

— Всеки нормален човек може да се научи на това. На нас никога не ни се е случвало да се срещаме с изключения. Но именно на този етап ние откриваме... мм... изключения. Когато вие се научихте да четете, Джордж, ние узнахме за особеностите на вашето мислене. Дежурният лекар още тогава съобщи за известно негово своеобразие.

— Нима не можете да пробвате да ми дадете образование? Та вие даже и не се опитахте да направите това. Целия риск аз ще взема върху себе си.

— Законът ни забранява това, Джордж. Но послушай, всичко ще бъде добре. На вашите родители ние ще представим работата така, че това няма да ги огорчи. А там, където ще живеете, вие ще се ползвате с някои привилегии. Ние ще ви дадем книги, и вие ще можете да изучите всичко, което пожелаете.

— Да събирам знания по зрънце! — горко произнесе Джордж. — И към края на живота си ще зная точно толкова, колкото е необходимо, за да стана дипломиран младши служител в отдела за кламери.

— Обаче, ако не се лъжа, вие вече пробвахте да се учите по книги.

Джордж замря. Страшна догадка прониза мозъка му.

— Ах, ето какво било...

— Кое?

— Този ваш Антонели! Той иска да ме погуби!

— Не, Джордж, вие се лъжете.

— Не ме разубеждавайте! — Безумна ярост завладя Джордж. — Тази гнусна твар е решила да си отмъсти за това, че аз се оказах много умен за него. Аз четях книги и се опитвах да се подготвя за професията на програмист. Добре, какъв откуп искате? Пари? Няма да ги получите. Аз си отивам и когато разкажа за това...

Гласът му премина в крясък.

Еленфорд поклати глава и натисна някакво копче.

Както му бяха обещали, за Джордж се погрижиха. Обкръжиха го с внимание и бяха неизменно добри — на Джордж му се струваше, че сам той точно така би се отнасял с болно котенце.

Казаха му, че е длъжен да се овладее и да си намери някакъв интерес в живота. След това му обясниха, че болшинството от тези, които попадат тук, отначало винаги се отдават на отчаянието и че с времето това ще мине. Но той даже не ги слушаше.

Само доктор Еленфорд посети Джордж и му разказа, че са съобщили на родителите му, че той е получил особено назначение.

— А те не знаят ли? — промърмори Джордж.

Еленфорд побърза да го успокои:

— Ние не се впуснахме в подробности.

Отначало Джордж отказваше да яде и храната му я въвеждаха с инжекции във вените. Скриха от него остриите предмети и поставиха охрана. В стаята му се засели Хали Омани и флегматичността на нигериеца подействува успокояващо на Джордж.

Веднъж, когато му беше ужасно скучно, Джордж помоли за някаква книга. Омани, който сам постоянно четеше нещо, повдигна глава и широко се усмихна. Понеже не желаше да им доставя удоволствие, Джордж едва не се отказа от молбата си, но след това помисли: „А не е ли все едно?“

Той не уточни какво би искал да чете и Омани му донесе книга по химия. Текстът беше напечатан с големи букви, съставен от кратки думи, и се поясняваше от множество картинки. Това беше книга за юноши и Джордж с ярост я удари в стената.

Такъв ще бъде винаги. Цял живот той ще остане юноша, човек, който не е получил образование, и за него ще пишат специални книги. Изгаряйки от ненавист, той лежеше на кревата и гледаше тавана. Обаче след час, намръщен, стана, вдигна книгата и се зае да чете.

След неделя той я свърши и помоли за друга.

— А първата да отнеса ли обратно? — попита Омани.

Джордж се намръщи. Някои неща той не разбра, но още не беше толкова загубил чувството за собствено достойнство, за да признае това.

— Впрочем, нека да остане — каза Омани. — Книгите са предназначени за това — да ги четат и препочитат.

Това стана в същия ден, когато той най-после прие поканата на Омани да огледа заведението, в което се намира. Той се тътреше след нигериеца, хвърляйки наоколо бегли, изпълнени със злоба погледи.

Е да, това място не беше затвор! Нямаше нито заключени врати, нито стени, нито охрана. То напомняше на затвор само с това, че обитателите му не можеха да го напуснат.

И все пак приятно беше да видиш десетки подобни на тебе хора. Защото много леко може да ти се стори, че в целия свят само ти единствен си така унижен.

— А колко човека живеят тук? — промърмори той.

— Двеста и пет, Джордж, и това не е единственото в света заведение от такъв род. Те са хиляди.

Омани се спря на прага на стая, в която имаше малка телевизионна уредба и портативна изчислителна машина. Пред екрана седяха пет-шест души.

— Класна стая — поясни Омани.

— Какво значи това? — попита Джордж.

— Тези юноши получават образование — отговори Омани. — Но не по обикновен начин — бързо добави той.

— Тоест, те получават знания капка по капка?

— Да. Именно така са се учили в древността.

Откакто той дойде в приюта, винаги му напомняха за това. Но какъв е смисълът? Даже да предположим, че някога човечеството не е знаело за диатермичната пещ. Следва ли от това, че той трябва да се задоволява със сурово месо в свят, в който всички го ядат варено или пържено?

— Какъв е смисълът от това събиране троха по троха? — попита той.

— Все пак нужно е да се запълни с нещо времето, Джордж, а освен това на тях им е интересно.

— А каква им е ползата?

— Те се чувствуват по-щастливи.

Джордж мислеше над това даже когато легна да спи. На другия ден той промърмори, обръщайки се към Омани:

— Ще ми покажеш ли класа, където ще мога да науча нещо за програмирането?

— Разбира се — охотно се съгласи Омани.

* * *

Работата вървеше бавно и това възмущаваше Джордж. Защо някой си много пъти обяснява едно и също нещо? Защо той сам чете и препрочита някакво изречение, а след това, като погледне математическата формула, не я разбира веднага? А на хората, които са вън от стените на приюта, това не им струва особено усилие.

Няколко пъти той зарязваше занятията. Веднъж не отиде в класовете цяла неделя. Но винаги се връщаше обратно. Дежурният възпитател, който ги съветваше какво да четат, изглежда, не забелязваше поведението му.

Джордж знаеше, че скоро навсякъде по Земята ще започне Олимпиадата и младите хора, борейки се за места на другите планети, ще се състезават помежду си, като показват професионалното си майсторство. По цялата Земя ще цари празнична атмосфера, вълнение, нетърпеливо очакване на последните новости от състезанията. Ще пристигнат важни агенти от далечни планети. Победителите ще бъдат увенчани със слава, но и потърпелите поражение ще намерят с какво да се утешат.

Колко много книги бяха написани за това! Как той сам като момче всяка година с интерес беше следил олимпийските състезания! И колко много негови лични планове бяха свързани с това...

Джордж Плейтен с едва скрита в гласа си тъга каза:

— Утре е Първи май. Началото на Олимпиадата!

Това предизвика първото му скарване с Омани и разсърден, като натъртваше всяка дума, той изрече пълното название на заведението, в което се намиреше Джордж.

Впил погледа си в Джордж, Омани ясно произнесе:

— Приют за слабоумни.

* * *

Джордж Плейтен почервения. За слабоумни! Отчаян, той прогони тази мисъл и глухо каза:

— Аз си отивам.

Той изрече това, без да мисли, и смисълът на тези думи достигна до съзнанието му едва когато сам ги чу.

Омани, който отново беше се зачел, повдигна глава.

— Какво каза?

Но сега Джордж ясно съзнаваше какво говори.

— Аз си отивам.

— Що за глупост! Седни, Джордж, и се успокой!

— Току-що ти ме нарече слабоумен.

— Извини ме. Ще останеш, нали?

— Ти какво, опитваш се да ме задържиш?

Омани стисна дебелиите си устни.

— Не, не се опитвам. Това си е твоя лична работа.

Джордж вече стоеше пред вратата. Той се огледа през рамо.

— Аз си отивам.

После се върна, за да вземе джобния си несесер.

— Надявам се, че нямаш нищо против, ако взема някои от моите вещи?

Омани сви рамена. Той пак се изтегна в леглото си и с безразличен вид продължи да чете.

Джордж отново се задържа на прага, но Омани даже не го погледна. Като скръцна със зъби, Джордж се обърна, бързо закрачи по безлюдния коридор и излезе в потъналия в нощната мъгла парк.

Той очакваше да го задържат в парка, но никой не го спря. Отби се в нощната закусвалня да попита за пътя към летището и мислеше, че стопанинът веднага ще извика полиция, но това не стана. Джордж повика скимер и шофьорът го откара до летището, без да го пита за нищо.

Обаче всичко това не го радваше. Когато пристигна на летището, на душата му беше много тежко. По-рано той не беше се замислял над това, какво го очаква във външния свят. А се оказа сред хората, които имаха професия. В закусвалнята над касата беше укрепена пластмасова пластинка с името на ръководителя. Еди-кой си, дипломиран готвач. Човекът, който управляваше скимера, имаше права на дипломиран шофьор. Джордж остро почувствува незавършеността

на своята фамилия и от това имаше усещане като че ли е гол, даже по-лошо — струваше му се, че са му одрали кожата. Но той не забелязаше един подозрителен поглед, отправен към него. Никой не го спря, не му поиска професионално удостоверение.

„На кого ще му дойде наум, че има хора без професия?“ — помисли си Джордж с тъга.

Той купи билет до Сан Франциско за стратоплана, който излиташе в 3 часа през нощта. Другите стратоплани за големите центрове на Олимпиадата излитаха само сутрин, а Джордж се боеше да чака. Даже и сега той се притаи в най-забутания ъгъл на чакалнята и започна да следи за полицаи. Но те не се появиха.

В Сан Франциско той прилетя още преди обед и градският шум се стовари отгоре му като гръм. Той никога още не беше виждал такъв голям град, а за последните една и половина години привикна към тишина и спокойствие.

Да, и освен това беше месецът на Олимпиадата. Когато Джордж изведнъж съобрази, че именно с това се обяснява особеният шум, възбуждение и суматоха, той почти забрави за собственото си отчаяно положение.

За удобство на пристигащите пътници на летището бяха поставени олимпийски табла, пред които се трупаха големи тълпи. За всяка основна професия беше определено отделно табло, на което се виждаше адресът на Олимпийската зала, където през този ден се провеждаше състезание по съответната професия. След това се изброяваха участниците с указание на рождените им места и накрая се съобщаваше името на планетата, ако има такава, която поръчваше такива специалисти.

* * *

При входа на залата имаше опашка. Олимпиадата на металурзите обещаваще вълнуваща и напрегната борба. Във всеки случай така поне утвърждаваше надписът, който гореше високо в небесата и, изглежда, така мислеха и хората, които се тълпяха пред входа.

Джордж така дълбоко се замисли, че трепна, когато до рамото му леко се докосна нечия ръка и вежлив глас произнесе:

— Вие чакате ли ред, млади момко?

Опашката се беше придвижила и Джордж откри, че пред него се е образувала празнина. Той бързо се премести напред и промърмори:

— Извинете, сър.

Два пръста внимателно го хванаха за лакътя. Той уплашено се огледа.

Стоящият зад него човек весело му кимна. Косите му бяха прошарени, а под сакото си носеше старомодна жилетка, която се закопчаваше отпред с копчета.

— Аз не исках да ви обидя — каза той.

— Нищо.

— Тогава добре! — Изглежда, старикът беше разположен да си побъбри. — Помислих, че може би случайно сте спрели тук поради опашката и че вие може би сте...

— Какъв? — рязко попита Джордж.

— Участник в състезанията, естествено. Вие сте толкова млад.

Джордж се отвърна. Той не беше настроен за благодушно бърбрене и изпитваше злоба към всички любители да си пъхат носа в чуждите работи.

Внезапно му хрумна нова мисъл. Не го ли търсят? Може би тук вече са съобщили неговите белези или са изпратили фотографията му? Може би този, Белокосия, зад него просто търси предлог по-добре да разгледа лицето му?

* * *

Залата не беше голяма и имаше форма на удължен овал. Зрителите се разполагаха в двете галерии, които опасваха залата, а участниците в състезанието — долу, в средата, върху дълга и тясна сцена. Уредите бяха вече монтирани, а на таблото над всяко работно място засега светеха само фамилиите и номерата на състезаващите се. Самите участници бяха на сцената. Едни четяха, други разговаряха. Някои внимателно разглеждаха ноктите си. (Добрият тон изискваше те да проявяват пълно равнодушие към предстоящото изпитание, докато не бъде даден сигнал за започване на състезанието.)

Джордж прегледа програмата, която се подаде от облегалото на неговото кресло, когато той натисна копчето, и намери фамилията Тревелиан. Тя стоеше под номер дванадесети и за огорчение на Джордж, мястото на приятеля му се намираше в другия край на залата. Той откри участника с номер дванадесети: последният, пъхнал ръце в джобовете си, стоеше с гръб към своя уред и гледаше към галериите, сякаш броеше зрителите. За съжаление Джордж не виждаше лицето му.

Но въпреки това той веднага позна Трев.

Джордж се отпусна в креслото. Ще успее ли Трев? От чувството за дълг той му желаше най-високи резултати, но в душата му нарастваше бунт. Той, Джордж, човек без професия, седи тук като обикновен зрител, а Тревелиан, дипломиран металург, специалист по цветни метали, участва в Олимпиадата.

Джордж не знаеше беше ли участвувал Тревелиан в Олимпиадата през първата година след получаването на професия. Намираха се и такива смелчаци: или човекът беше много уверен в себе си, или много бързаше. В това се криеше определен риск. Колкото и ефективен да беше процесът на обучението, годината, проведена на Земята след получаването на образование („за да се смажат неразработените знания“, както гласеше поговорката), осигуряваше по-високи резултати.

Ако Тревелиан участвуваше за втори път в състезанията, то може би той не е чак толкова преуспял. Джордж забеляза, че тази мисъл до известна степен му е приятна и от това почувствува срам.

Лампите над главите на зрителите и светещите стени угаснаха. Ярък поток от светлина нахлу на сцената, там, където се намираха участниците в състезанието.

Джордж отново се опита да разгледа Тревелиан, но той беше много далеч.

— Уважаеми новиански гости, уважаеми дами и господа! — раздаде се ясният глас на диктора. — Сега ще започнат Олимпийските състезания на металурзите, специалисти по цветните метали. В състезанието ще вземат участие...

Дикторът продължаваше да съобщава други официални сведения, отнасящи се до номера на състезанието, метода на

хронометриране и пресмятане на точките. Най-после той стигна до най-важното, и публиката замря, обърнала се цялата в слух.

— Всеки участник в състезанието ще получи парче сплав с неизвестен състав. Нужно е той да извърши количествен анализ на тази сплав и да съобщи всички резултати с точност до четвъртия десетичен знак. За целта всички състезаващи се ще си служат с микроспектрографи на Бимен, модел „МД-2“, всеки от които в момента е неизправен.

Зрителите одобрително зашумяха.

— Всеки участник е длъжен да определи неизправността на своя уред и да я отстрани. За това им са дадени инструменти и запасни части. Обаче нужната част може да не се окаже сред тях и ще трябва да бъде поискана. Времето, което ще бъде необходимо за нейното доставяне, ще се приспадне от общото време, употребено за изпълнение на задачата. Готови ли са всички участници?

На таблото над пети номер светна тревожен червен сигнал. Номер пет побягна в залата и бързо се върна.

Зрителите добродушно се разсмяха:

— Готови ли са всички?

Таблата останаха тъмни.

— Има ли някакви въпроси?

Както и по-рано — нищо.

— Можете да започнете!

* * *

Разбира се, никой от зрителите нямаше възможност непосредствено да определи как протича работата на всеки участник. Известна представа за това можеха да дадат само надписите, които се запалваха на таблата. Впрочем, това нямаше абсолютно никакво значение. Сред зрителите само металург, ако тук имаше такъв, би могъл да вникне в същността на състезанието. Но беше важно кой ще победи, кой ще заеме второ, а кой — трето място. За онези, които залагаха на участниците (а на това не бяха в състояние да попречат никакви закони), само това беше важно. Всичко друго не ги интересуваше.

Джордж както всички следеше състезанието с интерес, като поглеждаше ту към един, ту към друг участник. Той видя как един, служейки си ловко с някакъв малък инструмент, сне капака от своя спектрограф; как друг се взираше в екрана на апарата; как трети спокойно поставяше своето парче сплав в апарата и как четвърти въртеше копчето за настройка, при това толкова внимателно, че за миг изглеждаше застинал в пълна неподвижност.

Тревелиян, както и останалите участници, беше напълно погълнат от своето изследване. Но как вървят работите му, Джордж не можеше да разбере.

На седемнадесетото табло започнаха да се появяват светещите букви на резултата от анализа: „Алуминий — 41,2649; магнезий — 22,1914; мед — 10,1001.“

И на другите табла все повече светваха цифри.

Зрителите се вълнуваха.

Джордж недоумяваше как участниците могат да работят в такъв шум. Дойде му наум обаче, че може би така е даже по-добре: защото първокласният специалист най-добре работи в напрегната обстановка.

На седемнадесетото табло се запали червена рамка, която означаваше край на работата и седемнадесети номер стана от своето място. Четвърти номер изостана само с две секунди. След това завърши още един и още един. Червените рамки все по-често заблестяха на различните табла.

Тревелиян продължаваше да работи, определяйки вече последните компоненти от своята сплав. Той се надигна, когато почти всички участници вече стояха. Последен стана пети номер и публиката го приветствува с иронически възгласи.

Обаче това още не беше краят. Заключение на журито, естествено, се бавеше. Времето, употребено за цялата операция, имаше голямо значение, но не по-малко важна беше и точността на резултатите. И освен това задачите не бяха еднакво трудни. Ето защо беше необходимо да се отчетат много фактори.

Най-после се разнесе гласът на диктора:

— Победител в състезанието, изпълнил задачата за четири минути и дванадесет секунди, правилно определил неизправността и получил верен резултат с точност до седем десетхилядни от процента, участникът с номер... седемнадесети, Хенрих Антон Шмидт от...

Останалото се загуби в невъобразим рев. Второ място зае осми номер, трето — четвърти, чийто добър показател за време беше развален от пет стотни от процента грешка в количественото съдържание на ниобия. Дванадесети номер даже не беше споменат, ако, разбира се, не се счита фразата „... а останалите участници...“

Джордж се промъкна до служебния изход и откри, че тук вече се бяха събрали множество хора-родственици. Той не видя ни едно познато лице. Сан Франциско беше така далеч от родния им край, че Трев едва ли е пристигнал тук заедно с близките си, които сега опечалени биха го очаквали при входа.

Като се усмихваха смутено и се кланяха в отговор на приветствията, на изхода се появиха участниците в съревнованието. Всеки от тези, които събраха по много точки, увличаше със себе си част от хората, подобно на магнит, който се движи по куп железни стърготини.

Когато излезе Тревелян, при входа почти нямаше хора. В сурово стиснатите му уста димеше цигара. Гледайки в земята, той зави, за да си отиде.

Джордж се спусна напред.

— Трев!

Тревелян изумен се обърна. Той с недоумение погледна към Джордж и веднага му протегна ръка.

— Джордж Плейтен! Гледай ти...

Радостното изражение, което се беше появило на лицето му, веднага угасна и ръката му се отпусна, преди Джордж да успее да я стисне.

— Беше ли там — Тревелян кимна с глава към залата.

— Бях.

— Вероятно си разочарован?

Той захвърли цигарата и като гледаше към улицата, където бавно разсейващата се тълпа окръжаваше скимерите и желаещите да попаднат на следващите състезания вече образуваха нови опашки, я смачка с крак.

— Този проклет спектрограф на Бимен!

— Ако ти предварително си знаел, че ще ви дадат спектрографа на Бимен, защо не си се запознал с него? — попита Джордж.

— Нямаше го в моите ленти.

— Но ти би могъл да прочетеш... книги.

Тревелиян така втренчено го изглежда, че той едва промърмори последната дума.

— Ти какво, подиграваш ли ми се? — каза Тревелиян. — Остроумничиш ли? Нима мислиш, че като прочета някаква си книга, аз ще запомня толкова, че да се сравнявам с тези, които действително знаят?

— Мисля...

— А ти пробвай. Пробвай... Да, впрочем, а ти каква професия получи? — изведнъж злобно попита Тревелиян.

— Знаеш ли...

— Разказвай, разказвай. Щом тук пред мен се показваш толкова умен, нека видим какъв си станал. Щом все още си тук, на Земята, явно, не си програмист и значи твоята специална професия не е чак толкова важна.

— Слушай, Трев — каза Джордж — закъснявам за среща...

Той отстъпи, като се опитваше да се усмихне.

— Не, няма да избягаш! — Обхванат от гняв, Тревелиян като бесен се хвърли към Джордж и го сграбчи за сакото. — Отговаряй! Защо се боиш да ми кажеш? Какъв си ти? Пъхаш ми в носа моето поражение, а сам? Това няма да го бъде, чуваш ли?

Побеснял, той тресеше Джордж, който се опитваше да се отскубне. Така, като се бореха отчаяно и едва се крепяха да не паднат на земята, те се движеха през залата. Изведнъж Джордж чу гласа на Съдбата — суровия глас на полицаия:

— Стига! Достатъчно! Прекратете това!

Сърцето на Джордж мъчително се сви и се превърна в късче олово. Сега полицаят ще ги попита за имената и ще поиска от тях да удостоверят личностите си, а Джордж няма никакви документи. След първите въпроси ще се изясни, че той няма и професия. А Тревелиян, озлобен от своя неуспех, разбира се, ще побърза да разкаже за това на всички познати в родния край, за да задоволи собственото си уязвено самолюбие.

Това Джордж не би могъл да понесе. Той се отскубна и се хвърли да бяга, но на рамото му се отпусна тежката ръка на полицаия.

— Ей, почакайте! Покажете, моля, вашето удостоверение!

Тревелиян шареше по джобовете си и говореше отсечено и зло:

— Аз съм Арманд Тревелиян, металург по цветни метали. Участвах в Олимпиадата. А този тук проверете добре, сержант!

Джордж стоеше безмълвен пред тях. Нямаше сили да промълви нито дума. Устните му пресъхнаха, гърлото му се сви.

Изведнъж се раздаде още един глас, спокоен и вежлив.

— Извинете, сержант, мога ли да ви помоля за минутка?

Полицаят отстъпи назад.

— Какво желаете, сър?

— Този млад момък е мой гост. Какво се е случило?

Джордж се огледа и остана поразен. Това беше същият Беловлас мъж, който седеше редом с него на Олимпиадата. Беловласия добродушно кимна на Джордж.

Негов гост? Да не би той да се е побъркал?

— Тези двама се сбиха, сър — обясни полицаят.

— Вие предявявате ли към тях някакво обвинение? Има ли щети?

— Не, сър.

— В такъв случай аз вземам отговорността върху себе си.

Той показа на полицая малка картичка и последният веднага отстъпи.

— Почакайте... — възмути се Тревелиян, но полицаят свирепо го прекъсна:

— Какво? Имате ли някакви претенции?

— Аз само...

— Тръгвайте! И вие също... Разпръсквайте се, разпръсквайте се!

Събралата се наоколо тълпа с нежелание започна да се разпръсква.

Джордж покорно тръгна с Беловласия към скимера, но изведнъж решително спря.

— Благодаря ви — каза той, — но аз не съм ваш гост. (Може би по някаква случайност са го помислили за някого другиго?)

Но Беловласия се усмихна и каза:

— Сега вече сте мой гост. Разрешете да ви се представя. Аз съм Ладислас Индженеску, дипломиран историк.

— Но...

— Уверявам ви, нищо лошо няма да ви се случи. Искях просто да ви избавя от неприятния разговор с полицая.

— Защо?

— Искате да знаете причината? Е добре, така да се каже, ние с вас сме почетни земляци. Та нали дружно се вълнувахме за един човек? А земляците, даже и само почетни, трябва да се поддържат помежду си. Съгласен ли сте?

И Джордж, като не вярваше нито на Индженеску, нито на себе си, все пак влезе в скимера. Те се издигнаха във въздуха, преди той да успее да откаже.

През време на краткия полет със скимера Индженеску поддържаше разговора, като любезно показваше забележителностите на града и разказваше за други Олимпиади, на които му се е случвало да присъствува. Джордж го слушаше разсеяно и когато Индженеску замълчаваше, само неясно мънкаше и с вълнение следеше направлението на полета.

Ами ако изведнъж се издигнат към отвърстието в защитния купол и напуснат града?

Но скимерът се сниши и Джордж едва забележимо въздъхна с облекчение. В града той се чувствуваше по-безопасно.

Скимерът се спусна върху покрива на някакъв хотел, право до горната му врата, и когато слязоха, Индженеску го попита:

— Нали няма да ми откажете да обядвате с мен?

— С удоволствие — отговори Джордж и се усмихна съвсем искрено. Времето за втората закуска отдавна мина и стомахът му се свиваше от глад.

Те ядяха мълчаливо. Смрачи се и стените автоматически светнаха („Почти денонощие откак съм на свобода — помисли Джордж.“)

Едва когато вече пиеха кафето, Индженеску заговори:

— Вероятно искате да знаете защо поисках да ви помогна? О, не се плашете, аз не умея да чета мисли. Как да ви кажа, просто моята професия ми позволява по най-незначителната външна реакция да съдя за мислите на човека. Разбирате ли?

Джордж отрицателно поклати глава.

— Когато ви видях — каза Индженеску, — вие стояхте на опашката, за да гледате Олимпиадата, но вашите микрореакции не съответствуваха на това. Нито изражението на лицето, нито движенията на ръцете ви. Затова реших, че е възможно вие сами да не

съзнавате какво ви е. И като не успях да се сдържа, последвах ви, даже седнах редом. След състезанието отново тръгнах след вас и подслушах разговора ви с вашия познат. От този момент вие се превърнахте за мен в такъв интересен обект за изследване, простете ми, ако това звучи безсърдечно, че аз просто не можех да допусна да ви арестуват... кажете ми, какво ви тревожи?

Джордж се измъчваше, не знаейки какво да реши.

— Разбира се, това, което ще ми съобщите на мен като на социолог, е професионална тайна — каза Индженеску. — Разбирате ли какво значи това?

— Не, сър.

— Това значи, че от моя страна ще бъде нечестно, ако разкажа на някого независимо с каква цел за това, което ще науча от вас. Нещо повече, никой няма право да ме застави да сторя това.

— А аз мислех, че сте историк — подозрително каза Джордж.

— Това е така.

— Но вие сами току-що казахте, че сте социолог?

Индженеску се заля от смях.

— Не се сърдете, млади момко — извини се той, когато му попремина. — Но аз не на вас се смеех. Аз се смях на Земята, на това, какво голямо значение придава тя на точните науки, и на някои практически следствия от това увлечение. Бас държа, че сте в състояние да ми изброите всички раздели на строителната технология или приложната механика и същевременно въобще не сте чували за социологията.

— Чувал съм — предпазливо отговори Джордж и добави: — А какъв смисъл има да се мисли за това, какво е ставало в дълбока древност? Искам да кажа, че всичко това отдавна е ликвидирано. Така ли е?

— С миналото никога не може да се скъса, мили мой. То обяснява настоящето. Защо например у нас съществува такава именно система на образование?

Джордж неспокойно се размърда. Стори му се, че събеседникът му много настойчиво се връща към тази тема.

— Защото тя е най-добрата — отрязва той.

— Това е вярно. Но защо тя е най-добрата? Послушайте ме малко, ще се опитам да ви обясня. А сетне вие ще ми кажете има ли

смисъл да се изучава историята. Даже преди още да започнат междувездните полети... — Той внезапно замълча, защото забеляза върху лицето на Джордж израз на най-голямо изумление.

— Нима сте считали, че така е било винаги?

— Никога не съм се замислял над това, сър.

— Това е естествено. Обаче преди четири-пет хиляди години човечеството е било приковано към Земята. Но и тогава техниката вече била достигнала високо ниво на развитие, а числеността на населението толкова се увеличила, че всяко задържане на техническия прогрес заплашвало да доведе до глад и епидемии. За да не се снижи нивото на техниката и за да съответствува то на ръста на населението, нужно било да се подготвят все повече и повече инженери и учени. С развитието на науката времето за обучението им непрекъснато се удължавало. Когато били открити способите за междупланетните, а след това и за междувездните полети, този проблем още повече се изострил. Именно поради липсата на достатъчно специалисти човечеството не било в състояние цели хиляда и петстотин години да колонизира планетите, които се намирили вън от пределите на Слънчевата система. Едва когато бил открит механизмът за запазване на знанията, в човешкия мозък настъпил прелом. Когато това станало известно на хората, появила се възможност на базата на този механизъм да се създадат образователни ленти, с чиято помощ в мозъка на човека да се въвежда определено количество готови знания. Впрочем това вече ви е известно. Това силно ускорило темповете на обучение и позволило да се подготвят хиляди и милиони специалисти, и хората вече могли да пристъпят към това, което впоследствие нарекли „запълване на Вселената“. Сега в Галактиката вече съществуват около хиляда и петстотин населени планети и техният брой ще расте до безкрайност.

Разбирате ли какво следва от това? Земята експортира образователни ленти, предназначени за подготовка на специалисти с ниска квалификация, и това осигурява единството на културата за цялата Галактика. Така например благодарение на лентите за четене ние всички говорим на един език... Не се учудвайте. Могат да съществуват и други езици и в миналото хората са говорили на тях. Те са били стотици. Освен това Земята експортира висококвалифицирани специалисти и числеността на населението ѝ не надвишава

допустимия максимум. Понеже при изнасянето на специалистите се съблюдава равновесието на половете, те образуват самовъзпроизвеждащи се клетки и това способствува за ръста на населението на онези планети, където има такава необходимост. Нещо повече, за лентите и специалистите плащат със суровини, от които ние много се нуждаем и от които зависи нашата икономика. Сега разбрахте ли?

— Позволете ми да си помисля — произнесе Джордж, като затисна ушите си с ръце.

След това отпусна ръце и каза на историка:

— Можете ли да ми направите услуга, сър?

— Ако ми е по силите — любезно отговори историкът.

— Всичко, което кажа в тази стая, е професионална тайна, нали?

Така поне казахте.

— Това е така.

— Тогава уредете ми среща с някакво длъжностно лице от друга планета, например с... новианец.

Това силно удиви Индженеску.

— Наистина...

— Е, добре! Тогава свържете ме с някой новианец по видеотелефона и аз сам ще се уговоря с него за среща.

— Мислите, че това ще ви се удаде?

— Уверен съм. Ще видите.

Индженеску замислено погледна Джордж и протегна ръка към видеотелефона.

Джордж чакаше, опиянен от новото осмисляне на целия проблем и онова усещане на сила, което то даваше. Не може да претърпи неудача. Не е възможно. Той все пак ще стане новианец. Той ще напусне Земята като победител въпреки Антонели и цялата онази компания от приюта (той едва не се разсмя на глас) за слабоумни.

Джордж заби поглед в светналия екран, който трябваше да му разтвори прозорец в стаята на новианец, прозорец в пренесеното на Земята ъгълче от Новия. И той успя да постигне това само за денонощие!

Когато екранът се проясни, раздаде се гръм от смях, но на него не се появи нито едно лице, само бързо се мяркаха сенки на мъже и жени. Чу се някакъв глас, който ясно прозвуча на фона на общия шум.

— Индженеску? Пита за мен?

И ето, на екрана се появи той. Новианецът. Истински новианец.

Той беше мургав и неговите тъмни къдрави коси бяха вчесани назад. Носеше тънки черни мустачки и остра брадичка, която едва-едва закриваше долната му челюст. Но бузите му бяха така гладки, сякаш завинаги от тях беше отстранена растителността.

Той се усмихваше.

— Ладислас, това е вече много! Ние не протестираме, когато тук на Земята ни следят — разбира се, в разумни предели. Но да се четат мислите ни — така не сме се уговаряли!

— Четене на мисли ли, многоуважаеми?

— Признайте си! Знаехте, нали, че днес се готвех да ви звъня? Знаехте, че мислех само да допия ето тази чашка. — На екрана се появи ръката му и той се взря през чашката, която беше напълнена с бледолилава течност. — За съжаление, не мога да ви угостя.

Новианецът не виждаше Джордж, който се намираше вън от полето на видеотелефона. И Джордж се зарадва на възможността да си поеме дъх. Нужно му беше време, за да се съвземе. Той целият сякаш се преобрази в безпокойни пръсти, които непрестанно и нервно барабаняха...

— Тук при мен се намира един младеж и аз бих ви помолил да побеседвате с него.

— Какво? — Изглежда, това съвсем не допадна на новианеца. — На каква тема?

— Не зная. Не ми е казал. Честно казано, той даже не ми е казал нито името си, нито професията си.

Джордж се опита да си придаде безразличен вид, когато погледна към видеотелефона. Всички, и новианецът, и Белокосия, всеки по своему го изучаваше, сякаш е бръмбар, забоден на топлийка. Сега Индженеску седеше в ъгъла и не го изпускаше от погледа си.

„Какви идиоти сте всички“ — напрегнато помисли той. Но те са длъжни да разберат. Той ще ги застави да го разберат.

— Днес аз присъствувах на Олимпиадата на металурзите — започна той.

— Как, нима и вие? — вежливо попита новианецът. — Изглежда, там е била цялата Земя!

— Не, многоуважаеми, но аз бях там. В състезанието участвуваше мой приятел, но никак не му провървя, защото вие дадохте на участниците уреда на Бимен, а той е получил специализация по Хенслер — очевидно остарял модел. Моят приятел знаел предварително, че запознаването с уреда на Бимен е наложително.

— И какво следва от всичко това?

— Приятелят ми цял живот мечтае да попадне на Новия. Той вече познаваше уреда на Хенслер. Знаеше, че за да попадне при вас, ще му е необходимо да се запознае и с уреда на Бимен. Затова той трябваше да усвои само няколко допълнителни сведения и може би малко да се поупражнява. Като се има пред вид, че става дума за целта на живота му, той би могъл да се справи с това...

— А къде би намерил лента с допълнителна информация? Или тук на Земята образованието се е превърнало в частно домашно обучение?

— Именно поради това той и не се е постарал да се доучи, многоуважаеми. Считал, че за това му е нужна лента и не искал даже да чуе, че без нея все пак е възможно нещо да се научи. Колкото и съблазнителна да била наградата, той въобще не се опитал да се учи без лента.

Новианецът кимна и отпи от чашата.

— А откъде другаде освен от лентите могат да се получат знания? От междузвездното пространство ли?

— От книгите. Като непосредствено се изучават уредите. Като се разсъждава.

— От книгите ли? Как е възможно да се разбират книгите, без да си получил образование?

— Книгите се състоят от думи и по-голямата част от думите са известни. Специалните термини могат да бъдат разяснени от специалистите, които вече имате.

— А как стои въпросът с четенето? Допускате ли използването на ленти за тази цел?

— Навярно ще могат да бъдат използвани, въпреки че не виждам причини, защо да не се учат да четат и по стария начин. Поне частично.

— А сам опитвали ли сте да се учите по книги? Или това са ваши теории?

Джордж хвърли бегъл поглед към Индженеску, но историкът седеше невъзмутим. Лицето му изразяваше само лек интерес.

— Да — каза Джордж.

— И вие считате, че от това има някаква полза?

— Да, многоуважаеми — увери го Джордж. — Вземете ме със себе си на Новия. Аз бих могъл да съставя програма и да ръководя...

— Почакайте, имам още няколко въпроса. Как мислите, колко време ще ви е необходимо, за да станете металург, който умее да борави със спектрографа на Бимен, ако предположим, че започнете да се учите, без да имате никакви знания, и няма да използвате образователни ленти?

Джордж се заколеба.

— Е... може би, няколко години.

— Две години? Пет? Десет?

— Още не зная, многоуважаеми.

— Значи на основния въпрос вие не можахте да отговорите. Добре, да речем, пет години. Задоволява ли ви този срок?

— Мисля, че да.

— Отлично. Значи в течение на пет години човек изучава металургия по вашия метод. Разбира се, вие ще се съгласите, че през цялото това време той е абсолютно безполезен за нас, но ние сме длъжни да го храним, да му осигурим жилище и да му плащаме.

— Но...

— Позволете ми да завърша. Докато той се обучи и стане годен да борави със спектрографа на Бимен, ще минат пет години. Не ви ли се струва, че дотогава ще се появят усъвършенствувани модели на този уред, с които той не ще съумее да работи?

— Но нали той вече ще е опитен и усвояването на новите подробности ще бъде за него въпрос на дни?

— По вашето това е така. Добре, да предположим, че този ваш приятел например е съумял самостоятелно да изучи уреда на Бимен; би ли могло да се сравнява неговото умение с умениято на участника в състезанието, който го е получил с помощта на ленти?

— Може би, и не... започна Джордж.

— Тогава? — прекъсна го новианецът.

— Почакайте, позволете ми да завърша. Даже ако той знае някои неща по-лошо от онзи, другия, в дадения случай важното е това, че той е в състояние да се развива по-нататък. Той ще може да измисля нови неща, на което не е способен нито един човек, който е получил образование от ленти. Вие ще разполагате със запас от хора, способни самостоятелно да мислят...

— А вие измислихте ли нещо ново в процеса на своето учение?
— попита новианецът.

— Не, но аз съм сам и освен това малко съм учил...

Новианецът вече не гледаше към Джордж.

— Индженеску! По моему аз изпълних молбата ви. Извинявай, но утре ме очаква много напрегнат ден. Всичко най-хубаво!

Екранът изгасна.

Ръцете на Джордж се протегнаха към екрана в безполезен опит отново да го оживят.

— Той не ми повярва! Не повярва!

— Да, Джордж, не повярва. Нима вие сериозно мислехте, че той ще повярва? — обади се Индженеску.

Но Джордж не го чу:

— Защо? Та всичко това е вярно. Това е така изгодно за него. Никакъв риск. Само аз и още няколко... Обучението на десетина души даже в течение на много години ще струва по-евтино от един готов специалист... Той беше пиян! Да, пиян! Той не беше способен да разбере.

Като се задъхваше, Джордж се огледа.

— Как да се видя с него? Това е необходимо. Всичко се получи не така, както трябва. Не трябваше да говоря с него по видеофона. Нужно ми е време. И лично. Как да...

— Той ще откаже да ви приеме, Джордж — обади се отново Индженеску. — А даже и да се съгласи, то, все едно, няма да ви повярва.

— Не, ще повярва, уверявам ви. Когато бъде трезв, той... — Джордж се обърна към историка и широко разтвори очи. — Защо ме наричате Джордж?

— А нима това не е вашето име? Джордж Плейтен?

— Вие знаете кой съм аз?

— Аз зная всичко за вас.

Джордж замря и само гърдите му тежко се издигаха.

— Искам да ви помогна, Джордж — каза Индженеску. — Аз вече ви говорих за това. Отдавна ви изучавам и искам да ви помогна.

— Не ми трябва помощ! — извика Джордж. — Аз не съм слабоумен! Целият свят е полудял, но не и аз!

Той стремително се обърна и се хвърли към вратата.

Зад нея стояха двама полицаи, които веднага го хванаха.

Колкото и да се дърпаше Джордж, спринцовката се докосна до шията му под брадата. И всичко свърши. Последното, което се запечата у паметта му, беше лицето на Индженеску, който с лека тревога го наблюдаваше.

Когато Джордж отвори очи, той видя над себе си белия таван. Той помнеше какво се беше случило. Но помнеше някак си смътно, сякаш това бе станало с някой друг. Той гледа тавана дотогава, докато сам не се изпълни с неочаквана белота, която освобождаваше мозъка му за нови идеи, за други пътища на мислене.

Той не знаеше колко дълго е лежал така, вслушвайки се в течението на своите мисли.

— Събуди ли се? — раздаде се нечий глас.

И Джордж за пръв път чу собствения си стон. Нима той стенеше? Опита се да извие главата си.

— Боли ли те, Джордж? — попита гласът.

— Смешно — прошепна Джордж. — Аз така исках да напусна Земята. Аз нищо не съм разбирал.

— Знаеш ли къде си?

— Отново в... приюта. — На Джордж най-последно му се удаде да се извие. Гласът принадлежеше на Омани.

— Смешно, как досега нищо не съм разбирал — каза Джордж.

Омани ласкаво се усмихна.

— Поспи още...

Джордж заспа.

* * *

И отново се пробуди. Съзнанието му се проясни. До леглото седеше Омани и четеше, но щом Джордж отвори очи, той остави

книгата.

Джордж с мъка се изправи и седна.

— Здравей! — каза той.

— Гладен ли си?

— И още как! — Джордж с любопитство погледна Омани. — Следиха ме нали, когато аз излязох оттук?

Омани кимна.

— През цялото време ти беше под наблюдение. Счетохме, че трябва най-после да се срещнеш с Антонели, за да се освободиш от агресивните си потребности. Струваше ни се, че няма друг изход. Емоциите спъваха твоето развитие.

— Аз бях много несправедлив към него — с леко смущение произнесе Джордж.

— Това сега няма значение. Когато на летището ти се спря пред таблото на металурзите, един от нашите агенти ни съобщи списъка на участниците. Ние с теб сме говорили за миналото ти достатъчно, за да мога да си представя как ще ти подеждва фамилията на Тревелян. Ти попита как можеш да попаднеш на тази Олимпиада. Това можеше да доведе до кризата, на която се надявахме, и затова изпратихме в залата Ладислас Индженеску, който да се заеме с теб.

— Нали той заема важен пост в правителството?

— Да.

— И вие го изпратихте при мен. Излиза, че аз съм важна личност.

— Ти наистина много значиш, Джордж.

Донесоха топло, изпускащо още пара, ароматно печено. Джордж се усмихна и отметна завивката. Омани му помогна да постави подноса на нощното шкафче. Известно време Джордж мълчаливо яде.

— Аз вече един път се събуждах за кратко време — забеляза той.

— Зная — каза Омани. — Аз бях тук.

— Да, помня. Знаеш ли, всичко се беше изменило. Струваше ми се, че съм толкова изморен, че вече не бях в състояние да чувствавам. И вече не изпитвах злоба. Можех само да мисля. Сякаш ми бяха дали наркотик, за да унищожат емоциите.

— Съвсем не — каза Омани. — Това беше успокоително. И ти добре си почина.

— Но във всеки случай стана ми ясно, сякаш винаги съм знаел, но не съм искал да се прислушам към вътрешния си глас. „Какво очаквам от Новия?“ — помислих си аз. Исках да замина на Новия, за да събера група юноши, които не са получили образование, и да ги уча по книгите. Аз исках да открия там приют за слабоумни... като този... а на Земята вече има такива приюти... и те не са малко.

Омани се усмихна.

— Институти за висше образование — ето как точно се наричат тези заведения.

— Сега вече това ми е ясно — каза Джордж, — толкова е ясно, че се удивлявам какъв слепец съм бил. В края на краищата, кой изобретява новите модели механизми, за които са нужни нови модели специалисти? Кой например е изобретил спектрографа на Бимен? По всяка вероятност човек на име Бимен. Но тогава той не е получил образованието си чрез зареждане, защото в такъв случай не би могъл да се придвижи напред.

— Точно така.

— А кой създава образователните ленти? Специалистите по производството на ленти, нали? Ами кой създава тогава лентите за тяхното обучение? Очевидно, специалисти с по-висока квалификация. А кой създава ленти... Разбираш ли, какво искам да кажа? Някъде трябва да съществуват мъже и жени, способни да мислят самостоятелно.

Джордж се облегна на възглавницата и устреми поглед в пространството. За миг в очите му премина сянка от предишното безпокойство.

— Защо не ми казаха за всичко това още от самото начало?

— За съжаление, това е невъзможно — отговори Омани. — Ако можеше, бихме си спестили много грижи. Ние умеем да анализираме интелекта, Джордж, и да определим, че този човек например може да стане не лош архитект, а другият — добър дърводелец. Но все още ние не сме в състояние да определяме способен ли е човек за творческо мислене. Това е много фино нещо. Засега разполагаме само с няколко прости способа, които все пак ни позволяват да разпознаем тези, които може би притежават такъв талант. За тези индивиди на нас ни съобщават веднага след деня на четенето, както например ни съобщиха и за теб. Такива обикновено се падат един на десет хиляди. В Деня на

образованието тези хора отново ги проверяват и се оказва, че в девет случая от всеки десет е станала грешка. Онези, които остават, ги изпращат в такива заведения като това.

— Но защо не може да се каже на хората, че само един от... от сто хиляди попада в такова заведение? — попита Джордж. — Тогава на тези, с които се случва това, би им било по-леко.

— А какво ще стане тогава с останалите? Онези деветдесет и девет хиляди деветстотин деветдесет и девет човека, които никога няма да попаднат тук? Не бива всички те да се чувствуват неудачници. Те се стремят да получат професии и ги получават. Всеки може да прибави към името си думите „дипломиран специалист по еди-какво си или по еди-какво си“. Така или иначе всеки индивид намира своето място в обществото. И това е необходимо.

— А ние? — попита Джордж. — Ние сме изключения? Един на сто хиляди?

— На вас нищо не бива да ви се обяснява. В това именно се заключава последната проверка. Даже след отсяването в Деня на образованието девет души от десетте попаднали тук се оказват малко подходящи за творчество и няма такъв апарат, който да ни помогне да отделим от тази десетка онзи единствения, който ни е нужен. Той е длъжен сам да докаже това.

— По какъв начин?

— Ние ви заселваме тук, в приют за слабоумни, и този, който не желае да се примири с това, е човекът, когото търсим. Може би това е жестоко, но то се оказва ефективно. Разбираш нали, че не можем да кажем на човека: „Ти можеш да твориш. Затова заповядай, твори.“ Много по-правилно е да се почака, докато той сам каже: „Аз мога да творя и аз ще творя независимо желаете ли вие това или не.“ Хората, подобни на тебе, Джордж, са около десет хиляди души и от тях зависи техническият прогрес на около хиляда и петстотин свята. Затова ние не можем да си позволим лукса да загубим даже и един от тях или пък да полагаме усилия за този, който не отговаря напълно на необходимите условия.

Джордж отмести встрани празната чиния и поднесе към устните си чашка с кафе:

— А какво става с онези, които... не отговарят изцяло на условията?

— В края на краищата тях ги зареждат и те стават социолози. Индженеску е един от тях. Самият аз съм дипломиран психолог. Ние, така да се каже, съставляваме вторият ешелон.

Джордж допи кафето си.

— На мен все още не ми е ясно едно — каза той.

— Какво?

Джордж отхвърли завивката и стана.

— Защо състезанията се наричат Олимпиада?

ИВАН ЕФРЕМОВ

ЕЛИНСКА ТАЙНА

— Много съм ви благодарен — тихо се обърна към събралите се професор Израил Абрамович Файнцимер и хлътналите му очи светнаха. — В трудните дни на войната вие не забравихте моя скромнен юбилей. От благодарност ще ви разправа един скорошен забележителен случай. Ние, учените, не обичаме да говорим за още непотвърдени от фактите теории или дори нещо повече — за факти, ако са необяснени, затова приемерте разказа ми като знак на уважение и доверие към вас.

Знаете, че посветих целия си живот на изследване човешкия мозък и дейността на психиката. Но към този извънредно интересен раздел на науката не подхождах едностранчиво, в рамките само на една тясна специалност, а се стараех да обхвана строежа и дейността на мозъка в цялата му сложност като мисловен апарат. Бях прилежен анатом, физиолог, психиатър и тъй нататък, докато не основах свое направление — психофизиология на мозъка. През последните години усилено работя върху изясняване природата на паметта и трябва да призная, че не съм постигнал нещо много — твърде трудна е задачата. Провирайки се слепешката сред хаоса от необясними факти, лутайки се в полумрак из сложните взаимни връзки на нервните клетки на мозъка, успях да се добера само до отделни явления, които не биха могли да станат основа на учението за паметта. Мимоходом се натъкнах на редица явления, които са още съвсем неизяснени, и аз дори не направих опит да съобщя за тях в пресата. Тези явления нарекох памет на поколенията, или родова памет. Няма да ви представям доказателства, а ще ви кажа само, че по наследство се предават редица доста сложни, безсъзнателни, понякога напълно автоматични действия от нервния механизъм на животното. Инстинктите и сложните рефлексии не могат, според мен, да се намират само в подкориято, в низшите центрове на мозъка. В случая непременно взема участие и кората — следователно целият механизъм

е доста по-сложен, отколкото си представяхме досега. Опростяването на механизма на инстинктите е най-голямата грешка на съвременната физиология. Но това още не е памет, паметта стои много по-високо във веригата на все по-усложняващите се структури, контролиращи възприятията и осмислянето на околния свят. Съвременната наука приема, че паметта не е наследствена, т.е. отпечатыците от външния свят, които пази в себе си мозъкът и натрупва през живота на индивида, завинаги изчезват със смъртта му и с нищо не обогатяват, нищо не придават на възникналото от този индивид потомство.

Същността на моето откритие се заключава в това, че намерих факти, доказващи предаването по наследство от поколение на поколение на някои отпечатыци в паметта. Моля да ме извините за дългото встъпление, но въпросът е толкова сложен, че трябваше да ви подготвя, иначе можехте да съзрете в необичайното, за което ви говоря, нещо свръхестествено, мистично. Не се усмихвайте, това е обща за всички хора или поне за голяма част слабост на човешката природа да приемат някой достоверен, но свършено необясним факт за свръхестествен.

Според представите на съвременната наука паметта се гнезди в килийките, образувани от най-сложните преплитания на израстъците на нервните клетки на мозъка, през време на индивидуалния живот, живота на един човек. Ще добавя, че някои от тези килийки, доколкото заобикалящата ни природа в течение на стотици векове в основни линии е една и съща, са възниквали еднакво у всички хора от поколение на поколение и най-после почнали да се предават по наследство. Ето тая несъзнателна или подсъзнателна памет на поколенията образува общата канава на нашето мислене независимо от образование и възпитание. Изследванията в тази насока са много трудни и аз още нямам нито един факт, доказан с опит.

Но отивам по-далеч и допускам, че в редки случаи комбинациите от килийките на паметта могат да се предават по наследство, като запазват от живота на изминалите поколения спомени, които понякога като че ли изплават на повърхността на съзнанието.

Това са например известните, но обикновено смятани за недостоверни факти на свършено точно описание на места от хора, които никога не са били там; сънища — възпроизвеждащи точната обстановка на минали събития, за които хората нито са чували, нито са

виждали, и още много все от тоя род. Всички подобни явления набожните мистици и другите чудаци приемат като доказателство за прераждането на душата, а учените само свиват рамене. Вероятно има хора с по-изострена родова памет и обратно — хора, у които тя просто липсва.

И така, драги мои, през дните на Великата война аз неочаквано получих доказателство за съществуването на родовата памет. Войната ме принуди да се откъсна от чисто научните си занимания. Не можех да не взема участие в медицинската работа на Съветската армия и станах консултант едновременно на няколко големи болници, където многобройни случаи на контузии, шокове, психози и други травми на мозъка изискваха по-специални познания.

Вкъщи се връщах късно вечер, обикновено поседях час-два в креслото пред бюрото си, почивайки си и в същото време размишлявайки върху начините за лекуване на особено трудните случаи. Понякога си записвах важни факти или се ровех в литературата, търсейки описание на сходни клинични случаи.

Стана ми навик така да прекарвам времето си. С приятели и колеги рядко се виждах. Поради късното прибиране не ми оставаше никакво свободно време, а телефонните разговори никак не обичам и използвам този уред само в крайни случаи. Необикновеното дойде съвсем ненадейно в една такава тиха вечер. Мислех за един случай на загубване на речта от един старши лейтенант, контузен от мина. Вече бе почнало да се оформя бъдещото заключение, когато позвъня телефонът. Не чаках никой да ми се обади и в тишината, както се бях съсредоточил, позвъняването така ме стресна, че вдигнах слушалката, мръщейки се от досада. Ухото ми на лекар долови нервна напрегнатост в гласа, който питаше това ли е домът на професор Файнцимер. Ето диалога, който последва:

— Професор Файнцимер?

— Да.

— Моля, извинете, че ви звъня толкова късно. Пет пъти се обаждах през деня, докато най-после ми казаха, че по-рано от единадесет няма да се приберете.

— Нищо, аз не си лягам по-рано от един. С какво мога да ви служа?

— Да се обърна към вас ме посъветва професор Новгородцев. Каза ми, че вие сте единственият човек, който може да ми помогне. Каза още, че ще представлявам за вас интересен обект. Аз съм лейтенант, бях ранен, наскоро излязох от болницата и бих искал...

— Бихте искали да се видите с мен. Утре в два часа в първото отделение на Втора хирургична клиника. А, знаете адреса... Добре, попитайте за мен, там ще ви упътят.

Гласът срамежливо измърмори благодарност и млъкна. Поставих слушалката. Името на моя приятел хирург, който неведнъж бе намирал за мен много важни случаи на заболявания, говореше, че и този болен ще бъде интересен. Помъчих се да се досетя за какво ли може да се отнася, после оставих това безполезно занимание, запуших и продължих размишленията си за контузията.

В специалната военна болница аз често ползувах кабинета на главния хирург за консултациите си. В два часа излязох в коридора и тръгнах край огромните прозорци по меката пътечка, която съвсем заглушаваше крачките. До последния прозорец стоеше човек с превръзка на ръката. Когато се приближих, видях съсредоточено и измъчено младо лице. Военната гимнастърка със следи от наскоро свалени лейтенантски звезди много отиваше на стегнатата му стройна атлетическа фигура. Раненият тръгна към мен и каза:

— Вие сте професор Файнцимер, нали? Веднага почувствувах, че сте вие. Аз съм този, който ви се обади снощи.

— Много добре, да вървим — отворих вратата и го въведох в кабинета.

— Най-напред да се запознаем — и по навик му протегнах ръка. Раненият лейтенант, смущавайки се, ми подаде лявата си ръка (дясната безпомощно висеше на широка превръзка) и си каза името — Виктор Филипович Леонтиев.

Запуших и му предложих цигари, но той отказа и седеше, наведен напред, като в същото време дългите гъвкави пръсти на здравата му ръка нервно опипваха украшенията от резба по масивното бюро. С професионална предпазливост внимателно изучавах външността му.

Правилно лице с тънък нос, гъсти, ясно очертани вежди и малки уши. Приятно очертани устни, тъмна коса и тъмнокафяви очи. „Впечатлителна и страстна натура“ — помислих си аз, отбелязвайки

виновно-смутения израз на лицето му, характерен за много нервни или тежко болни хора. Той на няколко пъти ме погледна в очите, веднага свеждаше поглед и правеше някакво движение с гърлото, като че преглъщаше нещо. „Ваготоник“ — мерна се в ума ми.

Най-сетне лейтенантът заговори, вълнувайки се, с тих глас, като понякога леко се задъхваше. Усмихна се и бях очарован от тази бегла, но някак особено ведра усмивка, която изведнъж премахна измъчената мрачност от младото му лице.

— Професор Новгородцев ми каза, че отдавна изучавате разни трудно обясними мозъчни заболявания. Той е, знаете ли, много сърдечен човек. Цял живот ще го помня с благодарност... Сега съм в лошо състояние — преследват ме халюцинации и чувствавам някакво страшно напрежение, което все повече се засилва. Отгоре на това — безсъние и силни болки в главата, ето тук — и той посочи горната част на тила си. — Разни лекари опитваха да ме лекуват, но нищо не помогна.

— Разкажете ми как ви раниха — помолих го аз и пак очарователна бегла усмивка преобрази лицето му.

— О, това едва ли може да има отношение към заболяването ми. Ранен бях от парче мина в дясната ръка, но нямах никакви контузии. Парчето раздроби костта, извадиха го, смятат по-късно да ми направят присаждане на кост.

— Значи нито при раняването, нито после не сте имали контузии?

— Не, никакви.

— А кога започна това особено психическо състояние?

— Отскоро, преди около месец и половина... Да, май още в болницата у мен заедно с оздравяването все повече се засилваше чувството на безпокойство. После то премина, а сега пак се появи. Има вече два месеца как съм излязъл от болницата.

— А сега ми разправете коя е причината според вас за заболяването ви?

Лейтенантът се бореше с нарастващото смущение. Побързах да му помогна, като заявих строго, че щом е дошъл да търси помощта ми, длъжен е да ми даде колкото се може повече сведения. Аз не съм пророк, нито знахар, а просто учен, комуто е нужна определена фактическа основа за решаване на какъвто и да е въпрос. Нека не се

стеснява, днес имам свободно време и да ми разправи всичко най-подробно. Раненият постепенно надви стеснителността си и почна да разказва, като отначало се запъваше и с усилие търсеше думите, но после моето спокойно внимание го предразположи и ми разправи цялата си история, дори, бих казал, с художествен усет.

Преди войната лейтенант Леонтиев бил скулптор и аз наистина си припомних, че съм виждал някои негови работи на една изложба на Кузнецки мост. Бяха главно малки статуетки на спортисти, танцьорки и деца, изпълнени просто, но с дълбоко познаване природата на движението и тялото, присъщо само на истинския талант.

Художникът сам бил спортист-плувец. На едно състезание по плуване срещнал Ирина, която го поразила със свършената красота на тялото си. Трябва да имаш сърце на влюбен и душа на художник, за да можеш така живо, скромно и кратко да разправиш за любимото момиче.

С тази любов у Леонтиев се появило властното желание да работи. Решил да направи статуя на своята любима и да придаде в нея целия блясък, целия огън на бликащото от жизненост същество. Това, отначало смътно желание постепенно се оформило и затвърдило, докато най-сетне художникът бил всецяло обзет от своята идея. Но дълго не можел да реши какъв материал да използва за статуята. Призрачната белота на мрамора не била подходяща, не съответствувал на идеята му и тъмният бронз. Другите сплави или ограничавали въображението му, или били нетрайни, а художникът искал да запази за вековете красотата на своята Ирина.

Решението дошло, когато Леонтиев се запознал с древногръцките автори, които споменавали за незапазили се до наши дни статуи от слонова кост. Слоновата кост — ето необходимият му материал, плътен, позволяващ да се изпълнят и най-дребните детайли, именно ония, които с вълшебството на изкуството създават впечатление за живо тяло. Най-сетне цветът, свършенството на повърхността и дълговечната трайност — да, точно такъв материал му трябвал.

Като знаел, че отделни парчета слонова кост могат да бъдат залепени, без да остане следа от съединяването, художникът посветил цялото си време, за да намери и подбере подходящи парчета слонова кост. Трябва да се каже, че това му струвало много труд: у нас слонова

кост не се намира. И Леонтиев едва ли би успял да си набави необходимия материал, ако не му бил помогнал негов приятел геолог, открил току-що по северното крайбрежие на Сибир грамадно гробище на мамутови бивници. Скрити надълбоко във вечно замръзналите пластове на крайбрежните тераси, бивниците били съвсем пресни, сякаш принадлежали на животни, загинали едва вчера, а не преди дванадесет хиляди години. Леонтиев бързо подбрал нужното му количество и се върнал в Москва, изпълнен с желание незабавно да започне работа.

Избухнала войната и го отвела далеч от любимата и от света на чувствата. Той честно изпълнил дълга си, храбро се сражавал за всичко скъпо нему в родината, но след два месеца отново се озовал в Москва тежко ранен. Тук го посрещнала Ирина — почти нищо не се било променило в нея, само нежността ѝ била сега по-силна, а безгрижната веселост се сменила с тъга и загриженост.

Предишните мечти с нова сила обзели художника. Но сега той с горчивина съзнавал, че с една ръка не ще може да извае статуята и че дори да опита, творческият му порив ще се изпари от трудностите, които ще срещне при изпълнението — изпълнение убийствено бавно. Към мъката от безпомощността се прибавил и страх: едва сега осъзнал напълно страшната разрушителна сила на съвременната война. Страхът, че няма да успее да изпълни намисленото, да улови, да спре момента на разцъфтяващата сияйна красота на Ирина, още в болницата го карал често тревожно да се мята в леглото или да не спи по цели нощи. Умът му търсел изход, тревогата прониквала все по-дълбоко в съзнанието му, нервното му напрежение растяло.

Минавали седмици, психическата напрегнатост станала просто непоносима. Нещо неосъзнато, голямо се надигало в душата на Леонтиев и настойчиво търсело изход. Струвало му се, че е длъжен да си припомни нещо и тогава изведнъж ще се отприщи бушуващото в него напрежение, ще се върне предишното спокойствие и яснота. Спял малко, ядял малко. Трудно му било да общува с хората. Сънят му бил нездрав, напрежението в мозъка му все растяло. Много често вместо сън се нижели върволици смътни образи. Струвало му се, че още малко и изопнатата трептяща струна в мозъка му ще се скъса, ще дойде пълното умопомрачение. И така след няколко неудачни опита да говори с други лекари Леонтиев дошъл при мен.

Попитах го не е ли имал повтарящи се халюцинации или както той ги наричаше мислообрази. Лейтенантът поклати глава и каза, че този въпрос са му задавали и другите лекари.

— Какво от това — възразих аз, — естествено всички търсим едни и същи опорни точки, щом използваме една и съща наука. Но ще ви задам въпроса малко по-иначе — помъчете се да си спомните не е ли имало нещо общо във всичките ви видения, някаква основна свързваща ги идея?

Леонтиев помисли малко, оживи се и отвърна кратко:

— Да, безспорно.

— Коя е тя?

— Струва ми се древна Елада.

— Т.е. искате да кажете, че всички картини, преминаващи мислено пред вас, са свързани някак си с представата ви за Елада?

— Да, точно така, професоре.

— Добре. Съсредоточете се, оставете мислите ви да текат свободно и ми разкажете например две-три от вашите халюцинации, най-ярките и цялостни.

— Ярки има много, но цялостни — не, професоре. Там е работата, че всяко мое видение сякаш постепенно се стопява, изчезва.

— Това, което казахте, е много важно, но после ще поговорим за него, а сега са ми нужни примери от вашите мислообрази.

— Ето един от особено ярките: бряг на спокойно море, облян от слънце. Топазови вълни бавно се плискат по зеленикавия пясък и върховете им почти достигат малката горичка от тъмнозелени дървета с гъсти и широки корони. Наляво ниска крайбрежна равнина, която, разширявайки се, изчезва в синкавата далечина, където смътно се очертават контурите на някакви здания. Надясно от горичката стръмно се издига висок скалист склон. Нагоре по него се вие път и този път сякаш се усеща зад дърветата, зад горичката... — лейтенантът млъкна и ме погледна с предишното виновно изражение. — Това е всичко, професоре.

— Отлично, отлично, но първо отде знаете, че е Елада, и второ, не приличат ли виденията ви на картини от художници, възпроизвеждащи Елада и въображаемия ѝ живот?

— Не мога да кажа отде знам, че е Елада, но го знам твърдо. И нито едно от тия видения не е отражение на картините, които съм

виждал, изобразяващи живота на древните гърци. А в детайлите има и напомнящи, и с нищо не напомнящи на общите за всички ни представи, образувани от любими художествени произведения.

— Няма повече да ви изморявам. Разправете ми само още някой мислообраз от вашите халюцинации и за днес стига.

— Пак каменист висок склон, зноен пек. По него се вие тесен път, потънал в горещ бял прах. Ослепително слънце, нагретият въздух трепти в омара. Горе по гребена на склона се виждат дървета, а зад тях се извисява бяло здание с ред стройни колони над самата пропаст. И нищо повече...

Разказите на лейтенанта не ми дадоха никаква нишка, за която да се заломя. Сбогувах се с моя нов пациент без чувство на увереност, че ще мога да му помогна, и обещах след ден-два, като попремисля, да му позвъня.

Следващите два дни бях много зает и дали че мозъкът ми бе преуморен, или защото заключението още не се бе оформило в главата ми, но нямах никаква представа за заболяването на Леонтиев. Определеният срок изтече и вечерта с чувство на вина вдигнах слушалката на телефона. Леонтиев си беше в къщи и ме досрамя, когато от тона му разбрах с каква надежда е очаквал обаждането ми. Казах му, че зает с много други неща, не съм имал възможност както трябва да помисля и затова ще му позвъня след няколко дена, и го попитах не е ли имал нови видения.

— Разбира се, пак много, професора — отвърна Леонтиев.

Помолих го да ми разправи по телефона най-яркото си видение и ето какво чух.

— Високо над морето стои бяло здание и портикът му с шест високи колони опасно се извисява над пропастта. Встрани от портика се виждат бели колонади, полускрити в зеленината на дърветата. Към портика води широка бяла стълба, заобиколена с парапет от мраморни блокове, наредени с геометрична точност. Горният край на парапета плавно се закръгля и под него се вият ясно очертани барелефи на движещи се голи фигури. На всяка площадка, заобиколена с кипариси, има статуи. Не мога да разгледам добре статуите, пречи ми отблясъкът на ослепителното слънце по мраморните стъпала...

Когато свърших разговора, облегнах се в креслото и дълго мислих над странното заболяване на Леонтиев. Не е нужно да ви

описвам всичките си разсъждения. Те са толкова неинтересни, колкото обикновената верига от факти на ежедневно ни съществуване, неинтересни, докато не се случи нещо, което изведнъж да промени всичко.

Така стана и сега. Както си разсъждавах, като мълния ме озари мисълта, че отделните видения на художника представляват откъси от нещо цяло в постепенното му развитие. А щом е така, то... не съм ли попаднал на случай на родова памет, запазила се през вековете и проявила се именно у тоя човек?! Развълнуван от предположението си, продължих да нанизвам известните ми факти на внезапно появилата се нишка. Леонтиев се оплакваше от болки в горната част на тила, а именно там, по моите представи, в задната част на големите полукълба, се гнездят най-древните връзки — килийките на паметта. Очевидно под влияние на огромното душевно напрежение от недрата на мозъка са почнали да изплават древните отпечатыци, скрити под цялото богатство на паметта от личния му живот. И натрапчивото усещане, че се мъчи да си спомни нещо, безспорно е отзвук на подсъзнателното плъзгане на мисълта по непроявените отпечатыци на паметта. Както у всички художници, зрителната памет на Леонтиев трябва да е необикновено силно развита. Това е помогнало изплавалите откъси да се отразят в мислите му като картини.

Намерил веднъж опорна точка, аз продължавах да търся доказателства за догадката си, но прекъснах разсъжденията си и отново вдигнах слушалката. Ако разсъжденията ми бяха верни, сега трябваше да чуя от Леонтиев онова, което очаквах. Ако не го чуех, всичките ми разсъждения ще са неверни и пред мен пак щеше да се изправи гладката непроницаема страна на неизвестното. Не съобразих, че вече е късно. Но Леонтиев както обикновено не спеше и веднага се обади...

— Вие ли сте, професоре? — чух в слушалката напрегнатия му глас. — Значи сте стигнали до нещо?

— Ето какво, знаете ли родословието си?

— О, колко пъти са ме питали за това! Доколкото знам, в рода ни няма луди, пияници и болни от венерически болести.

— Оставете лудите, това не ме интересува. Знаете ли какви са били по националност вашите прадеди, откъде са били, от коя страна? Вие трябва да сте южняк.

— Така е, професоре, но аз не мога да разбера какво...

— После ще ви обясня, не ме прекъсвайте! И така кой от рода ви е живял в южните страни?

— Аз не съм знатна личност и не знам точно родословието си. Родителите на дядо ми са били родом от остров Кипър. Но това е било много отдавна. Дядо ми се преселил в Гърция, оттам в Русия, в Крим. И аз самият съм роден в Крим. Но за какво ви е нужно това, професоре?

— Разберете, ако догадката ми е вярна... — без да скривам радостта си отвърнах аз и накрая се уговорих с Леонтиев да го приема на другия ден.

В леглото още дълго размишлявах. Задачата беше ясна, диагнозата — вярна, сега трябваше да усиля проявяването на родовата памет до някакъв важен за Леонтиев предел. Но до какъв предел — Леонтиев, разбира се, не знаеше, а и аз самият не се досещах. Заспивайки, реших, че бъдещето само ще покаже.

На другия ден в същия кабинет и в предишната поза седеше Леонтиев. Бледото му лице вече не беше мрачно и той постоянно ме следеше с очи, докато се разхождах из кабинета и му обяснявах теорията си. Когато свърших, седнах в креслото зад бюрото, а той продължи да седи дълбоко замислен. Размърдах се, и Леонтиев трепна, после, гледайки ме право в очите, запита:

— А не мислите ли, професоре, че и самата идея за статуя от слонова кост не случайно се е породила именно в мен?

— Да, може би — отсякох аз, тъй като не исках да се отвличам от хрумналата ми идея как по-нататък да изясня спомените на Леонтиев.

— А няма ли и онова, което съм длъжен да си спомня, отношение към моята статуя — продължи да настоява художникът.

— О, много вероятно — веднага отговорих, защото думите на художника сякаш поставиха точка на мислите ми.

Моята догадка силно му бе повлияла. Може би той инстинктивно чувствуваше, че пътят за разрешаване на загадката е верен и вече сам ми помагаше в търсенията.

Условихме се, че Леонтиев ще се постарее веднага да се изолира от всички външни въздействия. Ще се затвори в къщи и в полумрака ще се мъчи да се съсредоточи над своите видения, а когато картините почнат да избледняват, ще се опита отново да ги възстанови. Не бива

да се бори с усещането, че е длъжен да си спомни нещо, а обратно, да го усилива, като възбужда паметта си с някои особени лекарства по мое предписание. В усилията да си припомни нервното напрежение можеше да стигне до опасен предел, но налагаше се да рискуваме. За виденията и състоянието си Леонтиев щеше да ми съобщава по телефона всяка вечер.

Този път лейтенантът побърза веднага да се прибере в къщи. Докато наблюдавах стройната му фигура, още веднъж си помислих за рядката привлекателност на този човек, който, кой знае защо, ми бе станал скъп. Вечерта въпреки очакванията ми Леонтиев не се обади. Поразтревожен, вече се канех сам да му звъня, но се разколебах, реших да не преча на пациента си да се съсредоточи. Все пак ме гризеше съмнение за безопасността на измисления от мен начин на лекуване и когато на другата вечер телефонът позвъня, погледнах с облекчение противния апарат.

— Професоре, изглежда сте прав. Аз влязох — без предисловие ми събщи Леонтиев и в гласа му, както ми се стори, вече не се долавяше болезнената напрегнатост.

— Какво? Къде влязохте? — не разбрах аз.

— Ами в оня къща или дворец, в онова бяло здание над пропастта — бързо заговори художникът. — Разбира се, всичките картини имат връзка помежду си. Сега виждам какво има вътре в зданието. Голяма стая или зала. Вместо врата — широко разтворена медна решетка. Подът е застлан с медни листове. Тук има много статуи и някакви други неща, но тях не мога да разгледам добре. До стената срещу решетката, в центъра на главната ос на залата, има широка аркада, през която се вижда светлото небе. До аркадата, има бяла статуя и наоколо някакви масички и съдове... О, боже мой, сега се сетих: та това е ателие на скулптор! Довиждане, професоре!

Слушалката глухо щракна. Сега и аз, не по-малко от самия художник, изгарях от нетърпение, съзнавайки ясно на какъв необикновен случай бях попаднал; Но като учен съм навикнал да чакам и продължих да се занимавам с работата си, въпреки че телефонът мълча през двете следващи вечери. Позвъни се рано сутринта, когато се канех да започна трудовия ден, и не очаквах никакво съобщение от Леонтиев. Художникът уморено ме помоли веднага да отида при него.

— Изглежда, приключих със странствуванията си из древния свят, нищо не мога да разбера, професоре, а много се боя... — той не се доизказа.

— Добре, чакайте в къщи или ще дойда, или ще ви позвъня.

Щом уредих да бъда свободен сутринта, тръгнах за Таганка и доста лесно намерих сивата къща с куличка, разположена в градинката, скрита в чупката на улицата. Художникът ме въведе в стаята си, доста просто наредена, без никакъв нарочен безпорядък, приет, кой знае защо, у хората на изкуството.

През прозореца, закрит с дебела завеса, не проникваше светлина. Малката лампичка, покрита с нещо синьо, едва даваше възможност да се различат предметите. Усмихнах се, като видях с каква акуратност бяха изпълнени всичките ми нареждания.

— Запалете осветлението, нищо не се вижда.

— Ако може, по-добре да не го паля, професоре, — плахо помоли моят пациент, — боя се да не би пак да не съм сполучил, а сега тъкмо съм се съсредоточил. Няма да имам вече сили отново да се съсредоточа.

Разбира се, съгласих се и Леонтиев, след като махна покривчицата от лампата, ме настани на широкия диван и сам седна. Даже при слабата светлина можах да забележа как бяха хлътнали и колко бледи бяха страните му.

— Хайде, разказвайте — ободрих аз художника, като вадех цигара и внимателно наблюдавах блестящите му очи.

Леонтиев бавно посегна към масичката, взе от нея някакъв лист и мълчаливо ми го подаде. Големият лист бе изпълнен с неравни редове от непонятни знаци. Някакви кръстчета, ъгълчета, дори и осморки, не написани, а по-скоро старателно прерисувани, се редуваха на групи, образувайки очевидно отделни думи.

В общи черти аз имах представа за различните азбуки, както за древните, така и за съвременните, но никога нищо подобно не бях виждал. Отгоре имаше два къси реда, изглежда нещо като заглавие.

Дълго гледах листа с неизвестната писменост и предчувствие за необикновеното постепенно ме завладя, онова забележително усещане, познато на всеки, направил някакво голямо откритие.

Когато вдигнах очи, видях, че художникът ме наблюдава, даже устните му бяха полуотворени, което придаваше на лицето му детско

изражение.

— Разбирате ли нещо, професоре? — тревожно запита Леонтиев.

— Нищо — отвърнах аз, — но надявам се да разбере след вашите обяснения.

— О, това е все същата верига от видения. Нали помните, че ви позвъних и ви разправих за вътрешността на зданието. Докато разговарях с вас, съобразих, че това е ателие на скулптор или художествено училище. Тази нова връзка с моята мечта ме порази и побързах да се върна пак към халюцинациите, като виждах вече в тях някаква определена линия, някакъв смисъл, който аз навярно трябваше да разгада.

Съсредоточавайки се според вашите указания, все повече се отдавах на виденията, като ги усилвах, но картините някак избледняваха, ставаха неясни. Щом се появяха по-ясни и дълги видения — неизменно се връщаше залата в бялото здание, ателието. Друго нищо не можех да видя и почнах вече да се отчайвам. Изведнъж забелязах, че част от залата при всяко ново видение става все по-отчетлива и разбрах: продължението на мислените картини трябва да търся само вътре в ателието на скулптора — по-нататък виденията ми не отиваха. Колкото и да се стараех, тъй да се каже, да изляза от ателието, нищо не можех да видя.

Все по-отчетлива ставаше дясната страна на стената срещу решетката, там, където имаше широк и нисък прозорец — арка. Видението ту избледняваше, ту пак се появяваше, като всеки път забелязвах все нови подробности. Отляво, на фона на боровете и небето, които се виждаха през аркадата, се очертаваше силуетът на малка статуя, колкото половин човешки ръст, направена от слонова кост. Мъчих се да я разгледам, но тя не ставаше по-ясна, а обратно — избледняваше. Така избледня и една друга подробност, станала отначало по-отчетлива от статуята — ниска и дълга вана от сив камък, пълна догоре с някаква тъмна течност. Във ваната смътно се виждаха очертанията на скулптурна фигура, като че на голо тяло, но и този детайл избледня, а до ваната се открии маса с дебел каменен плот. На средата на масата имаше квадратна плоча от гладка мед, покрита с някакви знаци, а пред нея — черен кинжал и синя стъклена чаша.

Тази плоча, или по-скоро меден лист, все по-ясно се открояваше и най-сетне всички видения се съсредоточиха в него. Отчетливо

виждах позеленялата повърхност с изрязаните върху нея знаци. Без да разбирам нещо, интуитивно съобразих, че това е край на серията мисловни картини или, според вас, затварянето на веригата от видения. Обзет от необяснима тревога, почнах бързо да преписвам знаците от медната плоча. Нали виждате, професоре — и гъвките му пръсти запрелистиха цял куп листове. — Трябваше отново и отново да чертая. Видението изчезваше и понякога с часове не се появяваше, но аз търпеливо чаках, докато най-сетне успях да начертая всички знаци на този лист, който е в ръцете ви. А сега вече нищо не виждам, страшна умора, всичко ми е безразлично... Само не мога да заспя, боя се смътно да не съм сгрешил. Преди рязко почувствувах, че това е мое — скулптурите, статуята от слонова кост, а сега нищо не разбирам. Какво означава всичко това, професоре?

— Вижте какво — отвърнах, запъвайки се от силно вълнение, — вземете това приспивателно, приготвих го в случай, че прекалите с вашите видения. Ще заспите, сега ви е особено нужно, а аз ще взема листа и довечера ще имаме представа какво означава. Действително халюцинациите ви са стигнали до своя край. Не разбирам още всичко, но мисля, че сте си спомнили именно онова, което ви е било нужно... Само тези странни писмени знаци... Още веднъж ще ви попитам защо сте уверен, че вашите видения са от Елада?

— Професоре, не мога да ви обясня защо, но съм уверен — видях Елада или по-точно части от нея.

— Така. Постарайте се да заспите, а после махнете всички тия затворнически щори, мили мой, и се върнете към живота. Не, стига, стига засега! — прекъснах по-нататъшните въпроси на художника и бързо излязох, отнасяйки със себе си тайнствения текст.

„Още малко търпение — разсъждавах аз, докато вървах към трамвая — и всичко ще стане ясно. Или това е наистина изплавал от дълбините на миналото текст на нещо важно, или... налудничави измишльотини. Не, на последното не прилича. Едни и същи знаци често се повтарят, групите от различен брой знаци са разделени с интервали, а горе е очевидно заглавието. И така щом художникът е уверен, че е Елада, трябва да отида при елинист. Кой в Москва е най-голям специалист по тази част?“ — продължавах разсъждението си, но не можах за никого да се сетя. Когато се върнах в къщи, с помощта на справочника за научните работници, календара на Академията, и

презрения телефон узнах името на нужния ми специалист. Имах късмет, след четиридесет минути вече пуших поредната си цигара в кабинета му, докато ученият, вперил поглед в подадения му от мене лист, разглеждаше тайнствените знаци.

— Откъде сте го взели, по-точно преписали? — възкликна елинистът, пронизвайки ме с присвитите си подозрителни очички.

— Ще ви разправа всичко, без да скривам, само по-напред ми обяснете какво е това.

Ученият нетърпеливо въздъхва и пак се наведе над листа, като заговори с равен глас:

— Донесеният от вас текст е написан с тъй наречените кипърски букви, от сричковата азбука, от дясно на ляво, т.е. по най-древния за Елада способ. Прилича на еолийското наречие от древногръцкия език, затова ми е трудно бързо да превода откъса. Ето заглавното изречение — да, интересно! Състои се от три думи: горе — малактер елефантос, под него долу — зитос. Първите две думи означават буквално омекчител на слонова кост, а в преносно значение — скулптор на слонова кост. Нашето понятие „майстор“ също произлиза от този корен. Зитос е особена неизвестна течност, средство за смекчаване на слоновата кост. Нали знаете, че в древна Елада художниците са знаели някакво тайно средство, което е правело слоновата кост мека като восък и благодарение на него те са могли да изработват доста съвършени произведения, които после са се втвърдявали, превръщайки се отново в обикновена слонова кост. Тази тайна е безвъзвратно загубена и никой досега...

— О, дявол да го вземе, всичко разбрах! — скачайки, закрепях аз, но като видях изплашеното, недоумяващо лице на учения, се сепнах и бързо добавих: — Извинете, за бога, но това е много важно за мен, по-право за моя пациент. Не можете ли още сега да ми предадете, макар и в най-общи черти, съдържанието на останалия текст?

Елинистът сви рамене и не отговори. Но аз видях, че очите му зашариха по редовете на листа и се постарях да седя тихо в креслото, едва сдържайки вълнението си и обзелата ме луда радост. След няколко минути, които ми се сториха много дълги, ученият каза:

— Доколкото мога да разбера без специални справки, тук е записана химическа рецепта. Говори се за морска вода, после за прах от етакен, за някакво масло на Посейдон и тъй нататък. Навярно това е

рецептата на средството, за което ви споменах преди малко. Това е наистина много важно — заключи елинистът доста сухо, както ми се стори, за значението на думите му, но тъй или иначе всичко ми стана ясно.

На медната плоча, т.е. на листа, бе записана рецептата за омекчаване на слоновата кост. Художникът си я бе спомнил най-сетне през десетки поколения и действително сега щеше да може да извае статуята на Ирина!

Ученият ме гледаше очаквателно. Тържествено станах и крачейки назад-напред из кабинета, му разправих историята на пациента си. Когато свърших, изражението на недоверчиво изумление окончателно бе изчезнало от лицето на елиниста. Мъничките очички бяха станали съвсем добри и дори леко влажни. Аз още се сбогувах, а ученият вече ровеше из библиотеката си, като вадеше книга след книга. Спокоен, че обещаният превод ще бъде направен във възможното най-скоро време, запътих се към вратата, но припомнил си разказа на художника за вътрешната уредба на бялото здание, спрях се на средата на кабинета.

— А за какво са били до масата кинжалът и синята стъклена чаша?

— Защо да не предположим, щом вече сме почнали да фантазираме, че рецептата за течността „зитос“ се е съобщавала само на избрани майстори под клетва и смъртна заплаха, ако разкрият тайната? Тогава кинжалът и чашата за отрова са обикновените атрибути на практикуваните през хилядолетия обреди на посвещаване.

Усещането за покой и щастие на победилия разум не ме напущаше и когато се озовах в тишината на кабинета си. Но нетърпението ме накара веднага да позвъня на Леонтиев. Развълнуван, той каза само:

— Идвам!

Много живо си спомням оная вечер, изтощеното лице на Леонтиев с резките сенки от настолната лампа и напрегнатите до изстъпление очи, с пробягващите в тях искри на тържество.

— И така аз открих, не, спомних си загубената тайна на древните майстори? — извика художникът, все още невярващ на случилото се. — Но как все пак стана това?

Обясних му, че науката още няма точни данни, но по всяка вероятност в предишните поколения на неговите прадеди е имало майстори, които са знаели тайната. Поради жизнено важното значение на рецептата в паметта на някои от неговите прадеди са се образували някакви много здрави връзки, зафиксирани са се за предаване в механизма на наследствеността. Тези връзки, запазили се на тайно място в личната му памет, са се проявили и у него, Леонтиев. По такъв начин в случая чудното е само едно — забележителното съвпадение на наличието на звено от древна памет и значението на елинската тайна именно за него, станал също скулптор като прадедите си. Огромното желание да извае статуя на Ирина, волята и силното напрежение са му помогнали да извика от областта на подсъзнанието картините от древната зрителна памет. Без сам да разбира, той все пак е чувствувал, че знае, и знае именно това, което му е било толкова нужно.

Края на обяснението ми художникът вече слушаше разсеяно, като кимаше с глава, намеквайки, че всичко е разбрал. Щом свърших, бързо запита:

— Значи когато ученият направи превода, аз ще имам рецептата на това средство, така ли професоре? Напълно ли сте уверен?

Трудно ми е да предам радостта и вълнението на художника след моя утвърдителен отговор.

— Помислете само, сега аз и с една ръка ще мога да изпълня мечтата си, целта си... — дългите му пръсти се раздвижиха, сякаш вече обработваха вълшебния материал, меката слонова кост. — Сега, утре... — гласът му затрепери — и това ми дадохте вие, професоре, вашата наука...

Художникът скочи, сграбчи ме за ръката, устремил се целият към мен като дете към баща си, но се засрами от порива си, извърна се и седна до масата, като облегна глава на здравата си ръка. Раменете му леко потреперваха. Аз отидох в другата стая, сам, развълнуван до дъното на душата си, и поседях тихо там, пушейки цигара...

БОРИС ЗУБКОВ, ЕВГЕНИЙ МУСЛИН

ТРИ МИНУС

До контролната кула на Рос оставаха още два дена път. Два дена, ако спяха най-много час и половина в денонощие и почти тичаха през останалото време. От това, дали ще пристигнат в кулата навреме, зависеше всичко, което преди наричаха „съдба“, „кариера“ или „успех“. Бяха изучавали древните езици на планетата и знаеха много термини и понятия, отдавна изчезнали в съвременния език.

Да, те знаеха много, откакто бе открит начин за наследствено предаване на знанията. И сега, в зрелостта си, хората с радостно удивление усещаха, че целият опит на бащите и дедите, на прадедите и прапрадедите им е концентриран в въглчетата на паметта им. Не бе нужно да започват процеса на познанието от нула, трябваше само достойно да го продължат.

Защо да приказваме, знания те имаха в излишък. Но Знанията не намаляваха Опасността. Даже храбрите, по традиция почти безразсъдни старци космозоолози прекарваха на тази безумна планета само седем минути, после космозоолозите с безразличен вид обясняваха на всички, че при съвременната експедиционна техника седем минути са напълно достатъчни за подробно изучаване на животинския свят на малката планета. Не напразно някой шегаджия бе нарекъл планетата с древната и тревожна дума „Палундра“. Под това име я бяха записали и в навигационните таблици. А преди седмица на Палундра спуснаха две контролни кули — конструкция на инженер Рос.

Яркооранжевият защитен конус на първата кула, изтъкан от нишки на съдържащи титан водорасли, попадна с основата си в тъмночервена плитчина. Дежурните в кулата се оплакаха от неудачното кацане, но само след няколко минути шлюзът на конуса се отвори и пусна двамата. Те се казваха Тихон и Нина. Имена, пълни с аромата на древността. Стройни фигури, безупречни дори за най-придирчивите антропоестети...

Първа крачка. По-точно скок от люка. Плитчината се оказва коварна. Нина и Тихон потънаха до глава в лепкавата тъмночервена каша. Краката им опряха о нещо живо. Стъпвайки по камарата извиващи се тела, затъвайки в пихтиестия хайвер, заслепени от тъмночервената тиня, която пареше като пресен варов разтвор, те се измъкнаха на брега. Развилнелият се живот причакваше и тук пришълците. Огромни пухкави семена плътно полепнаха по влажните им комбинезони. В тъканта им семената намериха някакви хранителни вещества и пукайки се шумно, пускаха корени. Яките като стоманени жици корени растяха просто пред очите, разтваряйки и унищожавайки синкавата тъкан на комбинезоните.

Преди още Нина и Тихон да се опомнят, бронята от корени стегна гърдите им. Задъхвайки се, те опитаха да разкъсат паяжината от растения. Но на почистеното място полепваха нови хиляди семена. От комбинезоните вече нищо не остана, превърнали се бяха в плътен слой шаващи корени. За щастие човешкото тяло се оказа твърде чуждо за растенията, така че когато опряха до гъвкавата кожа на пришълците, те се свиваха и увяхваха.

— Милите цветенца — промърмори дрезгаво Тихон, като разкъсваше полузасъхналата огърлица от корени на шията си.

Нещо със свистене прониза въздуха.

— Бягай! — викна Нина.

Дъжд от живи стрели летеше над земята. Тихон сграбчи Нина за ръката, прехвърли я зад прикритието на една червена скала и сам се просна на земята до нея. Живите стрели промушваха необхватните черни стъбла на дърветата, със свистене се забиваха в земята, пронизваха даже камъните, които засъскаха, топейки се и завирайки от ударите. Това бяха реактивни змии. Като изхвърляха съдържанието на вътрешностите си, те развиваха почти космически скорости, и космозоолозите много пъти бяха срещали купчини от тия влечуги, изхвърлили се със силата на мускулите си в междוזвездното пространство.

Червената скала не беше много сигурна защита, но недалеч от тях се чернееше вход на пещера. Младежът и девойката запълзяха към него покрай скалата. Дъждът от змии свистеше наоколо, заплашвайки да ги прикове завинаги към земята. С един скок те преодоляха

разстоянието между скалата и каменния блок, надвиснал над тесния отвор на пещерата.

Поседнаха на глинестия под. Нина докосна с ръка младежа, искаше да го ободри и в същия миг забеляза на входа на убежището нечия сянка. Някакъв звяр също бе потърсил тук спасение от реактивните змии. Надушил пришълците, звярът яростно изрева и наливайки се сякаш от собствената си ярост, почна да се раздува, да се разширява във всички посоки.

Това бе Раздуваща се маймуна, малко изучен страшен представител на животинския свят на Палундра. Маймуната растеше, раздуваше се. Вече бе запълнила почти цялата пещера с косматото си тяло, като че ли искаше да смачка, да зазида пришълците.

С нечовешки усилия Тихон опря ръце о каменната стена, поемайки на плещите си многотонния натиск на неудържимо раздуващото се туловище. Нина пропълзя под ръцете на Тихон, който успя за миг да удържи непосилната тежест, после се свлече на колене, но все пак се измъкна от живата преса.

Реактивните змии бяха изчезнали. Трябваше да вървят напред, все напред.

Право от пещерата започваше тесен каменен корниз, надвиснал над недълбока пропаст. С всяка крачка пропастта, над която вървяха, ставаше все по-дълбока. Тежък упоителен аромат се носеше от дъното на бездната. Сладникавият мирис притъпяваше чувството им за опасност. Прииска им се, ей тъй на шега, да се опитат да прескочат пропастта. Или поне да потанцуват на корниза, широк колкото бебешка длан. Кой знае как щеше да завърши всичко, ако корнизът не свършваше до отвесна скала.

— Надолу не можем — каза Тихон. — Виждаш ли сипея? Ако се спуснем, ще предизвикаме свличане на камъните. А нагоре... Скалите са винаги по-сигурни.

През два метра в отвесната скала имаше пукнатини. Трябваше да се свиват на топка, за да могат пръстите на ръцете и краката им да се поберат в пукнатината. После да изпъват тяло, да пълзят по гърди по скалата, докато напипат с прострени нагоре ръце следващата пукнатина. След това заловени за острия като бръснач ръб на пукнатината, да се изкачат в нея. И така хиляда пъти. Пръсти — вместо метални клинове на алпинистите. Мускули — вместо въжета.

Нерви — вместо въжени стълби. Неочакваното препятствие ги отрезви.

А когато стигнаха върха, вече нямаха сили да се отместят от края на пропастта и дълго лежаха, без да мърдат, наблюдавайки как светват непознатите звезди на непознатото небе.

После навлязоха в гъсталак от бодливи растения, които стърчаха над земята като огромни метър и половина кинжали, и заспах, надявайки се, че страшната ограда ще ги пази от нощните хищници.

На сутринта ги събуди пукане и прашене от кършене на дървета. Огромно блестящо черво, с диаметър колкото пететажна сграда, пълзеше из гората и кършеше дърветата. Нина и Тихон хукнаха да бягат в противоположната посока, но зад горичката от черни кактуси отново се натъкнаха на пълзящата преграда. Суетяха се наляво, надясно и все стигаха до трептящия гигантски цилиндър. Първа спря Нина.

— Пръстен... — каза тя. — Ние сме вътре в пръстена. Животното няма нито край, нито начало.

— Исполински Геврек — уточни Тихон. — Спада към класа Мъобиусови, подклас Напълно затворени.

Те много знаеха.

Половин ден загубиха, докато измайсторят от дървета и ленти от кора нещо като праисторическа стълба за щурмуване или обсада на крепост. Още половин ден се мъчиха да закачат края на стълбата за костените израстъци, които стърчаха по гърба на чудовището. Геврекът ту се отдръпваше от тях, ту стремително се приближаваше, заплашвайки да ги смачка. Впрочем за него хората бяха не по-големи от мравки, и то просто не забелязваше как Тихон и Нина, заловени за костените израстъци, издърпваха и местеха стълбата, щурмувайки живата крепост. Ами ако излезе, че този Геврек пълзи в друг, още по-голям? Понякога Исполинските Гевреци се събираха на стада по двадесет и тридесет от все увеличаващи се пръстени, вмъкнати един в друг. Колко ли време ще мине, докато се измъкнат от лабиринта на гигантските Гевреци? Няма да стигнат навреме в контролната кула. И скъпо ще заплатят за закъснението си.

Имаха късмет — Геврекът се оказа само един, но пътя сега им препречи нощта.

... Още снощи те усетиха, че почвата под краката им ставаше все по-гореща. С всяка крачка се усиляваше съскането на гейзерите, ревът на водопадите. Всичко говореше, че наблизават Плаващата река.

Естественят атомен котел, скрит в недрата на Палундра, бе превърнал каменното корито на реката в нажежен улей. Водопадът, невидим в горещата мъгла, изливаше върху нажежените камъни ледена вода. Водата завираше, изпаряваше се, събираше се на кълба във въздуха, охлаждаше се и отново падаше долу. Пътя ѝ преграждаха плътни облаци пара. Врящата река се плъзгаше върху възглавницата от пара, както се плъзгат водните капки по нажежен тиган. Сякаш реката плаваше във въздуха.

Трябваше да пресекат Плаващата река. Изискваше го инструкцията.

— Тук са нужни огнеупорни скафандри. Без тях няма да се оправим — каза Тихон.

— Скафандри ли? — запита Нина. — А тази синя глина не ти ли харесва? Разбира се, видът ни ще бъде... бърр... Но ако обещаеш да не ме гледаш, аз ще се намажа с тая гадост...

Двете сини фигури, които приличаха на скулптурна група, току-що изработена от нескопосан майстор, поеа към Плаващата река.

Вървяха под реката. Над главите им течеше врялата вода. Нажеженото дъно съскаше и бучеше. Парата ги гореше даже през дебелия слой глина. Полузадушени, без нищо да виждат под плътната глинена маска, те тичаха, провирайки се под непрекъснатия кръговрат.

А когато стигнаха брега, видяха само на половин километър контролната кула № 2 — края на маршрута, целта и смисъла на пътешествието. Стремглаво се понесоха към нея и както бяха измазани със синята глина, димящи от пара, се вмъкнаха под защитния конус.

Тук ги чакаха двама.

— Е, какво, млади хора? — укорително запита по-възрастният от двамата. — Такъв лек маршрут, а закъсняхте с два часа! Повече от три минус не мога да ви пиша.

— Да, слабосилно е новото поколение, — поклати глава помладият, двестагодишен белокопс гигант. — Изнежена младеж...

Тихон и Нина засрамени мълчаха. Не издържаха изпита.

ИГОР АКИМОВ

ТРЯБВА ДА СЕ ВЪРВИ

Вероятно дълго съм бил в безсъзнание — дотогава, докато изведнъж не осъзнах, че се вслушвам в някакво странно съскане, прекъсвано от хрипове. Напрегнах се и разбрах: Павел бърбореше. После червената мъгла пред очите ми започна да редее, разсея се съвсем и аз видях небето; не обикновеното, безумно бялото, ослепителното, а дълбоко светлолилаво небе. Тогава разбрах, че още живея.

Неудобно беше да се лежи върху пясъка, но не можех да се обърна. Лежах с електроемоционатора под главата, гледах напред и си мислех: дюните останаха назад и по-нататък ще се върви по твърдите солени буци. Те светят с равен пурпурен блясък. Като пламтяща жарава. Навярно от тях лъха жар като от истинско огнище. Утре ще трябва отново да се върви из този ад, отново — кой ли ден вече? — да се върви и да се мисли: ето още сто крачки, още сто, само не спирай, само не сядай, защото да станеш, е още по-трудно, отколкото да вървиш.

Жаравата изстиваше по краищата, потъмняваше. После по нея тръгнаха черни ивици: червено — черно, червено — черно и черното с всеки изминат миг ставаше все повече.

Тогава почувствувах: нещо не е наред. Нещо ми липсваше. Преди да успея да се разтревожа, разбрах: Павел беше млъкнал. После той изпъшка и започна пак да мърмори, само че този път много по-ясно и по-свързано и аз долавях почти всяка дума:

— Разбираш ли, вълните били такива, че когато „Туб“ изскочил иззад вълнолома, над гребените на вълните се виждали само клотиците на предните мачти и най-горната рея на бизанмачтата. Представяш ли си? Само клотиците и най-горната рея на бизанмачтата. Това разправяха хора, които са видели всичко с очите си и са свикнали да лъжат само жените си. Ако го беше казал някой друг, нямаше да повярвам. Че само горната рея... А после изведнъж налетял шквал.

Три порива. Само че това било вече съвсем излишно. И един би стигнал. Дядо разправяше, че мачтите били като отрязани. Той дори не чул кога се скъсали шкотите и когато се опомнил, наоколо кипяла студена, зелена вода и в пяната се въртели отломките на „Туб“, само отломки, а някога той бил най-добрият клипер в целия Атлантик и се наричал някак другояче — вече не помня как именно. Напразно дядо го наричаше разбито корито. И без това отдалеч се виждаше, че годинките му надминават трийсет и че не става за нищо: но защо да се обижда старецът, даже и да е на трийсет години и от всичко най-много да прилича на разбито корито — нали по-рано той е бил най-бързоходният клипер по целия Атлантик, и дори се е наричал някак иначе, вече не помня точно как...

Павел много пъти беше разказвал това. Познавах всяка дума, всяка дума беше заседнала в паметта ми и когато той пропускаше нещо, усещах, че това ме дразни.

Павел започна да си спомня за своя дядо не изведнъж. В тези минути, когато ние седяхме на пясъка и гледахме как остатъците от нашия самолет, разпръснати след взрива из цялата долинка в подножието на огромна дюна, димяха и тлееха, засипвани постепенно с пясък, не ни беше до спомени.

Тogaва духаше силен вятър. Пясъкът дращеше лицето и се вмъкваше по дрехите. В обувките ми се беше събрало доста от него и това беше неприятно.

Гледах как вятърът засипваше с пясък парчетата на самолета и си мислех, че довечера от катастрофата няма да останат следи, а след пет дни цялата дюна ще се премести на това място, ако...

Изглежда, че и Павел мислеше за същото, защото каза:

— Ако се беше изтърсил на трийсет-четирийсет метра по-нататък, щеше да уцели върха. И още утре щяха да ни намерят.

— Може би вятърът ще утихне — отвърнах аз.

— Не. — Той стана тежко и цяла минута гледа сивата мараня над главите ни, мътния хоризонт, после отново небето и парчетата. — Не — каза той, — знам ги аз тия ветрове. Безнадеждно е да се изчакват. Трябва да се върви.

— Къде?

— На юг. Според мен там трябва да има селище. Да, не ме гледай така, там има селище, това помня много добре, само че забравих

името... Деветдесетина километра оттук...

Опитах се да си представя как ще премина деветдесет километра по тези пясъци, в тази адска жегата...

— Направи си чалма от парашута — посъветва ме Павел.

Той носеше шлем, високи ботуши, комбинезон. Не му пречеха нито слънцето, нито вятърът. И пясъкът не му прежулваше краката. Помогна ми да си направя чалма и все разправяше с един такъв бодър глас, че по тези места често се срещат русла на пресъхнали реки и когато ние попаднем макар на едно, той ще определи по профила точно къде се намираме, а тогава работата може да се смята вързана в кърпа...

Той беше толкова бодър и енергичен... Колкото и да бях летял с него по далечни селища, никога досега не го бях запомнил толкова бодър и енергичен. А пред този полет той нещо не беше в настроение и даже се скара на летището със Сапарбай: нещо не му хареса в мотора. И Сапарбай крещеше, че Павел винаги се заяжда с него и смешно размахваше ръце. Носът му беше вирнат за трима на този Сапарбай и той отказа да провери още веднъж мотора, а сега долу, в подножието на дюната, димяха остатъците на самолета.

Павел полегна встрани и аз отново го чух да мърмори:

— Дядо беше много стар и ние вече мислехме, че ще миряса. Но не би. Той още дълги години плаваше като матрос на „скорбутниците“ и през войната на два пъти ги бяха торпилирали немци, някъде — в Бирма или в Цейлон — той хвана малария, а после почти веднага — дали в Бирма или в Цейлон — трахома и оттогава очите му непрекъснато сълзяха и сълзите течаха по дълбоките му бръчки; бръчките бяха толкова странни; те така се събираха, че ти се струваше като че ли дядо непрекъснато се смее, а очите сълзяха. Но дядо никога не плачеше. През последните години той живя при баща ми в мъничка къщурка на Сула, на един красив завой, а наоколо букове и ракита. Бяха му подарили великолепни риболовни принадлежности, всички момчетии се пукаха от завист, но той никога не ловеше риба, наистина толкова беше наловил през живота си! Дядо казваше, че му е хубаво, само понякога му се искаше да хапне маслини. Често той прекарваше цели дни на насипа и гледаше сините ливади отвъд Сула и аз знаех, че си мисли за рейсовите, които беше правил от Буенос Айрес до Танжер, от Сан Хуан до Монровия: за тези времена, когато по всички

пристанища го наричали Стария Том, въпреки че Стария Том не е име, а марка силен джин; и още затова, как за първи път той, юнгата, видял, по дяволите, че точно по курса блести... — Южният кръст, сър... Год дем, то откачи, това пале... — когато за първи път видя Южния кръст... „Тра-ла-ла от Ямайка до Кейптаун...“

От всичко най-много обичаше да говори за „Туб“, какви великолепни профили имал той, пък какви му били платната, пък кой ги е шил, и ако разговорът стигнеше до рангоута, до такива тънкости от какво дърво и в кои корабостроителници го правили най-добре — ето за какво, наистина, можеше да поприказва той... Впрочем дядо също здраво умееше да лъже по моряшки. Притежаваше неизчерпаем запас от случки, които никога не се повтаряха. Спомням си една. Това станало, да речем, в двайсет и пета, а може би, в двайсет и осма — страхувам се да не сгреша; помня само, че станало през есента, че „Туб“ отивал в Исландия и че мусонът и Гълфстрийма „работели“ яката. Когато минали Голямата Нюфаундлендска плитчина, паднала гъста мъгла. Дядо бързал и — Сакраменто!... Да пукне дано този безделник Нептун! — клиперът продължавал със същия курс. Било два часа след обед и някъде сигурно белеело ясно небе и блестяло слънце, а тук светът бил сив, като мокра морска риба, и наблюдателят от носа се оплаквал, че не може да види даже клипера. Все пак дядо бил виждал къде-къде по-други неща и клиперът продължавал да плава бързо напред, когато изведнъж от бялата мъгла изскочил рибарски кораб и се врязал в борда на „Туб“ на около три метра зад бушприта. В този миг дядо бил долу, в каютата си. Ударът го проснал на пода. Няколко секунди дядо лежал и слушал трясъка и грохота на нахлуващата в трюма вода; после клиперът се гмурнал в движение във вълните и почти мигновено изчезнал под водата. А дядо гледал като омагьосан как водата зад илюминаторите от зелена ставала светлосиня, после виолетова. В каютата било вече съвсем тъмно, а клиперът все потъвал...

... Най-зле бяхме с храната. Наистина, около три часа преди катастрофата ние хапнахме в същото селище, където коригирах с електроемоционатора сърдечната дейност на ухиленото старче, което все се въртеше и се шегуваше и което все не можеше минута да поседи спокойно, и което навярно мислеше, че ние не виждаме как то се вълнува. В това селище аз изядох всичко, което бях взел със себе си от

вкъщи. Наистина имахме още две питки сирене и малък мех с вино — веселото старче ни ги беше пъхнало насила, когато излитахме, но до тях не можехме да се доберем. Самолетът гореше, губеше височина и трябваше час по-скоро да се скача, а аз дълго се мъчех с карабинките на парашута — за първи път ми се случваше да имам работа с тях. Павел току поглеждаше през рамо към мене и нищо не казваше, а когато пристегнах парашута, успях да грабна само електроемоционатора и веднага полетях през борда, а фуражката ми — фют! — излетя. После Павел се чудеше как се бях изхитрил да задържа в ръце електроемоционатора, защото когато парашутът се отвори, усетих неочаквано и силно дръпване.

От джобовите си Павел измъкна цяло богатство: кутия задушено и кутия попчета в доматиен сос, голям сухар и почти половин манерка вода. А аз като погледнах всичко това, почувствувах такъв глад, като че ли две денонощия не бях ял, сякаш без да мърдам от мястото си мога да изям десет килограма месо със самун хляб и да изпия цяла кофа вода; но най-много от всичко ми се искаше именно задушено и попчета в доматиен сос. И сухар.

Страхувах се да разговарям за ядене, но Павел разреши всичко удивително лесно. Каза, че до селището има деветдесетина километра, значи ще се наложи да се върви около три, а може и повече дни. Във всеки случай за двама души — съвсем малко припаси. Но те може да не се делят на двамата, каза Павел, ти ще вземеш цялото ядене, а към мен ще включиш електроемоционатора и той ще ме „храни“ с биотоковете си, за да не чувствам глад и жажда и да мога да си мърдам краката.

Аз, разбира се, веднага се опънах. Не можех да се съглася, още повече, че цялата храна беше спасил той. Започнах да говоря, че всичко трябва да стане точно обратно, той да изяде храната, а не аз, и ние спорихме няколко минути, докато най-накрая признах, че е прав, защото е по-издръжлив от мен и няма понятие от уреда, а аз, въпреки че съм обикновен фелдшер, познавам добре електроемоционатора. Прикрепих кабелите на електроемоционатора към Павел и тръгнахме на юг.

Духаше силен вятър, а горещината не мога да понасям от дете. Вървах мрачен и пресмятах как да издържим по-дълго, за да продължим нататък. Като поразмислих, реших да „храня“ Павел не със

своите биотокове, нали и аз преминах сега на минимална дажба, тъй че защо да гладуваме и двамата, щом имах прекрасен запас от „ситост“ и „липса на жажда“. Аз веднага включих двата записа, а после, без да казвам на Павел, включих записа „оптимизъм“. Направих това колкото може по-внимателно, за да не забележи той и когато Павел постепенно се оживи, дори започна да си подсвирква и да разказва вицове, съжалих, че апаратът не може да обслужва едновременно и двамата. А той се мъчеше да ме развесели и все ме ободряваше. После започна да ми разказва за дядо си, за това как „Туб“ потънал във вълните...

— Ти си мислиш — казваше дядо ми, — че тогава съм разчитал да се измъкна? Ни най-малко. Де да беше видял как „Туб“ отиваше към дъното. Като камъче. А дядо не беше пешак, друг — не, а той знаеше: под кила има две мили и кусур; по нашему, по сухопътному, към четири километра ще дойде. На какво чудо да се надяваш тук! Само че аз съм човек, не чугунен блок, а човек до последния миг се бори; нека да е неосъзнато, нека да е инстинктивно — но се бори!... Та и той: престанал да се любува на смяната на гамите отвъд илюминатора, скочил до вратата и щрак-щрак! — заключил я, защото в коридора водата нахлувала през люка като стена. Огледал се: трябва ли да се запуши в каютата някаква дупчица? Всичко било ажур. Успокоил се. Под вратата водата бликала на струи, но дядо не й обръщал никакво внимание, мислел си къде ли е сега Тед, къде е ли Боб, къде ли е Коля Бомбай, къде ли е останалият екипаж? Пресметнал — сякаш всички в момента на удара били горе. Значи, няма да загинат — рибарският кораб ще ги вземе. Дядо съвсем се успокоил. Стоял наред каютата, а в нея било тъмно и водата стигала вече до колене, в ушите натискало — налягането все пак било прилично и растяло доста бързо. И усещането било такова, като че ли слизаш с асансьор. Изведнъж „Туб“ започнал да забавя движението си и по едно време съвсем спрял. Надлъжният му наклон към носа — петдесет градуса. И все растял, като че ли клиперът се въртял около напречната си ос. Не било трудно да се разбере: товарите в трюмовете от наклона се хлъзнали към носа — значи още повече нарушавали равновесието. И действително „Туб“ се въртял, докато не застанал съвсем вертикално и така замръзнал. Дядо плувал в каютата си и нищо не можел да разбере. Водата престанала да нахлува — въздухът не я пускал по-нататък. Тежко било да се диша, пред очите червена пелена, но въпреки всичко е по-весело, отколкото

да отиваш към дъното... По налягането и по тъмновиолетовата светлина в илюминатора дядо пресметнал: дълбочина — осемдесет, е, най-много сто метра. Що за чудо? Та той знаел точно, че тук няма нито подводни хребети, нито скали и няма за какво да се закачи... А после почувствувал, че водата станала студена и не от това, че стоял дълго в нея — какво ти дълго: и две минути не били изминали? — наистина дяволски студена. А откъде ли ще се вземе тя тук, в сърцето на Гълфстрийма? Единствено от Лабрадорското течение. Щом дядо разбрал това, станало му ясно защо „Туб“ не отива към дъното: при тези течения плътността на водата е различна, на границата се получава скок в плътността. През топлия слой, Гибралтарския, клиперът преминал, а през студения — не успял — водата била доста плътна; а освен това в „Туб“ имало още много въздух, и той плавал на границата между теченията като тапа. Ама че история, помислил си дядо, ще има за какво да се разказва в „Черния Том“ между две чаши уиски. Тази симпатична муцуна Кристи ще се пукне от завист...

... На четвъртия ден ние се натъкнахме на изсъхнало русло и изминахме по него около четири километра, докато не видяхме на едно място няколко снопчета зелена трева; изяхме ги веднага заедно с коренчетата, а после копах на това място докато не стигнах до вода и ние най-после успяхме да се напием и да напълним цяла манерка; след едно денонощие консервите се свършиха и на следващото утро — значи, това беше на седмия ден — Павел вече не можеше да върви сам и ние се мъкнем прегърнати.

Нямахме компас, но Павел и така се ориентираше добре, а след два дни и аз вече познавах звездите: знаех къде залязва Арктур, познавах ярките блясъци на Орион над самия хоризонт, а по-встрани, ако малко мръднеш глава — бледата и немощна Андромеда.

Вървахме ден и нощ. Почивахме само тогава, когато силите ни съвсем ни напускаха. Щом гладът ставаше нетърпим, молах Павел да се обърне и той ми казваше: яж и не ми обръщай внимание, ти трябва да издържиш, разбираш ли, трябва. И аз седях до него и внимателно предъвквах всяка троха.

Когато стигнах до водата и му предложих да пие, той отказа. Наистина не искаше да пие, въпреки че беше съвсем изсъхнал и съсухрен. Тогава изключих електроемоционатора и го принудих да пие.

После седяхме над дупката и си приказвахме какво велико нещо е водата и за това, че в крайна сметка работата ни не е чак толкова лоша. Жалко само, че Павел не може да си спомни кое е това русло, а аз го гледах и ми беше страшно, защото електроемоционаторът беше изключен, а Павел и не споменаваше, че иска да яде.

„Ситост“ повече не включих...

После станяхме и помня, че най-трудното от всичко беше да напуснем това място.

Днес аз го носех...

Опитах се да си спомня днешния ден и не успях. Помня само, че го носех и че той тежеше ужасно много, навярно цял тон, така че лягах да почивам само три пъти, защото чувствах, че не бива да почивам често лежешком.

Страхувах се да лягам и затова почивах на крака. И даже се страхувах да затварям очи, знаех, че ще падна. А после вървях понататък като лунатик. Вървях и мислех, че сега трябва да пренеса тежестта върху левия крак, а десния да измъкна от пясъка, да го преместя напред и да стъпя. После да пренеса тежестта върху него и да измъкна от пясъка левия... да стъпя... сега десния... а сега отново левия... (слънцето се отразява в пясъка като в огледало: черно, мустакато, много-много слънца, от всички страни, от тях целия пясък е почернял), а сега отново левия... не сега левия, левия после...

Не бих могъл да нося Павел, ако не бях превключил електроемоционатора към себе си и оставих само две програми: равномерна дейност на сърцето и дробовете. Бих включил и „оптимизъм“, но акумулаторът на апарата съвсем закъса и трябваше да се пази всяка капка енергия. И аз можах да го нося целия ден, само защото сърцето работеше удивително равно и дишането беше великолепно. Съжалявах много, че още първия ден не се бях сетил да запиша биотоковете на краката при ходене. Как щях да вървя сега! Без да мисля щях да вървя и да вървя, докато в организма останат поне малко сили. Сега е късно вече да се мисли за това.

Павел тежи цял тон и разказва, разказва за дядото — да се извади крака от пясъка, да се премести...

— Как стана чудото ли? — обичаше да повтаря дядо. — Ей с тия ръце! И мъничко късмет е нужен... — Когато той разказваше своите истории, непрекъснато се усмихваше, но аз разбирах, че тогава му е

било тежко, и още как: при такова налягане, та и без навици, да се движиш, е изобщо трудно, а той се гмуркал от помещение в помещение в тъмнината, докато не домъкнал на сухо водолазната помпа, а края на маркуча ѝ привързал за две празни бъчви и пуснал този поплавък към повърхността. А после — това и горе е сериозна работа — си помпал въздух. Не може да е идвал там въздух, казвах на дядо и бързо му доказвах всичко върху парче хартия, а той и не спореше. Може и да си прав, Павле, може на книга той наистина да не стига дотам, само че стигаше!... И той плавал така, казва, около три дни и слава богу, че имало какво да се пие и яде. Само че било студено, и дядо вързал високо един хамак — и нищо, оправял се. Но как да се измъкне на повърхността? Да се измъкне сам е гибелно, няма да издържи организъмът, това трябва да става постепенно. А как постепенно? Дядо се опитал да изтласка водата от клипера с въздух — не било по силите на помпата, а не знаел какво още да измисли. Веднъж се събудил от някакъв тласък. Вслушал се — отчетливи удари: „Туб“ се удрял в нещо твърдо. Дядо светвал с фенерчето през илюминатора, а навън лед. И в същия миг след поредния тласък „Туб“ изведнъж се залюлял, наклонил се встрани, завъртял се, превъртял се няколко пъти. Това продължило пет-десет секунди и дядо едва не загинал: смесили се вода и въздух, наоколо всичко кипяло, шумяло, не можело да се диша. После „Туб“ изведнъж притихнал, застанал неподвижно, наклонил се за последен път встрани и в каютата станало светло: през илюминаторите блиснала дневна светлина, а „Туб“ стоял върху леда, водата на потоци се изливала в океана; от трите останали страни и отгоре се издигали ледени късове — „Туб“ бил попаднал в пещера. Айсберг. Тук вече няма какво да се обяснява, на всекиму е ясно: течението отнесло клипера в тази пещера още под водата, айсбергът, подмит от Гълфстрийма, станал неустойчив и слабият тласък на „Туб“ бил последната капка, която го преобърнала. Ето всичко. И дядовото здраве не пострадало. Навярно поради уплахата. Дядо разправяше — сам поставил временна кръпка върху пробойната на дъното на „Туб“, сам замъкнал товара на мястото му в трюма, сам пробил с динамит изход в океана за „Туб“ и сам докарал клипера до Рейкявик. Разбира се, закъснял осем дни и ремонта му излязъл солен, но затова пък истории като тази в „Черния Том“ никой през целия си живот не бил чувал, а сипаничавият Кристи от мъка преминал от

уиски на бира; впрочем те се сприятелили по-късно с дядо и когато пеели прегърнати „Хей, Атлантикът е весел океан“ разправят, че излизало добре...

... Ето че измина и осмият ден... Вече нямаше червени ивици пред нас, даже изчезна сиянието на залеза и звездите се изтърколваха иззад хоризонта като нажежени песъчинки; акумулаторът на електроемоционатора свърши. Нямах и понятие какво да правя по-нататък. Знаех само, че ще полежа още мъничко, а после ще стана и ще тръгна, и ще нося Павел.

Изведнъж за първи път разбрах така ясно и осезаемо (досега пъдех от себе си тази мисъл), че няма в същност никакъв шанс за успех. Ще вървя ли или ще остана да лежа тук, от това нищо няма да се промени.

Ослушах се.

Тишина. Но не тишината на града, когато чуваш всяка въздишка на локомотива, въпреки че до гарата има четири километра, когато лавне куче и целият град знае... Не, тук цареше особена тишина, тишината на пустинята, когато не чуваш нищо...

Ослушах се още веднъж. Тишината се сгъстяваше, неразбираема и страшна.

— Паша! — извиках аз.

Той не отговори.

— Паша! — извиках по-силно, напрегнах слух, даже сърцето ми замря.

Той не отговори.

— Пашка!!! — заревах аз, изтърколих се към него и го затресох с все сили. — Пашка!!! — ревах с всичка сила. — Пашка!!!

Той отвори очи.

— Какво, видя ли нещо?... — попита той.

Не можех да говоря. Седях до него и бях щастлив.

— Ти мълчеше — казах най-после.

— Да — отвърна той. — Прощавай, като че ли съм малко изморен.

— Няма нищо — казах аз, — ще починем и всичко ще е наред.

— Така ли мислиш?

Очите му бяха огромни, немигащи и в тях се отразяваха звездите. На лицето му бяха останали само скулите и ей тия очи. Да, и

изтънелият му нос.

— Бълнуваше през цялото време, а после млъкна — казах аз.

— Не съм бълнувал — отвърна Павел.

— Е, как така? — Бях се вече поуспокоил. — Бълнуваше, поне днес.

— Не, разправях ти за дядо. Мислех, че така ще ти бъде по-леко.

Думите му ме зашеметиха. Бях сигурен, че бълнува. А той...

Отвързах коланите на електроемоционатора — сега нямаше никакъв смисъл да го носим и се опитах да вържа по-добре Павел към гърба си.

— Още малко се дръж — казах аз. — Сигурен съм, че утре ще се доберем.

— Това слънце — каза той. — Извинявай. Кой знае защо си спомням само за дядо. Извини ме...

— Тъй, сега ще те хвана напреки — мърморех аз.

Работех бързо, уверено, изливах цялата избухнала внезапно ярост върху тези ремъци. Плюя на това, че той тежи цял тон. Ако ще и десет да са!...

— Само за дядо си спомням... Ти потърпи...

Станах и погледнах към звездите, за да определя къде е юг. Видях Полярната и Сириус, и целия букет около Ригел и ми стана някак хубаво от това, че те са толкова познати и че отново вървя, и от това, че Павел е тук до мен и съвсем като в предишните дни разказва:

— Разбираш ли, вълните били такива, че когато „Туб“ изскочил иззад вълнолома, над гребените се виждали само краищата на предните мачти и най-горната рея на бизанмачтата...

РОБЪРТ ШЕКЛИ
САМО ТРИ ВЪЗМОЖНИ СВЯТА

Едуин Джеймс, Главният програмист на Земята, седеше на трикрако столче пред Изчислителя на възможностите. Беше хилаво човече с удивително некрасиво лице. Над главата му на няколкостотин фута висеше голямото контролно табло, което като че ли още повече го притискаше към земята.

Джеймс отривисто се изправи и разтърка лице. От цепнатината в таблото се показа книжна лента. Главният програмист я откъсна и впи очи в нея. После намръщено поклати глава и бързо излезе от стаята.

Петнадесет минути по-късно влезе в залата за конференции на Световния планиращ съвет. Насядали около дългата маса, го чакаха петимата представители на федеративните окръзи на Земята, повикани на извънредно заседание.

От тази година имаха нов колега — Роджър Бити, представител на двете Америки. Беше висок, малко тромав мъж, с буйна червеникава коса, почнала да пооредява на върха на главата, личеше си, че все още не се чувства свободно. Със сериозен и съсредоточен вид беше забил нос в „Ръководство по процедурата“ и с бързи къси движения току се долепваше до кислородната си възглавница.

Останалите членове на съвета бяха стари познати на Джеймс, Лан Ил от Пан-Азия, дребничък, сбръчкан и някак си неизтощимо енергичен, разпалено разказваше нещо на своя съсед, високия рус доктор Свег от Европа. Прелестната и нежна мис Чандрагор както винаги играеше шах с Аауи от Океания.

Джеймс включи монтирания в стената кислороден прибор и събралите се с благодарност отдръпнаха своите възглавници.

— Извинявайте, че ви накарах да чакате — каза Джеймс, — но едва сега получих последната прогноза.

Извади от джоба си бележник.

— На миналото заседание спряхме своя избор на възможната линия на развитие ЗБЗСС, която започва от 1832 година. Интересуваше ни животът на Алберт Левински. В Главната историческа линия Левински умира в 1935 година при автомобилна катастрофа. Но тъй като ние превключихме на Възможната линия ЗБЗСС, Левински избягна катастрофата, доживя до шестдесет години и успешно завърши своята мисия. Като резултат в наше време е заселена Антарктида.

Главният програмист разгъна лентата, която извади от Изчислителя на възможностите.

— Пред нас сега стои трудна задача. Според прогнозата Историческата линия предвещава големи усложнения и нямаме подходящи възможни линии, в които бихме могли да се превключим.

Членовете на съвета зашумяха.

— Позволете да ви изясня положението — каза Джеймс. Приблужи се до стената и спусна надолу дългата карта. — Критичният момент се свежда до деня 12 април 1959 година и до човек на име Бен Бакстър. И така, ето какви са обстоятелствата.

Всяко събитие по своята природа може да завърши различно и всеки изход има приемственост в историята. В други пространственовременни светове Испания би могла да претърпи поражение при Лепанто, Нормандия — при Хастингс, Англия — при Ватерлоо.

Да предположим, че Испания е претърпяла поражение при Лепанто...

Испания е разбита напълно. Необходимата турска морска държава би очистила Средиземно море от европейските кораби. Десетина години по-късно турският флот би превзел Неапол и с това би отворил пътя на мавританското нашествие към Австрия...

Разбира се, всичко това би могло да стане само в друго време и пространство.

Подобни умозаклучения станаха възможни само след откриването на селектора за време и съответните премествания в историята. Още в 2103 година Осуалд Мейнър и неговата група теоретически доказва възможността да се превключва Историческата линия на други възможни исторически линии. Разбира се, в известни граници.

Например не можем да превключим в далечното минало и да направим така, че да кажем Вилхелм Нормански да загуби битката при Хастингс. Историческото развитие след това събитие би тръгнало по съвсем друг път, неприемлив за нас. Превключването е възможно само при съседни линии.

Тази теоретична възможност стана практическа необходимост през 2213 година, когато изчислителят на Сайкс-Рейбърн предсказа пълната стерилизация на земната атмосфера в резултат на натрупването на радиоактивни продукти. Този процес беше неизбежен и необратим. Могъл е да бъде избягнат в миналото, когато е започнало замърсяването на атмосферата.

Първото превключване беше направено с помощта на новоизобретения селектор на Адамс-Холт-Мартенс. Превключването стана такава необходимост, както профилактиката в медицината.

Но и превключването има свои граници. Настъпи времето, когато нито една достъпна линия вече не може да удовлетвори изискванията, защото всяко бъдеще става неблагоприятно.

— И така, ето какво ни очаква — продължи Едуин Джеймс. — И този изход е неизбежен, ако нищо не предприемем.

— Вие искате да кажете, — обади се Лан Ил, — че Земята ще свърши зле?

— За съжаление така е.

Програмистът си сипа вода и обърна няколко страници в бележника си.

— И така, изходният обект е някой си Бен Бакстър, умрял на 12 април 1959 година. Трябвало да поживее най-малко още десетина години, за да може да окаже необходимото въздействие на събитията в света. За това време Бен Бакстър ще купи от правителството Йелоустонския парк и ще го запази като парк с тази разлика, че ще внедри там правилно горско стопанство. Наследниците на Бакстър през следващите двеста години ще бъдат собственици на огромни горски площи по цялото Земно кълбо. Техните старания ще запазят на Земята обширни горски райони дори до наши дни. А ако Бакстър умре...

И Джеймс безнадеждно отпусна ръце.

— Със смъртта на Бакстър горите ще бъдат унищожени много преди правителствата да осъзнаят какви последици ще има това. По-късно ще настъпи Великата суша от ... 03 година, на която не ще могат да се противопоставят запазилите се все още оскъдни горски зони. И най-после ще дойде нашето време, когато естественият цикъл въглерод

— въглероден двуокис — кислород е нарушен и на нас ни остават само кислородните възглавници като единствено средство за запазване на живота.

— Отново засаждаме гори — вметна Аауи.

— Да, но докато пораснат, ще минат стотици години, дори ако се използват стимулаторите. А през това време равновесието може още повече да бъде нарушено. Ето какво значи за нас Бен Бакстър. В неговите ръце е въздухът, който дишаме.

— Ясно — обади се доктор Свег, — линията, в която Бакстър умира, явно не е подходяща. Но нали са възможни и други линии на развитие?

— Те са много — отговори Джеймс. — Но както винаги по-голямата част отпада. Заедно с Главната остават ни три линии на избор. За съжаление всяка от тях предвижда смъртта на Бен Бакстър на 12 април 1959 година.

Програмистът изтри потта от челото си.

— Казано по-точно, Бен Бакстър умира на 12 април 1959 година през втората половина на деня в резултат на делова среща с човек, на име Нед Брин.

Роджър Бити, новият член на съвета, нервно се изкашля.

— И това събитие се среща и в трите варианта?

— Именно! И във всеки вариант Бакстър умира по вина на Брин.

Доктор Свег тежко се надигна от мястото си. До този момент съветът не беше се намесвал в съществуващите линии на развитие. Но даденият случай изискваше вмешателство!

Членовете на съвета одобрително закимаха.

— Дайте да разгледаме въпроса по същество — предложи Аауи. — Не може ли, доколкото това изискват интересите на Земята, съвсем да бъде изключен Нед Брин?

— Невъзможно е — отговори програмистът. — Самият Брин играе важна роля в бъдещето. Той е успял на борсата да получи преимуществено право на собственост върху приблизително сто квадратни мили гори. И затова му е необходима финансовата подкрепа на Бакстър. Виж, ако може да се попречи на срещата между Брин и Бакстър...

— По какъв начин? — попита Бити.

— Както намерите за добре. Заплаха, убежище, подкуп, похищение — всякакви средства с изключение на убийството. На наше разположение са три свята. Ако съумеем да задържим Брин поне в единия от тях, това би решило задачата.

— Кой метод е за предпочитане? — запита Аауи.

— Хайде да изпробваме всички методи, във всеки свят различен — предложи мис Чандрагор. — Така ще имаме повече шансове. Но кой ще се заеме с тази работа — самите ние ли?

— Защо не, ние в случая сме компетентни лица — отговори Едуин Джеймс.

— В такъв случай — обобщи доктор Свег — нека всяка група да изхожда от това, че другите са претърпели поражение.

— То май и така ще стане — кисело се усмихна Джеймс. — Хайде да се разделяме на групи и да уточним методите на работа.

I

Сутринта на 12 април 1959 година Нед Брин се събуди, изми и облече. Точно в един и половина на обед му предстоеше да се срещне с Бен Бакстър, шефа на компанията „Бакстър“. Цялото бъдеще на Брин зависеше от тази среща. Ако можеше да получи поддръжката на гигантските бакстъровски предприятия и при това на изгодни условия...

Брин беше строен, красив, тридесет и шест годишен брюнет. В неговия преднамерено приветлив поглед се прокрадваше почти фанатична гордост, а здраво стиснатите му устни издаваха непреодолима упоритост. В движенията му се забелязваше увереността на човек, който постоянно се самонаблюдава и умее да гледа на себе си отстрани.

Брин се упъти към вратата. Стисна под мишница бастунчето си и мушна в джоба си „Американските перове“ на Съмърсет. Никога не излизаше от къщи без този сигурен водач.

Накрая забодe на ревера на самото си златна значка във вид на изгряващо слънце — емблемата на неговия сан. Брин беше вече камерхер втора степен и много се гордееше. Мнозина считаха, че е още млад за такъв висок сан. Обаче всички бяха съгласни с това, че Брин не за възрастта си добросъвестно се отнася към правата и задълженията на своето положение.

Заклучи вратата на апартамента и се запъти към асансьора. Там вече се беше събрала група наематели, по-голямата част от които обикновени хора, но сред тях имаше и двама щалмайстери. Когато асансьорът спря, всички се отдръпнаха пред Брин.

— Чудесен ден, камерхер — приветствува го момчето и натисна копчето на асансьора.

Брин наклони леко глава, както подобава в разговор с простолюдието. Непрестанно мислеше за Бакстър. И все пак с крайчеца на окото си забеляза в асансьора висок, добре сложен мъж със златиста кожа и характерно за полинезиец лице, което

потвърждаваха и косите му очи. Брин дори се учуди какво би могло да доведе чужденеца в тяхната с нищо незабележителна многоетажна кооперация. Знаеше повечето наематели от всекидневните срещи, но, разбира се, поради скромното им положение не ги поздравяваше.

Когато асансьорът спря на партера, Брин беше престанал да мисли за полинезиеца, предстоеше му напрегнат ден. Предвиждаше трудностите в разговора с Бакстър и искаше предварително всичко да прецени. Излезе на улицата, априлското утро беше мрачносиво. Реши да закуси в кафене „Принц Чарлз“.

Часовникът му показваше десет и двадесет и пет.

* * *

— Е, и какво ще кажете? — попита Аауи.

— Струва ми се, че няма да мелим с него! — каза Роджър Бити. Той с цели гърди дишаше, наслаждавайки се на свежия, чист въздух. Какъв нечуван разкош — да се нагълташ с кислород. А при тях дори и най-богатите затваряха през нощта крана на кислородния балон.

Двамата вървяха след Брин на разстояние половин пресечка. Неговата висока, енергично крачеща фигура добре се открояваше в сутрешната тълпа.

— Забелязахте ли как се втрени във вас в асансьора? — попита Бити.

— Забелязах — усмихна се самодоволно Аауи. — Мислите ли, че предчувствува?

— За неговата чувствителност не гарантирам. Жалко само, че имаме толкова малко време.

Продължаваха да вървят след Брин, наблюдавайки как тълпата отстъпва пред него, а той върви напред, без да поглежда нито наляво, нито надясно. И тук именно започна...

Задълбочен в своите мисли, Брин налетя на представителен румен дебеланко; пурпурен медальон със сребърни инкрустации на кръстоносец първи ранг красеше гърдите му.

— Къде се намирате, не виждате ли пътя? — излая кръстоносецът. Брин беше видял с кого има работа. Преглътна оскърблението и каза:

— Извинете, сър!

Но кръстоносецът не беше склонен да прощава.

— Пъхате си муцуната в краката на по-възрастните!

— Без да искам — каза Брин и почервения от едва сдържана злоба. Около тях се събра тълпа минувачи. Обкръжиха в кръг двамата наконтени джентълмени, подбутваха се и се подсмиваха доволно.

— Съветвам ви друг път да гледате по-внимателно! — насилваше се дебелият кръстоносец. — Върти се по улицата като побъркан. Вашето брато по друг начин трябва да го учат на вежливост.

— Сър — опитваше се да отговори Брин, едва сдържайки спокойствие. — Ако имате желание да ме накажете, с удоволствие бих се срещнал с вас където и да е и с каквото оръжие благоволите да изберете.

— Аз? Да се срещна с вас? — кръстоносецът като че ли не вярваше на ушите си.

— Моят ранг позволява това, сър!

— Вашият ранг! — Та вие сте с пет степени по-ниско от мене, тъпако! Мълчете, иначе ще кажа на моите слуги, които също не са компания за вас, да ви научат на вежливост. А сега марш от пътя ми!

Кръстоносецът отблъсна Брин и горделиво продължи да шестува по-нататък.

* * *

Брин седна на една отдалечена маса в кафене „Принц Чарлз“. Ръцете му трепереха; с усилие на волята си се застави да не трепери. Да бъде проклет този кръстоносец първи ранг. Надут кавгаджия и самохвалко! Разбира се, щом стана дума за дуела, извъртя се. Скри се зад преимуществото на своето звание.

В душата на Брин нарастваше гняв, зловещ, черен. Да убие този човек и пет пари да не дава за последствията! Да махне с ръка на целия свят! Никому няма да позволи да издевателствува над него.

„По-спокойно — си каза. — Няма защо да размахваш юмруци. Трябва да мислиш за Бен Бакстър и за предстоящата важна среща“. Погледна часовника си и видя, че приближава единадесет. След два часа и половина трябва да бъде в кантората при Бакстър и...

— Какво ще обичате, сър! — попита келнерът.

— Чашка шоколад, препечени филийки и яйца.

— Не бихте ли искали пържени картофи?

— Ако исках вашите картофи, щях да ви го кажа — нахвърли се върху него Брин.

Келнерът пребледня, преглътна, прошепна: „Да, сър, извинете, сър“ и побърза да се отдалечи.

„Само това липсваше — помисли си Брин. — Започнах вече да крещя и на прислугата. Трябва да се съвзема.“

— Нед Брин!

Брин трепна и се огледа. Ясно чу как някой шепнешком произнесе неговото име. Но наоколо на двадесет фута разстояние нямаше никой.

— Брин!

— Това пък какво е? — недоволно промърмори Брин. — Кой говори с мен?

— Нервничаш Брин, не можеш да се владееш. Необходима ти е почивка и смяна на обстановката.

Брин пребледня и внимателно се огледа. В кафенето нямаше почти никого. Само три възрастни дами седяха близо до вратата и зад тях двама мъже явно бяха улисани в сериозен разговор.

— Върви си в къщи, Брин, и си почини хубаво. Измъквай се, докато има възможност.

— Но имам важна делова среща — отговори Брин с треперещ глас.

— Вашата поръчка, сър — приближи се до него келнерът.

— Каквоо? — нахвърли се върху него Брин.

Келнерът уплашено отстъпи назад. Част от шоколада се разля по чинийката.

— Сър? — попита той с треперещ глас.

— Какво се мотаеш тук, дръвник такъв!

Келнерът опули очи срещу Брин, остави подноса и побягна. Брин подозрително погледна след него.

— Не си в състояние да се срещаш с никого — настояваше гласът. — Иди си в къщи, вземи нещо, опитай се да заспиш и да дойдеш на себе си.

— Но какво се е случило, защо?

— Разсъдъкът ти е в опасност! Гласът, който чуваш, е последният тревожен опит на твоя разум да запази равновесие. Това е сериозно предупреждение, Брин. Вслушай се!

— Не е истина! — възкликна Брин. — Здрав съм! Съвършено съм...

— Моля за извинение — разнесе се някакъв глас над рамото му.

Брин се отдръпна, готов да даде отпор на този нов опит да се наруши уединението му. Над него беше надвиснал син полицейски мундир. На раменете белееха еполетите на лейтенант-нотабил.

Брин преглътна спрялата се на гърдите му буца.

— Случило ли се е нещо, лейтенант?

— Сър, келнерът и собственикът на кафенето твърдят, че вие си говорите сам и заплашвате.

— Глупости! — озъби се Брин.

— Вярно е! Вярно! Ти полудяваш! — запищя гласът в главата му.

Брин се втренчи в тромавата фигура на полица: разбира се, и той чува гласа. Но лейтенантът-нотабил вероятно нищо не чуваше, защото все така строго продължаваше да гледа Брин.

— Глупости! — Брин уверено отхвърли показанията на някакъв си лакей.

— Но и аз самият чух! — възрази лейтенантът-нотабил.

— Ето, сър, в какво се състои работата — започна Брин като внимателно подбираше думите. — Аз действително...

— Прати го по дяволите, Брин! — закрещя гласът. — Какво право има да те разпитва! Прасни му един в зъбите! Удари го хубавичко! Убий го! Размажи го!

А Брин продължи, прикривайки врявата в главата си.

— Наистина, говорех си сам, лейтенант! Имам, виждате ли, навика да мисля гласно. Така по-добре вкарвам мислите си в ред.

Лейтенантът-нотабил леко кимна.

— Но вие сте заплашвали, сър, без всякакъв повод.

— Без повод? А нима изстиналите яйца не са повод, сър? А намокреният хляб и разленият шоколад не са ли повод, сър?

— Яйцата бяха топли — от безопасно разстояние се обади келнерът.

— Казвам ви: студени и толкоз! Няма да ме карате да споря с някакъв си лакей, я!

— Абсолютно сте прав! — потвърди лейтенантът-нотабил, като този път закима енергично. — Но бих ви помолил, сър, да сдържате гнева си, макар и да сте абсолютно прав. Какво ли не може да се очаква от простолюдието?

— Не ще и дума! — съгласи се Брин. — Впрочем, сър, виждам пурпурна обшивка на вашите еполети. Не сте ли роднина на О'Донел от Еленовото Стражище?

— Ами да! Трети братовчеди по майчина линия. — Сега лейтенантът-нотабил видя изгряващото слънце върху гърдите на Брин. — Между другото, моят син е на стаж в юридическата корпорация „Чембърлейн-Холс“. Високо момче, казва се Келехън.

— Ще запомня това име — обеща Брин.

— Яйцата бяха топли — не преставаше келнерът.

— По-добре е да не спорите с джентълмена — прекъсна го офицерът. — Може скъпо да ви струва. Всичко най-хубаво, сър! — Лейтенантът-нотабил козирува на Брин и си отиде.

Брин плати сметката и го последва. Наистина остави голям бакшиш на келнера, но реши, че кракът му повече няма да стъпи в кафене „Принц Чарлз“.

* * *

— Ама че нехранимайко — възкликна с досада Аауи и скри в джоба си миниатюрния микрофон. — А пък аз помислих, че му натрихме носа.

— Щяхме да му го натрием, ако поне мъничко се съмняваше в своя разум. Няма как, ще преминем към по-решителни действия. Дрънкалките у вас ли са?

Аауи извади от джоба си два чифта медни белезници и едните подаде на Бити.

— Внимавайте да не ги загубите! — предупреди той. — Обещахме да ги върнем в Археологическия музей.

— Съвършено вярно! Ще може ли оттук да се промуши юмрук? Да, да, виждам.

Платиха сметката и тръгнаха.

* * *

Брин реши да се поразходи по крайбрежната улица, за да възстанови душевното си равновесие. Гледката на огромните параходи, които спокойно и уверено се държат на стапелите, винаги му действуваше успокояващо. Крачеше равномерно и се мъчеше да разбере какво става с него.

Тези гласове, които звучаха в главата му...

Може би наистина е загубил контрол над себе си? Един от вуйчовците му по майчина линия прекара последните години в специален санаториум. Старческа психоза... Не действуват ли и в него някакви скрити разрушителни сили?

Той се спря и се загледа в един кораб-гигант. Надписът на носа гласеше: „Тезей“.

Накъде ли ще се отправи тази грамада? Може би в Италия. И Брин си представи лазурно небе, щедро слънце, вино и пълна блажена почивка. Не, това не е за него! Изморителна работа, постоянно напрежение на всички душевни сили — такава участ сам си избра. Дори ако това заплашва разсъдъка му — ще продължи да носи своя товар под оловносивото нийоркско небе.

Но защо, питаше се. Ето той е сигурен човек. Работата сама ще се придвижи. Какво му пречи да седне в парахода, да отхвърли всички грижи и да прекара година под южното слънце?

Радостна възбуда го обзе при мисълта, че нищо не може да му попречи. Сам си е господар, има достатъчно мъжество и силна воля. Щом имаше кураж да създаде такова предприятие, ще има сили и да се откаже, да смъкне всичко от плещите си и да замине, без да се оглежда.

„По дяволите, Бакстър“ — говореше си сам.

Душевното равновесие — ето кое е по-важно! Ще седне в парахода сега, още тази минута и по пътя ще изпрати телеграма на съдружниците си, в която всичко ще им...

* * *

По празната улица към него приближаваха двама минувачи. Той позна единия по златисто-мургавата кожа и характерните полинезийски черти.

— Мистър Брин? — обърна се към него другият, мускулист мъж с гъста червеникава коса.

— Какво обичате? — попита Брин.

Но изведнъж без предупреждение полинезиецът го обгърна с двете си ръце, като го закова на място, а червенокосият го цапардоса с юмрук, в който проблесна нещо металическо. Възбудените нерви на Брин реагираха с мълниеносна бързина. Не случайно по време на Втория световен кръстоносен поход служеше като неудържим рицар. И сега, след много години, рефлексите му действуваха безпогрешно. Избягна удара на червенокосия и удари с лакът полинезиеца в корема. Той изохка и за няколко секунди ръцете му се поотхлабиха. Брин се възползува от това, за да се измъкне.

Със силен замах удари полинезиеца с ръка, ударът попадна в гърлото. Полинезиецът загуби дъх и падна като подкосен. В същата секунда червенокосият се нахвърли върху Брин и започна да го удря с металическия бокс. Брин го ритна, не улучи и получи силен удар в стомаха. Брин загуби дъх, пред очите му причерня. И веднага върху него се стовари нов удар, който го простря на земята почти в безсъзнание. Но тук противникът му допусна грешка.

Червенокосият искаше да го ритне, но зле премери удара си. Брин се възползува от това, хвана го за крака и силно го дръпна, червенокосият загуби равновесие, тръшна се на паважа и си удари главата.

Брин се надигна, опитваше се да регулира дишането си. Полинезиецът се беше проснал с посиняло лице, ръцете и краката му правеха плавателни движения. Другарят му лежеше като мъртъв, от косите му капеше кръв.

Брин се огледа. Никой не видя сбиването. Нека противниците му, ако сметнат за необходимо, да съобщят в полицията.

Всичко като че ли се нареждаше. Разбира се, конкурентите са изпратили тази двойка, те имат интерес да осуетят сделката му с Бакстър. Тайнствените гласове също са някакъв техен фокус.

Но затова пък сега не могат да го спрат. Все още задъхвайки се, Брин се втурна към кантората на Бакстър. Повече не мислеше за

пътуване в Италия.

* * *

— Жив ли сте? — някъде отгоре се чу познат глас.

Бити бавно идваше в съзнание. За миг се изплаши, но като опипа главата си, се успокои — засега е цяла.

— С какво ме удари?

— Изглежда, че при падането на паважа — отговори Аауи. — За съжаление бях безпомощен. С мен той се справи още в зората на събитията.

Бити седна и се хвана за главата — нетърпимо го болеше.

— Ама че побойник! Първокласен борец!

— Не го дооценихме — каза Аауи. Чувствува се тренингът. Е как, краката носят ли ви още?

— Май че да — отговори Бити и се надигна от земята. — Вероятно вече е късно?

— Да, един часът без нещо. Срещата е определена за един и половина. Може би ще успеем да го спрем в кантората при Бакстър.

Не бяха минали пет минути и те се качиха в такси и с голяма скорост долетяха до внушително здание.

Хубавичката млада секретарка със зяпнали уста се загледа в тях. В таксито те малко се пооправиха, но видът им все още беше окаян. Главата на Бити беше превързана с носна кърпа, лицето на полинезиеца беше придобило зеленикав оттенък.

— Какво обичате? — попита секретарката.

— Днес в един и половина мистър Бакстър има делова среща с мистър Брин — започна Аауи с официален тон.

— Дааа...

Стенният часовник показваше един часа и седемнадесет минути.

— Трябва да видим мистър Брин преди тази среща. Ако не възразите, ще го почакаме тук.

— Моля! Но мистър Брин вече е в кабинета.

— Така ли? Но още няма един и половина.

— Мистър Брин пристигна по-рано и мистър Бакстър го прие веднага.

— Но аз имам спешен разговор — настояваше Аауи.

— Наредено ми е да не преча. — Момичето имаше изплашен вид и ръката му вече се протягаше към бутончето на масата.

Готви се да вика за помощ, досети се Аауи. Такъв човек като Бакстър, разбира се, не прави нито крачка без охрана. Срещата се е състояла, вече няма смисъл да се пъхат. Може би предприетите от тях стъпки са изменили хода на събитията. Може би Брин е влязъл в кабинета при Бакстър вече като друг човек; сутрешните приключения не са могли да преминат без следа за него.

— Не се тревожете — каза той на секретарката, — ще го почакаме тук.

* * *

Бен Бакстър беше нисък, набит, широкоплещест здравеняк с дебел врат и плешива глава. Мътните му очи без израз гледаха през златното пенсне. Беше облечен в обикновено работно сако, на ревера му блестеше рубин, обкичен с венче от перли — емблемата на палтата на лордовете от Уолстрийт.

Около половин час Брин излагаше своето предложение; бюрото на Бакстър беше осеяно с листове, Брин сипеше цифри, базираше се на господстващите тенденции, чертаеше перспективите. А сега, потънал в пот, чакаше отговора на Бакстър.

— Хммм — измуча Бакстър.

Брин чакаше. В слепоочията му чукаше, главата му като че ли беше пълна с олово, стомахът му се свиваше в спазми. Ето какво значи да отвикнеш да се биеш. И все пак се надяваше някак си да издържи.

— Вашите условия граничат с глупостта — каза Бакстър.

— Сър?

— Казах с глупостта. Вие какво, недочувате ли, мистър Брин?

— Съвсем не — отговори мистър Брин.

— Толкова по-добре. Вашите условия биха били уместни, ако говорехме като равни. Но случаят не е такъв, мистър Брин. И когато фирма като вашата поставя такива условия на „Предприятията Бакстър“, това звучи най-малко като нелепост.

Брин примижа. Не случайно Бакстър се слави като шампион в близкия бой. Това не е лично оскърбление, внушаваше си, а обикновен делови маниер, и той самият прибягва към него. Ето така трябва да се гледа на нещата!

— Разрешете да ви припомня — възрази Брин — ключовата позиция на споменатата горска площ. При достатъчно финансиране бихме могли почти неограничено да я разширим, без да говорим за...

— Мечти, надежди, пожелания — въздъхна Бакстър. — Идеята може и да струва нещо, но вие не съумяхте да я изложите както трябва.

„Разговорът е чисто делови — успокояваше се Брин. — Той няма нищо против да ме субсидира, по всичко се вижда. И аз самият съм подготвен да направя отстъпка. Всичко върви нормално. Просто търгува, намалява цената. Нищо лично...“

Много му се събра на Брин. Червендалестият кръстоносец, тайнственият глас в кафенето, мимолетната мечта за свобода, боят с двамата минавачи... Чувствуваше, че му е дошло до гуша...

— Чакам от вас, мистър Брин, по-разумно предложение. Такова, което би съответствувало на скромното, бих казал дори, подчинено положение на вашата фирма.

„Опипва почвата — говореше си Брин. — Но търпението му се изпари.“ По рождение Бакстър не стои по-високо от него. Как смее така да разговаря!

— Сър — произнесе той с посинели устни. — Това звучи оскърбително.

— Какво? — отговори Бакстър и в студените му очи проблесна насмешка. — Кое звучи оскърбително?

— Вашите думи, сър, и въобще вашият тон. Предлагам ви да се извините!

Брин се изправи и зачака вдървен. Главата му нечовешки бучеше, спазмите в стомаха му не прекъсваха.

— Не разбирам защо трябва да искам извинение — възрази Бакстър. — Не виждам смисъл да се свързвам с човек, който не е способен да отдели личното от работата.

„Прав е — помисли Брин. — Аз трябва да искам извинение.“ Но вече не можеше да се спре и без да му мисли, продължи:

— Предупредих ви, сър! Искайте извинение!

— Така няма да се разберам — каза Бакстър. — А честно да говорим, мистър Брин, смятах да се споразумея с вас. Ако искате, ще се опитам да говоря разумно — постарайте се и вие да отговорите разумно. Не искате от мен извинение и да продължим нашия разговор.

— Не мога! — каза Брин и с цялата си душа съжаляваше, че не може. — Искате извинение, сър!

Невисок, но добре сложен, Бакстър се изправи и излезе пред бюрото. Лицето му потъмня от гняв.

— Марш навън, нагло псе! Измитай се по живо по здраво, докато не са те изхвърлили, побесняло магаре! Марш оттук!

Брин беше готов да поиска извинение, но си припомни червендалестият кръстоносец, келнерът и двамата разбойници... Нещо в него щракна, той опъна напред ръката си и нанесе удар, като го подкрепи с цялата тежест на тялото си.

Ударът беше във врата и Бакстър политна към масата. Очите му потъмняха и той бавно се плъзна надолу.

— Моля за извинение — извика Брин. — Страшно съжалявам! Моля за извинение.

Падна на колене до Бакстър.

— Е как, дойдохте ли на себе си, сър? Страшно съжалявам! Моля за извинение!

Някаква частица от съзнанието му, все още не загубила способността да разсъждава, му подсказваше, че е изпаднал в неразрешимо противоречие. Необходимостта да действа беше толкова силна, както и необходимостта да иска извинение. И ето той разреши дилемата, като се опита да направи и едното, и другото, както се случва, когато в душата на човека е бъркотия: удря, а след това иска извинение.

— Мистър Бакстър! — извика той с тревога.

Лицето на Бакстър посиня, от ъгълчето на устата му потече кръв. И тогава Брин забеляза, че главата лежи под неестествен ъгъл към тялото.

— Ооох — въздъхна само Брин.

За три години служба като неудържим рицар неведнъж беше виждал счупен врат.

II

Сутринта на 12 април 1959 година Нед Брин се събуди, изми и облече. Точно в един и половина му предстоеше да се срещне с Бен Бакстър, шеф на компанията „Бакстър“. Цялото бъдеще на Брин зависеше от тази среща. Ако получеше поддръжката на гигантските бакстъровски предприятия и при това на изгодни условия...

Беше строен, красив, тридесет и шест годишен брюнет. В неговия преднамерено-приятелски поглед се чувствуваше сърдечна доброта, а изразителната му уста говореше за искрено благочестие. Движеше се леко и свободно, като човек с чиста душа, непривикнал да разсъждава над своите постъпки.

Брин се упъти към вратата. Под мишница държеше молитвения си жезъл, а в джоба мушна „Ръководство по праведен живот“ на Норстед. Никога не излизаше от къщи без този сигурен водач.

Накрая прикачи към ревера на сакото си сребърна значка във вид на лунен сърп — емблемата на неговия сан. Брин беше посветен в сана аскет втора степен на западнобудистката конгрегация и това му доставяше известна гордост, разбира се, сдържана гордост, позволена за аскет. Мнозина считаха, че е млад за званието мирски свещеник, обаче всички бяха съгласни с това, че Брин не за възрастта си ревностно съблюдава правата и задълженията на своя сан.

Заклучи апартамента и се упъти към асансьора. Там вече се беше събрала група хора — по-голямата част западни будисти, но между тях имаше и двама ламаисти. Когато асансьорът спря, всички отстъпиха пред Брин.

— Чудесен ден, братко! — приветствува го момчето, натискайки копчето на асансьора.

Брин наведе глава точно на дюйм, както беше обикновеното скромно приветствие на пастор към член на братството. Непрестанно мислеше за Бен Бакстър. И все пак с крайчеца на окото си забеляза в асансьора прелестно крехко момиче с коси черни като крило на врана и мургаво-златисто лице. Индианка, реши Брин и се учуди какво ли би

могло да доведе чужденката в тяхната с нищо незабележима многоетажна кооперация. Познаваше болшинството свои съкооператори по външност, но считаше, че общественото му положение не позволява да се поздравява с всички.

Когато асансьорът спря на партера, Брин вече беше забравил индианката. Предстоеше му тежък ден. Предвиждаше всички трудности в разговора с Бакстър и искаше предварително да прецени всичко. Излезе на улицата, априлското утро беше мрачно. Реши да закуси в „Златният лотос“.

Часовникът му показваше десет и двадесет и пет.

* * *

— Да останеш тук и винаги да дишаш този въздух! — възкликна Джана Чандрагор.

Лан Ил се усмихна едва.

— Може би ще успеем и в наше време да дишаме такъв въздух. Как ви се стори той?

— Има вид на човек, доволен от себе си, фарисей и прекален светец. — Те вървяха след Брин на разстояние половин пресечка. Високата му прегърбена фигура се отделяше дори в нюйоркската утринна тълпа.

— Не сваляше очи от вас в асансьора — отбеляза Ил.

— Знам. Мъж, който прави впечатление, нали?

Лан Ил учудено повдигна вежди, но нищо не каза. Продължаваха да вървят след Брин и наблюдаваха как хората му правеха път от уважение към неговия сан. И тук се случи...

Потънал в мислите си, Брин връхлетя на румен дебеланко с горда осанка, облечен в жълто расо на западнобудистки свещеник.

— Простете, по-млади братко, но, струва ми се, попречих на вашите размишления? — произнесе свещеникът.

— Вината е изцяло моя, отче. Защото е казано: нека младостта мери своите крачки — отговори Брин.

Свещеникът поклати глава.

— В младостта живее мечтата за бъдещето и старостта трябва да й прави път.

— Старостта е наш пътеводител — смирено, но настойчиво възрази Брин. Всички автори са единодушни в това.

— Щом почитате старостта — възрази свещеникът, — то приемоте и думите на стария човек, че на младостта трябва да се дава път. И моля без възражения, възлюбени братко мой!

Брин с обмислено любезна усмивка ниско се поклони. Свещеникът също се поклони и всеки тръгна по пътя си. Брин ускори крачки и още по-здраво стисна с ръка молитвения жезъл. Не му прилича на свещеника да се опира на своята преклонна възраст като аргумент в полза на младостта. И въобще в учението на западните будисти има много крещящи противоречия. Но на Брин не му беше до тях сега.

Влезе в кафенето „Златният лотос“ и седна на една отдалечена маса. Поглаждаше с пръсти сложната дантела на своя молитвен жезъл и чувствуваше, че раздразнението му преминава. Почти мигновено си възвърна ясното, спокойно единство на разума и чувствата, а това е така необходимо за последователя на праведния живот.

Отново се замисли за Бен Бакстър. Човек трябва да мисли и за своите преходни задължения наред с религиозните. Погледна часовника си и видя, че е единадесет без нещо. След два часа и половина ще бъде в кантората на Бакстър и...

— Какво ще обичате? — попита келнерът.

— Вода и сушена риба, ако може — отговори Брин.

— Не желаете ли пържени картофи?

— Днес е пост и не се полага — отговори Брин, като от деликатност понижи глас.

Келнерът побледня, преглътна и прошепна: „Да, сър, извинете, сър!“ и побърза да се отдалечи.

„Напразно го поставих в глупаво положение — упрекна се Брин. — Да се извиня ли?“

Не, не, с това само повече ще смути келнера. И Брин със свойствената му решителност изхвърли от главата си келнера и отново започна да мисли за Бакстър. Ако към горските площи, които има намерение да купи, се прибавят капиталите на Бакстър и връзките на Бакстър, трудно е дори да се предвиди...

Брин почувствува неясна тревога. Нещо нередно ставаше на съседната маса. Обърна се и видя същото мургаво момиче. Тя плачеше

и се бършеше с мъничка носна кърпичка. Дребно смръщено старче безуспешно се опитваше да я успокои.

Плачещата девойка хвърли към Брин изпълнен с отчаяние поглед. Какво друго би могъл да стори аскет, оказал се в такова положение, освен да скочи и да се отправи към тяхната маса.

— Простете моята натрапчивост — каза той, — но неволно станях свидетел на вашата мъка. Може би сте сами в града? Не бих ли могъл да ви помогна?

— Никой вече не може да ни помогне — зарада момичето.

Старецът безпомощно сви рамене.

Брин се поколеба, но седна на тяхната маса.

— Поверете ми своята мъка — каза той. — Няма неразрешими проблеми. Защото е казано: през всички джунгли минава пътека и нейната следа отвежда до най-високата планина.

— В сърцето на младия човек е заключена сила и тя е опора за уморените ръце — процитира старецът. — Но кажете, млади човече, изповядвате ли религиозната търпимост?

— В най-голяма степен! — възкликна Брин. — Това е една от основните догми на западния будизъм.

— Отлично! И така знайте, сър, че аз и моята дъщеря Джана пристигнахме от Лхаграма в Индия, където се покланят на възплъщението на даритрийската космическа функция. Пристигнахме в Америка с надеждата да създадем тук малък храм. За съжаление схизматиците, които почитат превъплътяването на Мари, ни изпревариха. Дъщеря ми трябва да се върне вкъщи. Но фанатиците марийци заплашват живота ни. Заклели са се да не оставят камък върху камък от даритрийската религия.

— Нима може нещо да застрашава вашия живот тук, в сърцето на Ню Йорк? — възкликна Брин.

— Тук повече откъдето и да било другаде! — каза Джана. — Човешката тълпа е маска и наметало за убийците.

— Моите дни и без това са преброени — продължи старецът със спокойствието на отречения. — Трябва да остана тук и да довърша своето дело. Защото така е писано. Но бих искал все пак моята дъщеря благополучно да се върне вкъщи.

— Никъде няма да отида без теб — отново се разплака Джана.

— Ще направиш това, което ти заповядат — заяви старецът.

Джана боязливо наведе глава пред погледа на неговите черни, пронизващи очи. Старецът се обърна към Брин.

— Сър, днес във втората половина на деня ще отплава параход за Индия. На дъщеря ми е нужен придружител, силен и надежден човек, под чието ръководство и защита тя би могла благополучно да пристигне. Готов съм да дам цялото си състояние на този, който ще изпълни това свещено задължение.

Изведнъж Брин бе обзет от съмнение.

— Просто не вярвам на ушите си — започна той. — А вие не...

Като че ли в отговор старецът измъкна от джоба си малка велурена торбичка и изсипа на масата съдържанието ѝ. Брин не се считаше за познавач на скъпоценни камъни, но все пак през годините на втория световен ѝехад доста нещо бе минало през ръцете му като религиозен инструктор. Би могъл да се закълне, че познава блясъка на рубините, изумрудите и брилянтите.

— Всичко това е ваше — каза старецът. — Отнесете камъните при някой златар. Когато потвърди, че са истински, може би ще повярвате и на моя разказ. Ако и това не ви убеждава...

От другия си джоб старецът извади дебел портфейл и го подаде на Брин. Брин го отвори и видя, че е натъпкан с едри банкноти.

— Всяка банка ще удостовери, че са истински — продължи старецът. — Не, не, моля ви се, настоявам вземете ги със себе си. Повярвайте ми, това е само малка част от онова, с което ще бъда радостен да ви се отблагодаря за вашата велика услуга.

Брин беше объркан. Мъчеше се да се убеди, че скъпоценните камъни са по-скоро изкусна имитация, а парите, разбира се, са фалшиви. И все пак знаеше, че не е така. Те са истински. Но ако богатство, което така се пилее, не предизвиква съмнение, то има ли съмнение в разказа на стареца?

В историята са известни случаи, когато истински събития надминават чудесата на вълшебните приказки. Нима в „Книга на златните отговори“ има малко такива примери?

Брин погледна плачещото мургаво момиче и го обзе велико желание да запали радост в тези прекрасни очи, да накара тъжната уста да се усмихне. Пък и в отправените към него погледи откриваше нещо повече от обикновен интерес към опекун и защитник.

— Сър! — възкликна старецът. — Възможно ли е вие да се съгласите, да сте готов...

— Можете да разчитате на мен! — каза Брин.

* * *

Старецът се спусна да му стисне ръката. Колкото до Джана, тя само погледна своя избавител, но този поглед струваше колкото топла прегръдка.

— Заминавайте още сега, не отлагайте — вълнуваше се старецът. — Да не губим време. Възможно е точно в тази минута да ни дебне врагът.

— Но не съм облечен за път.

— Няма значение! Ще ви снабдя с всичко необходимо...

— ... освен това приятелите, делови срещи... почакайте...! Дайте ми да се съвзема!

Брин пое дъх. Приключения в духа на Харун-ал-Рашид са привлекателни, спор няма, но не можеш да се впуснеш безогледно.

— Днес имам делови разговор — продължи Брин. — Нямам право да не присъствувам. След това можете да разполагате с мен.

— Как, да рискувам живота на Джана? — възкликна старецът.

— Уверявам ви, нищо няма да ви се случи. Ако искате, елате с мен... или още по-добре. Имам братовчед, който служи в полицията. Ще поговоря с него и ще ви бъде дадена охрана.

Девојката отвърна от него прекрасното си печално лице.

— Сър — каза старецът, — параходът отплава в един часа, нито минута по-късно.

— Параходи отплават едва ли не всеки ден — опитваше се да го убеди Брин. — Ще се качим на следващия. Имам особено важна среща. Толкова години се стремя към това. И не става дума само за мен. Имам предприятие, служители, съдружници, заради тях нямам право да не отида на тази среща.

— Значи за вас работата е по-важна от живота! — с горчива ирония възкликна старецът.

— Нищо няма да ви се случи — уверяваше го Брин. — Защото е казано: Звярът в джунглата се плаши от крачките си...

— Сам зная кое къде е казано. На моето чело и на челото на дъщеря ми смъртта вече е написала магическите си знаци и ние ще загинем, ако не ни помогнете. Ще намерите Джана на „Тезей“ в каюта I класа 2А. Вашата каюта, също I класа, е 3А, съседната. Параходът ще отплава точно в един часа. Ако ви е скъп нейният живот, заповядайте!

Старецът и дъщеря му станаха, заплатиха сметката и си тръгнаха, без да изслушат доводите на Брин.

На вратата Джана още веднъж го погледна.

— Вашата сушена риба, сър! — приближи келнерът. Той през цялото време се въртеше наоколо и не смееше да обезпокои посетителите.

— По дяволите рибата — изкрещя Брин. — Но веднага се сепна. — Хиляди извинения. Съвсем нямах пред вид вас — мъчеше се да успокои изплашения келнер.

Плати сметката, остави голям бакшиш и стремително излезе. За много неща още трябваше да помисли.

* * *

— Тази сцена ме състари с десет години, тя ми струва последните сили — оплака се Лан Ил.

— Признайте си: достави ви огромно удоволствие — възрази Джана Чандрагор.

— Е да, права сте — Лан Ил енергично кимна в знак на съгласие. Той цедеше на малки глътчици виното, което стюардът им беше поднесъл в каютата. — Въпросът е в това ще се откаже ли Брин от срещата с Бакстър и ще се яви ли тук?

— Струва ми се, че му харесах — отбеляза Джана.

— Което говори само за неговия безпогрешен вкус.

Джана поблагодари със закачливо кимване.

— Но каква беше тази история, дето я измислихте? Трябваше ли да струпате толкова страхотии?

— Беше абсолютно необходимо. Брин е силна и целеустремена натура. Но в него има и романтична жилка. И само вълшебна приказка, която съответствува на най-фантастичните му мечти, би го заставила да измени на дълга си.

— Ами ако не помогне и вълшебната приказка? — замислено отбеляза Джана.

— Ще видим. Лично на мен ми се струва, че ще дойде.

— А аз не разчитам много.

— Вие недооценявате своята красота и актьорското си дарование, скъпа моя! Впрочем скоро ще видим.

— Единственото, което ни остава — каза Джана, като се наместваше по-удобно в креслото.

Часовникът на бюрото показваше един без двадесет.

* * *

Брин реши да се разходи по крайбрежната улица, за да възстанови душевното си равновесие. Гледката на огромните параходи, които уверено и здраво стоят на стапелите, винаги му действа успокояващо. Крачеше равномерно, като се стараеше да разбере какво се беше случило.

Тази прелестна, убита от мъка девойка...

Но какво ще стане с дълга, с труда на преданите му служители — та именно днес му предстои да завърши своето дело, да го увенчае с успех върху писмената маса на Бакстър. Спря се и се загледа в кораба-гигант. Ето го „Тезей“. Брин си представи Индия, лазурно небе, щедро слънце, вино и пълна блажена почивка. Не, всичко това не е за него. Изнурителна работа, постоянно напрежение на всички душевни сили — такава е частта, която сам си избра. Дори това да означава, че ще се лиши от най-прекрасното момиче на света — пак ще продължи да носи своя товар под оловносивото нийоркско небе!

Но защо пък, питаше се Брин и напипваше в джоба си велурената торбичка. Материално е осигурен. Работата сама ще се придвижи. Какво му пречи да седне на парахода, да отърси от себе си всички грижи и да прекара година под южното слънце?

Радостна възбуда го обзе при мисълта, че нищо не може да му попречи. Сам си е господар, има достатъчно мъжество и силна воля. Щом е имал сили да създаде такова предприятие, то ще има сили и да се откаже от него, да стовари всичко от плещите си и да послуша повелята на сърцето.

По дяволите Бакстър, говореше си сам. Безопасността на момичето е по-важна от всичко. Ще се качи на парахода още сега, още тази минута и ще изпрати телеграма на своите съдружници, в която всичко ще им...

И така, решението е взето. Обърна се рязко, спусна се надолу по стълбите и без колебание се качи на борда.

Помощник-капитанът го посрещна с любезна усмивка.

— Вашето име, сър?

— Нед Брин.

— Брин, Брин... — помощникът се ровеше в списъка. — Нещо не го... О, да! Ето къде сте... Да, да, мистър Брин! Вашата каюта е на палуба А, номер 3. Разрешете да ви пожелаая приятно пътуване.

— Благодаря — каза Брин и погледна часовника си. Беше един без четвърт.

— Впрочем — попита той помощника — в колко часа ще отплувате?

— Точно в четири и половина, сър.

— В четири и половина? Сигурен ли сте?

— Абсолютно сигурен, мистър Брин.

— Казаха ми, че по разписание в един часа...

— Да, така е по разписание, сър! Но случва се да се задържим няколко часа. А после по пътя лесно наваксваме.

Четири и половина! Има още време. Може да се върне, да се срещне с Бен Бакстър и да успее за парахода. И двата проблема са решени!

Благославяйки неизповедимата, но благосклонна съдба. Брин се обърна и се спусна надолу по стълбичките. Успя веднага да хване такси.

* * *

Бакстър беше нисък, набит здравеняк с дебел врат и плешива глава. Мътните му очи без всякакъв израз гледаха през златно пенсне. Беше облечен в обикновено работно сако, на ревера му светеше рубин, сред венче от перли — емблемата на смирените служители от Уолстрийт.

За около половин час Брин изложи своите предложения, като се базираше на господстващите тенденции и набелязваше перспективите. И сега, облян в пот, чакаше отговора на Бакстър.

— Хммм — измуча Бакстър.

Брин чакаше. Слепоочията му пулсираха, празният стомах биеше тревога. В мозъка му човъркаше мисълта, че трябва да успее за „Тезей“. Искаше му се по-скоро да привърши работата и да се отправи на пристанището.

— Вашите условия за сливането на двете фирми напълно ме удовлетворяват — каза Бакстър.

— Сър! — можа само да въздъхне Брин.

— Повтарям: напълно ме удовлетворява. Вие какво, недочувате ли, братко?

— Във всеки случай не за такива новини — с усмивка го увери Брин.

— Лично мен сливането на нашите фирми ме изпълва с надежда — продължи усмихнат Бакстър. — Аз съм открит човек, Брин, и ще ви говоря без заобикалки; харесва ми как сте подготвили материала за нашата среща, харесва ми и как проведохте срещата. Дори нещо повече. Вие лично също ми харесвате. Радва ме нашата среща и вярвам, че сливането ще бъде от обща полза.

— Аз също вярвам в това, сър!

Те си стиснаха ръцете и се изправиха.

— Ще кажа на своите адвокати да съставят договора, изхождайки от нашата днешна беседа. Ще го получите в края на седмицата.

— Отлично! — Брин се колебаеше: да каже или не на Бакстър за своето пътуване в Индия. И реши нищо да не казва. Документите по негово указание ще препратят на борда на „Тезей“, а за окончателните подробности могат да се договорят и по телефона. Така или иначе, няма дълго да се задържи в Индия. Щом отведе благополучно момичето, веднага ще излети обратно.

Размениха си нови любезности и бъдещите съдружници се приготвиха да се разделят.

— Имате рядък молитвен жезъл — каза Бакстър.

— Какво? Да, да! Получих го миналата седмица от Хонгконг. Никъде не може да се намери такава изкусна резба като в Хонгконг.

— Да, зная. Мога ли отблизо да го разгледам?

— Разбира се. Но, моля, внимателно, много лесно се отваря.

Бакстър взе изящно украсената пръчица и натисна ръчката. На другия край изскочи острие и одраска леко крака му.

— Вярно, че много леко се отваря — каза Бакстър. Не съм виждал по-леко да се отварят.

— Струва ми се, че се порязахте?

— Нищо! Драскотина. А острието е лято в Дамаск.

Още няколко минути беседваха за тройното значение на острието в западнобудисткото учение и за най-новите течения в западнобудисткия духовен център в Хонгконг. Бакстър затвори жезъла и го подаде на Брин.

— Да, жезълът е отличен. Още веднъж ви желая приятен ден, драги братко, и...

Бакстър прекъсна на средата на думата. Устата му остана отворена, очите му се устремиха в някаква точка над главата на Брин. Брин се извърна, но не видя нищо друго освен стената. Когато отново се обърна към Бакстър, видя, че целият е посинял, а в ъгълчето на устата му се е събрала пяна.

— Сър! — извика Брин.

Бакстър искаше да каже нещо, но не можа. Две несигурни крачки — и рухна на земята.

Брин се втурна в приемната.

— Доктор! По-скоро доктор! — извика той на уплашеното момиче.

После се върна при Бакстър.

Това, което видя пред себе си, беше първият в Америка случай на болестта, получила впоследствие названието хонгконгска чума. Пренесена чрез стотиците молитвени жезли, тя избухна като пламък, обхвана града и остави след себе си милиони трупове. След седмица само симптомите на хонгконгската чума бяха по-известни на гражданите, отколкото симптомите на дребната шарка.

Брин виждаше пред себе си първата жертва.

С ужас гледаше отровнозеления оттенък, разлял се по лицето и ръцете на Бакстър.

III

Сутринта на 12 април 1959 година Нед Брин се събуди, изми и облече. В един и половина му предстоеше да се срещне с Бен Бакстър — шеф на компанията „Бакстър“. Цялото бъдеще на Брин зависеше от тази среща. Ако получи поддръжката на гигантските бакстъровски предприятия, и при това на изгодни условия...

Брин беше строен, красив, тридесет и шест годишен брюнет. В неговия преднамерено приветлив поглед се чувствуваше истински интерес към хората, меко очертаните устни говореха за сговорчив характер, склонен да приеме доводите на разума. В движенията му се долавяше увереността на човек, който знае своето място в живота.

Брин се готвеше да излезе. Стисна под мишница чадъра, а в джоба си пъхна „Убийства в метрото“ в мека подвързия. Никога не излизаше от къщи без увлекателен криминален роман.

Накрая забодe на ревера на самото си ониксовата значка на командор от Океанския туристически клуб. Мнозина считаха, че Брин е още млад за такова високо отличие, но всички бяха съгласни с това, че той не за възрастта си ревностно съблюдава правата и задълженията на своето звание. Заклучи апартамента и приближи до асансьора. Там вече се беше събрала група хора, по-голямата част собственици на малки магазинчета, но между тях Брин видя и двама търговци на едро.

— Чуден ден, мистър Брин — поздрави го момчето, като натисна бутончето на асансьора.

— Надявам се! — каза Брин, потънал в мисли за Бен Бакстър. И все пак с крайчеца на окото си забеляза в кабината на асансьора белокос гигант — истински викинг, да разговаря с нисък плешив човек. Брин се удиви какво ли е довело тази двойка в тяхната многоетажна кооперация. Знаеше болшинството от съкооператорите си от всекидневните срещи, но все още никого не поздравяваше, тъй като се беше пренесъл тук неотдавна.

Когато асансьорът спря на партера, Брин вече беше забравил за викинга. Предстоеше му тежък ден. Предвиждаше трудности в

разговора с Бакстър и искаше предварително всичко да прецени. Излезе на улицата в мрачно-сивото априлско утро и реши да закуси при „Чайлд“.

Часовникът му показваше единадесет без двадесет и пет.

* * *

— Е, какво ще кажете? — попита доктор Свег.

— Според мен, човек като човек. Струва ми се, че ще можем да се сговорим. Впрочем ще видим какво ще стане.

Те вървяха след Брин на разстояние половин пресечка. Високата му стройна фигура се открояваше дори в сутрешната нийоркская тълпа.

— Най-малко от всичко съм привърженик на насилието — каза доктор Свег. — Но в дадения случай моето мнение е да му чукнем един по главата и готова работа!

— Този начин избрах Аауи и Бити. Мис Чандрагор и Лан Ил решиха да използват подкупа. А на нас е наредено да въздействуваме чрез убеждение.

— Ами ако не се поддаде на убеждение?

Джеймс вдигна рамене.

— Тая работа не ми харесва — каза доктор Свег.

Като вървяха след Брин на половин пресечки, видяха, че той врхлетя върху някакъв розовичък, дебел бизнесмен.

— Извинете — каза Брин.

— Извинете — отговори дебелият бизнесмен.

Кимнаха си небрежно и продължиха своя път. Брин влезе в кафене „Чайлд“ и седна на една отдалечена маса.

— Какво ще обичате, сър? — попита келнерът.

— Яйца, препечен хляб и кафе.

— Не искате ли пържени картофи?

— Не, благодаря!

Келнерът бързо се отдалечи. Брин съсредоточи мислите си върху Бен Бакстър. При финансова поддръжка на Бен Бакстър трудно е дори да си представиш...

— Извинете, сър — чу се глас. — Позволете да поговорим с вас.

— За какво става дума?

Брин вдигна очи и видя русия гигант и нисичкия му приятел, с които вече се бе срещнал в асансьора.

— За работа, която има изключително важно значение — каза ниският.

Брин погледна часовника си. Единадесет без нещо! — До срещата с Бакстър остават още два часа и половина.

Непознатите се спогледаха и си размениха смутени усмивки. Най-после ниският се изкашля.

— Мистър Брин — почна той. — Казвам се Едуин Джеймс. Това е моят колега доктор Свег. Ще ви разкажем крайно странна на пръв поглед история, обаче, надяваме се, да ни изслушате търпеливо. В заключение ще приведем редица доказателства, които, възможно е, да ви убедят или да не ви убедят в истинността на нашия разказ.

Брин се намръщи: Ей, че чудаци! Да не са се побъркали? Но непознатите бяха добре облечени и се държаха безупречно.

— Добре, разправяйте — каза той.

* * *

След двадесет минути Брин възкликна:

— Ама че чудесии ми разказахте!

— Зная! — виновно сви рамене доктор Свег. — Но нашите доказателства...

— ... правят впечатление. Я ми покажете още веднъж онова първото нещичко!

Свег му подаде това, което искаше. Брин с уважение се загледа в малък блестящ предмет.

— Момчета, ако тая дреболийка наистина дава студ и топлина в такива количества, струва ми се, че електрическите корпорации ще бутнат за нея не едно билионче.

— Това е продукт на нашата техника — каза Главният програмист — както впрочем и другите прибори, които видяхте. С изключение на мотрифайера във всички останали няма нищо принципино ново, те са резултат от развитието и усъвършенствуването на днешната техническа мисъл и практика.

— А вашият талазатор! Прост, удобен и евтин начин да се получи прясна вода от морската! — Той се вгледа в двамата си събеседници. — Макар че не е изключено, разбира се, всички тия изобретения да са умело направена имитация.

Доктор Свег вдигна вежди.

— Впрочем аз нещичко разбирам от техника. Дори това да са имитации, те имат същия ефект както в истинските изобретения. Ей, баламосвате ме нещо! Хора на бъдещето! Само това липсваше...

— И така, вие вярвате в това, което ви разказахме за вас, Бен Бакстър и селекцията на времето?

— Как да ви кажа... — Брин се замисли дълбоко. — Вярвам ви условно.

— И ще отмените срещата с Бакстър?

— Не зная.

— Сър!

— Казвам ви, че не зная. Не ви липсва нахалство! — Брин все повече се сърдеше. — Работих като каторжник, за да постигна това. Срещата с Бакстър е най-големият успех в моя живот. Друг такъв шанс не съм имал и няма да имам. А вие ми предлагате да го жертвувам заради някакво си мъгливо предсказание.

— Предсказанието съвсем не е мъгливо — поправи го Джеймс. — То е ясно и недвусмислено.

— Освен това не става дума само за мен. Имам предприятие, служители, съдружници и акционери. И заради тях съм длъжен да се срещна с Бакстър.

— Мистър Брин — каза Свег, — припомнете си какво е поставено на карта!

— Дявол да го вземе! — изруга Брин. — Вие, момчета, ей така, без нищо се стоварвате върху човека от миналото и преспокойно искате да преобърне целия си живот. В края на краищата какво право имате?

— А какво би станало, ако отложите срещата за утре? — предложи доктор Свег. — Това е може би...

— Срещите с Бен Бакстър не се отлагат. Или идвате в уреченото време, или чакате може би цял живот да ви назначи друга среща. — Брин стана. — Вижте какво ще ви кажа. Още не зная как ще постъпя.

Изслушах ви и малко или много ви вярвам, но нищо определено не мога да ви кажа! Трябва сам да взема решение.

Доктор Свег и Джеймс също станаха.

— Ваша работа — каза Главният програмист Джеймс. — Довиждане, мистър Брин! Надявам се, че ще вземете правилно решение. — Стиснаха си ръцете и Брин се отправи към изхода.

Доктор Свег и Джеймс го изпратиха с поглед.

— Е, какво? — попита Свег. — Май че склони?... Или сте на друго мнение.

— Не съм привърженик на предсказанията. Възможността да се измени нещо в пределите на една временна линия е малко вероятна. Наистина не мога да си представя как ще постъпи.

Доктор Свег поклати глава, а след това дълбоко вдъхна въздух.

— Ама как се диша, а?

— Да, за въздуха няма какво да се каже — отговори Главният програмист Джеймс.

* * *

Брин реши да се поразходи по крайбрежната улица, за да възстанови душевното си равновесие. Гледката на огромните океански параходи, които уверено и здраво се държат на стапелите, винаги му действуваше успокояващо. Крачеше равномерно и се мъчеше да осъзнае какво се беше случило с него.

Този глупашки разказ... в който повярва.

А дълга и всички загубени години, в които се бореше да получи правото за покупка на обширните горски площи. В сделката се криеха толкова възможности, които искаше да закрепил и увенчае днес на писмената маса на Бакстър.

Спря се и се загледа в кораба-гигант „Тезей“.

Брин си представи Карибско море, лазурното небе по тези места, щедро слънце, вино и пълна, блажена почивка. Не, всичко това не е за него! Изнурителен труд, постоянно напрежение на всички душевни сили — такава участ сам си избра. Каквото и да му струва, ще продължи да носи своя товар под оловносивото нийоркско небе.

Но защо пък, питаше се. Той е сигурен човек. Работата сама ще се придвижи. Какво му пречи да седне в парахода, да свали от себе си всички грижи и да прекара година под южното слънце?

Радостна възбуда го обзе при мисълта, че нищо не може да му попречи. Сам си е господар, има достатъчно мъжество и воля. Щом е имал сили да преуспее в работата си, ще има сили и да се откаже от нея, да стовари всичко от плещите си и да се вслуша в желанията на сърцето.

А заедно с това да спаси и проклетото и неясно бъдеще.

„По дяволите Бакстър“ — говореше си сам.

Но всичко това е несериозно.

Бъдещето беше твърде мъгливо, твърде далечно. Възможно е цялата тази история да е хитра измама, измислена от конкуренцията.

Нека бъдещето само да се грижи за себе си!

Нед Брин рязко се обърна и закричи. Трябваше да бърза, за да не закъснее за срещата с Бакстър.

Брин се мъчеше да не мисли за нищо, докато се изкачваше с асансьора в небостъргача на Бакстър. Най-лесното е да действуваш, без да си даваш сметка. На шестнадесетия етаж излезе и се упъти към секретарката.

— Казвам се Брин. Днес имам уговорена среща с мистър Бакстър.

— Да, мистър Брин. Мистър Бакстър ви чака. Влизайте направо.

Но Брин не мръдна от мястото си, изведнъж го обхвана съмнение. Помисли си за съдбата на бъдещите поколения, които заплашва със своята постъпка, помисли за доктор Свиг и за Главния програмист Едуин Джеймс, за тези сериозни доброжелателни хора. Не биха искали от него такава жертва, ако не беше крайно необходима.

И още нещо му дойде наум...

Сред бъдещите поколения ще бъдат и неговите потомци.

— Влезте, сър! — напомни му момичето.

Нещо внезапно щракна в мозъка на Брин.

— Размислих — каза той с някакъв като че ли чужд глас. — Отменям срещата. Предайте на мистър Бакстър, че много съжалявам за всичко.

Обърна се и за да не се разколебае, стремително се затича надолу от шестнадесетия етаж.

* * *

В залата за конференции на Световния планиращ съвет около дългата маса седяха петима представители на федеративните окръзи на Земята и чакаха Едуин Джеймс. Той влезе — хилаво човече с удивително некрасиво лице.

— Вашите доклади! — каза той.

Аауи, доста измачкан след неотдавнашните приключения, разказа за техния опит да използват насилие и докъде ги доведе това.

— Ако предварително не ни бяхте вързали ръцете, може би резултатът щеше да бъде по-добър — добави в заключение той.

— Не би могло да се каже — отговори Бити, който беше пострадал повече от Аауи.

Лан Ил докладва за частичния успех и пълния провал на съвместния им опит с мис Чандрагор. Брин вече бил готов да ги съпроводи до Индия — дори с цената на това да се откаже от срещата с Бакстър. За съжаление имал възможност да направи и едното, и другото.

В заключение Лан Ил философски се оплака от параходните компании, които възмутително не спазват разписанието.

Главният програмист Джеймс стана от мястото си.

— Искахме да намерим бъдеще, в което Бен Бакстър би запазил живота си и успешно би завършил своята задача по закупуването на горски богатства на Земята. Най-перспективна в това отношение ни се стори Главната историческа линия, към която ние с доктор Свек се обърнахме.

— И досега нищо не сте ни разказали — възрази му от място мис Чандрагор. — Как завърши при вас?

— Убеждението и призивът към разум ни се сториха най-добрият метод на въздействие. Като поразмисли добре, Брин отложи срещата с Бакстър. Обаче...

* * *

Бакстър беше нисък, набит здравеняк с дебел врат и плешива глава: мътните му очи без всякакъв израз гледаха зад златното пенсне. Беше облечен в обикновено работно сако, на ревера на което стоеше рубин сред венче от перли — емблемата на Уолстрийтския клуб.

Вече половин час седеше неподвижно и мислеше за цифрите, господстващите тенденции и набеязващите се перспективи.

Звънна зумерът на вътрешния телефон.

— Какво има, мис Кесиди?

— Идва мистър Брин. Току-що си отиде.

— Това пък какво е?

— Не мога да разбера, мистър Бакстър. — Дойде и каза, че отменя срещата.

— И как изрази всичко това? Повторете дословно.

— Казах, че го чакате, и му предложих да мине във вашия кабинет. Той ме погледна странно и дори се намръщи. Помислих, че е разстроен от нещо. И отново му предложих да влезе при вас. Тогава той каза...

— Дума по дума, мис Кесиди!

— Да, сър. Той каза: размислих. Отказвам се от срещата. Предайте на мистър Бакстър, че много съжалявам за всичко.

— И това е всичко, което каза?

— До последната дума!

— После какво направи?

— Обърна се и се затича навън.

— Затича?

— Да, мистър Бакстър. Дори не дочака асансьора.

— Разбирам.

— Нужно ли ви е нещо друго, мистър Бакстър?

— Не, нищо повече, мис Кесиди. Благодаря ви!

Излиза, че Брин вече знае!

Това е единственото възможно обяснение. Слуховете по някакъв начин са плъзнали. А той си мислеше, че поне до утре никой няма да узнае. Нещо все пак не е предвидил.

Устните му се разтеглиха в горчива усмивка. Не обвиняваше Брин, въпреки че нищо не му пречеше да влезе и да обясни. А въпрочем, не. Дори така е по-добре.

Но как е стигнало до него? Кой му е съобщил, че промишлената империя Бакстър е колос на глинени крака, че се гърчи и руши в самата основа.

Ако можеше да се скрие тази новина, макар и за един ден, макар за няколко часа... Щеше да сключи сделката с Брин. Новото предприятие би вдъхнало живот в работите на Бакстър. До времето, когато всичко се разбере, щеше да създаде нова база за своите операции.

Брин е научил и това го е отблъснало. Очевидно всички знаят.

А сега вече никого не можеш удържа. Днес-утре ще връхлетят върху него тези чакали. Ами приятелите, жена му, съдружниците и дребните хорица, които са му поверили своята съдба...

Без да се колебае, Бакстър отвори чекмеджето на бюрото и извади малко стъкълце. Взе оттам две хапчета.

Целият си живот е живял по свои закони. Дойде време да умре по тях.

Бен Бакстър сложи хапчетата на езика си. След две минути се строполи върху бюрото.

Смъртта му ускори прословутата борсова криза от 1959 година.

КОНРАД ФИАЛКОВСКИ

АЗ СЪМ МИЛИКИЛОС

„ИЗПОЛЗУВАЙТЕ УСЛУГИТЕ НА «КОСМОЛЕТ»!“

„МИГ — И ВИЕ СТЕ НА ЛУНАТА!“

„СЪВРЕМЕННИЯТ ЧОВЕК ПЪТЕШЕСТВУВА ИЗ КОСМОСА САМО ВЪВ ВИД НА
ЕЛЕКТРОМАГНИТНА ВЪЛНА!“

„ОРГАНИЗИРАЙТЕ ГРУПОВИ ЕКСКУРЗИИ ДО ЮПИТЕР!“

„ПОНЕСЕТЕ СЕ СЪС СКОРОСТТА НА СВЕТЛИНАТА КЪМ ГРАНИЦИТЕ НА
СЛЪНЧЕВАТА СИСТЕМА!“

Фоторекламите изстрелваха гигантски букви в небето над централния порт и гаснеха в стратосферата, като се виждаха на стотици километри разстояние.

Седях на четиринадесетия етаж на тринадесетия корпус в стая 1413 и играех шах с автомата. Както обикновено, губех — впрочем иначе не би могло и да бъде. Помня, веднъж, преди няколко месеца, спечелих една партия, но тогава на автомата бяха повредени системите за връзка и той играеше с мен, като използваше само една сто двадесет и седма част от мозъка си. Това ми го съобщи със сух професионален тон ремонтният автомат (в този момент индикаторът за достоверност показваше 99,9%).

Иначе никак не мога да понасям шаха и през свободното си време старателно избикалям местата, където бих могъл да срещна шахматисти. При вида само на шахматния кон настроението ми се разваля. Но тук, на четиринадесетия етаж на тринадесетия корпус, в отдел „Жалби и предложения“ просто нямам друга работа. Месеци

наред никой не идва при мен. Всички са доволни, че развитието на цивилизацията даде възможност да се организира такова бюро за пътешествия. Гениалното изобретение намали размерите на нашата Слънчева система до размерите на голям град. Преди, във времената, към които не бих искал да се връщам даже мислено, пътешествията са били сложен проблем. Например да вземем полета до Юпитер — а тя съвсем не е най-крайната планета! За да заминете за там, е трябвало да си запазите място в ракетата няколко месеца по-рано. Полетът е траел няколко седмици. Можете да си представите как се е чувствувал човек, затворен в тясната ракета, когато само една крехка метална броня го е отделяла от безкрайните простори на нищото. Но за щастие това време е отдавна минало. Днес с ракетите се превозват само товари, и то такива, които в същност би могло и да не се превозват.

Съвременният човек, освободен от оковите на сковаващата го векове наред атомна структура на собственото му тяло, пътешествува из Космоса като лъч информация. В същност идеята за такова пътешествие не е нова. Още древните хора са смятали, че ако разполагат със съответните химически съединения и ги подредят така, както са групирани у живия човек, може да се получи друг човек, абсолютно сходен с оригинала. Това безспорно е така. Главната трудност е била да се създаде съответен анализатор. В течение на много векове проблемът си оставал неразрешим и чак развитието на невроелектрониката даде възможност в наше време да се създаде мозък, способен да запомни структурата на човешкото тяло.

Веднага след това се появи „Космолет“, могъщ, извънредно сложен конгломерат, малко винтче на който бях и аз (четирнадесети етаж на тринадесети корпус, отдел „Жалби и предложения“). Не мислете, че ще почна да хваля нашето бюро — за това си има отдел „Реклама“. Ще отбележа само, че няма друг отдел в цялата Слънчева система като нашия, който да работи така безупречно.

Помислете си колко драми са написани за това, как Той лети в ракета, за да изследва ледените скали на Титан, а Тя, останала на Земята, му изпраща писма, пълни с тъга (или обратното). Сега този проблем вече не съществува. Искате да се видите с нея? Моля: уговоряте се да се срещнете с нея в подножието на Памир, влизате в анализатора на Титан, който ви разлага на атоми, като преди това се запознава със структурата на тялото ви. Най-изчерпателна информация

за нея се предава по радиото на Земята. Земният синтезатор възпроизвежда тялото ви и само за няколко часа вие се пренасяте в Азия.

Ние не допускаме излишни драми. Наистина писателите не могат да ни простят, че сме унищожили един толкова сполучлив видеотронен сюжет и обвиняват „Космолет“, че хората излизали от синтезатора с криво тяло, криви крака, а на някого дори забравили да възпроизведат черния дроб! Но това е лъжа! Аз работя вече много години в отдел „Жалби и предложения“ и нищо подобно не е имало, е, освен един-два случая, но това няма никакво значение.

Помня, всичко започна още от сутринта. Главният контролър на нашия порт ни уведоми, че приемането от външните планети нещо не е в ред, и предложи да се спре препращането на пътешественици. После той се успокои и ние решихме, че смущенията в приемането са били предизвикани от временното засилване на слънчевата активност. Тогава контролърът, вече напълно успокоен, запали зеления триъгълник на контролния пулт, с което разрешаваше по-нататъшното приемане, а аз си отидох и се заех с обикновеното си занимание. Тъкмо бях свършил шестата партия, когато светна екранът на видеофона и пред мен се появи изплашената физиономия на диспечера.

— Дам, днес май ще има да изживяваш неприятни минути...

— Какво се е случило?

— Някаква авария на Титан... Оттам се върнаха няколко души...

— Какво, да не са се изпарили?

— Не, но малко са ги деформирали... — Диспечерът направи такава гримаса, че веднага си помислих най-лошото.

— Не са им възпроизвели главите или крайниците?...

— Не, но са ги умалили. Сякаш някой е превърнал нормалните хора в джуджета, като е запазил всичките им пропорции. Много странно...

— Но това е невъзможно! Не може да е случайност...

— Да, повече прилича да е направено умишлено.

— Но кому и защо е притрябвало да създава джуджета? — удивих се аз, недооценявайки както винаги човешката

изобретателност.

— И аз не разбирам — сви рамене той. — Във всеки случай не ти завиждам. Неприятностите ти са в кърпа вързани.

— Колко са?

— Неприятностите ли?

— Не бе, ония... умалените?

— Ще ги видиш. Във всеки случай пригответи се да ги приемеш. След няколко минути първата партида ще излезе от синтезаторите...

Станах. Сресях косата си, издихах невидима прашинка от бюрото, огледах още веднъж кабинета критично и придадох на лицето си делови израз. Ей сега ще влезе някой от тях и ще стане една... Ще трябва да им обяснявам, че за тази метаморфоза „Космолет“ няма никаква вина, че за всичко са виновни физическите закони.

Дълго се разхождах из кабинета, а когато най-сетне се спрях, информационният автомат с трясък разтвори вратата пред малко човече. Човечето подозрително ме изгледа и се запъти към мен.

— Казвам се Бим Мом — рече то със звучен бас, който излизаше нейде от дълбочините на корема му.

Това бе толкова неочаквано, че едва сдържах смеха си.

— Дам, завеждам отдел „Жалби и предложения“ — представих се аз.

Бим Мом кимна, потвърждавайки, че именно аз съм му нужен.

— Имате някакви оплаквания по отношение на „Космолет“? — запитах, като се правех, че нищо не знам.

— Оплаквания ли? Това не е най-точната дума! Аз съм направо възмутен! — викна той, а гласът му напомняше басово боботене на стартираща ракета. — Вие сте едни безотговорни хапльовци, които експлоатират човешката доверчивост! Погледнете какво сте направили... — посочи се той с трагичен жест.

— Успокойте се и кажете най-сетне какво има?

— Как какво има? Та не виждате ли, че сте ме... умалили?

— Не. А как сте изглеждали по-рано?

— Нима не виждате разлика? По-рано си бях човек, мъж, а не някакво кутре, какъвто съм сега! Вижте! — Той завря под носа ми видеофотографията си.

Действително на фона на зелените скали на Титан бе застанал леко прегърбен широкоплещест мъж, а пред мен стоеше неговото

умалено копие.

— Да, случва се — казах тихо.

— Кое се случва?

— Смущения при приемането...

— Не разбирам. — Той вдигна рамене.

— Какъв сте по професия? — запитах аз.

— Астроном — Бим Мом ме погледна с недоумение.

— Чудесно! — зарадвах се аз. — Ще се разберем тогава.

— В никакъв случай — пак избухна Бим Мом.

— Ама аз не за това. Като астроном трябва да знаете принципите на термодинамиката.

— Да, разбира се — смутено се съгласи той.

— Ето, това имах пред вид.

— Но какво отношение имат принципите на термодинамиката...

— Нали гласят, че в затворена система ентропията не се намалява.

— Да не би да искате да кажете, че именно за това са ни превърнали в лилипути? Глупости! Много добре знаете, че не е така.

На вратата се появи умалена млада жена. Тя внимателно ме огледа от главата до краката, сякаш бях манекен във витрина.

— Е, да... — Не ми идваха на ум никакви сериозни възражения, а през това време тя се приближи към мен.

— Чудесно ни... обработихте. Наистина сега мога да вляза в кой да е от ония прелестни детски хелиоптери, но затова пък всичките дрехи ми са големи! На вас поне известно ли ви е какво точно се е случило? — Тя ми хвърли унищожителен поглед.

И тогава разбрах, че не ме бива за отдел „Жалби и предложения“. Главата ми беше празна. Нищо не можех да измисля. „Само знаеш да играеш с автомата шах и да губиш“ — сърдито си помислих аз.

— Значи нищо не знаете! Съветвам ви добре да обмислите плана си на действие, докато те още не са се появили.

— Кой „те“?

— Екскурзиантите от Титан, които прехвърлиха след нас. Събрали са се долу и обмислят какво да правят по-нататък. Рано или късно ще дойдат при вас.

— Е, все нещо ще им кажа — рекох лекомислено аз.

— Съветвам ви да измислите нещо по-оригинално. Между тях има археолози, някои имат и оръжие... — усмихна се тя.

Аз побледнях, а тя загрижено ме попита:

— Лошо ли ви стана?

— Не... не...

Бим Мом неочаквано се оживи.

— Представям си какво ще стане след минута тук — разсмя се той.

След минута в кабинета ми нахълтаха екскурзиантите, като се блъскаха на вратата и крещяха в надпревара. Някои ме заплашваха със стиснати юмручета. И чак тогава осъзнах истинската си роля в „Космолет“. Аз бях онзи, когото в древността са принасяли в жертва на боговете по време на големи тържества. „Космолет“ се придържаше към принципа: „Нашият клиент е наш бог“ и явно трябваше понякога също да принася жертви.

Отначало се опитах да им обясня, но скоро разбрах, че те въобще не ме слушат. Викаха тези, които бяха вече в кабинета. Онези, които стояха в коридора, също викаха. Вривата бе непоносима. Ако не бяха изкривените им от ярост лица, човек можеше да ги вземе за шумна тълпа дечурлига, излизачи от детска градина.

Мина ми през ума, че сигурно имам вид на провинил се ученик и за малко не се разсмях. Но положението ми, съвсем не беше розово. Човечетата в кабинета ставаха все повече и повече.

Кабинетът не беше гумен, така че не всички успяха да влязат. Вътре стана толкова задушно, че по челото ми потекоха ручейчета пот. Дишах трудно, макар че тълпата едва стигаше до гърдите ми. А на тях сигурно им беше още по-тежко, но въпреки това глъчката не стихваше. В смесения хор от гласове все по-често долавях вика:

— Прозореца! Прозореца!

Най-сетне някой до мен извика:

— Отворете прозореца!

Помислих, че им е задушно, но изведнъж усетих, че настойчиво ме побутват към прозореца. Четиринадесети етаж! Представих си редиците прозорци на долните етажи и най-долу — сивия площад на хелиодрума с разхвърлените по него многоцветни петна на хелиоптерите.

— Но изслушайте ме! — Мъчех се да ги надвикам. — Аз не съм виновен. За всичко са виновни програмистите от предавателя на Титан! Те са ви умалили. Аз нямам нищо общо...

Никой не ме слушаше. Прозорецът се отвори. Первазът на прозореца все повече се приближаваше.

Изведнъж ми се стори, че отвън, заглушавайки нестройния хор от гласове, забръмча мотор. Обърнах се. Пред прозореца висеше хелиоптер. В коша, закрепен за опашката му, седеше репортер от видеотронията и чрез видеопредавател предаваше онова, което ставаше в кабинета ми. Той ми махна с ръка и извика:

— Благодаря, че се обърнахте. Прекрасно... Сега се усмихнете! — Усиленият му многократно глас се чуваше съвсем ясно.

Изкривих лице, за да се усмихна, защото съзнавах, че ме гледат милиони видеозрителите. Но усмивка не се получи. Тя се превърна в гримаса от болка, понеже в този момент ме удариха силно в стомаха.

— Да го хвърлим от прозореца! — истерично закрещя някой.

В тази минута забелязах, че към прозореца се приближава друг хелиоптер, а под фюзелажа му се люлее въжана стълбичка. Ето спасението. Без да обръщам внимание на ударите, с които ме обсипваха, запровирах се към прозореца. Репортерът насърчително ми се усмихна и се наведе над апарата.

След секунда бях вече на перваза и с ужас видях, че репортерът прави знаци на пилота от втория хелиоптер да не се приближава към прозореца.

— Стълбата! Стълбата! — отчаяно завиках, като се залових здраво за рамката. Отзад напираше тълпата, отпред бе зинала бездната.

— Почакайте една минута! — успокояваше ме през рупора репортерът. Нужно ми е разстояние, за да обхвана цялата картина...

— Но те ще ме изхвърлят... Спасете ме!

— Потърпете! Момент само! — Хелиоптерът с репортера бавно се отдалечи. Вторият със стълбата се приближи.

Улових се за стълбата почти във въздуха и, как да е, успях да се изкача до вратичката на кабинета. Някой ме издърпа вътре. Няколко пъти блесна фотосветкавица. Седящите вътре репортери увековечаваха момента на появяването ми в кабинета.

— Вие сте Дам нали, специалистът по теорията на миниатюризацията?

— Какво бъдеще очаква умаления човек?

— Това е първият етап на миниатюризацията нали? Вашите предвиждания?

— Ще ускори ли това полетите до звездите?

Въпросите се сипеха от всички страни. Слисан, въртях глава, а после енергично кимнах:

— Да, това е умаляване — неопределено отвърнах аз.

— Кажете, различава ли се умаленият човек по нещо от нас? — мургавият репортер с очила малко заекваше.

— Абсолютно по нищо. Просто е по-малък... — почнах да добивам увереност.

— А коя е причината за тази буря от възторг, която наблюдавахме, повишеното самочувствие ли?

— Естествено! Колкото е по-малък организъмът, толкова по-малки са потребностите му, а оттам и по-доброто самочувствие.

Как бяха взели гнева за възторг, не мога да проумея. Повече нищо не ме питаха, тъй като вече кацахме на хелиодрума. Когато излизах от хелиоптера, чух края на съобщението:

„... възторгът на умалените хора е неописуем. Те не могат да се нарадват на умаления си ръст — ни каза проектантът Дам, специалист в «Космолет» по въпросите на миниатюризацията. — «Космолет» направи велико историческо откритие, достойно за нашата ера, ерата на миниатюризацията. В епохата, когато всеки предмет, всеки автомат става все по-малък, човекът също трябва да направи преоценка на отношението си към своя ръст. Бъдещето принадлежи на миниатюризираните — именно миниатюризираните хора ще полетят към звездите“.

Вървах по бетонните плочи на хелиодрума и всичко живо се отдръпваше да ми стори път. Образувалият се жив коридор водеше право към вратата на кабинета на директора на „Космолет“. Искаше ми се да офейкам, да се добера някак до най-близкия хелиоптер и да отлетя в къщи, но щом понечих да се отклоня от набеязания маршрут, тозчас от тълпата изтича млад човек и ме отведе в средата на коридора. Блеснаха няколко светкавици, а по лицата на стоящите наблизо хора се изписа тревога.

— Да не би да му е лошо? — зачу се в тълпата.

— От преумора ще е — отвърна някакъв приглушен бас.

Повече не се опитах да бягам.

Кабинетът на директора беше пълен с хора.

— Скъпи колега! — Директорът тръгна към мен. — Възхитен съм от успеха ви. Това е успех и на цялата ни организация. — Последната фраза произнесе високо, за да чуят всички в кабинета.

— Но, господин директоре...

— Не, не, колега! Приемете моите най-сърдечни поздравления.

После стисках десетки ръце. Всички в надпревара говореха, че се гордеят с мен, че това е постижение от космически мащаб. Вече бях престанал да ги слушам, когато някой зададе въпроса:

— Защо държахте в тайна работата си?

Не се сещах какво да кажа. Знаех си аз, че някой непременно ще ми зададе подобен въпрос, на който ще трябва конкретно да отговоря. Трескаво дирех правдоподобен отговор. Мярна ми се мисълта да си призная, че всичко е грешка и недоразумение. Но не се реших. После Годя сигурно няма да иска да приказва с мен. А това не можех да допусна. Изведнъж ми хрумна нещо. С колкото може по-тайнствен жест посочих директора.

— Питайте него — добавих също тайнствено.

Успях да забележа, че няколко репортери се спуснаха към директора и с ехидно удовлетворение си помислих, че сега е негов ред да извърта и измисля правдоподобни обяснения.

Трябваше да отговарям на репортерите колко пъти на ден ям, използвам ли в работата си универсалната космическа енциклопедия, кога работя най-добре — сутрин или вечер, а също и какво мисля за целесъобразността на първата експедиция (според мен, казах, целесъобразна е). Неочаквано от тълпата се отдалечи слабичък блондин и като ме гледаше с благоговение със светлосините си очи, запита:

— Трябва ли, според вас, професоре, миниатюризацията да обхване цялото човечество?

— Да — отвърнах, без да се замислям (а колкото до „професоре“, не си струваше за такава дреболия да смущавам младия човек).

— А защо, професоре, не сте се миниатюризирали досега?

Слисах се. Какво да му отвърна!

— Наистина — защо? Там е въпросът! — казах, колкото да спечеля време.

С най-голямо желание бих офейкал, но юношата въпросително ме гледаше.

— По-късно ще ви стане ясно защо — казах с решителен тон и изведнъж почувствувах, че не ми вярва.

Той понечи да се обърне, но ми се стори, че в погледа му се мярна подозрение.

— Още не са решени напълно всички проблеми — добавих и в същия миг съобразих, че съм изтърсил глупост.

— Значи първите миниатюризирани хора са само опитни зайчета? — оживи се, блондинът.

— В никакъв случай! — свих рамене аз.

— За какви опитни зайчета става дума? — заинтересува се стоящият до мен репортер.

— Ами за ония, за миниатюризираните — обясни му юношата.

На лицето на репортера се появи лукаво изражение.

— Не можете ли по-подробно? — обърна се той към мен.

— Наистина не мога. Не знам за какво говори този млад човек...

Отдалечих се, но с крайчето на окото забелязах, че репортерът разговаря оживено с младежа.

Станах знаменитост. У дома ме очакваха познати и пак репортери. Впрочем репортерите бяха повече, защото и сред познатите забелязах лица, които не бях виждал много отдавна.

Годя, сияеща, отговаряше ту на един, ту на друг как работя, как почивам, кой е любимият ми спорт и защо. При това тя така настойчиво подчертаваше ролята си в моя живот, че на всички им ставаше ясно, че без нея от мен нищо нямаше да излезе и навярно не бих завършил даже начално училище. Щом ме видя, тя се хвърли на шията ми и целувката ѝ трая достатъчно дълго, за да могат всички репортери да направят видеоснимки.

На другия ден аз им се любувах на екрана на видеотрона и по земния, и по междупланетния канал. „Семейният живот на великия учен“ — така гласяха коментарите. Всички в надпревара се възхищаваха от удачния експеримент на „Космолет“. Само едно вестниче в статия „Недопустим експеримент“ помещаваше отговора ми

на въпроса на младежа, който ме бе попитал защо още не съм се миниатюризирал.

— Интриги на завистници — обяви Годя, когато ѝ прочетох статията.

И тогава дойде телевидеограма от директора. Беше кратка и недвусмислена. Когато се явих в кабинета му, той веднага започна:

— Струва ми се, че ще се наложи да се миниатюризирате.

— Това пък защо?

— За да докажете, че сте привърженик на тази метаморфоза.

— Но аз се чувствам много добре в ръста, който ми е дала природата.

— Вярвам ви, но все пак ще трябва да се миниатюризирате. Разберете: днес идваха при мен трима репортери.

Дори и през ум не им минава, че вие можете да се откажете от миниатюризацията. Не ме питаха смятате ли да сторите това, а се интересуваха само от едно: кога ще го сторите. Ясно ли ви е?

— Хъм, да, само че...

— Никакво „само че“. Ако не го сторите, рано или късно пресата ще узнае, че заслугите ви в областта на миниатюризацията не са чак толкова големи. А тогава...

— Добре. Ще се миниатюризирам! — отвърнах аз и още същата нощ бях излъчен на Титан. Когато бях още на спътника, узнах от последните известия за цялата Слънчева система, че създателят на миниатюризацията Дам се е отправил за Титан с цел да се... Коментаторът добави, че модата за миниатюризация обхваща все повече хора и във връзка с това започва серийно производство на микроизлъчватели.

— Значи искате да станете миликилос? Защо?

Така за първи път чух как се нарича миниатюризираният човек. Питаше ме кибернетикът, програмистът на преподавателя на Титан.

— Струва ми се, че се разбира от само себе си. Аз като създател...

— Виждам, че и сам сте повярвали?

— В какво?

— Че сте създали миликилоса.

— А кой според вас го е създал?
— Аз! Аз създадох миликилоса и самият съм миликилос.
— Вие? Но вие имате нормален ръст?
— Сега да. А преди бях почти най-високият човек в Слънчевата система. Подигравах ми се, че приличам на мачта на космически фар.
— И решихте да се умалите?
— Да, но за съжаление не успях да сменя програмата на излъчвателя, когато изпратиха оная група екскурзианти на Земята.
— Как така? Или може би не сте знаели за групата?
— Знаех. Но на електронносметачната ми машина, в която бяха вложени всичките изчисления, изгоряха някои връзки и докато се опитвах да възпроизведа изчисленията, излъчиха екскурзиантите.
— Значи такава била работата!
— Точно така. Но вие не се безпокойте. Нали всичко свърши добре?

Той ехидно се засмя и си тръгна, крачейки по черно-белите плочи на пода с ход на шахматен кон. Нещо ме жегна.

Оттогава минаха няколко години. Сега в Слънчевата система има вече около четири милиарда миликилоси. Статията „Миликилосът“ заема четири телестраници в универсалната космическа енциклопедия. Годя е миликилос, директорът на „Космолет“ — също. Облеклото за миликилосите е по-красиво, по-елегантно, по-ярко и по-добре ушито. Първите миликилоси от онова паметно излъчване от Титан се превърнаха в своего рода аристокрация и при всеки удобен случай гледат да споменат, че са пионери на миниатюризацията. Телевизограмата на срещата ми с тях в стая 1413 на четиринадесетия етаж на тринадесетия корпус се пази в архивите и един историк, тълкувайки я, писа, че обзетата от ентусиазъм тълпа от първите миликилоси за малко не удушила създателя на миликилизма от луд възторг.

А аз ли? Издадох спомените си и все още работя в отдел „Жалби и предложения“. Някои виждат в това старомодна скромност. Вярно е, че сега работя в огромен кабинет на първия етаж. И както преди автоматът постоянно ме бие на шах, но сега, за да стигна до пулта за

управление, налага се да използвам специално сгъваемо столче — нали съм миликилос.

ПЕТЪР ЛЬОЧЕВ

РАКОВИНА ОТ ВЕНЕРА

Сам мистър Джекоб Кедигън не можеше да си обясни как склони да купи тази раковина. Не беше сантиментален и нямаше слабост към разните му там екзотики и екстравагантности. Може би направи това заради секретарката си, която бе намекнала, че канцеларията и бюрото му са много аскетично наредени, а той се бе уловил в последно време, че съвсем не е равнодушен към нейните зелени очи. От друга страна, магазинът за редки галактични стоки се намираше в непосредствена близост до кантората му и продавачът един вид му натика в ръцете тази раковина за смешната сума от десет долара.

— Истинска венерианска раковина, мистър Кедигън — беше казал той. — Достави ни я от последната си експедиция сам Джо Харпър. И то контрабандно. Намерил я в съветската зона.

Джекоб Кедигън я огледа внимателно. Беше наистина интересна — ромбоидна, с виолетови шарки, които приличаха по-скоро на странна писменост. Той плати и я отнесе в кантората си. Когато секретарката я видя на бюрото му, плесна с ръце и заяви, че никога не е виждала нещо по-оригинално и че с един замах цялата обстановка се е променила. Тя я взе в ръцете си, огледа я от всички страни, долепи я до ушите си.

— Чувам някакъв шум — каза тя с трепет, — може би това е шепотът на страшния венериански океан.

С една дума, мистър Джекоб Кедигън беше доволен от покупката си.

Чудесата започнаха още в същия ден. Само няколко минути преди да излезе от стаята си, за да обядва в близкия ресторант, Кедигън с изненада долови някакъв глас, който му говореше тихо и настоятелно:

— Не използвайте асансьора! Слезте по стълбите! Не използвайте асансьора!

Стреснат, той се огледа. В стаята му нямаше никой. Помисли, че има халюцинация. Някакво нервно разстройство. Но гласът продължаваше упорито да повтаря същата фраза:

— Не използвайте асансьора!...

Тогава той се досети, че гласът идва от раковината. Взе я в ръце и я постави до ухото си. Невероятно!...

Той се облече и излезе, но все пак се отказа от асансьора. Стълбите не бяха много, малко движение нямаше да му навреди. Още не бе стигнал до хола, когато се чу ужасен трясък. Служещите се разтичаха. Асансьорът се бе откъснал от въжетата си и се бе сгромолясал долу. За щастие жертви нямаше. Асансьорът беше празен. Джекоб Кедигън почувствува как по тялото му изби студена пот. Тайнственият глас от раковината му беше спасил живота. Но наистина ли бе чул този глас, или само така му се бе сторило? А може би това бе само предчувствие, вътрешен телепатичен глас, душевно озарение.

След два дни раковината отново проговори:

— Приемете поканата за покер...

И странно, нито секретарката, нито счетоводителят, които Кедигън призова не можаха да доловят този глас. Гледаха шефа си с недоумение.

— Внушавате си, мистър Джекоб — каза убедено собственицата на зелените очи.

Той се почувствува като глупак и повече никому не спомена нищо по този въпрос.

Но тук му е мястото да обясним кой беше мистър Джекоб Кедигън. Беше известен бизнесмен, притежател на крупни акции в ураниевата промишленост на Марс. Освен това имаше обширни плантации от водораслата хлорела край бреговете на Флорида. Кедигън не беше вече от младите, надхвърлил беше петдесетте, но присъщата му енергичност не го напускаше. И ако динозавърът на времето не беше опасъл така безжалостно косата на темето му!...

Но... за покера! Него ден, когато раковината отново проговори, Джекоб Кедигън действително получи покана за игра на покер от свои приятели — известни борсови акули. Обикновено той отклоняваше такива покани, но този път прие. Играта беше великолепна, на Кедигън вървеше фантастично и за три часа спечели сто хиляди долара. От този ден той започна да гледа на раковината с уважение. „Може би тя има

свойство да изостря в мен шестото чувство — каза си той. — Факт е, че ми носи щастие.“

Впрочем той престана да се учудва. Откак научната фантастика бе завладяла литературата, киното и телевизията, той се бе наслушал на какви ли не чудесии: „хроноклазми“, „телепортации“, „телекинези“, „парапсихики“... А къде беше всъщност границата между реалността и фантазията!...

А загадъчният глас продължаваше да се обажда. Кедигън спазваше стриктно съветите му и извличаше от това немалка полза. На няколко пъти той спечели известни суми на борсата и при разни търговски спекулации, после гласът за втори път му спаси живота, като го предупреди да се пази от автомобил с червен цвят.

И затова, когато раковината го вмъкна в кобалтовата афера, той започна да действа без колебание. А това беше нещо грандиозно. Кобалтовата компания Гунтерхайм притежаваше всички акции за кобалтовите залежи, открити на един от спътниците на Юпитер. Но досега оттам не можеха да бъдат доставяни товари поради несъвършенството на съвременните американски космически кораби. И ето раковината му пришепна, че един френски инженер е открил нов сензационен тип двигател и Юпитер вече няма да бъде монопол само на съветските космонавти. Засега в Америка никой не знаеше за това. По благоприятно стечение на обстоятелствата компанията Гунтерхайм беше в крайно притеснено финансово състояние, почти пред крах и продаваше своите кобалтови акции на доста ниски цени. Това беше наистина великолепно възможност и Кедигън разбра, че трябва да се възползува от нея. Само за три дни той купи акции за сто милиона долара. Въпреки подигравките на приятелите си хвърляше всичко, което имаше, беше уверен, че ще се смее последен. Скоро борсовата битка се разгоря с неочаквана сила и глътна не само акциите му на Марс, но и хлорелните плантации във Флорида. Но обещаното откритие на френския инженер все още не се появяваше. Нещо повече, съветските космонавти откриха кобалт на Уран и правителството на САЩ сключи сделка за доставки от Съветския съюз. Акциите, за които Кедигън бе заплатил милиони, вече бяха само обикновени хартийки. Истински крах! В тези тежки за него дни приятелите му, вместо да му помогнат, се заеха да го довършат. Всеки гледаше да докопа и отмъкне нещо. Техният закон бе законът на акулите — достатъчно е някоя от

тях да получи рана, другите, щом надушат кръвта ѝ, веднага се нахвърлят върху нея, за да я разкъсат и изядат. За слабите, за победените нямаше милост!

Най-ужасното беше, че раковината млъкна съвсем. Напразно Кедигън я разтърсваше и въртеше, умоляваше и заплашваше, че ще я разтроши. Тя упорито мълчеше.

— Това е само имитация на раковина — каза шерифът, към който Кедигън се обърна за разследване на случая. — Нашите специалисти установиха, че е направена от разновидност на дуралуминия. А във вътрешността ѝ има монтиран микроприемник, чрез който някои лица са ви предавали нужните им съобщения.

— А асансьорът, а случаят с червения автомобил?... — запита сломеният Кедигън.

— Инсценирано! — отвърна шерифът.

Кедигън разбра. Инсценирана беше и играта на покер, и всички останали дребни борсови операции. Всичко бе подготовка за големия удар, стръв, за да налага въдицата. Изиграха го като глупав сом.

— Това е работа на Гунтерхайм — каза Кедигън. — Някога го бях притиснал здравата и сега си отмъщава.

— Сега с ваша помощ се освободи от излишните си акции и прибра парите ви — каза шерифът. — Съжалявам, но с нищо не можем да ви помогнем. Случаят е извън моите пълномощия.

В същност шерифът се боеше. Известно бе, че Гунтерхайм е свързан с една могъща гангстерска група.

Останал сам, Кедигън отиде до прозореца и подложи пламналото си чело на вятъра, който идеше от океана. Телефонът иззвъня. Той лениво повдигна слушалката.

— Хало, старо момче, чух че си имал неприятности — говореше Гунтерхайм от другия край на жицата.

Кедигън мълчеше.

— Слушай, не мога ли да ти помогна с нещо? Нуждая се от търговски агент на Венера за събиране на редкости от венерианската флора и фауна. Заплата — петстотин долара на месец. Не е много, но...

Подигравката беше явна. Кедигън затвори телефона. За какво му беше да отива при венерианските океани, когато Атлантическият океан беше тук, само на няколко километра от него. Той дори го виждаше от

прозореца. Първите неонов лампи хвърляха във водите му пурпурни отражения.

Всичко бе свършило. Той повика секретарката и нареди шофьорът да го чака с колата долу.

— Къде ще отивате, мистър Кедигън? — попита мис Клер. Тя нищо не знаеше.

— На разходка по крайбрежието — каза той тежко. Искаше да добави: „Сбогом, зелени очи!“ — но не каза нищо.

— Това е чудесно! — възкликна тя, преди да излезе. — Сега е времето на прилива. Ухае на водорасли. Приятна разходка, мистър Кедигън.

ВЕЛИЧКА НАСТРАДИНОВА РЕПИТЕ НА КРАКОНОЩ

Няма закон, по който бихте могли да ме съдите. Убийство? А кой е убитият? Експерименти върху живи хора? Но кои са те? Имена? Възраст? Месторождение?

За единствения експеримент, по който можете да ме обвините, аз отдавна съм наказан. А и потърпевши са не други, а съществата, които обичах — жена ми и дъщеря ми. Защо върших това? Мислех — за добро. Исках да облекча мъките на хилядите, на милионите родилки. Хората трябва да се раждат сред радост. Защо е нужно майките да страдат толкова? Отдавна работех над комбинирано, премахващо болките, без да въздействува върху контракциите средство. Но коя жена би се съгласила да правя с нея опити в най-врхния момент от съществуването ѝ — тогава, когато дарява живот? И все пак се намери една жена — моята. Тя вярваше в мен безразсъдно. Беше моя студентка, двайсет и една години по-млада от мен. И тя роди без болки, но това бе краят на нейната вяра, защото дъщеря ми не растеше. Съпругата ми преживя всичко много зле. Разстрои се душевно, а след като се излекува, не пожела да се върне при мен и при бебето, което не искаше да порасте. По-късно се омъжи в чужбина.

Но аз никога не бях срещал отчаянието и девизът ми беше „Всичко е възможно“. Захванах да работя в друга област — стимулация на растежа. Моите трудове бяха забелязани и наградени, защото имаха огромна практическа стойност. Прасетата, захранени с моя „МК-19“, за четири месеца достигаха пределно възможното за расата си тегло. Пилетата ставаха кокошки за по-малко от месец, зайци, телета... всичко растеше като в приказките.

Но аз бях горд от друго — дъщеря ми се подчини на настойчивото ми желание и също почна да расте. Преместих лабораторията си край вилата си, оградих се с висока ограда, оглушах за околния свят, защото следях със страх и болка ще се развие ли дъщеря ми като нормален човек, или ще стане голям къс добре

охранено месо. И бях възнаграден за всичките си страхове, когато тя проговори. И с още по-големи опасения отбелязвах неимоверното й умствено развитие. На 8 години тя проговори, на десет знаеше шест езика плюс учебната програма, предвидена за завършване на гимназия. Увлече се в химията и математиката и на единадесет години би могла да положи изпити за завършване на тези два факултета с отличен. А едновременно с това си беше дете. Скачаше на въже и четеше приказки. Обичах да я слушам. Веднъж й бяха попаднали някакви полски приказки. В тях се разправяше за великана Краконощ, който живеел под връх Снежка. Той отвлякъл една принцеса в подземното си царство, но там тя изглеждала много тъжна, защото била все сама. Тогава Краконощ донесъл една торба репи и ги превърнал в хора, подобни на нейните близки. Принцесата се радвала много, но радостта й траяла, докато репите увехнали. Мнимите хора остарели и умрели. Принцесата помолила Краконощ да й направи други, а след това с тяхна помощ избягала. Оттогава наричали великана Краконощ с подигравателното име Броиряпа. Приказка като другите, но дъщеря ми неочаквано каза:

— Татко, ти можеш всичко, защо не ми направиш от репи другарчета? Тук наоколо не живее никой и няма с кого да играя.

От това се боях най-много — да не поиска да дружи с деца — тогава щеше да забележи, че е необикновена, а и как ли щяха да въздействуват здравите палавци на моето цветче, гледано в оранжерия? Измънках разсеяно:

— Да, да, защо не?

В главата ми отдавна сновеше странна мисъл...

По-късно доби плът в деня, в който една певица, жена на известен композитор, поиска от мен да я освободя от детето й. Нямала време за още едно дете. Нямала време! А детето би могло да бъде чудно създание — красиво и чувствително като родителите си. Разубеждавах я. Тя не отстъпи. Дъщеря ми ме подтикна да се реша на най-рискования си опит — да създам хомункулус, нероден човек.

Аз и преди това бях опитвал въздействието на моя „МК-19“ върху недоразвити, непълноценни деца, върху джуджета, но бях разочарован. Наследствеността е велико нещо... С нея не можех да се боря. От нищото нещо не става. С развитието на децата се развиваха и

вродените им аномалии. От малки идиоти произвеждах големи идиоти. Безполезно и нечовешко.

А ето сега имах ембрион, на чиито наследствени качества бих могъл да залагам. Заложих и спечелих. Зародишът достигна развитието на нормалните новородени за 42 дни. Треперех дали ще оживее при изкуственото си раждане — отделянето от средата, в която бе отгледан. На 43-я ден нероденото момиче пое въздух и изплака. Ликувах. Къде беше Фаустовият Вагнер да му се похваля с моя хомункулус? Нямах с кого да споделя щастието си, тайната си. Поръчах на прислужницата голяма вечеря и пирувах с дъщеря си за здравето на репите на Краконощ.

Апропо — прислужницата няма защо да разпитвате. Само ще изплашите това примитивно добросърдечно създание, което почти не говори и което не съм допускал никога в лабораторията си. Същото се отнася и до работника, който се грижеше за градината и опитните животни и който не е имал достъп даже във вилата ми.

Тъй. Разбира се, и този опит бе предшествуван от много подобни, несполучливи, но разговорът за тях е неинтересен. Ембрионите измираха, преди да се родят. Уверен съм, че само големият ми стремеж да изпълня желанието на дъщеря ми ме доведе този път до сполука.

Нероденото момиче, подхранвано с моя чудесен „МК-19“, за една година достигна ръста на седемгодишно дете, а по интелигентност надхвърли далеч детската възраст. Изведох я от лабораторията си и я запознах с дъщеря си.

Тя заскача от радост и попита:

— Момиченце, как се казваш?

Това не бях предвидил. Засмях се:

— Казва се... Ряпка. Ряпка, разбира се.

— И ти ли я направи?

— Да, аз.

Ряпка оглеждаше с недоверие непознатото скачащо същество. В нейния свят дотогава съществуваша само аз и музиката. Бях забелязал необикновения интерес на неродената към всички звуци, бях и доставил магнетофон със записи на стари майстори, класици, романтици, съвременни композитори... Тя слушаше, слушаше... и слушаше.

Много мъчно беше за дъщеря ми да я откъсне от нейната музика, за да я накара да играят на топка или да се люлеят. Говореше малко, мисля даже, че изпитваше отвращение към думите, които и се струваха прости и груби в сравнение с музиката. Понякога чувах необикновен диалог между двете. Дъщеря ми питаше, а Ряпка в отговор изпяваше някакъв музикален мотив, и то такъв, че дъщеря ми кимаше доволно и задаваше следващия въпрос. От играчките я интересуваха... моя шарен котарак и пианото, на което аз някога свирех с увлечение. Казвах, че съм твърде добър пианист. Разбира се, не бях предавал уроци, нито мислех, че някога ще се наложи да правя това, но неродената се интересуваше и аз бях длъжен да задоволя интересите ѝ. След шейсетият урок тя вече нямаше нужда от мен. Междувременно се беше запознала с хармонията, полифонията и правеше първите си опити да записва мелодиите, които звучаха в главата ѝ.

Дъщеря ми не скучаеше в нейното общество. Музиката я заинтересува, а когато неродената достигна до овладяването на диафоничната, алеаторната, сонорната, електронната музика, математическите ѝ познания се оказаха крайно необходими за Ряпка. Те заедно изчисляваха, съчиняваха и се смееха:

— Ама че интересно!

Ряпка беше достигнала вече ръста на дъщеря ми, а тя изглеждаше шестнайсетгодишна.

По това време дъщеря ми се увлече в астрономия, това увлечение, макар и скъпичко за мен, защото трябваше да ѝ уредя малка обсерватория, погълна и двете. Дъщеря ми превръщаше светлинните трептения на съзвездията в звукови, а Ряпка свързваше техните съзвучия в своята „небесна музика“. Те ровеха астрономически атласи, наблюдаваха, изчисляваха и създаваха нечуваната „небесна музика“. Но когато дъщеря ми се задълба в астрофизиката, Ряпка я остави да се занимава самостоятелно. Нямаше повече нужда от нея. Тя знаеше вече всичко за цялата човешка и „небесна музика“, а оттук нататък започваше нейната собствена музика, която не бе звучала в никой човешки мозък. Бях поразен. Какво бяха пред нея гениалните творби на Натаниел, Бартолд, Страдински? Какво бяха не по-малко гениалните, според мен, експерименти на Щонхаузен? На тоя Щонхаузен му бяха нужни години, пари, големи хорови и оркестрови състави, специално изработени инструменти, за да твори. На моята

Ряпка стигаше едно пиано и един мъркащ котарак върху капака му. Реших, че тая музика трябва да бъде изпълнена, чута, затова дадох да препишат неясните ѝ партитури, допълнени с измислени от Ряпка нотописни знаци. Оттам дойде нещастieto ми. Преписвачът показва нотите на свой познат композитор, а композитoрът бе готов да прерови света, за да узнае кой ги е писал. Неговите търсения всъщност ви подбудиха да се заинтересувате какво правя аз във вилата си.

А аз правех опитите си. Успоредно с отглеждането на ембриони се занимавах със създаването на „МК-31“ с въздействие, обратно на „МК-19“. Замислил се бях как да спра износването на тъй бързо израслите организми. Работех трескаво, защото изнуреният вид на Ряпка не говореше за нищо добро. Аз отдавна бях спрял да я подхранвам с „МК-19“, но светкавичното ѝ развитие не беше преустановено. Тя вехнеше с всеки ден.

Едновременно с това ембрионите измираха, а един, който успя „да се роди“, почина на тридесет и осмия ден от най-проста пневмония, въпреки че направих всичко за спасението му. Моите неродени нямаха, изглежда, защитни средства. Но аз не се отказвах от тях. Особено от един от тях. Него отначало бях оградил с необикновени грижи. Той беше „син“ на моята първа помощничка, доцентката, която наследи катедрата ми, когато излязох в пенсия.

При друг случай бих я разубедил, но сега нейното дете ми беше нужно и аз се съгласих да способствувам за „умъртвяването“ му, за да мога да го имам. Накарах я да изчака най-подходящия момент от развитието на зародиша и вложих всичкото си внимание и усилия да бъде пренесен в подходящата среда невредим. Искях го. Той притежаваше великолепно наследствени данни — майка — професор, баща — известен биолог, бивш ски-шампион, и двамата здрави, макар и не много млади. Потръгна ми. За втори път създадох хомонкулус. Тоя път бях по-предвидлив. Дадох му име от самото начало. Най-обикновено старо име — Добродан. Надявах се, че е създаден за добро.

Докато той се развиваше, Ряпка гаснеше. Напразни бяха усилията ми и постиженията на цялата съвременна медицина. Наложих ѝ болничен режим, но това ѝ се отрази зле. Тя не можеше без нотите и без котарака. Работеше в леглото, галеше лапите му и се усмихваше на дъщеря ми, която дежуреше около нея. За щастие умря

призори, когато дъщеря ми спеше още. Лесно ми беше да излъжа, че съм изпратил Ряпка в болница през нощта и че там непременно ще я излекуват. Пренесох трупа в лабораторията, аутопсирах го и го погребях в лехата с лалетата. Извадих внимателно неразцъфтелите луковици, насадих ги отново, изравних лехата и я полях. Градинарят даже не забеляза промяната. Целият живот на Ряпка трая четири години и двадесет и шест дни. За това време тя създаде единадесет произведения, достойни за ръката на най-големия майстор.

Дъщеря ми отново остана сама. По това време Добродан изглеждаше на пет години и затова сметнах, че не е подходящ за неин компаньон. Изчаках деветнадесет месеца. Запознах го с нея в деня, когато се обръсна за пръв път. Тя беше на шестнадесет години, той — видимо — също. През деветнадесетте месеца тя бе успяла да научи още пет езика и да разбере какво е поезия. Дотогава я държах настрана от всякакви знания за човешките отношения. Избирах старателно книгите ѝ. Сега ѝ разреших да чете Петрарка и Шекспир, Пушкин, Гьоте, Сервантес, Гарсия Лорка... всичко голямо в световната литература...

А той... той знаеше анатомия, физиология, хистология... защо да изброявам... него аз готвех за свой помощник, за най-талантливия помощник, който съм имал. На седем месеца той правеше опити върху жаби и мишки, на две години би могъл да получи докторат по медицина от който и да е университет, а изследванията върху чернодробните заболявания, които той направи на две години и осем месеца, биха били чест даже и за мен. Време беше да му открия кой е и по какъв начин е създаден. Той прие изповедта ми с голям интерес и спокойствието на учен. Със същата невъзможност изслуша историята на Ряпка и заключи:

— Следователно и моят живот ще има подобна продължителност и подобен край.

— Не, животът ти би могъл да бъде нормално дълъг при условие, че ще бъде създаден „МК-31“.

Той каза само:

— Някъде бях чел, че 31 е щастливо число. Да опитаме.

Залегнахме с всички сили. Та той се бореше за собствения си живот! А аз — за осъществяването на най-великата си идея. Работехме денонощно, неуморно.

На дъщеря ми това не се харесваше. Тя беше намерила другар, събеседник, мисля даже, че тъкмо по това време тя се влюби в Добродан. Бяха като герои от идилията на седемнадесетия век — двама в целия свят. Четяха заедно Тристан и Изолда, слушаха Перголези и Моцарт, водеха се за ръка и трудно и тъжно беше да им напомням:

— А сега — да работим, деца.

Понякога той изтичваше навън, за да поговорят малко. Тя беше свикнала със забраната да не стъпя в лабораторията. Аз щадях очите ѝ — за нея ли беше гледката с мъртвите ембриони и стъклениците с човешки органи? Добродан ме подкрепяше. Ловко отклоняваше любопитството ѝ. При едно влюбено момиче това се постига лесно. Той вече надмина нейното развитие, изглеждаше като мъж в разцвета си. Първите дози на „МК-31“ даваха резултати. Аз почти тържествувах, когато той внезапно получи кръвоизлив в мозъка. Нищо не помогна. Моите неродени нямаха издръжливостта на обикновените хора.

Бях покрусен. Не се показах два дни. На втората нощ дъщеря ми престъпи забраната и нахлу в лабораторията. Припадна пред вида на мъртвия Добродан между десетките стъкленици с дребни мъртви телца. След като дойде на себе си, аз бях принуден да се оправдавам, да разкрия пред нея осъществяването на идеите си, демоничния си труд... Тя всъщност нарече труда ми „демоничен“. Беше достатъчно зряла, за да ме разбере, но не пожела. С вкаменено лице каза:

— Татко, благодаря ти, виждам, че всичко си правил зарад мен, но аз... аз предпочитам да бях умряла, преди да разбере делата ти. Ти със стръвта на средновековен магьосник погазваш повелите на природата. Не бих могла повече да живея при теб.

И тя ме напусна. Три месеца по-късно получих писмо от майка ѝ, в което ми съобщаваше, че дъщеря ни е пристигнала благополучно в Швейцария, но че душевното ѝ равновесие е нарушено благодарение на моите експерименти. Лекувал я вторият мъж на жена ми, който я обикнал много и желаел да я осинови. Молеше ме да не преча на това. И да исках, не бих могъл, дъщеря ми беше пълнолетна.

Бях сам, сам, отчайващо сам сред мъртвите ембриони и двата гроба, скрити в цветните лехи. Спокойствието, с което посрещнах органите на властта, бе резултат на отчаяние. Но в предварителния

арест аз почувствувах прилива на сили, които ми даде „МК-31“, защото аз го опитах и върху себе си. Вие се учудихте, когато научихте, че съм на 64 години — не изглеждам по-зле от който и да е 40-годишен мъж и затова желая да работя, разберете, „МК-31“ ще преобрази хората. Вярвайте. Ако искате — осъдете ме, но ми позволете да работя. Аз двайсет години бях доброволен затворник, изтърпях най-тежкото наказание — лиших се от съществата, които обичах, с какво може да ме уплаши вашата присъда?

Пък и по кой закон можете да ме съдите и кои са „жертвите“ ми?

Имена?

Възраст?

Поданство?

Те бяха мои, моя кръв и плът, мое изстрадано, погубено време, мои безименни мечти, мои деца... хора от ряпа, измислени от грозния великан Краконощ.

ЛЮБЕН ДИЛОВ

НАПРЕД, ЧОВЕЧЕСТВО!

Сега, когато летим вече в първия си боен полет, от който аз не зная дали ще се завърнем, макар задачата ни да не е да влизаме в схватка с врага, а да разузнаем местоположението му и неговите бойни средства, аз бих могъл само да скицирам накратко предисторията на конфликта. Истинската летопис на тая война ще я пишат други. Ако, разбира се, тя се състои или ако след нея остане изобщо някой, който да е способен да пише. Впрочем историята на нашите страни показва, че действителните причини за войните обикновено са били скривани зад някакви незначителни поводи, докато в случая поводът съвсем не може да бъде наречен дребен.

Началото бе сложено в малкия градец Нима, където се намира психиатричната клиника на известния професор Зимеринг. Как точно е станало, това и досега си остана загадка, но, така или иначе, когато нощта се оттеглила от това полукълбо, всички болнични помещения в клиниката се оказали празни. Не бил останал нито един пациент, дори от вързаните в усмирителни ризи. Паниката сред дежурния персонал трябва да е била неописуема. Тогавашните репортажи във вестниците дават известна представа за нея. Не по-малка е била паниката и в Нима — двеста и петдесет избягали луди за едно такова градче е ужасяваща цифра. За щастие повечето от жителите му се познавали, ако не по име, то по физиономия, така че подозрителното виране един другиму в лицата, за да се познае преоблечения луд, не е траяло дълго. Но полицията не успяла да открие нито един от тях, а и полицейските кучета проследявали следите им само до средата на голямата поляна в болничния парк, където горките животни почвали да се въртят като обезумели и да вият от злобно безсилие. На десетия ден дежурният в злокобната нощ лекар се самоуби, а директорът, проф. Зимеринг, най-големият жив представител на Виенската психиатрична школа, полудя и бе настанен в клиниката на проф. Отара, неговия заклет научен противник. Седмица по-късно обаче клиниката на проф. Отара също

осъмна изпразнена, изчезнаха безследно още 186 душевно болни, повечето от тях, както се говореше, опасно луди. Между тях и старият проф. Зимеринг.

Отара направи изявление на пресконференция, че зад цялата тая история, според него, стоел Зимеринг, в чието душевно здраве той винаги се бил съмнявал. Зимеринг, след като организираше бягството на своите пациенти, се промъкнал в клиниката му, за да отвлече и неговите болни. От въпроса на журналистите обаче, как той, опитният специалист, не е могъл да познае, че Зимеринг симулира, Отара се измъкна твърде ловко: една диагноза в такива случаи не можела да бъде поставена за няколко дена, а освен това имало видове шизофрения, при които болният развивал необикновени съобразителни качества и бил способен да осъществи своя налудничав замисъл с конгениална логика и хладнокръвие.

Три дни след неговите изявления изчезнаха пациентите на още пет психиатрични болници, и то в съвсем противоположни краища на страната. Обществото нададе вик: как е възможно да изчезнат не един и не двама души, а точно осемстотин и петдесет и четири човека, при това хора с ненормално държане, а полицията да не е способна да открие нито един от тях. Най-близкото до ума обяснение бе, че тя самата е замесена в тази мистериозна афера, и директорът ѝ подаде оставка. Но това с нищо не повлия на хода на нещата.

Опозицията отначало беше предпазлива; тя само питаше в своя орган: „Една държава, която не е в състояние да опази своите луди, може ли да се грижи за своите нормални граждани?“ И поиска оставката на правителството. Никое правителство, разбира се, не е лудо да си подава оставката заради искането на опозицията, но когато и осемнайсетата психиатрична клиника се събуди празна, въпреки че бе обградена от десетина души въоръжени до зъби агенти, неговото положение стана неудържимо. А старият президент се появи на телевизионния екран. Имаше много уморен, бих казал, съкрушен вид. „Аз не зная какво става в тази страна“ — започна той и това признание на един президент трогна републиката му. После той призова гражданите да запазят спокойствие, да имат доверие в него и хвърли вината най-напред на вражеския лагер, който сигурно бил отмъкнал с неясна засега провокаторска цел нашите скъпи психично болни. Но истинският виновник, според него, в края на краищата се оказа тая

хилава демокрация, в която именно било възможно да се случват подобни неща. Той така закрещя накрая срещу демокрацията, наричайки я непригодна вече форма за управление на съвременното общество, че навярно някой от съветниците му се видя принуден да го сръга зад кадъра. Президентът заекна, избърса с невинно бяла кърпичка набръчканото си чело и заяви сломено, че не вижда засега друг изход, освен да обяви военно положение.

Сутрешните вестници, които коментираха неговата реч, още можеха да си позволят да бъдат на разделено мнение. Едни подхващаха версията за вражеската ръка, други изказваха предположението, че лудите са били унищожени в страната от привържениците на ония възгледи, според които, неизлечимо болните били излишно бремене за обществото и трябвало чисто и просто да бъдат изстребвани. Сатиричният вестник дръзна даже да направи предложение да се създаде вносна централа за луди, та да се попълнят празните клиники. А вестникът на опозицията отново задаваше въпроси. Защо, питаше той, изчезват ония, които в най-лошия случай са способни само да изпотрошат мебелите в някоя стая? Защо не ония луди, които тласкат народа ни към катастрофа? Но военното положение бе вече обявено и такива въпроси не се прощаваха. Вестникът биде спрял, а редакторите му арестувани за подстрекателство към по-нататъшно отвлечане на душевно болните.

В интерес на истината трябва да кажем, че правителството полагаше сериозни усилия да разбули тая мистерия. То напълни две психиатрии с амбулаторно болни, постави между тях агенти-симуланти, но болните, които дотогава кротко си бяха седели в къщи, изчезнаха въпреки силната охрана, а агентите останаха, без да усетят каквото и да било. В тая нощ те спали непробудно заедно с цялата охрана на клиниките. Мълвата, разбира се, деформира този ход на правителството и го превърна в планомерно събиране на тихите луди от домовете им, за да бъдат също унищожени. Радикалната младеж изпочупи прозорците на правителствените учреждения, проля се кръв, а всички, които имаха такива близки, ги изпокриха. Но въпреки че цензурираната вече преса не съобщи нищо за това, паниката постепенно обхвана целия народ, дори и ония, които никога дотогава не бяха се замисляли, че на света има душевно болни, и страхотно се изненадаха от действителния брой на психиатричните клиники.

Защото в едно общество, където са възможни такива произволи, никой не може да ти гарантира, че утре и ти няма да бъдеш обявен за луд, да изчезнеш в някоя пещ или на дъното на океана — каквито слухове също се носеха.

Правителството се обърна и към международната полиция, въпреки че по този начин силно накърняваше своя престиж, но след като не бе открита и следа от лудите, естествено се налагаше предположението, че те са били изведени извън страната. Обявите, които Интерпол разпрати по света, бяха повече от необикновени за тая почтена и препатила организация — снимка, име, ръст, цвят, коси, очи, представя се за китаец, въпреки че е белокож, или: страда от манията, че е жираф, и постоянно източва врата си, за да гледа отвисоко, или: при среща с други хора вие като вълк...

Светът се смееше и правителството почна да се готви за война със съседната държава. То бе решило, че в този момент само една война би предотвратила революцията. За да придаде все пак на решението си демократичен вид, то свика разпуснатия преди парламент. Но по улиците на столицата се появиха листовки, а полицията и правителството получиха анонимни писма, в които им известяваха, че в насрочения ден щели да бъдат откънати и лудите от парламента. „Безсмислено е да вземате каквито и да било мерки — съобщаваха писмата и листовките. — То все едно ще стане както и досега, без да го усетите!“ Войската и полицията обгради целият парламент с телени мрежи и танкове, но на заседанието не се яви нито един депутат. Едни бяха се обадили, че внезапно са заболели, други трябвало да заминат по спешна работа. И макар че авторът на тоя шантаж, който даде такъв поразяващ ефект, веднага бе заловен, войната не се състоя.

Докато правителството съобразяваше как да подхване наново работата, разузнаването донесе, че и в държавата, която трябваше да бъде нападната, лудите вече били изчезнали от клиниките, само че тамошното правителство, поучено от опита на съседите, смогнало да запази за по-дълго време тайната за това от народа си. Така президентът, който бе изправен пред алтернативата или да се оттегли, или да започне войната, можа с облекчение да се яви отново пред телевизията и да обяви, че бедствието е сполетяло и вражеската държава. А само след няколко дни той отмени и военното положение.

От всички краища на света загърмяха съобщенията, че навсякъде и по същия мистериозен начин се изпразват психиатричните клиники.

Никога в своята история нашите страни не бяха разтърсвани така дълбоко от каквото и да било събитие. Смутът бързо прерастваше в мистична уплаха пред необяснимото явление, застрашаваше скоро да премине във всеобщо безумие. За това немалко допринасяха и разните философи, журналисти и политици, които коментираха събитието в пресата, както и необмислените действия на някои правителства. Някъде те бяха освободили болните от психиатриите и ги разпратили по домовете им. Лудите не изчезнали като своите събратя, но пък започнали да правят пакости. Прибраха ги отново и скоро след това те също сякаш се изпарили във въздуха. Герон, патриархът на философите, разсъждаваше дълбокомислено в една публикация, подета от целия световен печат: „Ако така изчезнат всички ненормални от нашите страни, кое тогава ще бъде мерило за нормалност? Способно ли е да съществува едно общество само от нормални?...“

Църквата пък, която хилядолетия бе жадувала такова чудо, истерично призоваваше от амвона: „Покайте се, грешници! Върнете се в лоното божие! Това е само прелюдия към новите Содом и Гомор. Бог прибира при себе си чистите и невинните, за да сгромоляса след това своя унищожителен гняв върху грешниците...“ За паниката допринесе особено много и едно произведение на изтъкнатия писател-фантаст Минос Папазян. Твърде необмислено, воден само от чисто литературни спекулации, той не бе обявил в подзаглавието, че разказът му е фантастична измислица, а бе му придал „документален“ вид, като го водеше от името на някакъв човек, който по погрешка бива отвлечен заедно с лудите, а после бил върнат. Папазян разработваше всъщност една вече банализирана тема в научната фантастика, според която човекът не бил произлязъл по еволюционен път на самата Земя, а бил „посят“ във формата на изкуствено създадени, предпрограмирани клетки от някаква висша цивилизация. И тя сега, в определено от програмата време, просто се намесвала в своя гигантски експеримент, като отбирала ония индивиди, които са се отклонили от своята предпрограмираност, за да проучи на какво се дължи това отклонение. Тоест, нещо като пролетното почистване на градините от бурени, като плевене.

Разбира се, не само литературният трик на Папазян допринесе за паниката. В създалата се вече психологическа ситуация всеки бе готов да повярва на всякакви измислици и хората едва не обезумяха, четейки и преразказвайки си тоя „страшен документ“. Останали насаме, те с основание се питаха: а мен ще оплевят ли? Аз се мисля за нормален, но ония, които са ме програмирали, те какво мислят? Това не особено умно произведение обаче, както обикновено става с литературата, покрай бедите извърши и нещо полезно. То насочи хората да търсят обяснението на чудовищната мистерия в някакви извънпланетни сили. Така най-после бе открито писмото, което нашите правителства отдавна бяха получили, но никой дотогава не бе му обръщал внимание сред купищата анонимни шеги и злостни шантажи. Ще го цитирам почти изцяло, защото то именно предизвика оня внезапен и революционен поврат, пред който днес сме изправени.

Написано на земна електрическа машина, то разказваше, че подателите му — голяма група представители на една друга цивилизация — от дълго време скрито изучавали живота на Земята. В този процес мнозина членове на експедицията често приемали вида на земните същества, но многократно били улавяни и затваряни в тия ужасни домове, които ние сме наричали лудници. Там те се убедили, че човечеството по необясними причини се отнася много зле към една своя твърде голяма част. Тези хора били смятани за ненормални, за излишни, за бreme. Затова експедицията решила, че може да си позволи да извърши нещо, което няма да бъде сметнато за агресия или вмешателство в земните работи — да пренесе тия смятани за излишно бreme хора на друга планета, където да им създаде благоприятни условия за живеене и ги освободи по този начин от неоправданото насилие. Засега експедицията се въздържа да съобщи местоположението на избраната за тая цел планета, защото не била в състояние да предвиди как ще реагираме ние. От дългото проучване те се убедили, че ние никога не сме наясно в своите намерения по каквито и да било въпроси. Но те са готови да ни дадат винаги информация за състоянието на иззетите хора... следваха координати в наши математически величини, които сочеха посоката на източника за информация към звездата Проксима от Кентавър. И подписът: ваши събратя от голямото звездно обединение, което вие наричате Галактика.

Тъй като Проксима е най-близката до нас звезда (1,3 парсека), станцията на Луната веднага изпрати своя позив и все пак работата изглеждаше отчайваща — според нашите теории трябваше да се чака отговор най-малко след девет години. Но какво беше смайването, когато той пристигна само след седмица! Нямаше съмнение, че той дойде точно от указаната посока, а това противоречеше на нашите познания за пределната скорост на вълновите движения. Или тия същества се намираха много по-наблизо от звездата Проксима, или владееха средства за по-бързи съобщения от скоростта на светлината, или нашите представи за Космоса, въпреки големия ни напредък, са в основному неверни. Всичко това толкова обърка учените, че те не посмяха да съобщят съдържанието на отговора и чак след като повториха експеримента и след като завързаха дори нещо като диспут с неизвестните същества, това най-сетне стана наше достояние.

Толкова мечтаната дотогава връзка с друга космическа цивилизация не зарадва никого. Та кой си я е представял такава — да дойдат и ей тъй, под носа ти, без да те питат, да отмъкнат твой брат? Той може да е ненормален, може да е неизлечимо луд, но той е твой брат! Всеобщото негодувание като ураган обиколи нашите страни, а вразумителните послания на неизвестните похитители не бяха в състояние да отслабят неговия напор. Пък и техните обяснения в повечето случаи съдържаха нещо обидно — колкото и да са високоразвити, колкото и да са ни проучвали, те явно не бяха съумели да вникнат в тънкостите на нашия живот. То се виждаше и от примерите, които ни даваха за нашето уж несправедливо отношение към психично болните. Някой си твърдял, че бил куче и искал да живее като куче, а ние не сме му вярвали и сме го малтретирали. Те направили проверка и видели, че животното, което ние наричаме куче, се ползува с голяма обич сред хората. Защо тогава ние сме нетърпими към едно толкова законно искане на един свой събрат, който мечтаел да се ползува със същото уважение и обич?

Отначало се опитахме да ги запознаем с понятието хуманизъм, да им обясним, че то произтича от думата човек и следователно само ние имаме право да определяме как да се отнасяме помежду си. Предпазливо им дадохме да разберат, че те нищо не разбират от земните работи, и ги укорихме, загдето не са влезли във връзка с нас преди да предприемат тая с нищо необоснована агресия. После си

позволихме и нещо като ултиматум: върнете ни лудите, ако искате да живеем в мир! Но на това те отвърнаха по един съвсем обиден начин: наблюденията им ги убедили, че в своята еволюция ние не сме били стигнали още до способността да поддържахме мирен и плодотворен контакт с друга цивилизация, такъв контакт липсвал още дори между самите нас. Ето защо те го били отложили. Нашата реакция сега също им показвала, че са прави. Нямамо никаква логика в нея. Държели сме се били лошо с тия хора, без те да имат каквато и да било вина спрямо обществото, смятали сме ги за излишно бремене, а сега си ги искаме обратно. Щом са ни били нужни, защо сме ги изолирали от обществения живот? А щом са ни ненужни, защо настояваме за връщането им?

Заедно с тоя отговор те ни излъчиха цял филм от неизвестната планета, където сред дивна природа се виждаше един толкова луксозен и красив град, какъвто на Земята кой знае кога ще бъде създаден, а по улиците и парковете му се разхождаха нашите луди. Мнозина познаха своите близки и роднини. Опитаха се още да ни уверят, че отвлечените ни събратья се чувствували отлично в новите условия, че нямамо нито един случай на болест или смърт и така нататък. Но кого можеше да убеди това? Институтите за обществено допитване отправяха едни и същи въпроси: искате ли си вашия луд и как преценявате постъпката на неизвестната цивилизация? Резултатите бяха категорични — хората си искаха обратно своите събратья и определяха отвлечането им като грубо посегателство върху престижа на Земята. А тук, и там обхванатите от земен патриотизъм маси направо пребиха с камъни нихилистите и пораженците, които стигаха дори до наглостта да твърдят, че сме били завиждали на нашите луди заради свободата и разкоша, в който живеят, и предлагаха да сме сключели споразумение с тая цивилизация да ѝ прашаваме и бъдещите наши душевно болни, докато не се научим да ги лекуваме. (Тук му е мястото да кажа, че през цялото това време психиатричните клиники на Земята отново се напълниха до спукване, защото мнозина не издържаха на небивалото нервно напрежение, обхванало човечеството. Сред тях се оказваха обаче и необичайно много симуланти, постъпили в лудниците с тайното желание също да бъдат отмъкнати.)

Обществото на съединените нации единодушно гласува патетичния призив да се спрат всички локални войни, да замлъкнат

всички спорове пред надвисналата ни угроза, а отделните държави да внесат своите военни бюджети в обща каса за създаването на бойни космически средства, на единна космическа армия, която да е способна да защити ефикасно нашите страни от чуждите посегателства.

И стана чудото. За пръв път нашите правителства се вслушаха в призива на тая своя организация, националните и расовите вражди мигновено изчезнаха, а под егидата на ООН в неимоверно кратки срокове се създаде първата армия.

И ето ни най-после на път! С петнайсет разузнавателни космолета. Щастието ми да попадна на тях като журналист е толкова голямо, че аз не смея да го приписвам на своите професионални качества, а просто на онова, което на земен наш език се нарича късмет. И ако нещо малко ме безпокои, то е да не би все още неизвестните ни врагове да се опитат да избягнат войната, като видят решимостта ни да се бием на живот и смърт, па макар и по този, според тях, незначителен и абсурден повод. Би било нечовешко, ако всичко завършеше с кротки преговори. Слава богу, бойният ни дух и волята ни да защитим нашия престиж са толкова силни, че засега поне нямам основание да се съмнявам в здравия човешки разум! Той сигурно не ще допусне да се стигне до някакви позорни компромиси.

Минавайки покрай Марс, ние приехме поздравите и благопожеланията на нашата тамошна станция. Нататък следва неизвестността. Какво ли ще донесе тя на хубавата ни Земя? Но нека не губим вяра в добрата ѝ звезда, драги бъдещи читатели на моите скромни репортажи!

Напред, човечество!

И само в едно се съмнявам. Дали точно ние сме човечеството?

ЙЕЖИ СУРДИКОВСКИ

ПОЛЕТ

Ракетата: Старт на разположения в района на Средна Азия космодрум в 14,52 часа. Двигателите на първата степен на ракетата с тяга 2100 тона работеха 150 секунди, след това на приблизително 170 километра височина бе пусната в действие втората степен, която изведе останалите две степени заедно с кабината в околоземна орбита, на височина, по-малка от тая на вътрешния пояс на радиация.

Първият: Трябва да почина, да легна в широкото меко кресло, да отпусна мускулите си, да отпочина, да не мисля за нищо. Ракетата се носи в мрака по определената орбита, а безпогрешните уреди бдят за безопасността на нейния полет. Трябва да отпочина, преди да продължим изпълнението на задачата, да си отпочина, да се разтопя в мрака. Наистина креслото е меко, но няма значение — ние нямаме тегло, вече успях да забравя това — толкова лесно стана всичко. Какво значи думата „лесно“? Сигурно само това, че пренатоварването не смачка тялото ми. Нищо не ме болеше и не ми беше лошо. Сега трябва да отпочина, да се пообтегна, да мълча. Тези двете момчета също минаха леко (поне така мисля аз), макар че не зная със сигурност как се чувствуват. Май че никой от тях не изгуби съзнание по време на старта, но аз няма да узная това, никога няма да ми кажат. Преди старта те сигурно са размишлявали дълго време и са преценили — там, долу, на каква опасност се излагат. Сигурно са си давали сметка какво правят. И тези, които са ги изпратили, също са разбирали това. Трябва да имам доверие в тия момчета, така както имам доверие на уредите. Но може ли да разчитам на човека както на безпогрешните уреди? Надявам се, че тези момчета не са понесли много тежко старта; ако са малко замаяни, ще си починат. Задачата ще бъде изпълнена, хората ще оправдаят доверието, уредите също.

Вторият: Значи, така... така... Ръцете?... Краката?... Цялото тяло... Намирам се в голямо леко, прозрачно кълбо, пълно с вода, вися в него с главата надолу над въртяща се бездна. Сега ще започна да

падам. Коланите ме притискат. Казваше ми: „Не се бой от нищо, състоянието на безтегловност не е толкова страшно, то има и добри страни.“ Ръцете ми са хлъзгави, неприятно хлъзгави. Ето, стискам ги силно... най-после... не са вече хлъзгави... отново могат да хващам с тях... Мога да откопчая колана, да вдигна ръка и тя няма да се отпусне безсилно. Ще му кажа: „Другарю полковник, разрешете да откопчая колана.“ Или: „Андрей, разреши ми да откопчая колана, иска ми се най-после да поплувам във въздуха така, както ми разказваше ти.“

Третият: Това съм аз, аз съм — чувствавам, виждам, дишам. Ще мога да кажа: „Съществувам, аз направих това, аз бях...“ Те са спокойни; пред очите ми са приведените плещи на Първия и Втория — това хлапе сигурно здравата е разтърсен от днешния старт. Той, Вторият, не е силен. Защо той е втори, а аз съм само трети? Казано ми е: „Ти ще летиш като трети, твоето място в кабината е тук, отзад.“ Ето приведените плещи на Първия. Първият сигурно е силен, толкова пъти вече е летял. А може би той ни подценява, нас, новациите? Защо мисля така, аз нямам право да мисля така. Аз съм тук, в кабината, отзад, и ще изпълня своята задача докрай. Щастлив съм, защото ме избраха, избраха мен между мнозина. Радиото вече предава съобщение за нашия полет, хората вдигат глави и гледат небето. Да можеше да ме види Катя... Ако бях се срещнал с нея преди излитането... Ако можеше тя да ме види сега. Аз съм тук! Може би Вторият тежко е понесъл излитането — сега лежи спокойно в креслото си и дори с глава не помръдва.

Първият: Помня, тогава летях като новак и разчитах само на собствените си сили. Тогава всички бяха новаци, и главният конструктор дори. Помня деня, когато стартира първият космонавт, аз му стисках ръката и знаех, че ще дойде и моят ред. Бях щастлив, но едва после в тясната кабина (на върха на изпратената вече в огнения стълб ракета), в този невъзвратим и единствен в моя живот миг, разбрах напълно и без илюзии какво се бях осмелил да направя. И тогава ме обхвана страх.

Третият: Катя, да можеше да ме видиш сега. Може би по телевизията предават част от полета. Не Катя, лицето ми не е изкривено от болка, нищо не ме боли, аз съм лек и силен. Да бих могъл да те видя сега... Не, все пак аз летя напук на тебе. Не си взех довиждане, понеже не мога да понасям протаканията. Ще дойда при

тебе след полета, веднага, щом свърши официалното посрещане, и фактът, че съм бил „там“, ще бъде като букет от цветя, който ще ти дам — ти всичко ще разбереш.

Вторият: Трябва да се пазя, да внимавам, нали, мамо? Така говореше ти, когато ме изпращаше. Един случаен камион стоеше на улицата със запален мотор. Шофьорът извика: „Хайде, другарю капитан, ако искаме да хванем влака, трябва вече да тръгваме. До града има още три часа път!“ Ти стоеше на пътя и дълго гледаше след отдалечаващия се камион. Трябва да избягвам опасността. Ами всичките тези полети с реактивни самолети, в които участвах, нима те не бяха опасни? Ами това, което се осмели да направи нашата изтерзана страна в 1917 година, нима това не беше опасно? Никой няма намерение да се разделя с живота, но нали разбираш, мамо... Ти сигурно разбираш, защото не беше против, когато казах, че ще летя. Нищо не ми забрани, когато ти разказах за моите мечти. Събуди ме много рано, навреме, в часа, когато колхозният камион тръгва за далечния град.

Първият: Думите страх, опасност са глупави... Но човек не може да се освободи от тях, трябва да се научи да живее с тях. Докато трая подготовката, през цялото време мислех за себе си с недоверие: „Как ще се представиш там, приятелю?“ Тренировките бяха полезни. „Е, какво, да вървим на инквизиция!“ — казвахме ние. Научиха ме на всичко; не беше лесно, но после движенията ми станаха целенасочени и прости и ако не беше този миг, веднага след старта бих могъл да кажа, че всичко това съм вършил още по време на ученията.

Третият: Пътешествувал съм по големите карти на света. Учил съм за мореплавателите, откриватели на нови континенти; заедно с тях съм слизал на бреговете на непознати острови. Катя, мислила ли си някога за непознатите острови, не си ли се страхувала от тях? Кажи ми истината. Може би един ден децата ще учат за откривателите на нови планети, но ние няма да имаме такива звучни красиви имена като Колумб, Васко да Гама... Може би тези деца ще гледат съсредоточено фосфоресциращите карти на небето и ще си мислят — интересен е бил животът на хората в ония времена. Може би... Знаеш ли, аз бих искал... едно от тях да каже: „Моят татко е бил там.“ Не, няма да бъде така, защото ние няма да свършим всичко сами и за нашите деца ще останат още много и тежки задачи.

Първият: Тогава правеха с нас всичко, причиняваха ни болка, за да бъдем сигурни като уреди. Като късчета обработен метал. Такива бяха тренировките. Едва по-късно дойде намаляването на напрежението и когато тясната кабина беше изведена в орбита, разбрах, че без железния режим на подготовката всичко би било другояче, разбрах и им бях благодарен за всяка „инквизиция“.

Тези две момчета бяха просто определени. И не беше лесно да обясня на другите, че този, малкият, невзрачният трябва да бъде втори; него поне го познавам и знам, че ако издържи, ще оправдае оказаното му доверие. А Третият? Не ми харесва тая негова кръгла физиономийка! Не е бил пилот на реактивен самолет и не е минал през всички стадии на подготовка. И Вторият не е, но поне знае какво е лупинг на самолет със свръхзвукова скорост. Третият е обикновен цивилен. Казаха ми: „Налага се да го вземеш, защото все някога трябва да започнат да летят обикновени хора. В Космоса трябва да летят и научни работници, а не само пилоти на военни реактивни самолети.“ Третият е завършил два института, но въпреки че е бил добър на 1500 метра, няма железни дробове и сърце. Човек не може да бъде такъв, ако е завършил две висши учебни заведения. Човек трябва да бъде като късче добре обработена стомана. Длъжен е да приеме страха, опасността и преумората като обикновено всекидневно състояние. Не всеки разбира това и едва когато излезе от камерата на тишината и от тренировъчната Центрофуга, тогава разбира всичко. Те не са минали през всичките тези стадии и не разбират, не знаят онова, което аз знам. Трябва да се чувствава това, което се ражда в най-интимните кътчета на душата на човека, когато той — откъснат от света, увиснал в разтвор от соли, напълно изолиран от всички външни дразнители, лишен от зрение, слух, осезание — стои така часове наред, часове, по-дълги от година. Днес нашите космически кораби са по-съвършени и не изискват от нас толкова много, но човек трябва да изживее всичко, за да знае, че ако ракетата, лишена от реактивна тяга, увисне в безвъздушното пространство, нас ще ни умъртвят не гладът и жаждата, а нашите собствени мисли...

Вторият: Ти нямаше право, мамо. Над засятата със зърно равнина прелитаха реактивни самолети. Тази година слънцето изгаряше посевите, а ти вдигна очи към небето (за да провериш както всеки ден, дали ще вали) и видя белите ивици, оставени от

прелитащите самолети. „Летят ли летят — каза ти. — Без полза. Сигурно само бомби могат да хвърлят. — Ти погледа още някое време жадуващото за влага поле. — Виждал ли си някога бомби?“ — „Виждал съм — отговорих аз. — Веднъж, когато беше необходимо, имах бомба в самолета.“ Прощален жест — сякаш искаше да се сбогуваш, а може би това неволно движение не се отнасяше за мен. Връщаме се от полето, седмици наред не беше паднал дъжд. Вечер у нас идваше вуйчо Макар и аз чувах през откренатата врата: „Бих останал тук, у вас, ще бъда тракторист или механик.“ Аз вдигах глава от книгите — тогава не се разделях с тях, есента ме чакаше изпит. Пълничкият малчуган тихичко изцапука от съседната стая: „Казаха, че си летец, вземи ме със себе си!“ Ти каза: „Опитват се да летят до други планети, строят там някакви... как ги казваха... космодруми... а работата по канала, който трябва да доведе водата тук, стои на едно място...“ В другата стая под иконите на баба трептеше екранът на телевизора, чувствувах умора, ивиците играеха пред очите ми. „Защо да се хвърлят сили за тия планети... Човек, като започне нещо, не трябва да разпилява силите си!“ Чух това, а малчуганът, уплашен от гласа на баба си, се промъкна в креватчето. После заспах и сънувах обилно напоено поле с пшеница, над него небето беше чисто, без оставени от военните самолети бели ивици.

Третият: Катя, какво ще кажеш? Сигурно, след като се завърна, ще бъдем вече заедно. Ще живеем заедно — старомодно, дълго и щастливо. Ще живеем дълго! Но понякога се страхувам, когато си мисля за това. Просто се боя, че някой ден всичко ще свърши, че някакъв смахнат, жалък човек в генералски мундир ще доведе до най-лошото. Ние не бива да мислим така, Катя. Не можем да се съобразяваме с всичко това, когато правим планове за бъдещето.

Вторият: Ти нямаше право, мамо. Нямаше. Колко хора има в целия свят? Повече от три милиарда. А колко са лошите хора от тях? Колко? Десет хиляди, сто хиляди, един милион? В същност, ако всички хора на света не се поддаваха на злото, може би... А може би нещата са сложени другояче и аз нищо не разбирам. Но въпреки това, мамо, аз вярвам, че скоро ще бракуваме като старо желязо военните самолети. Ала преди това аз съм длъжен, аз трябва да чертая със своя самолет бели ивици по небето, над полетата, до които все някога ще дойде вода.

Третият: Катя, това няма да стане, не може да стане, ние нямаме право да вярваме в това; ако макар и за миг повярваме, всичко, което сме обичали и обичаме, ще загуби своята стойност. Но ако... но ако се стигне дотам? Ако един ден... Какво би направил тогава Първият? Какво ще направи Вторият — това хлапе?... Не биха успели дори да се сбогуват с близките си. А ти? Ти би преживяла всичко това, защото хората в нашата страна са свикнали да преживяват години наред. Жените изплакаха очите си, мъжете паднаха по далечните бойни полета, а техните деца построиха ракети. И струва ми се, че точно затова шепата луди на Запад започват да разбират, че ние сме твърде костелив орех за тях.

Първият: В едно поне съм сигурен, че ако Вторият издържи, ще оправдае оказаното му доверие. Но аз знам, че той ще издържи; недоверчив съм, полковнико, макар че помниш добре какво се случи тогава. Самолетът летеше ниско и едва когато започна да се спуска за кацане, ние, струпани върху пода, разбрахме защо пилотът мълчеше — имаше авария. Моторите се задавиха и високо изсвирвайки, спряха да работят. Тогава пилотът се обади: „Две противопожарни коли! Ще кацам.“ Самолетът направи движение, сякаш да се издигне. Моторите се задавиха още веднъж, някъде изпод корпуса се показва тънка ивица дим. Пилотът изравни и бързо, изгубил сякаш контрол над самолета, се насочи към пистата. Самолетът се носеше с грамадна скорост и аз чух как драци с шасито по бетона. Противопожарните коли се носеха бясно и изригваха потоци бяла течност. Някой се извърна — не можеше да гледа. Когато издърпаха пилота, той каза: „Аз можех да скоча с парашут, но си помислих, че самолетът е единственият от този тип и че не трябва да го унищожа...“

Ето, такъв е Вторият.

Вторият: Мамо, все пак ти нямаше право. Помниш ли веднъж, когато бях още малчуган, как ме доведоха в къщи. Тогава бях излязъл рано, защото исках да отида там, където се сливат небето и земята, и да видя какво има по-нататък. Едва стигнах до съседното село и се разплаках от умора и глад. Това беше добре. И така трябва да бъде. За човека мисълта, че съществуват непознати за него неща, е непоносима. Някога, преди хиляди години, един от хората за пръв път е започнал да плува във водата, въпреки че се е хранил от сушата и че на нея дължат всички свои богатства моретата.

Аз не вярвам, че скоро хората ще започнат да се заселват на други планети. Но по-късно, след много години... Все някой трябва пръв да извърши това. Нечия ръка трябва първа да докосне повърхността на Луната и пясъците на Марс. Та нали това, което става в нашата страна години наред, също е нещо напълно ново и хората някога е трябвало да започнат да го правят за пръв път. Хората е трябвало да започнат да живеят по друг начин и някой е трябвало да сложи началото, а нали е имало и такива, които са казвали, че е по-добре всичко да си остане постарому — да се боим от бога и да почитаме царя.

Първият: Би ли направил това, полковнико? Бих го направил — някога, но сега вече не съм такъв, какъвто бях; сега сигурно бих скочил с парашут. Нямам вече железни дробове, сърце и нерви — знам това. Моментът на страх може да се повтори. Незабележими на пръв поглед петна ръжда започват да покриват обработеното късче метал.

Стар си вече, стар си, приятелю! Какво си ти в сравнение с тия момчета? Тях ги очакват жени, с които не са се сбогували. Тези жени сега слушат новините по радиото, тревожат се, чакат пред екрана на телевизора. А мен? Мислите ли, че мен не ме чака? Аз съм й благодарен; тя знаеше всичко за начина, по който трябваше да живея, когато посвещавах всяка минута на подготовката за първия полет и с една дума дори не се опита да ме спре. Един ден дойде при мен и ми каза: „Знаеш ли, в нашия институт сме изготвили нова система за напояване. Считат я за нещо изключително. Но опитите може би ще покажат, че всичко трябва да бъде другояче и ние трябва да започнем отначало.“ В този кратък миг, още преди да чуя първата й дума, си дадох сметка, че ще ме упрекне, а тя имаше пълно право да ме кори. И когато започна да говори, аз за пръв път разбрах, че в нейния живот има неща не по-малко трудни от моите полети. Но тогава се подготвих за следващото поредно излитане и бързо забравих за нейните тревоги.

Третият: Скоро ще бъде, приближава вече... Трябва още малко да се поопъна, да отпочина. Времето лети. В 17,08, три часа след старта, ще бъдат включени моторите, които ще понесат последната степен на ракетата извън външния пояс на радиация. Дотам води тесен коридор над полюсите на нашата планета. Неговите стени представляват смъртоносни облаци йонизирана материя. Там долу, на Земята, гледах

небето и мислех за това без страх, а сега... сега само минути ни делят от останалата, опасната част на пътя.

Вторият: От локвите, от калните пътища между бедните селца, от безплодната степ. От тинята на разлелите се реки, от сведените към земята брези, от киселите вишни, от беднотията, от мизерията, от нищетата... От покорните мужици, калмици, от одеските пристанищни бедняци... от сълзите и кръвта, от непосилния труд... Може би ти все пак имаше малко право, мамо. Защо летим към звездите, когато още не умеем да накараме нашите поля да дават необходимата реколта? Как така децата на неграмотните селяни ще летят с ракети? Може би с единия крак все още стоим в онова време и едва нашите синове, освободени от оковите на миналото, ще почувствуват като свой дом новата епоха, на прага на която живеем ние.

Но ако ние, излезлите *оттам*, за няколко десетки години достигнахме звездите, къде ще бъдем след няколкостотин години?

Първият: Не е вярно, че човек трябва да бъде като уред. Ако Вторият беше такъв, той би загинал заедно със самолета. Човек трябва да бъде нещо повече; хубаво е да знаеш, че има млади момчета, на които можеш да се довериш. А този Третият, който е завършил два института, може би не е толкова лош. Може би ще настъпи момент, когато неговите познания ще се окажат по-важни от всичко, което съм научил досега. Надявам се, че ще съумея да разбера това и да му пожелаая успех. Идват други времена и аз трябва да се оттегля от полетите. Ако Третият се справи днес, мнението ми за него ще бъде като за Втория.

Третият: Какво ни чака в тъмния коридор, в който ще потънем? Дали тогава, когато застанем с лице срещу носещите се с огромна скорост безбройни метеори, ще успеем да си спомня как съгласно с математическите формули се променя вероятността да постигнем целта; да изберем между метеорите и увеличаващата се радиация. Ще успее ли да поема ръководството на ракетата и да я изведе от пояса на радиацията? Може би с течение на времето ще придобия това умение, полетът, който току-що започна, ще трае дълго.

Първият: Това са последните минути. Помниш ли как беше тогава? Добре е да седиш така и да знаеш, че те слушат безотказно работещите механизми и сигурните хора, твоите приятели. Може би много рано започнахме да летим към звездите. Може би трябваше,

както твърдят някои, да почакаме, докато се справим с нашите трудности тук, на Земята, докато изчезне това, от което всички най-много се боим; докато хората престанат да превиват гръб във вековечния ярем и спокойно погледнат небето. Но, изглежда, не може да бъде другояче. Човекът вече е създал ракетите и такъв, какъвто е, без да чака да стане по-добър, е започнал да лети и да завоюва звездите.

Третият: Полетът ще трае векове и хората, които ще дойдат след нас, ще събират от далечните планети всички богатства, които ние с нашите несръчни, все още привикнали към плуга и чука, длани ще се опитаме да открием за тях.

Ракетата: Механизмите са сложни почти колкото мозъка на човека, който ги е сътворил. Стомана, титан, ванадий, електроника и отново стомана. Мисълта, превърната в метал, се носи по-бързо от звука, а понякога и от светлината. Лабиринти на човешката мисъл — детайли на конструкции. Дълги колони цифри, несигурност. Дълги часове изчисления на електронни машини, безсънни нощи. Какво ни чака отвъд топлинната граница, какво ни чака в пояса на радиацията? Какво?

От степите между Азия и Европа, от дървените дачи. Ракета, дълги цифрови колони, тръпчив вкус на вишна. Сигурни ли са механизмите? Ракетата е един голям въпросителен знак, неизвестна величина!

УИЛЯМ ТЕН

ДВАМАТА, КОИТО СЕ ЗАВЪРНАХА

Репортерите бяха допуснати на борда двадесет минути след като затворническият космолет се приземи на нюйоркския космодром. Като буен поток те нахлуха в главния коридор, напирайки към въоръжените до зъби надзиратели, подир които трябваше да следват. Най-напред вървяха коментаторите и хроникьорите, а телеоператорите, които сипеха проклетия по адрес на своите портативни, но все пак тежки апаратури, завършваха лавината.

Без да забавят тичането си, репортерите заобикаляха ловко космонавтите, облечени в черно-червената униформа на галактическата затворническа служба, които бързо крачеха срещу тях и се стараеха да не загубят нито минута от определения им отпуск. Само след пет дни космолетът щеше да отлети в поредния си рейс с нов товар каторжници.

Репортерите не удостояваха с поглед тези безцветни субекти, чието съществуване се изчерпва с монотонни рейсове от единия до другия край на галактиката. При това животът и приключенията на космическите тъмничари е описван вече толкова пъти, че темата отдавна е изстискана. Не, сензационните материали ги очакваха другаде.

Дълбоко в туловището на кораба надзирателите разтвориха крилете на огромна врата и отскочиха встрани, опасяваха се, че ще ги съборят и стъпчат. Репортерите буквално увиснаха на прътите на желязната решетка, която ограждаше огромното помещение. Жадните им погледи се мятаха из него, като срещаха хладно равнодушие и рядко любопитство — в очите на хора, облечени в сиви комбинезони. Тези хора лежаха и седяха на нарове, които се простираха безрадостно ред след ред, един над друг по цялата дължина на трюма. Всеки човек в сиво стискаше в ръката пакет, обвит в проста хартия, а някои нежно го галеха.

Старши надзирателят се приближи, без да бърза, към вътрешната страна на решетката.

— Здравейте, момчета! — каза той. — Кого искате да видите? Мога ли да ви помогна?

Един от най-възрастните и най-известни хроникьори предупредително вдигна пръст.

— Оставете тези номера, Андерсон! Космолетът се приземи с половин час закъснение и нас ни мотаха още двадесет минути, докато дойдем до стълбите. Къде са те, дявол да го вземе?

Андерсон погледа няколко секунди, как телеоператорите отвоюваха с лакти място за себе си и за своята апаратура до самата решетка.

— Лешояди! — ръмжеше той. — Ловци на мърша! Вампири!

След това, като прихвана ловко дебелия си палка, старши надзирателят започна да удря доста бързо по прътите на решетката и изрева:

— Крендол! Хенк! Тук напред и в средата!

Надзирателите, които си поиграваха с палките и се разхождаха с отмерени стъпки между многоетажните нарове, подхванаха командата:

— Крендол! Хенк! Тук напред и в средата!

Виковете им се мятаха из помещението, отекваха в гигантските сводове.

— Крендол! Хенк! Тук напред и в средата!

Никлас Крендол седна с подвити нозе върху своя нар на петия ред и сърдито се намръщи. Той беше задрямал и сега търкаше залепналите си клепачи. На външната страна на китката му аленееха три паралелни белега — три прави бразди, каквито може да остави ноктестата лапа на хищен звяр. Над самите му вежди кожата бе разсечена от тъмния зигзаг на още един белег. А в долния край на лявото му ухо се чернееше кръгла дупчица. Свърши да търка очите си и раздражено почеса това ухо.

— Тържествена среща! — промърмори сърдито той. — Можеше да се досетим по-рано! Все същата проклета Земя с всичките нейни прелести!

Крендол потупа по бузата хилавото човече, което хъркаше на нара точно над него.

— Ото! — повика той. — Ото-Блото, хайде размърдай се! Нас викат!

Хенк, още не отворил очи, веднага подскочи. Седна и прибра краката под себе си. Дясната му ръка се протегна към шията, покрита с мрежа от зигзагообразни белези със същия цвят и големина както белезите по челото на Крендол. На ръката му липсваха два пръста — показалецът и средният.

— Хенк е тук, сър! — каза той прегракнало, разтърсвайки глава, и като отвори очи, погледна към Крендол. — О, ти ли си, Ник... Какво се е случило?

— Пристигнахме, Ото-Блото. Вече сме на Земята и нашите свидетелства скоро ще бъдат готови. Още половин час и ти ще можеш да се напиеш с коняк, бира, джин и фалшиво уиски, да похарчиш всичките си пари. Вече няма да ти се случи да пиеш затворническа ракия от консервена кутия, като се криеш под долната койка, Ото-Блото.

Хенк изръмжа и се обърна по гръб.

— След половин час! А защо ме събуди толкова рано? Какво искаш, апаш такъв! Отначало краде, излежа си наказанието, а сега пищиш от нетърпение... „Ах, къде ми е свидетелството!“ А на мен ми се присъни, Ник, още един начин да ликвидирам Елза — съвсем нов, и такъв, че ще ахнеш...

— Песовете си съдраха гърлата — отвърна Крендол както порано, тихо и спокойно. — Чуваш ли? Ние сме им притрябвали: ти и аз.

Хенк отново седна, заслуша се и кимна.

— Защо такива гласове имат само галактическите песове, а?

— Съгласно инструкцията — започна да го уверява Крендол, — за да стане някой галактически пес, изисква се да има максимален ръст, минимално образование и максимално противен глас, в съчетание със способността да реве оглушително. А без това, какъвто и отвратителен тип да си, ще трябва, брат, да си седиш на Земята и да се разтушаваш, като глобяваш за превишена скорост почтени старици с допотопни въртолети.

Надзирателят спря при тях и сърдито удари по металическата стойка.

— Крендол! Хенк! Още сте каторжници, не забравяйте! Давам ви две секунди, или ще се кача при вас и ще ви обработя за последен път,

както аз си знам!

— Да, сър! Идвам, сър! — отговориха те в хор и започнаха да се спускат по наровете, без да изтърват пакетите с дрехи, които бяха носили на свобода и които скоро трябваше да облекат отново.

— Слушай, Ото! — Крендол ускори беззвучния си затворнически шепот, накланяйки се до самото ухо на Хенк, докато се спускаха. — Викат ни за интервю с телевизионниците и вестникарите. Ще ни зададат стотици въпроси. И така, внимавай да не се изпуснеш за...

— Телевизионници и вестникари! А защо нас? С какво сме заслужили това внимание?

— Защото сме знаменитости, идиот! Изтърпели сме си наказанието в аванс! А много ли са такива, как смяташ? Мълчи и слушай! Ако те попитат, кого си набелязал, мълчи и се усмихвай! На този въпрос не отговаряй! Разбра ли? Не им издавай за чие убийство си отлежал срока. Както и да ти досаждат, не могат да те заставят да им отговориш. Такъв е законът.

Хенк замря над последния до пода ред от нарове.

— Ник! Но Елза знае! Аз ѝ казах в същия този ден — преди да тръгна за полицията, тя знае, че да лежа за убийство се съгласих само заради нея!

— Тя знае, тя знае! Да, разбира се, тя знае! — беззвучно и бързо изруга Крендол. — Но тя не може да докаже това, тъпачката! А ти трябва да кажеш това пред свидетели, и тогава тя ще получи право да се сдобие с оръжие и да те застреля без предупреждение — за самоотбрана. А ако премълчиш, тя няма да има право на това. Та нали все още е твоята бедна женичка!

Надзирателят се надигна на пръсти и удари с палка гърбовете им. Те се смъкнаха на пода и се сгърчиха, а той прогърмя:

— Разреших ли ви да дрънкате? Разреших ли ви? Ако ми остане време, докато ви издадат свидетелствата, ще ви сваля, умници такива, в надзирателската за последен бой. А сега, живо!

Те покорно побягнаха, също като пилци от разярено куче. При решетката, която ограждаше помещението, надзирателят отдаде чест и доложи:

— Допрестъпниците Никлас Крендол и Ото Хенк, сър!

Старши надзирателят Андерсон в отговор небрежно повдигна ръка към козирката и се обърна към затворниците.

— Господата искат да ви зададат няколко въпроса. Отговаряйте — това няма да ви навреди. Можете да си отидете, О'Брайен!

Гласът на старши надзирателя беше изпълнен с величайшо благодушие. На лицето му като широк полумесец, играеше усмивка. Надзирателят О'Брайен отново отдаде чест и се отдръпна, а Крендол прерови в паметта си всичко, което бе успял да узнае за Андерсон в месеца на полета от Проксима Центавър. Андерсон замислено поклаща глава, когато този бедняк Минели... нали го наричаха Стив Минели... го гонят през строя от въоръжени с палки надзиратели за това, че отишъл в клозета без разрешение. Андерсон се кикоти и рита в слабините побелял каторжник, заговорил със съседа си по време на обед... Андерсон...

И все пак не може да му се откаже храброст, той знаеше, че на неговия кораб се намират двама допрестъпници, излежали срока за убийство. Впрочем навярно е знаел и това, че те няма да похарчат своите убийства за него, колкото и да зверствува. Човек не отива доброволно за дълги години в ада само заради удоволствието да убие един от местните дяволи.

— А длъжни ли сме да отговаряме на тези въпроси, сър? — запита Крендол предпазливо.

Усмивката на старши надзирателя стана сякаш по-тясна.

— Аз казах, че това няма да ви навреди, така ли? А някое друго нещо може да ви навреди. И така, Крендол, все още всичко може да се случи. Искане ми се да окажа услуга на представителите на пресата, а вие, моля, бъдете по-любезни и по-разговорчиви, разбрахте, нали? — той леко помръдна брадичката си в посока към надзирателската и поприхвана палката.

— Да, сър — отговори Крендол, а Хенк кимна енергично. — Ще бъдем любезни и разговорчиви.

„Дявол! — мислено изруга Крендол. — Ако само това убийство не ми бе така нужно за друг! Помни, Стивенсън, приятелю, само Стивенсън! Ни Андерсон, ни О'Брайен, никой друг. Само Фредерик Стодарт Стивенсън!“

Докато телеоператорите от другата страна на решетката поставяха камерите си, Крендол и Хенк отговаряха на обикновените

предварителни въпроси на репортерите.

— Как се чувствувате след завръщането си на Земята?

— Прекрасно. Просто прекрасно.

— Какво смятате да направите веднага, след като получите своите свидетелства?

— Да си похапна както следва. (Крендол)

— Да се напия до забрава. (Хенк)

— Внимавайте да не попаднете пак зад решетката, но този път вече като послепрестъпници! (Един от хроникьорите)

(Общ добродушен смях, в който освен репортерите внасят своята лепта старши надзирателят Андерсон и Крендол с Хенк.)

— Как се отнасяха с вас, докато се намирахте в затвора?

— Много добре. (Крендол и Хенк в един глас, замислено стрелвайки с очи палката на Андерсон)

— А не искате ли да ни съобщите кого възнамерявате да убиете? Или поне единият от вас?

(Мълчание).

— Някой от вас да е премислил и да е решил да не извършва убийство?

(Крендол замислено гледа в тавана, Хенк замислено гледа към пода. Отново общ смях, в който този път се усеща някаква студенина. Крендол и Хенк не се смеят.)

— Е, ние сме готови. Обърнете се насам, моля — намеси се говорителят на телевизията. — И се усмихнете — нужна ни е истинска, сияеща усмивка.

Крендол и Хенк покорно се ухилиха до уши и говорителят получи даже три усмивки — Андерсон не пропусна да се присъедини към сияещата двойка.

Две камери запърхаха в ръцете на операторите — едната увисна над затворниците, другата бързо се задвижи пред техните лица: операторите ги управляваха с помощта на мънички пултове, които държаха на дланите си. Над обектива на една от камерите светна червена лампичка.

— И така, уважаеми телезрители и телезрителки — кадифено забърбори дикторът, — ние с вас се намираме на борда на затворническият космолет „Жан Валжан“, който току-що се приземи на нюйоркския космодрум. Ние сме тук, за да се запознаем с двама души,

с двама от онази рядка категория хора, които по закон са получили право да извършат по едно убийство. След няколко минути те ще бъдат освободени, след като напълно са изтърпели седем години затвор на каторжните планети, ще бъдат освободени с право да убият, когото и да е — мъж или жена, без да се опасяват от някакво възмездие. Вгледайте се в техните лица, драги телезрители и телезрителки, та може би те ще изберат именно вас!

След тази оптимистична забележка дикторът направи неголяма пауза и обективите се впиха в лицата на двамата мъже в сиви затворнически комбинезони. След това дикторът влезе в зрителното поле на камерите и се обърна към онзи от затворниците, който беше по-нисък на ръст:

— Вашето име сър?

— Допрестъпник Ото Хенк, №525514, по навик отбарабани Ото-Блото, макар думата „сър“ да го смути малко.

— Как се чувствувате след завръщането на Земята?

— Прекрасно. Просто прекрасно.

— Какво смятате да направите веднага, като получите свидетелството си?

Хенк помълча нерешително, после, като погледна изкосо и плахо към Крендол, отговори:

— Да си похапна както трябва.

— Как се отнасях с вас, докато се намирахте в затвора?

— Много добре. Така добре, както можеше да се очаква.

— Както може да очаква престъпник, нали? Но вие засега още не сте престъпник, нали? Вие сте допрестъпник.

Хенк се усмихна така, сякаш за пръв път чуваше това определение.

— Вярно, сър, аз съм допрестъпник.

— Не искате ли да съобщите на телезрителите заради кое лице сте готови да станете престъпник?

Хенк погледна с укор диктора, който пусна сочен смях — но този път напълно самотен.

— Или може би вие сте изоставили своето намерение относно него или нея?

Настъпи пауза и дикторът каза някак си нервно:

— Вие сте прекарвали седем пълни с опасности години на неусвоени планети, подготвяйки ги за заселване с хора. Това е максималният срок, предвиден от закона, нали така?

— Да, сър. Съгласно размера на наказанието, предвидено за допрестъпници, изтърпяващи срока в аванс, за убийство не се дават повече от седем години.

— Хващам се на бас, вие се радвате, че в наши дни смъртното наказание е отменено. Впрочем, в този случай изтърпяването на наказанието в аванс би загубило своя смисъл, не е ли така? А сега, мистър Хенк — или аз все още съм длъжен да ви наричам — „допрестъпник Хенк“? — може би, ще разкажете на нашите телезрители, кое от произшествията, случили се с вас по време на отбиването на срока, считате за най-страшното?

— Ами... — Ото Хенк се замисли. — Най-лошо беше на Антарес VIII, в моя втори лагер, когато големите оси започнаха да снасят яйцата си... Виждате ли, на Антарес VIII се въдят оси, които са сто пъти по-големи...

— Там ли загубихте двата си пръста?

Хенк повдигна осакатената си ръка и внимателно я огледа.

— Не. Показалецът загубих на Ригел XII. Строяхме първия лагер на тази планета и аз изкопах странен червен камък, целия с израстъци. Тикнах си в него пръста — да видя дали е много твърд, — и краят на пръста сякаш не го е имало! Раз — и го няма! А след това целият пръст загnoi и лекарите го отсякоха напълно. Ама на мен все пак ми провървя много. Някои от момчетата, т.е. от каторжниците, се натъкнаха на камъчета по-големи от моя; така загубиха кой крак, кой ръка, а един от тях беше погълнат целият. В действителност това не бяха камъни, а живи твари, живи и гладни! Ригел XII просто гъмжи от тях. А пък средния пръст... средния пръст загубих от глупост на космолета, когато ни превозваха, за...

Дикторът разбрано кимна, изкашля се и каза:

— Но осите, гигантските оси на Антарес VIII бяха по-лоши от всичко?

Ото-Блото не съобрази веднага за какво става дума и уплашено запита.

— А-а... точно това. Те снасят яйцата си под кожата на маймуни, които се въдят на Антарес VIII, разбирате ли? На маймуните, разбира

се, никак не им е приятно, затова пък личинките на осите имат храна, докато пораснат. Е, ние се установихме там и веднага се оказа, че осите не правят разлика между тези маймуни и хората. Всичко вървеше гладко, а после изведнъж ту един тупне в безсъзнание, ту друг. Изпратиха ги в болницата, направиха им рентген и се оказа, че са съвсем надупчени...

— Благодаря ви, мистър Хенк, но нашите телезрители вече не по-малко от три пъти са виждали осата на Херкмир и са слушали разкази за нея по време на „междузвездния полет“. Тази програма, както несъмнено помните, драги телезритатели, се предава всяка сряда от деветнадесет до деветнадесет и тридесет по средноземно време. А сега, мистър Крендол, разрешете да ви попитаме как се чувствувате след завръщането си на Земята?

Крендол пристъпи напред и бе подложен на същия разпит, както и неговият другар.

Впрочем, имаше едно незначително отстъпление от шаблона. Дикторът запита, смята ли той, че Земята за това време се е изменила много. Крендол се приготви да свие рамене, после внезапно се усмихна.

— Една забележима промяна виждам още сега — каза той. — Ето тези витаещи във въздуха камери, които се управляват с помощта на малки кутийки. В деня, когато се разделих със Земята, още не съществуваха. Изобретателят навярно не е глупав човек.

— А? — дикторът се заоглежда. — Вие говорите за дистанционния превключвател на Стивенсън? Изобретил го е Фредерик Стодард Стивенсън преди пет години. Така ли е, Дон?

— Шест години — поправи го телеоператорът. — Преди пет години превключвателят бе пуснат в продажба.

— Превключвателят беше изобретен преди шест години, поясни дикторът. — А беше пуснат в продажба преди пет години.

Крендол кимна.

— Да, този Фредерик Стодард Стивенсън сигурно не е глупав човек, никак — никак не е глупав — и той отново се усмихна в обектива на камерата.

„Гледай в мен! — помисли той. — Аз знам, че ти гледаш това предаване, Фреди! Гледай в мен и трепери!“

Дикторът сякаш малко се обърка.

— Да... каза той. — Ето, именно. А сега, мистър Крендол, няма ли да разкажете за най-страшното произшествие...

След като телеоператорите събраха всичката си апаратура и се отдалечиха, репортерите се нахвърлиха върху двамата допрестъпници с последен ураган от въпроси, надявайки се да изтръгнат нещо пикантно.

„Ролята на жените във вашия живот?“, „Вашите любими книги, вашето хоби, вашите развлечения?“. „Срещнахте ли на каторжните планети атеисти?“, „Ако ви се наложи да повторите всичко отначало...“

Никлас Крендол отговаряше вежливо и скучно, а сам той си мислеше за Фредерик Стодарт Стивенсън, който сега седи пред своя разкошен телевизор с екран колкото цяла стена.

Или Стивенсън вече е изключил телевизора? Може би той стои, втренчен в угасналия екран, и се старае да отгатне замислите на човека, който е останал жив, макар съгласно статистическите данни да е имал само един шанс от десет хиляди и се е върнал на Земята, изтърпял седемте невероятни години в лагерите на четири каторжни планети...

А може би Стивенсън, хапейки устни, върти в ръцете си своя лазерен пистолет, който не ще може да използва. Защото ако не бъде доказано неопровержимо, че е убил, без да превиши пределите на допустимата отбрана, ще трябва да изтърпи пълния срок за убийство, а не седемте години, определени за онези, които доброволно изтърпяват наказанието в аванс.

И той ще се обрече на четиринадесет години в кошмарния ад, от който току-що бе се върнал Крендол.

Но може би Стивенсън седи, свил се в скъпото пневматично кресло, и гледа мрачно в екрана на неизключения телевизор — замръзнал от ужас, и все пак без сила да се откъсне от увлекателното предаване, което е подготвила телевизионната компания във връзка със завръщането на двама (о, помислете си само, двама!) допрестъпници, изтърпели в аванс срока за убийство.

Сега навярно се предава интервю с някакъв земен представител на Галактическата затворническа служба, енергичен началник на отдел за връзки с пресата, привикнал със социологическите термини.

„Кажете мистър Еди Кой Си — ще започне дикторът (друг диктор, по-солиден и по-интелигентен), — често ли допрестъпниците изтърпяват напълно срока за убийство и се завръщат на Земята?“

„Статистическите данни — тези думи се придружават от шумолене на книжа и със съсредоточен поглед надолу заради кадъра, — статистическите данни показват, че човек, който е отбил напълно срока за убийство с отстъпката, определена за допрестъпниците, се завръща на Земята средно един път в сто и осемдесет години.“

„По този начин, мистър Еди Кой Си, може да се каже, че завръщането на такива двама души в един и същ ден е събитие доста необикновено?“

„Твърде необикновено, иначе от телевизията не бихте дигнали такава шумотевица“ (дебел смях, към който дикторът вежливо се присъединява).

„А какво става с онези, които не се завръщат, мистър Еди Кой Си?“

Изящен замах на широка пълна ръка.

„Те загиват или се отказват от своето намерение. Седем години на каторжни планети — това не е шега. Работата там не е за нежните, да не говорим за местните живи организми от големите човекоядни до извънредно малките вирусоподобни. Ето защо тъмничните служители получават такава висока заплата и такива дълги отпуски. В известен смисъл ние съвсем не сме отменили смъртното наказание, само сме го заменили с общественополезно подобие на рулетка. Всеки човек, извършил или готвещ се да извърши едно от особено опасните престъпления, се изпраща на планета, където неговият труд ще принесе полза и където за него няма стопроцентова гаранция, че ще се завърне на Земята дори и осакатен. Колкото по-сериозно е престъплението, толкова по-дълъг е срокът, следователно толкова по-малки са шансовете за завръщане.“

„Ах, ето как! Но, мистър Еди Кой Си, вие казахте, че те или загиват, или се отказват от своите намерения. Ще бъдете ли така добър да обясните на телезрителите, в какво се изразява този техен отказ и какво става след това?“

Мистър Еди Кой Си се отпуща в креслото и сплита дебелиите си пръсти върху кръглия си корем.

„Виждате ли, всеки допрестъпник има право да се обърне към началника на лагера с молба за незабавно освобождение, за което е достатъчно да попълни съответната бланка. Този човек веднага бива снет от работа и с първия кораб бива отправен към Земята. Смисълът тук е ето в какво: онази част от срока, която вече е отбил, се анулира напълно и той не получава никаква компенсация. Ако, излизайки на свобода, извърши престъпление, той трябва да изтърпи наложеното му наказание напълно. Ако отново изрази желание да отбие срока в аванс, отбива го от самото начало. Трима от всеки четири допрестъпници подават молба за освобождаване още през първата година. Тези планети много бързо дотягат.“

„Да, и аз мисля така! — съгласява се дикторът. — Но ние бихме искали да узнаем вашето мнение за отстъпката, която се полага на допрестъпниците. Та нали много, както ви е известно, считат, че такова съкращаване на срока е два пъти по-съблазнително и създава допрестъпници.“

По охраненото, благообразно лице пробягва едва уловима злостна гримаса, която веднага се сменя със снизходително презрителна усмивка.

„Боя се, че тези хора, макар и движени от най-добри подбуди, не са твърде осведомени по въпросите на съвременната криминалистика и психология. Ние съвсем не се стремим да намаляваме броя на допрестъпниците, ние се стремим да го увеличаваме.“

Вие помните, аз казах, че трима от четирима подават молба за освобождение още първата година. Тези индивиди са достатъчно благоразумни и се опитват да отбият само половината срок, който се полага за престъпленията им. Та нима те същите ще бъдат толкова глупави все пак да извършват престъпление с риск да получат пълния срок без отстъпка, щом вече са се убедили, че не могат да издържат и дванадесет месеца каторга?

А онзи, който не моли за освобождение? Е, той има достатъчно време да му изстине съвсем желанието да извърши замисленото престъпление, да не говорим и за много по-голямата вероятност да загине.“

„Лошо, твърде лошо утешение за Стивенсън е тази лекция“ — с удоволствие си помисли Никлас Крендол. Самият той, въпреки

вероятността, се беше завърнал след седем години каторга, за да получи стоката, заплатена в аванс.

Той и Хенк. Две възплъщения на минималния до нелепост шанс. Жената на Хенк, Елза... Може би и тя седи пред своя телевизор като птица, омагьосана от погледа на змия, надявайки се в тъпо отчаяние, че обясненията на представителя на галактическата затворническа служба ще ѝ подсказат как да избегне неизбежното, как да се спаси от толкова рядката съдба, приготвена за нея.

Впрочем за Елза нека мисли Ото-Блото. Нека се радва: скъпо, скъпо е платил за това право. Но Стивенсън принадлежи нему, на Крендол.

„Иска ми се този дълъг като върлина бандит както следва да се изпоти от страх, аз ще изчакам своя час, а той нека трепери!“

Репортерите продължаваха разпита, но изведнъж високоговорителят над главите им се изкашля и обяви:

„Затворниците към изхода! Първата десетка се приготвя и тръгва за канцеларията на кораба. Всички правила на вътрешния ред се спазват най-строго. Биват извикани: Артур, Аублюк, Гарфилкен, Гомес, Грейъм, Крендол, Ферара, Хенк...“

След половин час те вече вървяха по централния коридор към стълбата на кораба, облечени в старите си граждански дрехи. На изхода показаха свидетелствата си на часовия, механично се усмихнаха угоднически на Андерсон, когато той извика в илюминатора: „Хей, момчета, върнете се по-скоро!“ — и забързаха по наклонените стълбички към повърхността на планетата, която не бяха виждали в течение на седем дълги, мъчителни години.

На изхода пак ги очакваха репортери и фотографи, имаше и един телеоператор, на когото беше поръчано да ги покаже на зрителите в първите минути на свободата.

Въпроси, въпроси, но сега можеха да си позволят резки отговори, макар че все още им бе трудно да отговарят грубо комуто и да било освен на другарите си от затворничеството.

За щастие вниманието на репортерите бе отвлечено от третия допрестъпник, който вървеше до тях. Ферара беше отбил две години с отстъпка за жесток побой с тежки телесни повреди. Той беше загубил двете си ръце и единия си крак в мъховете на Процион III само месец преди освобождаването и сега бавно се клатушкаше по стълбището със

здравия си крак и протезата — нямаше с какво да се държи за перилата.

Когато репортерите с необикновен интерес започнаха да го разпитват по какъв начин възнамерява да осъществи побоя, да не говорим за нанасянето на тежки телесни повреди при толкова ограничените му възможности, Крендол побутна с лакът Хенк, те бързо седнаха в най-близкото жиротакси и помолиха водача да ги откара в някой по-скромен и по-тих бар.

Пълната свобода на избор съвършено зашемети Ото-Блото.

— Ник, не мога! — прошепна той. — Тук има толкова много и всякакви напитки!

Крендол го спаси от затруднение, като поръча и за двамата.

— Две двойни уиски — каза той на сервитьорката. — И повече нищо.

Когато уискито бе донесено, Ото-Блото се спря над чашата с тъжна недоумяваща нежност — така баща съзерцава своя подрастващ син, когото за последен път е видял като кърмаче. Внимателно протегна към нея треперящата си ръка.

— За смъртта на нашите врагове! — каза Крендол и изпивайки на един дъх своето уиски, започна да гледа как Ото-Блото бавно отпиваше, наслаждавайки се на всяка капка. — Не се увличай! — каза той предупредително. — Елза няма и да забележи твоето завръщане, нима ще вземе да мъкне цветя в клиниката за алкохолици през приемните дни!

— Може да не се опасяваш — измърмори Ото-Блото в празната чаша. — Аз съм откърмен с тая отрова. Пък и във всеки случай повече няма да пия, докато не се разправа с нея. Аз тъй съм замислил всичко, Ник: една чаша, за да отпразнуваме свободата, след това Елза. Изтърпях тези седем години не за да остана на празни ясли поради собствените си глупости.

Хенк остави чашата на масата.

— Седем години ту в един мъчителен ад, ту в друг. А преди това — дванадесет години с Елза. Дванадесет години тя се подиграваше с мене както си иска, смееше ми се в очите и говореше, че по закона тя е моя жена, че аз съм длъжен да я издържам и ще я издържам, иначе ще бъде по-зле. Щом попреставах да пълзя пред нея по корем, тя винаги намираще начин да ме сложи зад решетката. Но след месец-два

казваше на съдията, че сигурно съм се вразумил и тя е готова да ми прости! Аз на колене я молах да ми даде развод, валях се пред краката ѝ — деца нямаме, тя е здрава, млада, но Елза само се смееше в лицето ми. Когато ѝ трябваше да ме хвърли в затвора, плачеше и ридаеше пред съдиите, но когато оставахме двама, тя само се смееше, като гледаше как се гърча. Аз я издържах, Ник. Давах ѝ всичко, което изработвах, почти до последен цент, но това ѝ беше малко. Харесваше ѝ да гледа как се измъчвам, тя самата казваше. Но сега дойде нейният ред да се гърчи. — И като изсумтя, той добави: — Женят се само глупците!

Крендол погледна в отворения прозорец, до който седеше. Там в многото редуващи се все по-ниско и по-ниско етажи течеше буйно обикновеният живот на Ню Йорк.

— Може би — каза той замислено. — Не искам да съдя. Моят брак беше много щастлив, докато съществуваше — всичко на всичко пет години. А след това щастieto изчезна — сякаш маслото се вгорчи.

— Във всеки случай тя ти даде развод — отбеляза Хенк. — А не се впи в гръкляна ти.

— О, Поли не беше от онези жени, които хващат когото и да е за гърлото. Аз я наричах Красивата Поли, а тя мене — Големия Ник. А след това звездният блясък потъмня, също и аз. Тогава все още излизах от кожата си, като се опитвах фирмата ни с Ирв да носи печалба. Продажба на електронно оборудване на едро. Е, разбира се, не беше трудно да проумея, че милионер от мене няма да излезе. Възможно е работата да беше именно в това. Но така или иначе Поли реши да си отиде и аз не ѝ попречих. Разделихме се като приятели. Често си мисля, че сега тя...

Раздаде се удар, подобен на пляскане — сякаш тюлен бе ударил с опашката си по водата. Крендол погледна към масата, между чашите лежеше малка сплесната топка. В този миг ръката на Хенк сграбчи топката и я изхвърли през прозореца. Във въздуха се издигнаха дълги зелени нишки, но топката вече падаше надолу по стената на гигантското здание и наоколо нямаше жива плът, в която те биха могли да се впият.

С ъгъла на очите си Крендол успя да забележи, че някакъв човек избяга стремглаво от бара. Несъмнено той беше хвърлил топката. Останалите посетители изплашено се взираха след него и заоглеждаха

своите маси. Очевидно, Стивенсън беше решил, че трябва да проследи Крендол и да го обезвреди.

Ото-Блото не започна да се хвали с бързината на своята реакция. И двамата отдавна вече се бяха научили да действуват мигновено. Чуждата смърт им бе преподала немалко полезни уроци. Хенк каза само:

— Бомба-глухарче от Венера. Но, Ник, този тип не иска да те убие. Просто да те осакати.

— Да, това е в духа на Стивенсън — съгласи се Крендол, когато заплатиха сметката и се насочиха към изхода, а лицата на околните продължаваха да бледнеят. — Сам той не би сторил това. Наел би изпълнител. И би го наел чрез посредник за всеки случай, ако изпълнителят попадне в ръцете на полицията и признае. Но и това би било риск: обвинение в убийство никак не би го устроило. Ето той е решил: неголяма доза от бомба глухарче — и аз вече няма да бъда опасен за него. Може би дори ще ме посещава в приюта за неизлечимо болни. Та нали ми изпращаше за Коледа картички през всичките седем години. И все едно и също: „Още ли се сърдиш? Привет! Фреди.“

— Този твой Стивенсън не струва пукната пара! — каза Ото-Блото, като се огледа внимателно встрани и едва след това излезе от бара и стъпи върху тротоара на дванадесетия етаж.

— Много даже. Той държи света в юмрука си и от време на време стиска юмрука по-силно — така, просто за забава. Запознах се с неговите методи още когато деляхме стая в студентското общежитие. Но мислиш ли, че това дори малко ми е помогнало? Срегнах се случайно с него, когато нашата фирма с Ирв беше при последно издихание, две години след като се разделихме с Поли. Беше ми много тежко и исках да излея пред някого душата си — така му разказах как моят съдружник трепери над всеки грош, а аз строя въздушни кули и двамата ще доведем до пълен банкрут фирмата, която би могла да стане златна мина. А след това стигнах до моя дистанционен превключвател. Как ми се искаше да се занимавам с него сериозно, но все нямах време!

Ото-Блото действително се оглеждаше с тревога — не затова, че се опасяваше от ново нападение, но защото го смущаваше възможността да ходи свободно. Срещаните хора се спираха и гледаха старомодните им туники, стигащи до колене.

— Та, ето как! — продължи Крендол. — Разбира се, аз бях глупак, но повярвай, Ото, ти и представа нямаш колко ловко и убедително субекти от рода на Фреди Стивенсън умеят да разиграват приятелско съучастие. Той ми каза, че имал къща извън града, но в нея сега не живеел, а в сутерена ѝ бил обзавел електронна лаборатория с най-нова апаратура. И ако поискам, то от следващата неделя ще ми даде и дома, и лабораторията на мое пълно разположение. Само че за своето препитание ще трябва да се грижа сам. Той не иска никакво заплащане: правел това в името на старото приятелство и защото искал да не се занимавам с дреболии, а да създам нещо голямо. И как можех да не се хвана на такава въдица? Едва след две години съобразих, че лабораторното оборудване той е монтирал в сградата след нашия разговор — когато предложих, на Ирв срещу три стотака да изкупи моята част от фирмата. Защо собствено беше нужна електронна лаборатория на Стивенсън, владетел на посредническа кантора? Но подобни неща не ти идват в главата, когато стар другар проявява към тебе такова топло приятелско съчувствие.

Ото въздъхна и продължи:

— Е, и той те е навещавал едва ли не всяка седмица, а когато твоето ново изобретение е заработило хубавичко, хлопнал вратата под носа ти, а всички твои чертежи и готовото изобретение е откъснал неизвестно къде. А на тебе е казал, че ще го патентова, преди да успееш да възстановиш даже един чертеж. Да, и въобще работил си в неговия дом. Той ще съумее да докаже, че те е субсидирал. И тогава се изсмял в лицето ти, точно както правеше Елза. Вярно, Ник?

Крендол прехапа устни, осъзнал внезапно, че Ото Хенк знае историята му наизуст. Колко пъти бяха споделяли планове си за отмъщение, бяха разказвали един на друг какво ги е довело до каторгата! Колко пъти всеки беше повтарял горчивата повест, а другарят му говореше все същите, съчувствени думи, задаваше същите въпроси, еднакво се съгласяваше и даже еднакво възразяваше!

Внезапно на Крендол се допря да се освободи от Ото-Блото и да се наслади от блаженството на самотата. Два етажа по-надолу той видя блестящия покрив на хотела.

— Навярно аз ще отида там. Време е да се помисли и за нощуване.

Ото кимна, досещайки се с какво бе свързано това внезапно решение.

— Карай! Аз те разбирам. Но няма ли да бъде много тлъсто за теб, Ник! „Козирог-Риц“! Не по-малко от дванадесет банкноти на ден.

— Е, и какво? Една седмица мога да се поразпусна. А като го закъсам, с моята биография не ще е трудно да намеря изгодна работа. Днес искам да бъда шикозен, Ото-Блото.

— Добре, добре. Нали имаш адреса ми, Ник? Ще бъда при моя братовчед.

— Да, имам. Желая ти успех с Елза, Ото!

— Благодаря. Успех с Фреди!

Ото-Блото се обърна и влезе в асансьора. Когато вратата зад него се затвори, на Крендол му стана тъжно. Хенк сега беше за него по-близък от роден брат. Та нали не бяха се разделяли с Хенк през последните години — нито денем, нито нощем. А Ден не бе виждал... колко ли време?... Да, почти, девет години...

И Крендол изведнъж почувствува колко малко всъщност връзки със света на хората бяха останали за него, ако не се смяташе отрицателното му желание да разкара от този свят Фреди Стивенсън.

Той тръгна към най-близката аптека, много голяма и много разкошна. Точно в средата на витрината веднага видя това, което му беше нужно.

Приближавайки се към щанда за цигари, Крендол попита продавача:

— Изглежда доста евтиничко — може би е бракувана партида?

Продавачът отговори с вид на оскърбено достойнство:

— Преди да пуснем стока в продажба, сър, тя се подлага на щателна проверка. А цената е толкова ниска, защото ние сме най-голямата търговска фирма в Ню-Йорк.

— А, добре, дайте ми един от среден калибър. И две кутийки патрони.

С лазерния пистолет в джоба Крендол се почувствува малко по-спокойно. Той беше уверен, че в необходимия момент ще успее да се отдръпне, да се обърне, да отскочи — тази увереност в него възпитаха дългите години, през които му се случваше всяка минута да се страхува от нападение на хищни твари с мълниеносни реакции. Но

винаги е приятно да можеш да отговориш на удара с удар. Пък и Стивенсън, разбира се, няма дълго да се бави със следващия опит.

В хотела Крендол каза измислено име. Тази хитрост му дойде в главата точно в последния момент. „Спокойно можеше да не идва“ — помисли си той, когато момчето от асансьора, получавайки бакшиша, каза:

— Благодаря, мистър Крендол. Желая ви благополучно да пречукате вашата жертва, сър.

И така той е знаменитост. Възможно е целият свят да познава лицето му. И заради това май ще бъде по-трудно да се добере до Стивенсън.

Преди да влезе в банята, Крендол поиска от телесправочното бюро сведения за Стивенсън. Преди седем години Стивенсън бе вече достатъчно богат и известен в деловите кръгове. А сега благодарение на Стивенсъновия превключвател (Стивенсънов, дявол да го вземе!) той навярно е станал още по-богат и много по-известен.

Така и се оказа. Телевизорът съобщи, че през последния календарен месец в бюро то са постъпили шестнадесет записа за Фредерик Стодард Стивенсън. Крендол помисли малко и помоли да му пуснат последния. Той беше датиран през този ден: „Фредерик Стивенсън, президент на Стивенсъновата банка и на Стивенсъновата електронна корпорация, пристигнал днес рано сутринта в своя хималайски ловен дом. Има намерение да прекара там не по-малко от...“

— Достатъчно! — извика Крендол от банята.

Значи Стивенсън се е уплашил. Дангалакът бандит е загубил ума си от страх! Това вече е нещичко. Нелоша лихва за седемте години каторга. Нека се поизпоти хубавичко, така че накрая, когато напълно си разчистят сметките, смъртта да му се стори облекчение.

Крендол поръча последните новини и има удоволствието да чуе най-новите вести за самия себе си — за това, как е отседнал в хотел „Козирог-Риц“ под името Александър Смайзерс. „Но и двете имена — и Крендол, и Смайзерс — са неверни, уважаеми слушатели — ораторствуваше равнодушният запис. — Този човек има само едно истинско име, и това име е Смърт! Да, днес в хотел «Козирог-Риц» е отседнал жетварят на живота и само той единствен знае на кого от нас е съдено да не види новия изгрев на слънцето. Този човек, този жетвар

на човешки животи, този пратеник на Смъртта е единственият сред нас, комуто е известно...”

— Млъкни! — побеснял закрещя Крендол. През тези седем години той съвсем бе забравил какви мъки е принуден безропотно да понася свободният човек.

На телевизионния екран светна сигнал за частно телевизионно повикване. Крендол бързо се изтри, облече се и попита:

— Кой е?

— Мисиз Никлас Крендол — отговори гласът на телевизионистката.

Крендол потресен се загледа в екрана. Поли! Откъде се взе тя така внезапно? И как е узнала, къде да го намери? Впрочем да се отговори на последния въпрос не е трудно, та той е знаменитост!

— Включете! — каза той най-сетне.

Екранът се изпълни от лицето на Поли. Крендол внимателно го разглеждаше, усмихвайки се леко. Тя беше малко поостаряла, но бръчките можеха да се видят само при такова увеличение...

И Поли сякаш също съобрази това: във всеки случай тя завъртя дръжката на настройката и лицето ѝ се намали до нормални размери — сега се виждаше цялата ѝ фигура и обкръжаващата я обстановка. Както изглежда, Поли му звънеше от дома. Стаята изглеждаше както всички гостни в мебелираните квартири за небогати хора, но затова пък самата Поли изглеждаше прекрасно и му беше много приятно да я гледа. Сърцето на Крендол се постопли от спомените...

— Поли! Здравей! Какво се е случило? Никак не очаквах да те видя!

— Здравей, Ник! — тя притисна ръка към устата и няколко секунди го гледаше мълчаливо, а после каза.

— Ник... Моля ти се! Моля ти се, не ме мъчи!

Крендол седна на първия попаднал му стол.

— Какво?

Поли заплака.

— Ах, Ник! Недей! Не бъди така жесток. Аз знам защо излежаш този срок, тези седем години. Но, Ник, ето, освен него нямаше никой друг. Само той, той единствен!

— Само той... Кой е той?

— Аз ти бях невярна само с него. И си мислех, че той ме обича, Ник. Нямах да се разведа с тебе, ако имах представа какъв е в същност. Но ти знаеш това, Ник! Знаеш как той ме накара да страдам. Аз вече съм достатъчно наказана, Ник, не ме убивай, моля ти се, не ме убивай!

— Поли, послушай — каза той зашеметен — Поли, детенце, бога ми...

— Ник! — истерически изхлипа тя. — Ник, та оттогава изминаха единадесет години. Във всеки случай десет. Не ме убивай за това, Ник, моля ти се, не ме убивай! Ник, честна дума, аз ти бях невярна само една година. Най-много да са две. Честна дума, Ник. И то единствено с него. Останалите не са важни. Това бяха... мимолетни увлечения. Те нищо не променят, Ник. Само не ме убивай! Не ме убивай — и закривайки лицето си с ръце, тя се разтърси от неудържими ридания.

Крендол я гледа няколко секунди, след това облиза пресъхналите си устни. После подсвирна и изключи телевизора. Отпусна се върху облегалката на стола и отново подсвирна, но този път през стиснати зъби, така че не се получи свирене, а съскане.

Поли! Поли му изменяла! Година... не, две години! И... как точно каза? Останалите! Останалите били само мимолетни увлечения!

Единствената жена, която бе обичал и сякаш никога не бе престанал да обича, жената, с която се раздели с безкрайно съжаление, обвинявайки само себе си, когато тя му каза, че работата във фирмата го е откъснала от нея, но тъй като би било нечестно да го моли да се откаже от това, което очевидно е толкова важно за него...

Красивата Поли! Поли, детенцето! Докато бяха заедно, той нито един път не погледна друга жена. И ако някой би посмял да каже... или даже да намекне... би разсякъл физиономията на тоя негодяй с гаечния ключ! Той се разведе с нея само защото тя го помоли, но бе продължил да се надява, че с Поли ще се намерят един-друг, когато фирмата укрепне и главната част от работата легне върху плещите на Ирв, завеждащия счетоводството. Но работите тръгнаха още по-зле, жената на Ирв сериозно заболя, Ирв започна още по-рядко да се показва в кантората и...

— Имам чувството — измърмори той гласно, — сякаш току-що узнах, че няма добри вълшебници. Щом Поли... И всичките тези светли години... Един! А останалите — само мимолетно увлечение!

Отново светна телевизионният сигнал.

— Кой е? — раздразнено избухна Крендол.

— Мистър Едуард Болакс.

— Какво иска?

На екрана се появи образът на извънредно дебел човек. Той с напрегнато внимание огледа стаята.

— Трябва да ви запitam мистър Крендол, уверени ли сте, че вашият телевизор не е включен в линията за подслушване?

— За какъв дявол ви е нужно?

Крендол почти съжеляваше, че дебелакът не се бе явил лично. С какво удоволствие в тоя момент хубавичко би набил някого!

Мистър Едуард Болакс поклати с укор глава и неговите бузи се позалюляха някъде под брадичката.

— Няма как, сър, ако не можете да ми дадете такава гаранция, ще бъда принуден да рискувам. Обръщам се към вас, мистър Крендол, с апел да простите на вашите врагове, подложете на оскърбилата ви ръка и другата си буза. Аз ви призовавам: отворете душата си за вярата, надеждата и милосърдието — главно за милосърдието, което е най-високата от всички добродетели. С други думи, сър, забравете ненавистта към оня или към оная, които сте възнамерявали да убие, разберете душевната слабост, която ги е тласнала да направят онова, което са направили, и им простете.

— Защо съм длъжен да им простя? — побеснял попита Крендол.

— Защото така ще изберете по-добрата участ, сър: имам предвид не само нравствените блага, макар че не трябва да се забравят и духовните ценности, но и материалните блага. Материалните, мистър Крендол.

— Бъдете така любезни и ми обяснете за какво собствено говорите.

Дебелакът се наклони напред и се усмихна крадешката:

— Ако простите на този, който ви е заставил да приемете седем дълги години страдание, седем години лишения и мъки, мистър Крендол, аз съм готов да ви предложа извънредно изгодна сделка. Вие имате право на едно убийство. На мен ми трябва едно убийство. Аз съм много богат. Вие обаче, доколкото мога да съдя, сър, не ме разбирайте неправилно, сте много беден. Мога да ви осигуря до края на вашите дни — и не само да ви осигуря, мистър Крендол, ако се

откажете от своя замисъл, от своя недостоеен замисъл, ако отхвърлите личната мъст. Виждате ли, имам конкурент, който...

Крендол изключи телевизора.

— Излежи си сам седем години — ядно посъветва той потъмняващия екран. И внезапно му стана смешно. Той се отпусна към облегалката на стола и се разсмя.

У, тлъста гадина! Намислил си да ме натъпчеш с евангелски текстове!

Обаче това позвъняване му донесе полза. Сега той видя смешната страна на разговора си с Поли. Помисли си само: седи тя в своята мизерна стаичка и се тресе заради мръсни интрижки с десетилетна давност! Помисли си само: въобразила си, че той е преминал през седемгодишния ад заради такава...

Крендол си представи всичко това и сви рамене:

— Нека! Това е само от полза!

Внезапно почувствува, че е много гладен.

Поиска да поръча обяд в стаята, опасяваше се от още една среща със стивенсъновските летящи топки, но после размисли. Ако Стивенсън сериозно го преследва, то какво по-лесно от това да сипе нещо в предназначения за него обед? Къде по-безопасно е да си похапне в ресторант, избран наслуки! Освен това ще бъде приятно да поседи в ярко осветена зала, да послуша музика, да се развлече малко. Та това е първата му вечер на свобода и трябва да се избави някак от отвратителния вкус, който остана в устата му от разговора с Поли.

Преди да престъпи през вратата, внимателно огледа коридора. Нищо подозрително. Но той си спомни за миниатюрната планета близо до Вега, където по същия начин се оглеждаха встрани всеки път, когато се измъкваха от тунелите, образувани от успоредните редици високи храсти. А ако не се огледаш... невнимателните понякога ги дебнеше огромна, подобна на пиявица мида, която умееше да хвърля парчета от своята раковина с голяма сила и на порядъчно разстояние. Парчето само зашеметяваше жертвата, но в това време пиявицата успяваше да се добере до нея.

А тази пиявица беше способна да изсмуче човека до сухо само за десет минути.

Един път такова парче попадна върху него, но докато той се бе валял в безсъзнание, Хенк... старият Ото-Блото! Крендол се усмихна.

Нима ще настане ден, когато ще си спомнят за преживените ужаси с носталгия? Тъй на старите войници е приятно над чаша бира да си спомнят дори най-тежките изпитания на войната. Какво пък, във всеки случай преживяха тези ужаси не заради тлъстите светци от рода на мистър Едуард Болак, лицемерен набожник, мечтаеш да убива безнаказано с чужди ръце. И щом така е тръгнало, не заради подлички страхливи развратници от рода на Поли.

„Фредерик Стодард Стивенсън, Фредерик Стодард...“

Някой сложи ръка на рамото му и идвайки на себе си, той видя, че бе изминал вече половината вестибюл.

— Ник!

Крендол се обърна. Подстригана клинообразна брадичка — той нямаше познати с такива брадички, но очите бяха мъчително познати...

— Ник — каза човекът с брадата, — аз не можах!

Тези очи... но разбира се, това е най-младият му брат.

— Ден! — извика той.

— Да, аз съм. Ето!

Нещо падна с удар на пода. Крендол погледна надолу и видя на килима лазерен пистолет — от по-голям калибър и значително по-скъп от неговия. „Защо Ден ходи с пистолет? Кой го преследва?“

Тази мисъл доведе със себе си смътна догадка. И страх — страх от онова, което може да каже брат, когото не е виждал толкова години.

— Аз бих могъл да те убия още щом влезе във вестибюла — говореше Ден. — През цялото време те държах на прицел. Но искам да знаеш, че не натиснах спусъка не заради наказанието, което налагат за извършено убийство.

— Е? — запита Крендол, дишайки бавно, сякаш преживяваше отново миналото...

— Просто не мога да понасям мисълта, че ще бъда още по-виновен пред тебе. От времето на онази история с Поли аз постоянно...

— С Поли? Да, разбира се, с Поли. — Стори му се сякаш окачиха на шията му гира, тя натискаше главата му надолу, пречеше му да затвори устата си. — С Поли. Онази история с Поли.

Ден два пъти удари с юмрук по дланта.

— Аз знаех, рано или късно ти ще си разчистиш сметките с мене. Аз едва ли не полудях от очакване и от угризение на съвестта. Но не мислех, че ти ще избереш такъв път, Ник. Седем години очакване.

— Затова ли не ми писа, Ден?

— А какво можех да напиша? И сега какво мога да кажа? Струваше ми се, че я обичам, но всичко свърши, щом се разведохте. Навярно мен винаги ме е теглило към онова, което беше твое, Ник, защото ти си моя по-голям брат. Друго оправдание нямам и разбирам прекрасно колко струва това. Та аз знам как беше у вас с Поли и разруших всичко това просто от желание да извърша гадост. Но ето какво, Ник... аз няма да те убия и няма да се защитавам. Твърде съм уморен. И твърде виновен. Знаеш къде можеш да ме намериш, Ник. Ела, когато поискаш.

Ден се обърна и бързо закрачи към изхода. Металическите украшения по прасците му, най-последна мода, святкаха и се преливаха едни в други. Той не се огледа даже когато мина зад прозрачната стена на вестибюла.

Крендол дълго гледа след него, след това печално промърмори: „Хм“ — наведе се, повдигна втория пистолет и тръгна да търси ресторант.

Той седеше, разсеяно ровеше ароматните деликатеси от Венера, които се оказаха далече не така вкусни, както му се струваше в спомените, и мислеше за Поли и Ден. Всякакви дреболии — сега, когато намериха своето място — изплуваха в паметта му една след друга.

А той и не подозираше... Но кой можеше да заподозре Поли? Кой можеше да заподозре Ден?

Крендол извади от джоба си свидетелството за освобождаване и започна внимателно да го проучва: „След като напълно е изтърпял максималния седемгодишен срок на затвор с предварително зачитане, Никлас Крендол се освобождава с всички права на допрестъпник...“

... За да убие своята бивша жена Поли Крендол?

... За да убие своя по-млад брат Дениел?

Каква нелепост.

Но на тях това не им се струваше нелепост! И двамата бяха така блажено уверени в своята вина, така самодоволно считаха себе си, и само себе си, за единствен обект на ненавистта, толкова свирепа, че

жаждата за мъст не бе отстъпила даже пред най-страшното от нещата, с които разполага Галактиката. И двамата бяха така уверени, че тяхната проверена на дело хитрост им беше изменила и те неправилно са изтълкували радостта в неговите очи! И Поли, и Ден лесно биха могли да прекъснат започнатата изповед и той за нищо не би се досетил! Само ако не бяха така заети със себе си и забележеха навреме неговото удивление, те биха могли да го мамят и по-нататък. Ако не на двамата, то поне на единия от тях това навярно би се удало!

Когато се завърна в хотела, той вече беше се успокоил дотолкова, че не забрави внимателно да огледа вестибюла зад прозрачната стена. Нищо, което да прилича на Стивенсънов наемник. Впрочем Стивенсън е внимателен играч и след като претърпя неуспех, няма да бърза със следващия опит.

В пощенската му кутия лежеше бележка. Някой звънял и оставил своя номер, но без да моли да му предадат нещо.

Изкачвайки се към своята стая, Крендол размишляваше на кого ли още е потрябвал. Може би Стивенсън беше решил да опита почвата на примирение? Или някоя дълбоко нещастна майка моли той да убие нейното неизлечимо болно дете?

Той назова номера и застана пред екрана с любопитство.

Екранът просветна и на него се появи лице. Крендол едва удържа радостния си вик. Не, все пак в Ню Йорк той има един приятел. Стария приятел Ирв, винаги благоразумен и надежден. Неговия бивш съдружник.

Но в същия миг, когато Крендол бе вече готов да изрази своята радост високо, той внезапно прехапа език. Твърде много неочаквани неща му донесе този ден. А в израза на лицето на Ирв имаше нещо такова...

— Послушай, Ник — мрачно започна Ирв след неловка пауза, — бих искал да ти задам само един въпрос.

— А именно, Ирв?

— Ти отдавна ли знаеш? Кога се досети?

Крендол прекара през ума си няколко възможни отговора и избра най-подходящия.

— Много отдавна, Ирв. Но нали тогава нищо не можех да направя.

Ирв кимна.

— Така си и мислех. Но послушай тогава. Няма да моля и да се оправдавам. През тези седем години ти си понесъл толкова, че никакви мои оправдания, разбира се, не могат нищо да променят. Но повярвай в едно: започнах да вземам много от касата, когато заболя жена ми. Моите средства бяха изчерпани. Повече да вземам назаем не можех, на тебе ти стигаха и собствените семейни неприятности. Е, и когато работите на фирмата тръгнаха по-добре, боях се, че твърде голямото несъответствие между предишните и новите цифри ще ти отвори очите. Затова продължих да слагам в джоба печалбата вече не за да плащам болничните сметки и не за да те мамя, Ник, повярвай ми, а просто за да не узнаеш колко бях присвоил. Когато дойде при мене и каза, че съвсем си паднал духом и искаш да излезеш от фирмата... да, тогава, не споря, постъпих подло. Трябваше да ти кажа истината. Но, от друга страна, като съдружници не си подхождахме един на друг, и ето предостави ми се случай да стана единствен собственик на фирмата, когато нейното положение беше вече се укрепило, е, и...

— И ти изкупи моя дял за три стотарки — довърши вместо него Крендол. — А колко струва сега фирмата, Ирв?

Ирв погледна встрани.

— Около един милион. Но послушай, Ник! Миналата година търговията на едро претърпя небивал разцвет. Така че това не беше вече от теб. Послушай, Ник...

Крендол насмешливо и тъжно проломоти:

— Слушам, Ирв.

Ирв извади чиста хартиена салфетчица и изтри изпотеното си чело.

— Ник — каза той, навеждайки се напред и стараейки се с всички сили да се усмихне приятелски, — послушай ме, Ник! Забрави за това, не ме преследвай, и аз ще ти предложа нещо. Нужен ми е ръководител с твоите технически знания. Ще ти дам дял от двадесет процента, Ник... Не, двадесет и пет. Готов съм да дам даже тридесет, тридесет и пет...

— И ти мислиш, че това компенсира седем години каторга?

Ирв умоляващо повдигна треперещите си ръце.

— Не, Ник, разбира се, не. Нищо не може да ги компенсира. Но послушай, Ник! Готов съм да дам четиридесет и пет про...

Крендол изключи телевизора. Известно време той продължи да седи, после скочи и започна да се разхожда из стаята. Спря се и започна да оглежда своите лазерни пистолети — купения сутринта и хвърления от Ден. Извади свидетелството за освобождаване и още един път внимателно го прочете. После отново го пхна в джоба на туниката.

Позвъня на дежурната и поръча междуконтинентален разговор.

— Добре, сър. Но вас иска да ви види един джентълмен. Мистер Ото Хенк.

— Поканете го тука. И включете моя екран веднага щом ви дадат връзка, мис.

След няколко минути в стаята му влезе Ото-Блото. Той беше пиян, но както обикновено в подобни случаи, при него това не се проявяваше външно.

— Как мислиш, Ник, как мислиш, какво, дявол...

— Шшшт! — прекъсна го Крендол. — Свързаха ме.

Телевизионистката някъде в Хималаите каза:

— Говорете! Нью Йорк!

И на екрана се появи Фредерик Стодард Стивенсън. Беше остарял много повече от онези, които Крендол успя да види в този ден. Впрочем това още нищо не говореше... Когато Стивенсън разработваше сложна сделка, той винаги изглеждаше по-стар.

Стивенсън не каза нищо. Той само гледаше към Крендол, стиснал здраво устни. Зад него се виждаше просторният хол на ловджийска къщичка — точно така, подобни холове се рисуват във въображението на телевизионните режисьори.

— Добре, Фреди — заговори Крендол, — дълго няма да те задържа. Можеш да отзовеш своите песове и да не се стараеш повече да ме убиеш или осакатиш... Аз дори не ти се сърдя вече.

— Даже не се сър... — Стивенсън трудно си върна обичайното самообладание. — А защо?

— Защото... да, за това има много причини. Защото сега, когато ми остана само да те убия, твоята смърт няма да ми подари седем години адска радост. И затова, че ти не си ми направил нищо такова, което да не са ми направили всички останали — кой каквото е могъл и вероятно от деня на моето появяване на света. Затова реших, че съм

профан по рождение. Така съм си създаден. И ти просто се възползува от това.

Стивенсън се наведе, впери в лицето му внимателен поглед, след това въздъхна и облекчено скръсти ръце на гърди.

— Да, ти говориш искрено.

— Разбира се, говоря искрено. Видиш ли? — Той му показва двата лазерни пистолета. — Днес ще ги изхвърля. От този момент няма да нося вече никакво оръжие. Не искам от мене по някакъв начин да зависи нечий живот.

Стивенсън замислено човъркаше под нокътя на големия си пръст.

— Ето какво — каза той. — Ако говориш сериозно — а според мене това е така, — то може би ще измислим нещо... Да кажем, че ще ти изплащам някаква част от печалбата. Там ще видим.

— Макар това да не ти донесе никаква изгода? — с удивление попита Крендол. — Защо тогава по-рано ти нищо не ми предложи?

— Защото не обичам да ме принуждават. До днес съм се противопоставял на силата със сила.

Крендол претегли този отговор.

— Не разбирам. Но навярно ти си създаден така. Е, какво, както ти каза, ще видим.

Когато най-сетне той се обърна към Хенк, Ото-Блото все още измъчено поклащаше глава, зает само със собствения си малшанс.

— Представяш ли си, Ник? Миналия месец Елза тръгнала на увеселително пътуване до Луната. Кислородният маркуч в нейния костюм се повредил и тя умряла от задушаване, преди да могат да ѝ помогнат. Дявол да го вземе, Ник, вярно! Само месец преди края на моя срок! Не могла да почака някакъв си пършив месец! Тя се е смяла над мен, когато е умирала. Така ще е било, наистина!

Крендол го прегърна за раменете.

— Да отидем да се поразходим, Ото-Блото. Ще бъде и за двама ни полезно да се проветрим.

Странно, как правото на убийство действа върху хората, мислеше той. Поли постъпи по един начин, а Ден — по друг. Старият приятел Ирв отчаяно се молеше за живота си, но се стараеше да не плати твърде високо. Мистър Едуард Болак... И само Фред

Стивенсън, единствената набеязана жертва, само той не пожела да се моли.

Да се моли не пожела, но беше готов за щедра милостиня. Способен ли е той да приеме от Стивенсън това, което в същност ще бъде милостиня? Крендол сви рамене. Кой знае на какво е способен той или всеки друг човек!

— Какво трябва да правим сега, Ник? — обидено попита Ото-Блото, когато излязоха от хотела. — Кажи ми: Какво да правим сега?

— Аз във всеки случай ще направя ето какво — отговори Крендол, вземайки във всяка ръка по един пистолет. — Само това и нищо повече.

И той започна да стреля с искрящите лазерни пистолети в стъклената стена на разкошния вестибюл на „Козирог-Риц“. Чу се звън, после отново звън. Стената рухна, разбита на дълги криви кинжали. Хората във вестибюла се заобръщаха, опулили очи.

Един полицейски дотича до Крендол. Отличителният му знак отчаяно трептеше върху металическата му форма.

— Аз видях! Видях как ти направи това! — викаше той, хващайки Крендол. — Ще получиш за това тридесет денонощия!

— Нима? — каза Крендол. — Тридесет денонощия? — той измъкна от джоба си свидетелството за освобождаване и го протегна на полицейския.

— Ето какво, уважаеми пазителю на реда! Направете на това листче необходимия брой дупки или откъснете купон със съответни размери. Така или иначе. А може и така, и иначе. Както ви харесва.

АРТЪР КЛАРК

ПОЕМЕТЕ ДЪЛБОКО ВЪЗДУХ

Отдавна съм забелязал, че хората, които никога не са напускали Земята, имат погрешни представи за Космоса. Например всеки знае, че човек, попаднал без скафандър в безвъздушно пространство, умира моментално. В популярната литература ще намерите голям брой кървави описания за експлодирали космонавти, но не ми се иска да ви развалям апетита и затова няма да ви ги преразказвам. В действителност много от тези разкази са в основата си напълно верни. Аз самият съм измъквал от вакуумната камера хора, съвсем неподходящи за летене в Космоса.

И все пак всяко правило си има изключение — такъв е и този случай, който ще разкажа. Всичко това ми е известно — сам съм го изпитал!

Привършвахме монтирането на „Втория Релеен Спътник“; всички главни връзки вече бяха готови, жилищните помещения бяха направени така, че да се поддържа едно и също атмосферно налягане, и на станцията беше предадено бавно въртливо движение около собствената си ос, което възстановява усещането ни за тежест. Казах „бавно“, тъй като станцията, имаща обиколка двеста фунта, се въртеше със скорост тридесет мили в час. Разбира се, ние не усещахме движението, но центробежната сила, причинена от въртенето, възвърна половината от теглото ни, което имахме на Земята. Това беше достатъчно, за да не плават предметите из въздуха и в същото време да не се чувстваме отпуснати след много седмици на абсолютна безтегловност.

През нощта на шести ноември нашата четворка спеше в цилиндрични кабинни, наричани „Шести Кубрик“. Тя се намираше в най-долния край на станцията. Представете си колело на велосипед, което вместо гуми има кренвирши и вие ще имате добра представа за целия план на станцията. „Шести Кубрик“ беше един от тези кренвирши, в които си дремехме спокойно.

Събудих се от внезапно разтърсване — не толкова силно, че да ме уплаши, но все пак аз седнах в леглото, мъчейки се да разбера какво се е случило. Всяко необичайно явление в космическата станция изисква незабавна проверка и аз натиснах копчето до леглото си, за да включа вътрешната радиоуредба.

— Ало, централа, какво е станало?

Не се получи никакъв отговор — линията не работеше.

Разтревожен сериозно, скочих от леглото и съвсем се уплаших: липсваше притегляне. Полетях към тавана, тъй като не успях да се хвана за подпората, но някак си можах да остана в застой с цената на едно лошо навяхване на ръката.

Невъзможно е цялата космическа станция изведнъж да спре да се върти. Отговорът можеше да бъде само един: повреда в радиоуредбата и, както веднага констатирах, в електрическата мрежа. Това ни разкри ужасната истина — ние вече не сме част от станцията. По някакъв начин нашата кабина се е откъснала и отхвъркнала в пространството също като попаднала във въртящо се колело дъждовна капка.

Нямаше прозорци, през които да погледнем навън, но ние не бяхме на тъмно — беше се включило аварийното осветление, захранвано от батерии. Всички клапи на главния канал за въздух се бяха затворили автоматически и налягането беше започнало да спада. За известно време все още можехме да съществуваме в нашата собствена атмосфера, въпреки че тя не се обновяваше. За нещастие непрекъснатото свистене показваше, че въздуха, който имаме, излиташе от някаква дупка на кабината.

Ние можехме само да предполагаме какво е могло да се случи с останалата част от космическата станция. Възможно е тя да се е разбила на парчета и другарите ни да са загинали или пък да се намират в същото положение като нашето — да летят в Космоса в пробити кутии с въздух... Имахме една-единствена много слаба надежда, че може би само ние сме пострадали, че станцията е невредима и, че са изпратили спасителна команда да ни търси. Все пак ние се отдалечавахме със скорост не повече от тридесет мили в час и всеки реактивен скутер би могъл да ни настигне за няколко минути.

В действителност трябваше да чакаме цял час, въпреки, че ако не можех да проверя по часовника си, никога нямаше да повярвам, че е изминало толкова време. Бяхме почнали да се задъхваме, стрелката на

единствения ни аварийен кислороден цилиндър беше стигнала до последното деление над нулата.

Почукването по стената ни се стори като сигнал от другия свят. В отговор започнахме да чукаме силно и след миг дочухме глух глас. Някой отвън беше опрял шлема на скафандъра си до металната обшивка и поради нейната звукопроводимост ние можехме да го чуваме, не тъй ясно както по радиото, но все пак достатъчно силно, за да се разберем.

Докато обмисляхме какво да правим, стрелката на манометъра бавно пълзеше към нулата. Преди да ни изтеглят на буксир до станцията ние щяхме да бъдем мъртви... Но спасителния кораб беше само на няколко фута от нас и вакуумната му камера беше вече отворена. Проблемата сега беше как да преминем тези няколко фута без скафандри.

Обсъдихме нашия план много внимателно, премисляйки многократно нашите действия, тъй като знаехме, че няма да имаме възможност да повторим опита си.

Серия от последователни удари... инструментите започнаха да работят върху тънката обшивка на кабината. Знаейки какво ще се случи, ние се заловихме здраво за подпорите, като внимавахме да бъдем по-далече от мястото, което щеше да стане изход на кабината. Всичко стана така бързо, че съзнанието ми не беше в състояние да регистрира последвалите събития. Кабината сякаш експлодира, изведнъж ме блъсна силен вятър, от дробовете ми излезе и последния въздух. А после — мъртва тишина и слънчева светлина в зейналия отвор, водещ към живота.

Вярвайте ми, аз не спрях да анализирам усещанията си. Усетих, макар да не съм напълно уверен дали всичко това не беше плод на моето въображение — остра болка в очите и като че ли цялото ми тяло беше изтръпнало. Беше ми много студено, може би защото веднага е започнала да се изпарява влагата от кожата.

Ужасната тишина беше единственото нещо, което си спомням много добре. В космическата станция никога не е напълно тихо — винаги има шум или от моторите, или от въздушните помпи. А това беше абсолютната тишина на празното пространство.

Почти едновременно ние просто изхвърчахме през отвора и се намерихме под лъчите на палещото слънце. В миг ослепях, но това

нямаше значение, защото веднага ме подхванаха мъже в скафандри и просто ме набутах в вакуумната камера. И тъй, постепенно звукът се възвърна и ние почувствувахме, че тук може да се диша. После ни казаха, че цялата операция е траяла двадесет секунди...

И така ние станяхме членове-основатели на клуба на „живи същества в пустотата“. По-късно още дванадесетина души извършиха същото при подобни обстоятелства. Рекордът за престояване в пустотата днес е равен на две минути. След това кръвта започва да кипи поради високата температура на тялото и мехурчетата бързо попадат в сърцето. При моя случай имаше само една последица. Тъй като съм бил изложен четвърт минута на лъчите на истинското слънце — не на това слабо сияние, което преминава през земната атмосфера, аз почернях така, както никога в живота си не съм почернявал, а това, че вдъхнах малко от Космоса не ми навреди никак.

Издание:

Автор: Любомир Николов; Иван Ефремов; Любен Дилов

Заглавие: Фантастично читалище: Списание „Космос“, 1969 г.

Преводач: Цвета Пеева; Магдалена Исаева; Асен Симеонов;
Наталия Воронова; Людмила Леонидова; Малина Иванова; Пенка
Кънева; Кузо Петров; Йордан Тотев

Година на превод: 1969

Език, от който е преведено: руски; полски; английски

Издател: Фантастично читалище

Град на издателя: София

Година на издаване: 2013

Тип: сборник; разказ; новела

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/7040>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.